

УНИВЕРЗИТЕТ "КИРИЛ И МЕТОДИЈ"

ФАКУЛТЕТ ЗА ФИЛОЗОФСКО-ИСТОРИСКИ НАУКИ-СКОПЈЕ

МА СИПУ

НАРОДНООСЛОБОДИТЕЛНАТА БОРБА НА ЈУГОСЛАВИЈА И

НИНЕСКИОТ ПРОГРЕСИВЕН ПЕЧАТ 1941-1945

- докторска дисертација -

Скопје, 1985

С О Д Р Ж И Н А

ПРЕДГОВОР

ГЛАВА I	КИНЕСКИОТ ПРОГРЕСИВЕН ПЕЧАТ ЗА ПРОПАСТА НА КРАЛСКАТА	
	ЈУГОСЛАВИЈА ВО 1941 ГОДИНА-----	1
1.	Пристапувањето на Кралска Југославија кон	
	Тројниот пакт и антивоените акции на народните	
	маси -----	1
	- Кралска Југославија пред алтернатива -----	1
	- Кинеските набљудувачи за ситуацијата и ориента-	
	цијата на Југославија-----	2
	- Настаните од 27 март-----	5
2.	Нападот на германо-италијанските фашисти на	
	Југославија и нејзината поделба -----	8
	- Германскиот напад на Југославија-----	8
	- Капитулација на кралска влада и поделба на	
	Југославија-----	9
	- Априлската војна псored "Синхуа Жибао"-----	11
ГЛАВА II.	КИНЕСКИОТ ПЕЧАТ ЗА НАРОДНООСЛОБОДИТЕЛНАТА БОРБА	
	ВО ЈУГОСЛАВИЈА-----	14
1.	Почетокот на вооруженото востание-----	14
	- КП на Југославија - организатор и водач на	
	оруженото востание-----	14
	- Примерот на Србија и Црна Гора-----	17
	- Востанието во другите области-----	18
2.	Активноста на југословенските предавници и	
	борбата против нив-----	21
	- Марионетската власт и нејзината реакционерна	
	војска-----	21
	- Избегличката влада и четничкото движење-----	24
3.	НОВ на крајот на 1941 година и кинескиот печат	
	за југословенското боиште-----	26
	- Основна форма на вооруженото востание - парти-	
	занска војна-----	26
	- Формирање на Првата пролетерска бригада-----	29
	- Ново боиште во европска антифашистична борба-----	30

- "Непокорена Југославија"-----	33
4. Фашистички злосторства-----	35
- Терор и дивјаштво-----	35
- Принудна работа и ограбување-----	37
ГЛАВА III. РАЗВОЈОТ НА НОБ И СОЗДАВАЊЕТО НА НАРОДНАТА ВЛАСТ	40
1. Кинескиот печат за југословенскиот фронт во првата половина во 1942 година-----	40
- "Југословенското боиште во првата половина на 1942 година-----	40
- Југословенската антигерманска партизанска борба-----	42
2. Основањето и развојот на народната власт-----	47
- Никулци на народната власт - народноослободителни одбори-----	47
- "Ужичка република"-----	49
- Развојот на народната власт: Фочанските и спетемвриските прописи-----	52
3. Основањето на Народноослободителната војска и кинескиот печат за југословенската партизанска борба-----	54
- Јулскиот поход на Пролетерската бригада-----	54
- Покрајот на народноослободителната војска ---	56
- "Победата на југословенските партизани"-----	58
4. Кинескиот печат за Првото заседание на АВНОЈ----	63
- Првото заседание на АВНОЈ-----	63
- Политичката активност на слободните територии во Југославија-----	65
ГЛАВА IV. ПРЕСВРТНАТА 1943 ГОДИНА ВО НОВ НА ЈУГОСЛАВИЈА И СТАВОВИТЕ НА КИНЕСКИОТ ПАРТИСКИ ПЕЧАТ-----	73
1. Југословенското боиште во 1943 година-----	73
- Општа воено-политичка ситуација во 1943 година	73
- Битка на Неретва-----	76
- Битка на Сутјеска-----	78
- "Синхуа Жибао" за неуспехот на Четвртата и Петтата непријателска офанзива-----	80
2. Напитуалацијата на Италија и нејзиниот одраз на југословенското боиште-----	83
- Напитуалацијата на Италија-----	83

- Полет на ослободителното движење во Југославија и пораз на Шестата непријателска офанзива-----	86
- Кинескиот печат за ситауцијата во Југославија по капитуалацијата на Италија-----	88
3. Второто заседание на АВНОЈ и неговиот одраз во кинескиот печат-----	94
- Второто заседание на АВНОЈ и неговите одлуки--	94
4. Борбата за меѓународно признавање на нова Југославија-----	102
- Политиката на сојузничките држави кон Народно-ослободителното движење на Југославија-----	102
- "Победата на ослободителната војска на Југославија"-----	105
5. Осудата на злосторствата на Дража Михаилов и во кинескиот печат-----	108
- Дволичната улога на Дража Михаилов и-----	108
- Упорноста на контрареволуционерите-----	112
- Смртта на Дража Михаилов и-----	114
6. Кинескиот печат за Југославија во 1943 година---	116
- Во земјата на бајките-----	117
- Црните облаци некогаш можат да го покријат сонцето-----	117
- Крошните како шатори-----	118
- Вистинскиот дом на сите народи-----	119
ГЛАВА V. КРАЈОТ НА НАРОДНООСЛОБОДИТЕЛНАТА ВОЈНА И АФИРМАЦИЈАТА НА СОЦИЈАЛИСТИЧКОТО УРЕДУВАЊЕ ВО ЈУГОСЛАВИЈА	120
1. Борбите за ослободување на Југославија-----	120
- Положбата на југословенското боиште во првата половина на 1944 година-----	120
- "Силата на народот не може да се скроти"-----	122
- Разбивањето на Седмата непријателска офанзива--	125
- Ослободувањето на Белград-----	128
- "Хероизмот на слободна Југославија"-----	131
2. Спогодбата Тито - Шубашиќ и нејзиниот одгас во Кина-----	133
- Вишката спогодба-----	133
- "Југославија постигна демократско единство"----	136

- Белградската спогодба-----	138
- "Еден светол пример"-----	141
- Играта на кралот Петар-----	144
- "Победа на демократскиот свет"-----	146

3. Кинескиот печат за афирмирањето на социјалистичкото уредување во Југославија-----	148
- Победоносен крај на Народноослободителната војна-----	148
- Основање на народна Република-----	151
- "Поздрави од кинескиот до југословенскиот народ"-----	154
- Предговорот од книгата "Нова Југославија"-----	157
4. Кинескиот партиски печат за Тито и неговите дела	159
- Запознавање со Тито-----	159
- Опевањето на Тито-----	161
- Делата на Тито во Кина-----	163
- "Водачот на југословенските народи - Тито"-----	166
- "Тито - водач на сите народи и народности на Југославија" -----	168

ЗАКЛУЧОК-----

БЕЛЕШКИ-----

П Р Е Д Г О В О Р

Сите народи на Југославија под раководство на КП, во четиригодишната непоколеблива борба постигнаа победа на НОБ и социјалистичка револуција. Уште во борбата е изградена силна народна војска, создадени се органи на народна власт, удрени се темелите на раѓањето на самоуправна социјалистичка Југославија.

Југословенската револуција служеше за пример на народите од поробените земји во Европа, создаде специфично искуство за социјалистичката револуција.

Затоа, во НОБ на Југославија од 1941-1945 година има повеќе аспекти што заслужуваат наше проучување и резимирање. А југословенските научници за сите аспекти на оваа револуција што ги чинеше горди веќе извршија сестрани истражувања и детални анализи, напишани се голем број дела, постигнаа охрабрувачки успеси. Последните години објавени се неколку монографии за поврзаноста на југословенската револуција со сите земји во светот, како и нејзиниот одек во странство. Меѓу нив делот за Кина е правен. Како историчар истражувач чувствувам своја должност да ги покажам на целиот свет податоците со кои самиот доаѓав во контакт и кои ги знаев да на зградата и додадам малка една цигла во големата палата на пријателството на народите на Кина и Југославија. Може да се рече дека ова е мотивот зашто го одбрав овој наслов: "Прогресивниот кинески печат за НОБ во Југославија".

Потоа, почнувајќи од првиот ден, кога се запознав со историјата на Југославија, бев трогнат од истрајниот борбен дух на југословенските народи во отпорот против фашистичкиот окупатор. Истовремено, бев изненаден од вака снажниот одек на кои наиде тоа во прогресивниот кинески печат. А особено откако дојдоа во Југославија, при секоја моја посета на музеите на револуцијата или споменик, од револуционерните спомени што ги видов и револуционерните подвизи за кои слушав откривав дека кинеската и југословенската револуција имаат зачудувачка сличност. Ова е уште една причина повеќе зошто ја одбрав оваа тема.

Освен тоа, во периодот на мојата специјализација професорите на Факултетот за историја при Скопскиот универзитет "Кирил и Методиј" и колегите од Институтот за национална историја - Скопје,

кои нештедејќи се ме поучуваа, ми создаваа услови и ми пружаа секакви поволности. Нивната огромна поддршка и помош многу ме охрабри.

Секано, најголема помош за мене беа богатите историски материјали и веродостојните податоци, и правилните становишта на кинескиот прогресивен печат за југословенските настани.

Во Втората светска војна Кина потпадна под суровата агресија на јапонскиот фашизам. Во тоа време КП на Кина на 11 јануари 1938 година го започна издавањето на "Синхуа Жибао", т.е. дневен весник "Нова Кина", а на 16 мај 1941 година "Џефан Жибао", т.е. дневен весник "Ослободување". Овие два дневни весника беа органи на КП на Кина, а првиот се печатеше на окупираната територија на гуамингданг (национална партија на чело со Чан Кајшек), а вториот е орган на ЦК КПК на ослободената територија во Јенан.

Двата весника имаа силно влијание сред масите. Но, и поради строгата цензура на Гуомингдангот, одделни делови на "Синхуа Жибао" во кои се изнесувани разни оценки и ставови, честопати се скратувани или едноставно исфрлени.

И покрај тоа, уште од самиот почеток на антијапонската војна, овие весници и списанија не само што ги пропагираа подвизите на кинескиот народ во отпорот против јапонските империјалисти, туку и под различни форми масовно информираа за херојската борба на народите на другите земји кои беа подложени на фашистичка агресија.

Исто така, на страниците на овие весници и некои прогресивни списанија можеме да најдеме многу живи опишувања за антифашистичката борба на народите и народностите на Југославија. Додена ги прелистуваме страниците на кинескиот прогресивен печат, пред нас, како во светло филмско сценарио, се откриваа многубројни новини, статии, коментари, и уводни статии за важните настани во НОБ и револуцијата на Југославија, како и географска карта на Југославија, биографски материјали за Јосип Броз Тито, негова фотографија и други статистички податоци.

Како основни извори од кои се служеа овие списанија и весници беа вестите што пристигнуваа преку радиостаницата "Слободна Југославија", потоа печатените материјали во советските весници и списанија, како и вестите од англиските и американските телеграфски агенции.

За целото време на војната кинескиот прогресивен печат, не само што посебно внимание и посветија на народноослободителната борба то ја водеше КП на Југославија, туку и ја дадоа мошне висока оценка. Таа

е наполно јасно. Прво, нападот на нацистичка Германија врз Југославија е составен дел од нејзината агресивна тотална војна на загосподарување во светот. За да се прекрати фашистичката агресија и да се заштити светскиот мир неопходно е да се разобличи и да се бори против воените злосторства на фашизмот; вториот, кинескиот народ тогаш се наоѓаше во тешките години на отпорот против јапонскиот милитаризам. Кинескиот народ ја почувствува важноста на заемната симпатија, заемна поткрепа и на заедничката борба на сите поробени земји и потиснати народи.

Се разбира, има безброј трогателни примери за заедните симпатии и заемното инспирирање меѓу двете партии и двата народа на Кина и Југославија во годините на светската војна. Поради обемот на статијата овде не би можеле да ги наведеме сите тие примери. За да се врши натамошно изучување на овие историски години, полни со страдање и слава, потребни се, секако, заеднички напори од страна на кинеските и југословенските историчари.

Во мојата дисертација презентирам оригинална, досега уште некористена кинеска граѓа. Тоа се написи воглавно од централни кинески партиски весници "Синхуа Жибао" и "Цефан Жибао" од периодот 1941 година до средината на 1946 година, како и некои прогресивни списанија, така, на пример, "Вен Хуј" ("Селекција"), "Чун Џон" ("Маси") и "Вен Џај" ("РЕ-зиме"). Сите документи и материјали што цитирам во дисертацијата се дадени во превод на македонски јазик, при што не се вршени никакви измени во содржината на текстовите, биле во целина или со скратување.

За оваа проблематика јас користев и повеќе југословенски извори и литература за НОБ од 1941-1945 година. Така, на пример, некои дела на претседателот Јосип Броз Тито и Едвард Кардељ, Зборник на документи и податоци за Народноослободителната војна на југословенските народи (Белград 1949-1968), Преглед на историјата на Сојузот на комунистите на Југославија (Скопје 1963), Лексикон на Народноослободителната војна и револуцијата во Југославија 1941-1945, т. I-II (Белград 1980), Историја на Сојузот на комунистите на Југославија, краток преглед (Белград 1976), Четириесет и прва востание на народите на Југославија (Белград 1961), Михаило Апостолски, Собрани дела I-VI (Скопје 1975), Велимир Ђерзиќ: Пропаста на кралството Југославија 1941, т. I-II (Белград 1983), Јован Марјановиќ и Перо Морача: Нашата ослободителна војна и народната револуција 1941-1945 (Белград 1958), Јован Марјановиќ: Народноослободителната војна и социјалистичката револуција 1941-1945 (Белград 1975), Јован Стругар: Војна и револуција на југословенските народи 1941-1945

(Белград 1962), Владо Стругар: Југославија 1941-1945 (Белград 1978), Србија во војна и револуција 1941-1945 (Белград 1976), Бранко Петрановиќ: Историја на Југославија 1918-1978 (Белград 1981), Бранко Петрановиќ: АВНОЈ револуционерната промена на власта (Белград 1976), Слободан Нешковиќ и Бранко Петрановиќ: АВНОЈ и револуција, тематски збир на документите 1941-1945 (Белград 1983), Слободан Нешковиќ: Странство и нова Југославија 1941-1945 (Белград 1964), Историја на македонскиот народ, книга трета (Скопје 1969), Душан Живковиќ: Создавање и развој на народната власт во Југославија 1941-1942 (Белград 1969), Душан Пленча: Меѓународните односи на Југославија во текот на Втората светска војна (Белград 1962) и др.

Ја користам прилината, од срце да ~~ам~~ заблагодарам на сите овие институции и поединци кои ми овозможиле да работам и да ја привршам оваа работа. Во прв ред се заблагодарувам на Филозофскиот факултет на универзитетот "Кирил и Методиј" и на Институтот за национална историја - Скопје, со чија помош се зафатив со обработка на оваа проблематика.

Се заблагодарувам исто така и на академикот Михајло Апостолски, докторот Владо Ивановски, докторот Растислав Терзиоски, професорот Христо Полјански и професорот Бранко Петрановиќ, кои што ми овозможиле голема помош и сугестии во обработката на дисертацијата.

На крајот, посебна благодарност изразувам на Вера Модану и Стево Модану за нивната помош во текот на преведувањето на оригиналните текстови од кинески на македонски јазик.

I ГЛАВА

КИНЕСКИОТ ПРОГРЕСИВЕН ПЕЧАТ ЗА ПРОПАСТА НА КРАЛСКА ЈУГОСЛАВИЈА ВО 1941 ГОДИНА

1. Пристапувањето на Кралството Југославија кон Тројниот пакт и антивоените акции на народните маси

Кралството Југославија пред алтернатива

По Првата светска војна на меѓународната политичка борба се тои во тоа да се зачува или да се раскине Версајскиот мировен договор. Антанта, посебно новосоздадените земји како: Југославија, Полска, Чехословачка и Романија се надеваат да одржат статус-кво, определено од Версајскиот мировен договор, бидејќи во војната тие дадоа големи жртви и повратија загубените територии, како резултат на што се ширеше тероризмот и се множуваше населението. Ним им беше потребна да имаат мирска средина за обновување и развивање на стопанството на земјата. Спротивно на тоа, победената Германија, како и Унгарија и Бугарија, се напозираа за ревизија на Версајскиот мировен договор, за да ја намалат својата загуба и понатаму да го ликвидираат овој империјалистички договор за вела.

Во овој судир младите држави имаа надеж само за заемното обединување и во големите држави. За да ја заштитат својата независност, Југославија, Полска, Чехословачка и Романија често пати стоеја на страната на Англија и Франција и станаа нивни сателити, а Унгарија, Бугарија и Австрија обично се приближуваа кон Германија и Италија поради општото согледавање со Версајскиот договор.

Врз основа на тоа, од 1920 година Југославија почна да склучува странични или привоени договори со Чехословачка, Романија и Полска. Во март 1921 година помеѓу Југославија, Чехословачка и Романија официјално беше заклучен договор и беше објавено создавањето на Малата антанта. Поради тоа во дваесеттите и триесеттите години во борбата за загосподарување со југот на Југоисточна Европа и на Балканот Франција имаше сепогош доминација, таа стана покровител на Малата антанта.

Освен Малата антанта, вториот акцент во надворешната политика на Кралството Југославија беше насочен кон вклопување на Грција, Романија и Турција во Балканската антанта. Во февруари 1934 година Југославија, Романија, Грција и Турција го потпишаа во Атина Балканскиот пакт.

Активното учество на Кралството Југославија во дејноста на Малата и на Балканската антанта го зајакна неговото меѓународно место и ја нагна неговата улога за поддржувањето на рамнотежата во Европа, но покрај а и ги задлабочи неговите противречности со победените држави. Во октомври 1934 година, по атентатот врз кралот Александар во Франција, над-решната политика на Кралството Југославија јавно премина од профранцус-кон прогерманска. Истовремено Малата и Балканската антанта, како фран-ско послушно орудие, фактички пропаднаа и постоеја само формално.

По аншлусот на Австрија и по окупацијата на Чехословачка од фа-стичка Германија во 1938 година, цела Југоисточна Европа веќе се наоѓа-под германско застрашување. Во јануари 1939 година Хитлер ја вовлече-ртивната влада на Унгарија да учествува во "Антикомунистичкиот пакт".

2 март таа ја принуди Романија да потпише економски договор за доста-вање жито и нафта на Германија. Еден месец подоцна Италија ја нападна-банија. Царството Бугарија се ориентира кон Германија. На 12 октомври-40 година германската војска влезе во Романија. По петнаесет дена фаши-ичка Италија ја нападна Грција преку Албанија. Сега виорот на Втората-етска војна се прошири на Балканскиот Полуостров. Југославија се најде-прагот на воената пропаст. Зборувајќи за разбирањето на Номунистичка-партија на Југославија за тогашната ситуација, Јосип Броз Тито истанна: јас бев длабоко уверен дека, по аншлусот на Австрија, по окупацијата-Чехословачка, и по се што се случи подоцна, и нашата земја ќе дојде на-д, Малата антанта веќе беше пропадната. И беше јасно дека Југославија-на најопасното место и дека може да биде следна жртва на фашистичкиот-ресор"¹.

Југославија беше пред сериозна алтернатива: двата империјалист-чки блока вршеа и дипломатски и економски притисок, а ги активираа и-отивностите во Југославија. Внатре во земјата фашистичките организа-и и антидемократските сили се обидуваа да дејствуваат со јавна поткре-на Хитлер и Мусолини. Исто така, внатре во владејачката класа се во-ие дебата во врска со надеорешната политика на Кралството. проблемот-де оди Југославија покажува решавачко влијание врз војната во Европа и-приковува вниманието на сите антифашистички земји и народи.

Кинеските набљудувачи за ситуацијата и ориентацијата на Југославија

Во мај 1940 година еден кинески набљудувач за југоисточните ев-ски проблеми напиша поопширна статија под наслов "Ситуацијата и тен-цијата на Југоистична Европа во текот на империјалистичката војна"².

оваа статија авторот ги анализира промените на корелацијата на империјалистичките сили во Југоисточна Европа помеѓу двете светски војни и забележува дека државите во Југоисточна Европа "сега стануваат важен јазел на соперништвото меѓу Англија, Франција и Германија и претставуваат стратешко место за борбата". Авторот смета дека "војната и мирот сега се играат пред народите од Југоисточна Европа. Воената политика на империјализмот и погрешната политика на некои реакционерни властодршци на овие мали држави веќе ја доведоа Југоисточна Европа до кулминација на воената опасност".

Во статијата се подвлекува дека, кога во 1937 година Германија надмина Англија, Франција и Америка и зеде прво место во надворешната трговија на југоисточно-европските земји, тие мали држави "не само што економски зависат од Германија, туку и политички ќе ја поддржуваат да го изразува нацистичкото движење во нивната земја". Поради ова се појавуваат германски фашистички организации, и тоа: унгарскиот "Корпус на мртвци", словачката "Судетска партија", романскиот "Корпус на железната одбрана", југословенската "Радикална заедница" итн. По анектирањето на Чехословачка од страна на Германија и по окупирањето на Албанија од страна на Италија, "Унгарија и Бугарија веќе се доближија до Германија и Италија. Германија до извесен степен ја поддржа територијалната претензија на Унгарија и Бугарија и нив ги ползува како чекан за удирање на Романија и Југославија, со што ја наведува Југославија да изразува свое пријателство со Германија и Италија". "Паралелно со германската доминација во југословенската надворешна трговија - продолжува статијата - владејачката југословенска група јавно се ориентира кон Германија, но, поради разни противречности, Југославија се уште не може целосно да стои на страната на Романија".

Спомнувајќи ја безизлезноста на политиката на Југославија, авторот пишува: "Поради тоа што Германија, Италија, Англија и Франција во жестока борба за загосподарување со земјите на Балканот, внатре во владејачките југословенски кругови постојат сериозни несогласувања меѓу англиската, и профранцуската фракција од една страна, и меѓу прогерманската и проиталијанската фракција од друга страна. Под влијание на овие сили Југославија навистина сега стана центар на борбата на Англија, Франција и Италија за престиж на Балканот. На крајот на краиштата, во кој правец оди Југославија? Ова не зависи само од волјата на владејачката југословенска буржоазија, туку зависи од соодносот на силите на империјалистите во Југоисточна Европа и од измената на целосната ситуација во Југоисточна Европа".

Во почетокот на 1941 година најпосле дојде до таков "сооднос силите" и "измена на ситуацијата", така што фашистичката војска на Германија и Италија речиси ја пороби цела Европа и се подготвуваше за напад врз Советскиот Сојуз. Поради тоа што соседите на Југославија - Германија, Романија, Бугарија и Албанија - веќе станаа сателити на германско-италијанскиот фашизам, беше крајно време Југославија да биде неизбежно впрегната во германско-италијанскиот империјализам. Владејачката група на Кралството Југославија почна да се откажува од "неутралната позиција" и беше готова да склучи спогодба со Хитлер под какви услови Југославија да пристапи кон Тројниот пакт помеѓу Германија, Италија и Јапонија.

На 13 февруари министер-претседателот на кралска Југославија Миткович и министерот за надворешни работи Цинцар-Марковиќ беа во тајна посета на Германија и примени од Хитлер. На вториот ден кинескиот весник "Синхуа Жибао" ја соопшти таа вест и пишуваше: "Во текот на тричасовен разговор германскиот предлог за пристапување на Југославија кон пактите на Оската беше главна тема на разговорите помеѓу двете страни".

На 1 март Царството Бугарија веќе беше фрлено в оган од Хитлер и го потпиша протоколот за пристапување кон Тројниот пакт. "Синхуа Жибао" тогаш сметаше дека "неутралноста на Југославија е тешко да пројде долго". На 4 март, при тајната посета кај Хитлер, кнез Павле во согласност даде согласност за пристапување на Југославија кон Тројниот пакт. Германија продолжуваше да врши дипломатски притисок врз кралската влада и со ултиматум го натера Белград да застане на страната на Оската. Истото време "главите" на владите на Англија и Америка ги примија пратниците на Југославија во овие две земји. Тие изразија своја загриженост и неспокојство за политиката на Југославија и настојуваша Југославија да држи позиција против Оската.

На 21 март "Синхуа Жибао" подробно информираше за одлуката на министерскиот кабинет на Југославија за пристапување кон силите на Оската и за содржината на спогодбата меѓу Југославија и Германија. Потоа, весникот пишуваше дека внатре во југословенската влада опозицијата е силна, дека решително се спротивставува на прогерманската политика на власта и таа позиција е поддржана едногласно од граѓаните. Тројца членови на министерскиот кабинет поднесоа оставка во знак на протест против пристапувањето на владата кон силите на Оската. Министерскиот кабинет на Југославија е во криза и владата врши прегрупирање.

На втората страница на "Синхуа Жибао" од 23 март беше помесена статија под наслов "Ориентацијата на Југославија во напрегнатиот

лкан", во која уште веднаш се коментира ориентацијата на Југославија. почетокот на статијата може да се прочита: "Во потресната ситуација Југоисточна Европа во најтешка положба се наоѓа Југославија. По германското влегување во Бугарија, Хитлер веднаш ја натера Југославија да поткрепи земјите на Оската. Англија активно дејствуваше за воздржување на Југославија и со ултиматум ја предупредуваше, а Турција исто така ја посветува Југославија да не биде на страната на Оската. Во гомото соперништво меѓу овие две сили, на Југославија навистина тешко беше да ја определи својата надворешно-политичка ориентација".

И на крајот на статијата пишува: "Во овие денови, борбата на југословенските народи против пристапувањето кон Оската се повеќе расте, насекаде избувнуваат демонстрации. Поради тоа што насекаде има движење против Оската, атмосферата во целата земја е напрегната".

На вториот ден "Синхуа Жибао" пак поместува краток коментар под наслов "Ужасна бескрвна борба на Балканот" формулирајќи ги своите заклучоци за развојот и тенденцијата на југословенските настани. Коментарот посочува дека географската положба на Југославија е навонредно важна, затоа што има големо стратегиско значење и за Германија и за Англија, така што двете завојувани страни во Европа сега го концентрираат своето внимание кон борбата за Југославија. "И хитлеровското заплашување и англо-американското ветување се активираат чекор по чекор и ги поставуваат владејачките југословенски власти во безизлезност и колебанија".

Најпосле, во коментарот се доаѓа до следниот заклучок: "Соглед на општата ситуација и тенденција, постои голема можност Југославија да пристапи кон Тројниот пакт. Но, независно од тоа дали Југославија ќе оди налево или надесно, сето тоа неизбежно ќе им создава на југословенските народи бременост и тешкотии! Меѓутоа, и југословенските народи ќе ја засилуваат се повеќе борбата за зачувување на независноста, против пристапувањето кон Тројниот пакт и влегувањето во војната".

Настаните што наскоро се случија покажаа дека таквиот став на југословенскиот коментар беше правилен.

Настаните од 27 март

Колебањето и чекањето на Кралството Југославија не продолжија долго време. Кнез Павле и неговиот двор тргнаа по патот на капитулација поради тоа што се исплашија од се поширокото антивоено движење внатрешно во земјата и од т.н. опасност од болшевиизмот. Всушност токму таа капитулација се сета неизбежност ќе ја фрлеше Југославија врз колосекот

фашистичката агресија и ќе ја направеше директен воен сојузник на оние што беа историски осудени на пропаст"³. На 25 март Цветковиќ и Цинцар-Марковиќ од името на кралската влада го потпишаа во Виена протоколот за пристапување на Југославија кон Тројниот пакт.

Тоа беше логична последица на кусогледното пазарење на југословенската буржоазија, којашто се надеваше дека со капитулација ќе го спечали мирот и ќе ги задржи своите позиции внатре во земјата. На 26 март, истото, кога луѓето слушаа од радиото дека кралската влада веќе го потпишала договорот со Германија, почнаа да се бунтуваат и да негодуваат. Протестните бранови почнаа на многу места во земјата. Истиот ден во Белград, Загреб, Скопје и во други градови демонстрациите зедоа широки размери. Учесниците, особено работниците и младината, излегоа на улиците и ги скандираа паролите: "Подобро војна отколку пакт", "Подобро гроб отколку роб", "Да живее слободна Југославија!". Демонстрантите беа еднодушни против предавничката акција на владата и сакаа да ги казнат предавниците на татковината.

Истовремено кога југословенските народи организираа масовни митинзи и демонстрации против пристапувањето на владата кон Тројниот пакт, Англија и Америка ја предупредуваа Југославија дека ќе ги замрзнат југословенските фондови и кредити во оние држави и дека ќе испратат војска од Северна Грција.

Така, под силниот притисок на народните барања и со помош на нападите на западните земји, утрото на 27 март 1941 година веќе беше извршен бескрвен воен преврат. Поранешниот министер-претседател Драгиша Цветковиќ, министерот за надворешни работи Цинцар-Марковиќ и други виши функционери беа уапсени. Превратниците го прогласија кралот Петар за полуплетен и го ликвидираа намесништвото. На тој начин беше создадена нова влада на чело со генералот Симовиќ.

Нинесниот печат даде доста многу информации за мартовските настани. Од првите денови на март "Синхуа Жибао" речиси секојдневно објавуваше вести за Југославија. Во текот на неколку дена пристигнуваа притоци и по три соопштенија. Весникот го објави целиот текст на протоколот на пристапувањето на Југославија кон Тројниот пакт и целосниот текст на прокламацијата на кралот Петар. Овој весник оддели големо место на своите страници за запознавање на читателот со антигерманските демонстрации на југословенските народи во различни краишта на земјата, за многубројните протестни телеграми и писма на опозиционите партии и на многу масовни организации до владата и кралот, апелирајќи владата да не отстапува во блокот на Оската. Весникот пишуваше: "Внатре во Југославија

се раѓаат големи бранови и преврати, протестното движење на народот од ден на ден оди кон подем"⁴. Во своите соопштенија за мартовските настани весникот "Синхуа Жибао" првпат споменува дека "НП на Југославија се противставува на тоа владата да учествува во војната: организира демонстрации во сите краишта на земјата и се бори за склучување на пакт за заемна помош со Советскиот Сојуз. Комунистите јавно делат летоци по улиците, со кои ќе го спречат учеството на владата во војната"⁵.

На 29 март, на втората страница на "Синхуа Жибао" беше објавена големата статија на Жу Чин на тема: "Патот на политичкиот развој на Југославија". Статијата подвлекува дека Југославија како држава е родена во борбата меѓу двата империјалистички блока и затоа таа неизбежно ќе стане објект во борбата на империјалистите. "Додека властодршците на Унгарија, Романија и Бугарија еден по друг беа покорени од Германија и нивните држави станаа сателити на германско-италијанскиот блок, очевидно беше дека дотогаш Југославија, којашто географски, политички и економски одамна беше опружена и контролирана од германско-италијанскиот блок, неизбежно ќе биде впрегната во германско-италијанскиот фашизам".

Статијата го врати назад текот на револуцијата на југословенската надворешна политика и мошне сложените национални противречности внатрешно земјата и подвлече дека имено мартовските настани ја разобличија предавничката улога на властодршците и го демонстрираа антигерманското расположение на народните маси. Затоа "ние можеме убедливо да речеме дека во сегашната атмосфера на војната, независно од тоа што југословенската владејачка класа јавно и подло ги предаде интересите на нацијата и на државата, и како цинично се префрла на страните германско-италијанските империјалисти, перспективата е предвидлива: независно од тоа колку голема и скапа цена ќе платат југословенските народи, во предвечерието на скорешното доаѓање на револуционерната бура во целиот свет југословенските широки маси и трудбеници на чело со Комунистичката партија сега итно се мобилизираат, ги собираат и обединуваат своите сили, за да го ликвидираат во последната борба гнилото гнездо на југословенската владејачка класа да создадат демократска, слободна и независна република Југославија. Сето тоа не е далечна иднина". Можеме да кажеме дека тоа беше објективна оценка на кинескиот печат за настаните од март и предвидување на револуционерната борба на југословенските народи.

Се разбира беше неопходно родена во мартовските настани владата на генералот Симовиќ, да ја регулира внатрешната и надворешната

политика на Кралството. Новата влада се обиде да избира меѓу Оската, англија и Советскиот Сојуз, за да одбегне од тешкотиите во земјата. Но, кога новата влада се колебаше меѓу почитување на народната волја или ориентација кон Оската, хитлеровските војски беа веќе на границите на Југославија.

2. Нападот на германско-италијанските фашисти врз Југославија и нејзината поделба

Германскиот напад на Југославија

Настаните од 27 март во Југославија за Хитлер дојдоа не само неочекувано, туку и како најдобар повод за напад врз Југославија. Хитлер се обиде со воена сила да го добие тоа што го изгуби на политичко и на дипломатско поле. Според веста на весникот "Синхуа Жибао" од 30 март, то ненадејниот преврат во Југославија Хитлер веднаш ги повика на соседанок вишите воени и цивилни лица и и даде на Југославија тридневен срок да одговори дали ќе остане во Тројниот пакт или не. Силите на Оската ја принудија Југославија да одговори на нивните две прашања: Првото, ставот на југословенската влада кон земјите на Оската? Второто, ставот на југословенската влада кон Тројниот пакт?

Имено, уште истиот ден Хитлер издаде наредба за напад врз Југославија, позната како "Директива бр. 25", во која пишуваше: "Водичот на Рајхот е решен да ги преземе сите подготовки за да ја разбије Југославија и војнички и како држава, не чекајќи ја можната изјава за лојалност од новата влада. Надворешно-политички нема да се поставуваат никакви прашања ниту ултиматуми. Нападот ќе започне штом за ова ќе бидат подготвени соодветни средства и трупи. Се работи на тоа да се дејствува колку нежно побрзо.

Воздухопловството ќе има задача да започне, колку е можно понапред, со разбивање на југословенските воздухопловни бази и со постојани напади да го разурне главниот град Белград"⁶.

Развојот на настаните во следните денови докажа дека, хитлеровскиот фашизам дејствуваше по таков оперативен пат. Ќе ја цитираме главната содржина на некои новости од "Синхуа Жибао" за да видиме како фашистичка Германија ја нападна Југославија:

"На 30 март хитлеровскиот пратеник ја натера Унгарија да се огласи да испрати 5 дивизии за освојување на Југославија. Германско-југословенскиот однос е извонредно напрегнат. По наредба донесена на сед-

ницатна Министерскиот кабинет на Југославија, армијата е мобилизирана и се транспортира кон покраините.

На 31 март се одбележија брзи промени во германско-југословенскиот однос. Започнуваат да се враќаат од Југославија германските колони. Со ултиматум Германија ја присили Југославија веднаш да го прекине "личниот напад" спрема Хитлер.

Движењето против Германија и Италија во Југославија продолжува и на 1 април. Германија сака Југославија пред 2 април да ја разјасни надворешната политика.

На 3 април Германците и поставија на Југославија три барања: прво, наполно да и се надоместат материјалните штети на Германија по превратот, второ, да го ратифицира јавно Тројниот пакт; трето, да се демобилизира копнената војска.

На 4 април односот меѓу Германија и Југославија сепак е парализиран. Германија ги повлече од Југославија своите дипломати. Југославија замоли дипломатските пратеници на другите земји да се евакуираат од Белград.

На 5 април претставник на Министерството за надворешни работи на Третиот Рајх објави дека сите дипломатски односи со Југославија се прекинати. Многу германски трупи напредуваат преку Унгарија кон границите на Југославија.

На 6 април изутрина, без објавување војна, Германците го започнаа варварското бомбардирање на Белград и половина град остана во пепелишта. Ова е познато како "казнена операција" за настаните од 27 март. Тој ден Италија објави дека нејзините трупи војуваат заедно со германските. Така, околу 50 германски, италијански и унгарски дивизии го започнаа нападот врз Југославија.

Капитулација на кралската влада и поделба на Југославија

Иако кралската влада во извесен степен се подготвуваше за противнапад на силите на Оската, таа загуби скапоцено време за вистинска мобилизација на војската и не сакаше народните маси да ведат војна за самоодбрана. Иако прво, Генералштабот сметаше дека нападот ќе дојде од северните рамничарски области и ги концентрираше своите трупи близу до југословенско-унгарската и југословенско-романската граница. Најнапред германската војска направи пробив на линијата Ниш-Скопје.

На север пробивањето на хитлеровите трупи и нивните помагачи исто беше мошне успешно. На 10 април тие влегоа во Загреб. Предавникот Павелиќ веднаш го прогласи создавањето на т.н. "Независна Држава Хрватска", во заговор со германско-италијанскиот фашизам, и му стана марионетка. На 11 април Љубљана беше заземена од италијанската војска. Непријателските авиони го бомбардираа терористички и Сараево. По два дена Германците го освоија Белград.

Во исто време сателитите на Оската со иста брзина минаа во концентричен напад на сите југословенски граници, користејќи го случајот што Југославија падна во национална катастрофа. Унгарија ја испрати војската во нападот накај Осиек и Нови Сад. Под изговор за заштита на божемното бугарско население, бугарските трупи го заведеа поголемиот дел од Македонија.

Пред фашистичкиот напад југословенските народи беа решени со крв да ја бранат територијата на татковината. Во некои места народните маси и патриотски расположените воени единици ја прифатија борбата против агресорот.

Во априлската национална катастрофа КП на Југославија даде предлози да се вооружат работниците и селаните, за да се зајакне одбраната на земјата. Во тој дух ЦК КПЈ го издаде на 15 април во Загреб просласот "До југословенските народи", во кој меѓу другото се пишува: "Вие што се борите и гинете во борбата за своја независност, знајте дека таа борба ќе биде опкружена со успех, па макар сега со понадмоќниот непријател да подлегнете во таа борба. Душевно не потклекнувајте, збијте ги царсто своите редови! Дочекајте ги со исправени глави и најтешките удари. Комунистите и целата работничка класа на Југославија ќе издржат до конечната победа во првите редови на народната борба против освојувачот... ~~Ќе се создаде~~ врс вистинска независност на сите народи на Југославија слободна, братска заедница"⁷.

Но, кралот и неговата влада не смееја да го поддржат сенародното движење за отпор против агресорите. Тие се плашеа од народните маси и не веруваа во нивната сила. Тие не само што сакаа да го мобилизираат целиот народ и армијата, туку и ја одбија понудата на комунистите да се организира отпор во земјата. Пред непријателот тие настојуваша колку што се може побрзо да капитулираат и да избегаат во странство. Со таа цел, на 15 април кралот Петар, заедно со минисерите и генералите, земјајќи го државното злато, со авиони избегаа во Грција и истиот ден оттаму се засолнаа во Каиро.

На 17 април, т.е. 11 дена по нападот што нацистичка Германија го почна врз Југославија, Врховната команда на старата југословенска војска нареди сите воени единици да го остават оружјето. Истиот ден секаков организиран воен отпор беше прекратен и во Белград беше потпишан акт за безусловна капитулација на кралската југословенска војска.

Да се ликвидира Југославија како држава - тоа беше одамна планиран курс од страна на германскиот фашизам. Затоа веднаш по окупацијата на Југославија германските, италијанските, унгарските и бугарските окупатори нестрпливо почнаа да ги спроведуваат своите планови за распарчување на Југославија. Врз основа на "црниот заговор" помеѓу нив, на 25 април Југославија беше катастрофално распарчена од нив, Германците ги задржаа за себе Србија, Банат и северните области на Словенија. Италија ги присвои јужниот дел од Словенија, Хрватско Приморје, Далмација, Црна Гора, Косово и Метохија и западниот дел на Македонија. Бачка, Барања, Меѓумурје и Прекомурје ги окупира Унгарија, а Бугарија ги доби поголемиот дел од Македонија и пограничниот дел од Србија. Босна и Херцеговина влегоа во составот на НДХ, контролирана од Германија.

Таков беше крајот на Кралството Југославија. Оттука се согледа дека освојувањето на Југославија беше логична последица на агресивната тотална војна на нацистичка Германија за светска хегемонија. Пропаѓањето на монархистичка Југославија беше резултат на нерешените внатрешни социјални и меѓунационални прашања, како и на колебливата и капитулантска политика на владата. Па сепак, мартовските настани и Априлската војна во Југославија го спречија агресивниот план на Хитлер; особено го одложија Хитлеровиот напад врз СССР. Според планот "Барбароса" од 18 декември 1940 година нападот против СССР бил планиран за 15 мај 1941 година, а по овие настани е одложен за пет недели (всушност за 38 дена). Со тоа Хитлер изгуби драгоцено време, давајќи и можност на Црвената армија да се консолидира и во зимата на 1941-1942 година да го сопре германскиот напад пред Москва⁸. Антифашистичките сили во Југославија придонесоа на прблонгирање на почетокот на нападот на германскиот фашизам врз првата земја на социјализмот - СССР.

Априлската војна опored погледот на "Синхуа Жибао"

Уште на 7 април 1941 година, т.е. на вториот ден по нападот на германско-италијанските агресори врз Југославија. "Синхуа Жибао" веднаш одвои место за таа вест и соопшти дека германските авиони ја бом-

бардирале југословенската територија, а тоа значи "војна против Југославија". Истиот весник на 11 април излезе со долг уводник под наслов "За војната на Балканот", во кој ги анализираше причините за брзото распаѓање во војната на кралска Југославија и ситуацијата на Балканскиот Полуостров по окупацијата на Југославија. Уводникот смета дека нападот на Хитлерова Германија врз Југославија и Грција, почнат на 6 април, ја отворил увертирата на "пролетната офанзива" на Германија против Балканот. Само за три дена хитлеровите трупи ги освоија важното трчко пристаниште Солун и јужниот стратегиски град на Југославија Скопје.

Зошто настапи со таква брзина распаѓањето на овие две земји? Уводникот одговори: "Затоа што Германија има целосна подготовка, нејзините дивизии се добро вооружени во операциите на Западниот фронт. Меѓутоа, ефикасната комбинација меѓу копнената и падобранската војска дава одлични резултати. Наспроти ова, грчката војска тунушто излезе од војната со италијанските трупи, повеќето англиски војници беа дошле од Либија, а југословенската војска беше лошо вооружена, а притоа и слабо подготвена и не наполно мобилизирана".

Уводната статија понатаму ја наведува бројната состојба на војската на двете завојувани страни, како што следува: вкупно со околу 2.600.000 од кои: Германија - 450.000, Италија - 100.000, Југославија - 1.000.000, Грција - 800.000, Англија - 100.000, - 300.000. Воената и материјалната сила на Унгарија, Романија и Бугарија се користени од Германија.

Оваа бројна состојба е точна. Југословенскиот историчар Велимир Терзиќ во својата двотомна книга "Пропаста на Кралството Југославија 1941" ни го дава подробно соедносот на вооружените сили помеѓу силите на Оската и кралска Југославија во Априлската војна. Според неговото изучување, на 6 април за напад врз Југославија државите од Оската употребија вкупно 58 дивизии (Германија - 30, Италија - 23, Унгарија - 5), 2170 авиони (Германија - 1.500, и Италија - 670). Тогаш Југославија располагаше со околу 1.000.000 војници, а максимално можело да се мобилизираат 1.700.000 војници. Поинаку речено, копнената војска на непријателот беше речиси двапати посилна од југословенската (31 дивизии), воздухопловните сили околу 5 пати⁹.

Германската војска беше до заби вооружена и одлично извежбана. Иако спoredени по број на дивизии и луѓе на овој дел од

фронтот бројот на југословенските, грчките и британските дивизии е поголем, Германија сепак има апсолутна предност во расположливата воена техника, моторизација и авијација, истовремено користејќи ги и стопанскиот и воениот потенцијал на земјите од поробената Европа.

Споменувајќи ја Априлската војна во Југославија, друг кинески весник, "Цефан Жибao", констатира дека речиси двегодишната европска војна, посебно успешните операции на германските трупи во последно време на Балканот и во Северна Африка, ја изменија и изменуваат не само ситуацијата на европскиот континент, туку и во Средоземјето. По германско-италијанската окупација на Југославија и Грција, земјите северно од шпанското приморје до Солун во Грција се наоѓаат во рацете на државниот диктатор Оскар¹⁰.

Во крајот на истата година, анализирајќи ги причините за поразот на Кралството Југославија, друг кинески партиски весник истакнуваше: "Освен нерамните сили, уште: 1. немањето единство меѓу народите, 2. слабата помош од страна на Англија, 3. акциите на агентите и петтата колона на Германија внатре во Југославија и 4. пакосната улога на Бугарија и унгарија¹¹.

Од мартовските настани и Априлската војна во Југославија кинескиот антифашистички печат ја виде силата на југословенските народи и виде дека нивниот пораз е привремен. Исто така го отфрли тврдењето дека резултатот на европската војна зависи од англо-германската војна. Затоа на крајот од уводната статија од 11 април "Синхуа Жибao" пишува: "Огнот на војната на Балканот ќе гори се појакo и пошироко. Можеби некои ќе мислат дека судбината на балканските држави зависи од резултатите на англо-германската војна, но на дело таа зависи од самите балкански народи, бидејќи само тие го имаат последниот збор во решавањето на својата судбина".

II ГЛАВА

КИНЕСНИОТ ПЕЧАТ ЗА НАРОДНООСЛОБОДИТЕЛНАТА БОРБА ВО ЈУГОСЛАВИЈА

1. Почетокот на вооруженото востание

КП на Југославија - организатор и водач на оруженото востание

Датумот на крајот на Кралството Југославија истовремено е датум на распаѓањето на речиси сите политички партии на капиталистичката класа. Во Југославија од 1918 до 1941 година, во тој период од повеќе од 20 години, имаше околу 40 разновидни партии на капиталистичка класа што дејствуваа во земјата. Меѓутоа, било мали или големи партии, во подем или во пад, сите беа промонархистички, ги претставуваа интересите на монархистичките капиталисти, особено беа антикомунистички. Затоа кога земјата дојде пред катастрофа, непосредно пред агресијата на германско-италијанските фашисти, тие отворено застапаа на страната на окупаторите и се трудеа да се прослават со предавство; или со дезинтегрираа или прекинаа со сè какви активности. Оттогаш тие повеќе не постојат како самостојна политичка сила.

Во оваа клучна фаза на национална егзистенција или пропаст само КП на Југославија застапа на страната на народот, го презеде тешкото бreme на организирање и водење оружена борба на Југославија, преградувајќи во бастион на антифашистичката борба.

На 6 април 1941 година, почнувајќи од агресијата над Југославија, југословенската КП активно создава услови и со оружена револуција и се противставува на оружената контрареволуција и предвидува дека во претстојната борба ќе се роди "нов свет". На 10 април, истиот ден кога германските тенкови навлегоа во Загреб, КП свика седница на ЦК на КП, при што утврди дека сопствената борбена стратегија, покрај отпорот против окупаторот, ја вклучува и борбата против домашните издајници. За подготовка на вооружено востание во ЦК е основан воен комитет на чело со другарот Тито. На 15 април ЦК на КП на Југославија објави "Прогласо за југословенските народи", со кој ги повикува комунистите и работнич-

ната класа во првите редови на народната борба за противстапување кон агресорот и истрајност до конечна победа.

На 22 април ЦК на КП повторно одржа седница во Загреб. На оваа седница е решено да се основа единствен фронт на отпор против агресорите. Истовремено е решено ЦК да се пресели во Белград и да го зајакне раководството на востанието што наскоро се очекуваше. По седницата членовите на ЦК отидоа во разни краишта да собираат оружје и да ги мобилизираат масите. На 1 мај, празникот на трудбениците и на целиот свет, ЦК на КП на Југославија преку ширење на летоци објави нов проглас до народите на Југославија повикувајќи ги работниците, селаните, младината и сите патриоти да се обедината во борбата за зачувување на сопствената egzистенција. Меѓу другото, во прогласот се вели: "Работници, селани и граѓани - сите патриоти! Да се обединиме! Во овие судбоносни денови треба да ги обединиме сите наши сили во борбата за нашиот опстанок... Истрајте во борбата во која ве повикува и што ја води авангардата на работничката класа - КП на Југославија"¹².

На 28 јуни 1941 година нинескиот весник "Синђуа Жибао" во целост го објавува прогласот на КП на Југославија од 1 мај и го додава написот со поднаслов "КП на Југославија објавува проглас, ги повикува народите да се обединат во борбата против странскиот окупатор". Истата година на 16 мај новооснованиот весник "Цефан Жибао" на 19 јули под наслов "Југословенската КП повикува на извојување национална независност" целосно го пренесува прогласот.

На почетокот на мај ЦК на КП на Југославија во Загреб ги свикува раководителите од сите области, членови на КП, за да се проучи како во условите на националната пропаст да ја продолжат натамошната работа. Состанокот реши партиските органи и организации на разни нивоа да основаат месни воени комитети. Во тоа време во некои градови и села во Југославија народните маси веќе самоиницијативно беа започнале ред акции на саботажа, како што се: минирање на мостови, пруги, воени склади и воени склади. Во една вест од 11 мај, "Синхуа Жибао" пропат помнува: "Оживување на партизаните во внатрешноста на Југославија".

На 22 јуни хитлеровската војска ја напаѓа првата социјалистичка земја во светот - СССР. Ова го забрзува избувнувањето на оружено востание во Југославија. Истиот ден Политбирот на ЦК на КП на Југославија свикува седница во Белград, на која едногласно е утврдено дека дошол моментот за востание. Во прогласот до југословенските народи изведен по седницата се бара од масите веднаш да се мобилизираат и покре-

ната во најразновидни форми, да му се противстават на окупаторот и да ја поддржат праведната борба на советските народи и притоа ја спомнува интернационалистичката должност. Во овој документ што го скицирал Тито се истакнува: "Пролетери од сите народи на Југославија, на своите места, збијте се во првите борбени редови околу нашата авангарда КП на Југославија! Секој на своето место! Непоколебливо и дисциплинирано да ја вршме својата пролетерска должност, подготвувајќи се итно за последниот и решавачки бој. Немојте да дозволите одстрана да гледаме како се пролева скапоцената крв на херојските советски народи"¹³. Прогласот е отпечатен во неколку илјади примероци во илегалната партиска печатница и е разнесен во разни места.

За да се приспособи кон потребите на оруженото востание, ЦК на КП на Југославија на 27 јуни го основа Главниот штаб на партизанските единици на народното ослободување на Југославија. Генералниот секретар на ЦК на КП на Југославија и тогашен претседател на Воениот комитет Тито е назначен за Командант на Главниот штаб. На седницата е разгледана програмата за саботажи, диверзии и организирање на поддршка во заеднината и болничко-медицинска помош.

На 4 јули Политбирот на ЦК на КП на Југославија ја донесе во Белград историската одлука за подигање на востание. На седницата е утврден подробен план за развивање на оружената борба најнапред во Србија, ставајќи акцент врз разорување на базите на окупаторот во селата и во малите градови. Делегатите на ЦК на КП се упатија во разни места во земјата со цел да ја раководат вооружената борба. КП на Југославија во крајно тешките меѓународни околности ја донесе оваа значајна одлука за оружено востание. Зборувајќи за ова, Тито ќе истакне: "Се разбира дека одлуката за востание на народите и вооружена борба против силната воена машина на окупаторот беше дотолку потешка што во тоа време Хитлер и Мусолини, заедно со своите сателити, беа на врвот од својата моќ"¹⁴.

Неколку дена по објавувањето на одлуката за оружено востание, по сите места во земјата веднаш еднопосредно избувнуваа народни востанија, што претставуваше преседан меѓу сите окупирани земји во Европа. Тоа значеше дека одлуката на КП на Југославија беше во согласност со развојот на состојбата и одговараше на интересите на широките народни маси. 4 јули е прогласен за празник "Ден на борецот". Секоја година се организираа свечени собири и други активности за да се одбележи антифашистичката НОБ на југословенските народи.

Примерот на Србија и Црна Гора

Востанието во Србија беше покренато под директно раководство на ЦК на КПЈ и ЦК на КП на Србија (Денес Република). Цела група комунисти директни учесници во Шпанската граѓанска војна, со богато борбено искуство, учествуваа во востанието на српскиот народ. На 7 јули Живорад Јовановиќ, наречен "Шпанац", предводејќи го Валевскиот партизански одред и користејќи го моментот на одржување на еден црковен собор, во "Бела Црква", напаѓа жандармеријска патрола и така оденува првата востаничка пушка. Тоа беше сигналот за сенародно востание. До средината на август 1941 година во Србија веќе беа основани 21 партизански одреди. Меѓу нив најрано формирани одреди се: Валевскиот (25 јуни), Првиот шумадиски (од 1 до 2 јули), Вториот шумадиски (3 јули), Ужичкиот (8 јули), Копаоничкиот (12 јули)¹⁵.

Востанието достигна најголеми размери во западна Србија. Во јули Главниот штаб на НОБ на одредите на Србија се пресели од Белград во западните области. Во почетокот на септември партизанските одреди веќе ослободија неколку мали места во Србија: Мала Митровица, Богатиќ, Лозница, Крупањ, Столице. До средината на септември тука веќе беше формирана прва слободна територија на Југославија.

Врз основа на оваа почетна победа, на 16 септември ЦК на КПЈ и Главниот штаб на партизанските народноослободителни одреди се пресели од Белград на слободната територија во западна Србија. Ова претставуваше голем поттик и охрабрување за востанието во оваа област. Во Србија до крајот на септември "под знамето на НОБ оперираа 23 одреди со вкупно 14.000 до 15.000 востаници, коишто држеа своја контрола 2/3 од Србија"¹⁶. Охрабрени од примерот на Србија, во сите области на Југославија се разгоре пламенот на антифашистичната борба.

На 8 јули ЦК на Црна Гора и Бока Которска едногласно прифати одлука за вооружено востание. До тој момент во Црна Гора имаше околу 287 борбени групи со 6228 борци. Меѓу нив имаше околу 1800 комунисти и 3.000 членови на СКОЈ. Вкупно беа заплениле 150 пушкотралези, околу 3.000 пушки, 3 милиони куршуми и друг воен материјал¹⁷. Тоа за тогашната Црна Гора, којашто имаше над 10.000 квадратни километри земјена површина и 300-400.000 население, беше извонреден успех.

Во мугрите на 13 јули, токму кога агресорите и нивните колаборационисти планираа спојување на Црна Гора со Италија, црногорскиот народ и партизанските единици наеднаш се кренаа на секаде и го нападнаа

италијанскиот окупатор. Набргу цела Црна Гора вриеше. Востанието веќе доби сенароден карактер. Бројот на учесниците достигна до 3-50.000 луѓе. Италијанските агресори протрпеа незамисливо тежок удар. Изгубија близу 5.000 луѓе. Во тоа време, освен Цетиње, Подгорица (Титоград), Никшиќ, Плевље и Јадранското крајбрежје, поголем дел од Црна Гора беше ослободен.

На 18 јули, во кулминација на востанието, Покраинскиот комитет на КП на Црна Гора основа Привремена главна команда на НОВ на Црна Гора и Бока Которска. Во главната команда беа 48 чети и 42 баталјони. Во местата ослободени од востаниците беа основани органи на новата политичка власт - народноослободителни одбори. Победата на востаниците ја разби заверата на италијанските фашисти за формирање на марионетска влада во Црна Гора, ја разниша борбената верба за италијанската војска на балканското боиште.

За да го задуши востанието на црногорскиот народ, италијанската војска стационирана во Албанија побрза во помош. На 18 јули пешадијата на неколку италијански дивизии, во придружба на авиони, тенкови и топови, почна напад врз партизаните. До средината на август италијанската војска одново стави под своја контрола некои изгубени места и го обнови транспортот. Со крвави апсења и колежи непријателот вршеше одмазда.

Востанието на народот на Црна Гора имаше привремен застој, но тоа не значеше дека борбата престана. На 8 август партиската организација на Црна Гора свика состанок на планината Камник, на кој беше решено да се реорганизираат востаничките единици и да се приспособаат кон борбените потреби. По една недела Привремената главна команда на НОВ се преименува во Штаб на народноослободителните партизански одреди на Црна Гора и Бока Которска. На крајот на октомври Штабот се преименува во Главен штаб на народноослободителните партизански одреди на Црна Гора и Бока Которска - исто како во другите краишта.

Востанието во другите области

Босна и Херцеговина е една од областите на најрано избувнување на оружено востание во Југославија. Уште во месец мај-јни во неколку места веќе беа организирани востанички акции. На 13 јули во Сараево е основан Штаб на народноослободителните партизански одреди на БиХ, што ќе го предводи востанието. Во западна Босна многу бргу избув-

нува востание. На 27 јули востаниците го ослободуваат Дрвар и прибираат близу 5.000 востаници. Во источниот дел на Босна и во источниот дел на Херцеговина посебно оживуваат партизански единици, при што оваа област прераснува во центар на востанието.

Во август и септември востаниците на БиХ постигнуваат завидни успеси. Тие го одбиваат обединетиот напад на италијанските окупатори и нивните соработници, успеваат да ги зачуваат своите сили и ослободуваат неколку села и градови. За два месеци борби со главнината на усташко-домобранските единици востаниците во БиХ уништија и разбија 15-20 усташки и домобрански баталјони, а запленија околу 10.000 пушки, 200-250 броја автоматско оружје и неколку топа. Востаничките единици броеја околу 10.000 луѓе¹⁸.

Сместена на северозападниот дел на Југославија, Словенија го започна своето востание коешто имаше свои карактеристики. Уште на 27 април НП на Словенија ги обедини сите патриотски сили и го основа Народноослободителниот фронт на Словенија. На 27 јуни во Љубљана е основан Главниот штаб на партизанските единици на Словенија. Во средината на јули е донесена одлука за оружено востание и се објавени "Прописи за партизанските одреди". Партизанските единици броеја околу 700-800 луѓе. Партизанските единици на 22 јули во близината на Камник ја пукнаа првата пушка против германските окупатори.

Во август беа основани Горенскиот и Камнишкиот баталјон. Главниот штаб на партизанските единици основа Служба за известување и безбедност со должност да прибира информации за непријателот и за предавниците. Набргу потоа во окупирана Љубљана се печатеа и издаваа илегални весници и брошури и е основана илегалната радиостаница "Ослободителен фронт".

На 16 септември Врховниот пленум на ОФ се конституира во "Словенски народноослободителен одбор" (СНОО). Овој одбор, како орган на народната власт, во текот на сета НОБ одигра значајна организаторска и раководна улога. Набргу по основањето на народноослободителни одбори се обезбедуваат 20.000.000 динари "заем на слободата" за да се осигура материјалната база на НОБ и истовремено да и се даде општествена оддршка.

Во Хрватска, заради реакционерната власт и пропагандата на "Независна Држава Хрватска", антифашистичката борба во почетокот претежно одредени застои. Меѓутоа, заверата на фашистичките окупаторски власти и марионетската влада на Хрватска да предизвикаат брабоубиствена

борба помеѓу Хрватите и Србите не ги постигна очекуваните резултати. На 9 јули КП на Хрватска донесе одлука за оружено востание. Членовите на раководството на Партијата се упатија во разни места со цел да основаат партизански одреди и да раководат со востанието. Набргу во хрватските места Лика, Кордун, Банија, Далмација, Горски Котор, Доњи Лапац, Хрватско Приморје и Славонија се појавија првите партизански одреди и поведоа борба против окупаторската војска и усташите.

На 27 јули востаниците од Доњи Лапац го нападнаа и зазедоа местото Срп и ја подигнаа завесата на сестрано вооружено востание на хрватскиот народ. На 2 август Доњи Лапац беше ослободен. Хрватските партизански единици во текот на август почнаа да прераснуваат во чети и баталјони.

Во средината на септември ЦК на КП на Хрватска одржаа седница на Петрова Гора и донесе одлука за натамошен развој на востанието. По седницата сите партизански единици и борбени групи прераснуваат во партизански одреди и почнуваат во слободните територии да основаат народноослободителни одбори. На 17 октомври во Загреб е основан Главен штаб на народноослободителните партизански одреди на Хрватска и се преземаат ред мерки за зајакнување на НОБ во оваа област.

Во почетокот на септември 1941 година ЦК на КПЈ, по разгледувањето на состојбите во Македонија, формира нов Покраински комитет на КПЈ за Македонија на чело со Лазар Колишевски. Во средината на септември е формиран Покраински штаб на Македонија, чија задача беше покренување на оружено востание.

Кон крајот на септември во писмото на Покраинскиот комитет на КПЈ во Македонија до сите комунисти, скоевци и вонпартијци стои: "... мораме да ги впрегнеме сите свои сили и да застанеме на чело на антифашистичката борба. Не смееме да се плашиме од жртви!... Нема победа без жртви, слободата нема никој да ни ја дарува. Таа се добива со тешка и крвава борба. Не смееме повеќе да чекаме и да се колебаме"²⁰. Така во Македонија беа основани Скопскиот, Кумановскиот и Прилепскиот одред. Прилепскиот партизански одред на 11 октомври, со едновремениот напад на бугарскиот полициски участок во Прилеп, на прилепскиот затвор и на телефонско-телеграфската станица, го започнува оруженото востание.

Известувајќи за антифашистичката вооружена борба на југословенските народи, "Џефан Жибао" на 15 октомври истакна: "Сега југословенските партизани многу се активираат и водат херојска борба против нацистите. Оружени во широки размери акции се водат во Србија, Хрватска и

Црна Гора и Македонија"²⁰. Тоа беше најрана вест на кинескиот партиски весник за ослободителната борба на македонскиот народ.

Во Војводина, Косово и Метохија и во други места населени со национални малцинства оружените востанија исто така избувнуваат во 1941 година при што се основаат сопствени партизански одреди и раководни органи.

2. Акциите на југословенските предавници и борбата против нив

Марионетската власт и нејзината реакционерна војска

Уште на почетокот од НОВ, Југославија беше принудена да се бори на два фронта: да им се противстави на окупаторот и да се бори против предавниците.

Под закрилата и плановите на германо-италијанските фашисти, сите симпатизери на фашизмот на разни места во Југославија почнаа да се собираат и да се организираат, еден по еден основајќи разни форми на марионетска власт и реакционерни војски.

Окупаторот, за да го задуши отпорот, мораше да ги потхранува слугите и преку нив да го уништува народот. Југословенските предавници беа поддршка на германо-италијанските окупатори за спроведување на голема свирепост спрема народот.

Затоа реакционерите внатре и надвор од Југославија беа во дослух едни со други и се помагале меѓу себе.

На 10 април беше основана т.н. Независна Држава Хрватска (НДХ). На 15 април Анте Павелиќ, потпомогнат од Мусолини со 500 усташа, дојде од Италија во Загреб и стана поглавар на "Независна Држава Хрватска". Веднаш по основањето на "Независна Држава Хрватска", Павелиќ вле-
зе во контакт со претставниците на Хитлер и Мусолини, приспособувајќи сопствена внатрешна и надворешна политика на моментните потреби на германо-италијанските фашистички окупатори.

На 17 април Павелиќ објави "Закон за одбрана на народот и државата", заплашувајќи го народот да не се состанува и да не демон-
стрира. На 19 мај Италија ја принуди НДХ да го потпише "Римскиот догово-
р", со кој оние места од Јадранското крајбрежје што имаат стратогис-

ко значење беа продадени на Италија. Во тоа време Италија веќе стана заштитничка на Хрватска. Еден италијански принц веќе беше назначен за крал на Хрватска, но тој постојано беше во Рим, воопшто не дојде во Хрватска.

На 15 јуни Во венеција Павелиќ го потпиша претоворот за признавање на НДХ кон Тројниот пакт.

Главниот општествен столб на марионетската власт на Павелиќ беше усташкото движење. Усташите веќе пред војната беа организирани како фашистичко движење со цел да ја поделат Југославија. НДХ веднаш ги организира усташите во полициски групи специјално за маоакрирање на Србите, Евреите и сите патриоти. Истовремено НДХ имаше и регуларна војска наречена "Домобранска армија".

Есента 1941 година на територијата на т.н. НДХ имаше вкупно 3 корпуса на домобранска армија со вкупно 6 дивизии, околу 20 усташки баталјони и 4 жандармериски полка и неколку други помошни единици²¹.

И за време на кинеската антијапонска борба се појавува предавника, марионетска влада. Под командата на јапонскиот империјализам, во март 1932 година во североисточниот дел на Кина се формира т.н. "Држава Канџурија".

На 20 март 1940 година големиот антикомунист и симпатизер на Јапонија предавникот Вандјинавј формира марионетска власт наречена "Национална влада". На 1 јули 1941 година Германија и Италија ја признаа оваа "Национална влада" и воспоставија со неа дипломатски односи. Истиот ден марионетската влада НДХ, по директива на шефовите на фашистичка Германија и Италија, отворено и официјално ја признаа марионетската влада на Вандјинавј. Ова е уште еден доказ дека НДХ беше марионетска рацете на Германија и Италија, истовремено покажувајќи дека реакционерите од целиот свет се збратимуваат со злото и судбински се поврзуваат меѓу себе.

Кинескиот народ има длабоко искуство од реакционерите и петолонашите и затоа ја осуди НДХ. Така на пример, од 20 мај до 29 декември 1941 година "Џефен Жибао" објави осум (8) извештаи во врска со оваа марионетска влада, нарекувајќи ја "зазал" на Германија и Италија и истакнувајќи дека "италијанската војска ја окупирала територијата на Хрватска", "Реакционерното марионетско владеење на Хрватска запаѓа во шкотии", "Бмутови во Хрватска", итн.

Во Словенија, на 6 април, истиот ден кога Хитлерова Германија врши агресија над Југославија, некои капиталистички политичари во

Љубљана го лансираа "Народно веќе на Словенија" на чело со Марко Натлачен. На 13 април ова "Народно веќе" ги спојува остатоците од кралската војска стационирана во Словенија, жандармеријата и полицијата под името "Словенска армија".

Во Црна Гора италијанскиот окупатор ја искористи сепаратистичката тенденција на Црногорската федералистичка странка во раководството и на 17 април основа т.н. "Привремен административен собор на Црна Гора". Потоа, оваа квислиншка влада самата се нарекува "суверена и независна" Црна Гора. На 12 јули т.н. "собор" реши да основа, под закрилото на Италија, парламентарно-монархистичка држава и го покани кралот на Италија да назначи некого за намесник на Кралството Црна Гора. На 13 јули црногорското востание го разби заговорот на Црна Гора и Италија за "спојување".

Во Србија на 1 мај се појави т.н. Комасарска управа на чело со Милан Аќимовиќ, што работеше за германските окупатори. На 29 август Главниот штаб на германската војска стационирана во Србија реши да основа квислиншка влада, уште "поавторитетна", па затоа бившиот генерал на кралската војска Милан Мадиев беше определен за премиер на "Српската влада". Оваа предавничка влада имаше за располагање полиција. Српска државна стража и со присилна мобилизација формира т.н. "Српска доброволна војска". До 1941 година оваа марионетска војска располагаше со над 20.000 војници.

Во Македонија, Босна и Херцеговина и други места исто така некои реакционерни елементи се приспособија кон потребите на окупаторот играјќи бесрамна улога на колаборационисти.

За време на војната во Југославија исто така се појавија и други вооружени реакционерни формации. На пр., одреди на "Бела Гарда", "Сина гарда" (во Словенија), четничките формации на Дража Михаиловиќ и Носта Пејанац, "Хакџар" - дивизија на муслиманите и други. Реакционерните руски граѓани што по Октомвриската револуција пребегаа и се наелија во Југославија основаа реакционерна војска под име "Белогардиски руски корпус". Но, овие разнобојни војски имаа исти карактеристики како и марионетските регуларни војски, без можност да им помогнат на окупаторите да го спречат или да го уништат народноослободителното движење.

Бегалската влада и четничкото движење

На 15 април 1941 година кралот и пленовите на кралската влада, заедно со придружба, избегаа во Гоција и побараа заштита од Англија. Во тоа време Грција се наоѓаше во кризна состојба па тие веднаш се засолнија во Каиро. Истата година во средината на јуни тие заминаа во Лондон и таму формираа влада. Единствената цел на бегалската влада беше да им се противстави на комунистите, коишто во Југославија ја поведоа вооружената борба, да осцилираат помеѓу поразот на силите на Оската и победата на Сојузниците, за да може повторно да го реставрира стариот режим. Уште на 22 јули бегалската влада, преку лондонското радио, објавува проглас барајќи од југословенскиот народ да собира сили и да го чека моментот на ослободувањето, "не смеат наслепо да дејствуваат" пред "да им се даде знак од Лондон".

Бегалската влада се наоѓаше целосно под закрила на Англија и не можеше да претставува никаков вид на отпор. Кралската влада всушност беше бегалска влада, без народ и без војска, мртва политичка марионета. За да може една таква клика во бекство да зборува на меѓународен план во името на југословенскиот народ, причина беше нејзината директна сврзаност со признанието и поддршката што ја имаше од сојузниците Англија, Америка и Советскиот Сојуз.

Сојузниците, иако признаваат дека бегалската влада не му припаѓа на антифашистичкиот фронт и сојуз, сепак се неа воспоставија дипломатски односи и истовремено и дава разновидна помош и поддршка. Особено англиската влада, која и стави на располагање радиостаница, и помогна да обучава офицери и подготвуваше терен во јавното мислење за враќање на крал Петар II во Југославија.

Истовремено, бегалската влада по разни канали ги поддржуваше четниците во Југославија и надежите за реставрација ги пренесе врз оваа војска на окупаторските соработници.

Кон средината на септември 1941 година главата на четниците Дража Михайловиќ²² доби радиоврска со кралската влада и Англичаните. Оттогаш бегалската влада реши да ги користи четниците за покренување на граѓанска војна и против НОБ.

Во октомври 1941 година бегалската влада најави дека четниците се "југословенска војска останата во татковината" и веднаш испрати свои луѓе кај нив.

Во ноември 1941 година претседателот на бегалската влада Душан Симовиќ, држејќи говор на радиото го нарекува предавникот Дража

Михаиловиќ "главен командант" на оружените сили на сите партии внатре во Југославија, а истовремено ја искривува вистинската состојба за настаните внатре во Југославија и сите успеси им ги припишува на четничките единици.

На 7 декември истата година кралот Петар II го именува Михаиловиќ за бригаден генерал. На 2 јануари 1942 година Д. Михаиловиќ е именуван за главен командант на копнената војска и морнарицата на бегалската влада. Сепак, иако бегалската влада ги искривува фактите, ги разубавува, не може да го прекрие бандитскиот лик на Михаиловиќ и неговото движење.

Четниците на Михаиловиќ имаа застрашувачки надворешен изглед: брадести и со свиреп лик. Тие, високо дигајќи го знамето во божезната борба против непријателот, всушност не се бореве против него туку го мачеа народот и го плачкаа. Честопати се преправаа во партизани и на тој начин го нарушуваа угледот на партизанските борци. Народните маси ги нарекуваа бандити и целати што колева без око да им трепне.

Треба да се нагласи фактот дека таквата вооружена реакционерна сила сепак добиваше материјална помош и политичка поддршка од страна на земјите сојузници - Англија и САД.

Капиталистичките влади, поаѓајќи од нивната антикомунистичка позиција, го нарекоа Михаиловиќ "херој" на борбата против фашистите и највисок "водач на отпорот на движењето во Југославија", како и "прв воин на движењето на отпорот во Европа".

Во октомври 1941 година Англија беше прва која му го испрати офицерот за врски - капетанот Бил Хатсон. Потоа и САД имаше постојана воена мисија во Штабот на четниците.

Но тој не беше сам. Сојузниците, истовремено разубавувајќи го Дража Михаиловиќ, и кинескиот Чанг Кај Шек го именуваа како "победоносен генерал", "водач" на антијапонската борба. Во Кине постои една изрека: "Сличните работи одат заедно, човекот оди во групи", односно тој реакционер што не сврти ниту една пушка кон Германците и кој посебно ги напаѓаше партизаните, заедно со Чанг Кај Шек од Кина, кој исто така не се бореше против Јапонците туку ги напаѓаше комунистите, во американското списание "Епоха" беа избрани за најпопуларни генерали на сојузничките војски во 1942 година" и нивните имиња беа ставени во ет ред со имињата на Макензи²³ и, се разбира, на антифашистичкиот сојуз.

И покрај тоа што беше така, во тогашните крајно тешки меѓународни и внатрешни услови раководството на КПЈ сметаше дека постои

можноста за соработка на партизаните и четниците во извршувањето на заедничката задача за борбата против омразениот окупатор. Затоа, во името на Главниот штаб на партизанските одреди на Југославија таа година Тито имаше две средби со Дража Михаиловиќ.

Првата средба на Тито со Дража Михаиловиќ е одржана на 19 септември 1941 година во селото Струганик, кај Мионица, во западна Србија. Тогаш Д. Михаиловиќ се изјасни за меѓусебна толеранција, но одби четничките оми да ги ангажира во борбата против окупаторот, објаснувајќи го тоа со непостоење на услови за таква борба и дека неговите единици ќе влезат во борба против окупаторот "кога условите ќе станат поповолни".

Втората средба на Тито со Дража Михаиловиќ е одржана во селото Брајки, кај Рамна Гора, на 27 октомври 1941 година. Тито на оваа средба предложи спогодба од 12 точки. И овојпат Д. Михаиловиќ ги одби сите точки од спогодбата со кои се обезбедуваше единство на народот и на ослободителната борба, односно се предвидуваа заеднички операции против непријателот, заедничка команда, снабдување со оружје и храна, забрана на насилна мобилизација и признавање на правото на народноослободителните одбори да ги извршуваат работите на привремена власт.

3. НОВ на крајот на 1941 година и кинескиот печат за југословенското боиште

Војна на форма на оруженото востание - партизанска војна

Уште кога е донесено решение за оружено востание на 4 јули 1941 година, ЦК на КПЈ јасно истакнал дека оваа борба ќе има карактер на партизанска борба. "Борбата добива карактер со оглед на традицијата, аграрниот карактер на Југославија и бројната надмоќност на непријателот". Истовремено НОВ ќе се потпре врз село, зашто само така можат да се пополнуваат редовите на борците од редовите на селаните и градското население"²⁴.

Класичната теорија за оруженото востание кон која за време на Втората светска војна и натаму се придржува Коминтерната беше дека тежиштето на оружената борба е во градовите, но КПЈ, поаѓајќи од одличните географски и други карактеристики на Југославија, креативно

прифати да започне борба од село и преку оружено востание во градовите. Раководителот на КПЈ Нардељ, спомнувајќи ја оваа стратешка мисла на Тито, истакнува: "Многу европски комунисти во 1941 година и по 1941 не критикуваа дека нашата вооружена борба е селанска и дека нема да успее. Тие ни префрлаа дека сме отишле во шумите и дека не останавме во градовите да се бориме. Но, нивната теорија кон која се придржуваа и другите ја насочува работничката класа на фронтален отпор со непријателот таму каде што тој беше најсилен, значи, на најтешки услови и облици на борба, бидејќи во условите на фашистичка окупација токму во градовите се наоѓаше силна концентрација на само на оружени сили туку и на целокупната регресивна издградба. Значи, работниците, другите борци за национално ослободување, може да се рече, мораа со голи раце (голорани) да се борат против огромната концентрација на моќ на непријателот. Само слепец или авантурист би можел да се надева дека таква стратегија на оружена борба може да даде резултати"²⁵.

Главната тактика на партизанската војска и стратегијата на ЦК на КПЈ и на Главниот штаб на НОБ беше: да формира партизански единици, да создава слободни територии и да поведе оружена борба во градовите, имајќи ги селата како главна база. Затоа, веднаш по почетокот на востанието, Главниот штаб им определи на партизанските единици јасна борбена задача и строги дисциплински правила.

На 10 август 1941 година во првиот Билтен на Ж Главниот штаб беше објавена Титовата статија "Задачите на партизанската НОБ" во која јасно и подробно беше изложена организационата структура на партизанските единици, тактиката, борбените задачи, командата, снабдувањето и заштитата на ранетите и други принципи. На почетокот во статијата се истакнува дека партизанските единици се народноослободителни партизански единици, дека тие не се македонски или други фракционистички борбени единици, туку се борбени единици на цела Југославија. Затоа тие ги опфаќаат сите патриотски борци на сите народи на Југославија без оглед на нивните политички уверувања или религиозна припадност, само со единствена задача да ги ослободат југословенските народи од рацете на окупаторските војски и да се борат херојски и без страв да се жртвуваат за тоа.

Истовремено, секој учесник на партизанските единици треба да се покори на наредбите на Главниот штаб, да ја чува строгата колективна дисциплина.

На 19 август 1941 година, во вториот број на истиот билтен, беше објавена статијата "Зошто се борат народните партизани", како и заклетвата на партизаните. Тито ја составил заклетвата на партизаните како што следи: "Ние, народните партизани на Југославија, се фативме за оружје во немилосрдна борба против крволочниот непријател кој ја пороби нашата земја и го истребува нашиот народ. Во име на слободата и правдата на нашиот народ се колнеме дека дисциплинирано, упорно и без страв, не штедејќи ја нашата крв и живот, ќе се бориме до целосно уништување на фашистичкиот окупатор и сите предавници на народот"²⁶.

Оваа заклетва претставува заедничка желба на партизанските единици од сите места на цела Југославија. Во секое место, согласно состојбата во таа област, исто така беше определен текстот на сопствената заклетва. Секој партизан при влегувањето во партизанските единици мораше да се заколне, да изјави борбена решителност за извојување на слободата на својот народ.

На 26 септември, на слободната територија во западниот дел на Србија, во селото Столица, во непосредна близина на Крупањ се оджа високо воено советување на командантите на партизанските единици од сите краишта на Југославија. Одржано е под раководството на Тито. На ова советување тој ги изнесе политичката и воената ситуација во Југославија, сумирајќи го минатото искуство, и се донесени неколку значајни одлуки: 1. секој борец во Југославија да се вика партизан на партизански одред и да ја почитува дисциплината во тој партизански одред; 2. Главниот штаб на народноослободителната војска на Југославија да се преименува во Врховен штаб на НОВ, истовремено во секоја провинција (т.е. денешните републики) да се основаат сопствени воени раководни органи под името главен штаб; 3. оценувајќи дека оруженото востание е во општ пораст и дека веќе прерасна во сеопштонародна борба против окупаторот, на советувањето се бараше партизанските единици од сите места да ги координираат своите акции, да формираат поголеми партизански формации; 4. да се формираат нови органи на народната власт на слободни територии, што ќе се викаат народноослободителни одбори²⁷.

Истовремено, на истото советување решено е обликот на партизанскиот симбол да биде единствен - црвена петокрака ѕвезда и знамето на секоја покраина. Ова советување е свикано токму во времето кога востанието денонојно добиваше големи и широки размери, а партизанските единици брзо се развиваа. Затоа тоа одигра значајна улога во натамошниот развој на партизанската борба.

Партизанската борба претставува главен борбен облик на отпорот на сите народи на Југославија против окупаторските војски, но не и единствена борбена форма. Во окупираните градови и во големите индустриски центри исто така се организирани општи штрајкови и демонстрации на работниците. Во тоа време паролата "Смрт на фашизмот - слобода на народот" стана честа парола во секое домаќинство, секоја куќа, длабоко осадена во срцето на народот. Овој вид повици и пароли не само што беа запишани на партизанското знаме, лепени на главните улици по градовите и по сокаците, или по тарабите на селата, туку беа и поздрав при секоја средба меѓу учесниците во партизанските единици или во ослободителното движење како знак на блискиот и истомисленост.

Уште во разгорот на борбите, кинескиот народ негуваше чувства на почит кон партизанската борба во Југославија. Еден кинески автор пофално истанува: "Од искуството на југословенско партизанско движење може да се донесе заклучок дека партизанската борба е борбен облик со кој еден мал народ може да му се противстави и на најмоќниот агресор, дека таа е доста висока форма на едно народноослободително движење"²⁸. Ваков начин на партизанска војна се одликува со голема животна сила и светла иднина и токму одговара на мислата на Енгелс од пред 100 години:

"Масовно востание, револуционерна војна, партизански одреди насекаде - е тој единствен начин со чија помош еден мал народ може да се противстави на еден голем народ, со чија помош една послаба армија може да се противстави на една поголема и поорганизирана армија"²⁹.

Формирање на Првата пролетерска бригада

На крајот на 1941 година партизанските единици на Југославија веќе почнаа да се организираат во поголеми борбени единици, за да се приспособат кон развојот на НОВ. ЦК на КПЈ и Врховниот штаб по првата непријателска офанзива и по изгубувањето на слободната територија во западна Србија почувствуваа дека треба да се формираат нови партизански единици: побројни, поподвижни, што меѓусебно ќе се координираат и ќе го надраснат поранешниот борбен карактер. Само така можат да водат поголеми борбени акции и да му дадат поголема длабочина и ширина на партизанското движење, само така Врховниот штаб може поефикасно да ги разнесе трупите, а истовремено може да ги разбија големите непријателски офанзиви и да добие поголема маневарска моќ во борбата.

Така, во малото гратче Рудо, во Босна, на 22 декември 1941 година е формирана Првата пролетерска бригада. Целото име гласи: Прва ударна народноослободителна бригада. Ова е прва регуларна подвижна оружана сила на НОВ. Оваа бригада главно беше формирана од: 4 српски партизански баталјони и 2 црногорски пролетерски баталјони со вкупно околу 1.200 борци. Меѓу нив имаше над 650 комунисти и членови на СНОЈ³⁰.

Во составот на бригадата, освен Срби и Црногорци, имаше партизани и од други народи. Тоа го одразува општиот и репрезентативен карактер на Првата пролетерска бригада.

Оваа бригада беше наречена пролетерска бригада поради тоа што најголем број нејзини припадници беа пролетери, дојдени од село, фабрики, рудници. Истовремено, бидејќи овие припадници покажаа висока класна свест во борбата, се одликуваа со целостен бескомпромисен дух.

Основањето на Првата пролетерска бригада ги удри темелите на раѓањето на нова војска. Затоа 22 декември 1941 година е запишан во историските анали како ден на ЈНА. Во текот на целиот воен период оваа бригада крстосуваше низ многу места во Југославија, учествуваше во најпознатите битки, беше расадник на голем број воени раководители команди, воени кадри а даде и голем број славни бесмртни херои.

Еден месец по основањето на Првата пролетерска бригада, под лична команда на Тито е изведен најпознатиот марш на НОВ, познат како "Игмански марш". Од 25 до 28 јануари 1942 година, во тешкиот момент на крајот на втората непријателска офанзива, го проби обрачот на непријателската војска и во услови на минус 30⁰, по снег дебел над еден метар и ретко студено време, успешно ја помина стрмната планина Игман и се префрли во источна Босна. За време на маршот над 200 борци замрзнаа. Борците од Игман останаа како пример за свест, храброст, издржливост и самопожртвуваност на другите партизани.

Ново боиште во европска антифашистичка борба

До крајот на 1941 година востанието на сите народи на Југославија веќе прерасна во сенародна антифашистичка војна. Затоа за силите на Оската Југославија од "извор на човечки и материјални резерви за агресивна војна се претвори во воено поприште кое непрекинато бараше ангажирање на нови сили". "Тоа за силите на Оската беше неочекувано"³¹.

Ваквиот заклучок не беше случаен.

Најнапред да појдеме од реалниот развој на револуционерната борба на југословенските народи. Веднаш по започнувањето на оружената

Борба во Југославија соодносот меѓу револуционерните и контрареволуционерните сили беше како едно огромно пространство. Во квечерината на Јулското востание состојбата на германо-италијанските фашистички војски и на разновидните квислиншки сили изгледаше вака: 81.000 германска војска, и 60.000 помошен воен персонал, 180.000 италијанска војска, 55.000 бугарска војска, 20.000 унгарска војска, НДХ квислински трупи со 114.000 луѓе, 50.000 српска марионетска војска на Недиќ, квислински трупи на Црна Гора со 1.000 луѓе. Вкупно квислиншки трупи и непријателска војска - до 500.000 луѓе³².

Партизанските единици токму во тоа време беа во фаза на основање. На крајот од годината веќе имаше голема, мошне охрабрувачка промена. Непријателските и квислиншките сили имаа речиси неосетни мали промени, а партизанските единици од непостоење прераснаа во голема сила, од слаби станаа силни, веќе добија реални размери, прераснаа во една јавна, организирана, антифашистичка вооружена сила.

Според релативно доверливите предвидувања, во тоа време во Југославија дејствуваша околу 80.000 партизани. Тие одвоено формираа 92 партизански одреди, распоредени како што следи³³: Србија - 43, Хрватска - 15, Словенија - 5, БиХ - 11, Македонија - 3, Црна Гора - 8.

Од горенаведените бројки може да се согледа општата состојба на востанието во краиштата на Југославија. Поради брзот развој на партизанските одреди и честите промени, нивниот број беше тешко да се определи со сигурност. Големината на секој партизански одред не беше секогаш иста. Обично на почетокот со 20-30 луѓе, до крајот на годината веќе се зголемуваа до 1.000 - 3.000 луѓе. Секој партизански одред беше организиран на нивната територија било како единица, чета, баталјон итн. и наречен по името на местото. На пример, во средината на ноември 1941 година еден партизански одред на НОВ во Црна Гора имаше 3.690 членови, или вкупно 9 баталјони.

Освен тоа, треба да се погледне и од страна на придонесите на југословенските партизански единици. Иако германо-италијанските и јапонските фашисти и силите на Оската во 1941 година веќе го постигнаа својот највисок врв, а во поглед на бројченоста и техничката опременост јасно беше дека се надмоќни, го држеа најголемиот дел на Европа, како и големи делови од Азија и Африка во мрак и терор, сепак борбата на југословенските народи никогаш не престана. Напротив, како што претседателот Тито истакна: "... додека силите на Оската и тогаш, и во текот на целата 1941 година, на сите фронтови беа во офанзива, постигнувајќи крупни успеси, во нашата земја почна силно да се создава и развива ново жариште на отпорот"³⁴.

Во крајно тешките услови, партизаните ја презедоа тешката задача да му се противстават на окупаторот и на предавниците и, пролезајќи крв, се бореа за нова Југославија. Тие се скрија длабоко во планините, во теснеците и пространите степи, ослободувајќи речиси една четтина од целата татковина, а во Црна Гора, Србија и БиХ формираа прва слободна територија во веќе окупираната Европа, како и органи на народна власт - ослободителни народни одбори.

До крајот на 1941 година оружените снаги на НОВ во Југославија врзаа 6 германски дивизии, 17 италијански, 5 бугарски и 1 унгарска, квислиншки трупи, како и други оружени сили³⁵. Сите овие непријателски и квислиншки оружени сили вкупно располагаа со околу 600.000 војници: сите тие беа врзани во Југославија и спречени да бидат префрлени на други боишта. Затоа, ослободителната војска на Југославија во поробена Европа отвора нов фронт против земјите на Оската, бездруго претставувајќи го новото знаме во поробените земји на Европа.

Тоа што се случи во Југославија во 1941 година, во март и април го помести планот на Хитлер за агресија врз Советскиот Сојуз, а тогашните југословенски народи со крв и животи го дадоа својот придонес за Сојузниците, за советскиот народ што херојски се бореше на Источниот фронт. Ова претставува општопознат факт.

На крајот, ако се погледне од аголот на меѓународната антифашистичка борба во целина, ќе дојдеме до ист резултат. Втората светска војна е антифашистичка војна во која зедоа учество десетици земји од целиот свет против пламенот што агресорот го запали на сите три континенти: Европа, Азија и Африка. Без сомнение, земјите се разликуваат: некои се големи, некои се мали, некои се јаки, а некои се слаби, па нивниот придонес исто така не е еднаков. Но, народите на секоја земја, на разни начини и со сета своја сила, сторија се што беше можно, жртвувајќи се во борбата против заедничкиот непријател, Сето ова треба наполно да се признае. Затоа, кога го анализираме придонесот на народот од секоја земја во Втората светска војна и кога даваме оценка можеме да гледаме само на големите земји како: Советскиот Сојуз, Англија и САД, и само да признаеме дека нивната борба ги претставуваше народите на боиштето против Германците, Италијанците и Јапонците.

Истовремено мораме да ја земеме предвид антифашистичката борба на многубројните народи од Европа, Азија и Африка коишто исто така претставуваа составен дел на целокупната антифашистичка борба.

Формално гледајќи, овие земји за време на Втората светска војна не организираа големи битки за витално уништување на непријателот и не создаваа такви "траги" што можат да го преобврнат фронтот, но тие со својата борба и жртви ги збркаа сите тактички подготовки на германо-италијанските и јапонските војски врзувајќи големи фашистички воени формации. Нивната оружена борба претставуваа еден друг фронт.

Поаѓајќи од горенаведеното, антијапонската војна во Кина и НОВ на југословенските народи претставуваат нови антифашистички фронтови на Далечниот Исток и во Европа.

"Непокорена Југославија"

На 1 ноември 1941 година кинескиот весник "Џефан Жибао" објави една долга статија под наслов "Непокорена Југославија". Во таа статија беше истакната широка и обемна анализа на полугодишната оружена борба на југословенскиот народ. Почнувајќи од месец јули, кинеските весници систематски известуваа за НОВ на Југославија истакнувајќи дека оваа борба е "главен облик на отпорот на југословенските народи против окупаторските војски", како и нејзиното големо значење.

На 14 јули Политбироот на ЦК на КП на Кина во една информација во врска со борбата на поробените народи изрази високо признание и даде мошне висока оценка. Во информацијата, зборувајќи за Кина и положбата на 14-те европски земји поробени од Хитлер, се истакнува дека "во овие земји сега се разгорува антигерманска борба. Затоа, војната водена од овие сили, како и сите видови борба, веќе стана составен дел од антифашистичката борба во целиот свет, сите ја бранеа својата слобода и независност и затоа сите се праведни"³⁶.

По покренувањето на оруженото востание во Србија во месец јули, југословенскиот народ, од пасивниот отпор и обичните саботажни акции, веќе тргна по патот на организирана оружена борба. На 13 јули "Синхуа Жибао" објави една мошне позната статија во која истакнува дека партизанската борба на српскиот народ против странскиот угнетувач има одлична традиција, а и денес тоа е значајно оружје во борбата против германо-италијанскиот окупатор. Авторот пишува: "Овој вид борба особено се развива во Југославија... бројот на војниците и офицерите што се борат во планинските региони против германско-италијанските фашисти веќе порасна до десетици илјади". Авторот признава дека "побе-

ата и развојот на овие партизански единици ги потстрекнува окупира-
ите народи на оружена борба за национална независност"³⁷.

На 23 јули "Џефан Жибао", укажувајќи на разните видови анти-
ашистички отпор во сите европски поробени земји, истакнува: "Во Ју-
ославија... се основаа партизански единици за борба против Германци-
е". Истовремено, "сега покретот за национална независност на поробе-
ите земји е во постојан пораст, прераснува во антигерманска борба за
ационална независност и заедно со праведната борба на Советскиот Со-
уз и Англија ја забрзува смртта на хитлеровскиот фашизам"³⁸.

Напоредно со разгорувањето на Народноослободителната борба
а целата територија на Југославија, на 11 август "Синхуа Жибао" об-
авува вест во која истакнува: "отпорот на југословенскиот народ, осо-
ено отпорот во Србија, сега денонојно расте. Германската војска, иако
еќе ги окупира градовите, планинските области сепак се во рацете на
артизанските единици... во Црна Гора и Херцеговина повеќе од 50.000
артизани водат борба против Германците".

Истиот ден е објавен еден коментар во кој се истакнува деа
антифашистичкиот отпор во Југославија има "очигледни размери и необич-
о огрромно значење". Овој факт ни кажува дека "таму каде што има на-
од, постојат сили што ќе му се противстават на фашизмот"³⁹.

Подоцна, еден коментар на органот на КП на Кина "Џефан Жи-
ао" наведува: "Хитлер може само привремено да ги пороби териториите
а 14-те европски земји, но нема никаква можност да ги пороби народите
од овие територии". Коментарот ги пофалува југословенската и грчката
артизанска борба и нејзиниот развој, којашто "го загрозува хитлеров-
ниот фашизам, придонесувајќи многу во борбата на Советскиот Сојуз про-
ив Германија".

Понатаму во коментарот се истакнува дека бранот на антифаши-
тичкото движење на поробените европски народи веќе формира "уште еден
илен фронт против хитлеровскиот фашизам. Овој фронт ги врзува воените
или на хитлеровските фашисти на Источниот фронт, ја саботира економи-
ата на Хитлер, како и материјалните и суровинските извори, ја расхи-
ува заднината на фашистичка Германија и го загрозува хитлеровското
ашистичко владеење во Европа"⁴⁰.

Според вестите и коментарите во весниците од разни места во
ветот, на 1 ноември "Џефан Жибао" објави статија под наслов "Непоко-
вна Југославија". Статијата, забележувајќи колку брзо и до која голе-
ина се развива партизанската борба во Југославија, како и причините
а тоа, истакнува дека една од главните причини е раководната улога

на КПЈ: "... особено поради раководството и поддршката на КП на Југославија, како и личното учество на многубројни комунисти, истовремено широка поддршка и помошта на југословенските народи, можно е решително да опстане и победоносно да се развива".

Статијата го анализира процесот на борбата на југословенските народи истакнувајќи дека од редовите на луѓето "може да се види непокорливиот дух и да се добие претстава за сигурно извојување на слободата". На крајот, авторот врши споредба меѓу партизанската борба во Југославија и антијапонската борба на кинескиот народ, завршувајќи со законен заклучок: "Отпорот на југословенскиот народ е мала слика на десетгодишната борба на нашата доброволна војска во Североисток"⁴¹. Ова претставува искрено признание за антифашистичката борба на југословенските народи во 1941 година.

Истиот весник на 26 декември, на првата страница, ја објави веста: "Илјадници синови на Југославија ја бранат родната грутка на татковината" и со тоа ги завршува извештаите за антифашистичката борба на југословенските народи во 1941 година.

4. Фашистички злосторства

Терор и дивјаштво

Фашизмот е синоним за разорна агресија и крваво дипломатство. По распаѓањето на стара Југославија, окупаторските војски, воената полиција, извршните органи, како и сите квислиншки елементи, под паролата за "нова челична песница", воспоставија фашистички режим. Тие со најразновидни терористички и свирепи методи се обидуваа да го задушат оруженото востание и го масакрираа невооруженото население.

Уште на 28 април 1941 година Штабот на Вториот германски корпус расфрли насекаде соопштение во кое ги објави новите прописи дека сите учесници во востанието, како и нивните најблиски во Србија, "бидаат искорвнети без збор". На 16 септември командантот на хитлеровскиот главен штаб на копнената војска фелдмаршалот Ф. Кејтел издаде наредба за уништување на секако движење на отпорот, која гласеше: "За да се задушат во зачеток немирите уште при првата појава мора без одлагање да се применат најостри мерки за на тој начин изсилно да се зголеми авторитетот на окупаторските сили и да се спречи нивното натамошно

ширење. Притоа треба да се има предвид дека еден човечки живот за односните земји најчесто не вреди ништо и дека застрашувачко дејство може да се постигне само со необична свирепост. Како одмазда за животот на еден германски војник, мора во тие случаи да се земе, како општо правило, смртната казна на 50 до 100 комунисти"⁴². Како дополнително и конкретизација на оваа наредба за убивање, германските окупаторски власти донесоа уште две нови правила, коишто беа насенаде залепувани:

1. За секој убиен германски војник или член на неговото семејство (маж, жена или дете) треба да се убијат 100 заробеници или заложници.

2. За секој ранет војник, или член на неговото семејство, да се убијат 50 заробеници или заложници⁴³.

Затоа, затворањето во концентрациони логори и масовните убиства станаа секојдневна практика, на фашистичката власт. На пример, кон крајот на септември 1941 година германската војска во Србија започна голема непријателска офанзива позната под името "Чистка на бреговите на Сава". Само во Мачва свирепата 342 дивизија на германската војска, по палењето на куќите на населението, пресели 20.000 луѓе и уби над 1.000. Тие врз телата на мртвите фрлаа брашно за да ги намамат свињите да ги распарчат. Нивната свирепост беше невидена! Во Белград од 3 октомври до 3 ноември 1941 година германските власти за еден месец убија 800 заложници⁴⁴. По убивањето, востаниците и комунистите ги обесуваа по електричните столбови на главните плоштади "како предупредување".

На 21 октомври нацистичките бандити во Србија извршија невиден крволичен "Крагуевски масакр". Германците, за одмазда на своите убиени 50 и ранети 40 војници, при еден судир со партизанските единици решија да убијат население од градот и околината. Уште од седум часот наутро до два часот попладне целатите стрелаа 7.000 луѓе поделени во две групи од по 100 човека. Меѓу нив беа 300 ученици земени директно од наставата.

Кинескиот народ, кој претрпуваше крвави убиства од јапонската војска, за ова чувствуваше безграничен бес и омраза. "Џефан Жибао" од 7 ноември истата година, во статијата "Дивјаштвото на нацистите", зборувајќи за големиот масакр во Крагуевац, пишува дека "8400 луѓе беа трелани". "Синхуа Жибао" истакнува дека тоа е "крвавата страница" то нацистичка Германија ја запиша во Југославија⁴⁵.

На разни места во Југославија беа основани концентрациони логори, коишто станаа кланици во вистинска мисла на зборот. Во предградието на Белград се наоѓаше концентрациониот логор на Гестапо Бањица, познат по целиот свет, кој во времето на војната го однесе животот на 80.000 луѓе, меѓу кои 23.637 Југословени. Меѓу нив имаше многу жени, старци и деца. По островите на Јадранско Море беа закопани трупите на илјадници и илјадници патриоти. Меѓу жиците на логорот Сајмиште беа затворени илјадници луѓе.

Во хрватскиот логор во Јасеновац злосторништвата на нацистите беа уште пострашни. Врз основа на извештајот на југословенската комисија за утврдување на злосторите на окупаторите и нивните слуги, што во 1945 година беше поднесен на Меѓународниот воен суд во Нирнберг, се утврди дека до крајот на 1943 година во овој концентрационен логор се заклани најмалку 600.000 луѓе, од кои најмногу Срби, Евреи, Цигани и хрватски антифашисти⁴⁸. Овој логор со неговите свирепи убиства и онесреќени луѓе прерасна во еден од најголемите "логори на смртта" во Втората светска војна.

Освен тоа, не мал број Југословени се спроведени во концентрациони логори во Германија, Австрија, Италија и Норвешка и ѕверски убиени во хитлеровските кланици.

Насекаде каде што доаѓаше окупаторот убиваше, палеше, плаќаше, силуваше; немаше злостор што не го стори. Злосторите влеваа страх што ќе се чуеше за нив. Тие низа намери преку "најсвирепо угнетување да удраат по населението и со тоа да создадат општа атмосфера на страв и терор и така да го принудат да престане да мисли на ослободителна борба"⁴⁷. Меѓутоа, теророт и зверствата не можеа да го запрат огромниот бран на борбата за национално ослободување на југословенските народи.

Принудна работа и ограбување

За да ја засили воената машинерија на фашистите и да ја прошири борбата против Советскиот Сојуз, нацистичка Германија имаше огромна потреба од работната сила на поробените земји и нивните економски сировини. Во Југославија германските окупаторски власти не само то ги користеа "домашните работници" за изградба на пруги и мостови а окупаторот, за рудниците, туку отвораја специјален уред "што собира" работници за принудна работа во Германија. Според некои статистички

показатели и некои автори, "до крајот на 1942 година во германските воено-работнички институции (беа анексираните територии) имаше 134.400 југословенски работници"⁴⁸.

Истовремено економските грабежи беа исто така застрашувачки. Германските фашисти систематски ги собираа и грабеа југословенските приватни и општествени богатства на секакви начини. Познато е дека југословенското рударство пред војната беше меѓу поразвиените во Европа. На пример, рудниците на бакар, хром и антимон во Југославија по своите резерви се на прво место меѓу капиталистичките земји во Европа, а резервите на рудниците на олово, цинк и молибден беа меѓу првите. Од почетокот на окупацијата Германија почна плански да го ограбува рудното богатство на Југославија,

Овие стратешки материјали имаа значајна улога за германската воена индустрија. Според истражувањата на еден советски автор, "само од 1941 до 1943 година, во текот на овие три години, Германија во клиншки пресметки внела 440.000 тона бокситна руда, 67.000 тона цинкова руда, 33.000 тона оловна руда, 11.000 тона молибдена руда и 13.900 тона хромна руда, како и 63.500 тона бакар и 29.000 тона алуминиум" Југрабеното рудно богатство од Југославија зазема голема ставка во увозот на Германија во Втората светска војна. "Така, на пример, во 1941 година на делот од Југославија се паѓаа 49% од вкупниот германски увоз на алуминиумска руда"⁴⁹.

Како Југославија и некои други земји, и Кина е исто така една од земјите што претрпеа големи страдања од фашизмот. Јапонскиот агресор на кинеските антијапонски слободни територии спроведуваше политика на "трите зла": палење, пљачкање и убиства, извршувајќи огромни злосторства. Затоа кинескиот печат навремено ги раскринкуаше и осудуваше зверствата на германските фашисти во Југославија. "Синхуа Жибао" во една статија вели дека до 1942 година над два милиони странски работници се однесени на принудна работа во Германија. Меѓу нив "има 100.000 југословенски работници на принудна работа". Статијата истакнува дека хитлеровска Германија беше таква кон окупираниите земји, а исто така и кон нејзините таканаречени "сојузници", од кои насилно депортираше работна сила. Преку спогодбата со Италија имаше 500.000 Италијанци што работеве во Германија. Па дури "и оние марионетски кралски држави како Хрватска, Хитлер па ги пушташе. Германските воени власти веа издале наредба: Хрватска мора да испрати 60.000 работници на принудна работа во Германија"⁵⁰.

Фашистичките окупаторски власти навистина личеа на гладни волци што ја цицаат крвта на југословенските народи. Само што стапнаа на територијата на Југославија, Германците изјавија дека сите материјални резерви, сета обработлива земја внатре во Југославија, им се даваат во сопственост на германскиот окупатор и вагон по вагон жито директно се испраќаше во Германија. Во август 1941 година еден кинески неделник, истакнувајќи дека окупираните земји веќе станаа пекол под власта на Хитлер, пишуваше: "Цела Југославија стана пекол на градот. Во Белград е вонредно тешко да се добијат неколку парчиња леб. На пазарот не може да се купи месо... Југославија дојде до степен на целосна исцеденост".

Статијата понатаму истакнува: "Судбината на југословенските народи е мошне горчлива. Тие сметаат дека сопствената слобода и независност е повисока од се, затоа решија да ја одбранат својата земја и да и се противстават на агresiјата, на свирепите фашистички бандити. Во нерамноправната борба Југославија пропадна. Жестокиот победник почна да му се одмаздува на патриотскиот народ кој држеше до своето достоинство и ја облеа целата земја со крв. Народот без никаква заштита беше ограбуван и газен од разбеснетите фашистички пци. Тоа дури ни заостаниците на фашистичките власти не го порекнуваат"⁵¹.

Заради уништувањето и ограбувањето од страна на Хитлерова Германија, Европа западна во глад, сериозно и се закануваше недостигот на жито. На почетокот на декември 1941 година "Џефан Жибао" ја објави веста "Југославија потона во глад" и во уводникот од истиот ден вели: "Не се мали примерите на големите настани во историјата кога изгладнетото население е принудено на побуна... штом ќе се создадат условите, овие безбројни гладници од сегашна Европа ќе бидат Хитлерови тробари". Уводникот изразуваше верба дека народот сепак ќе се дигне против овој глад. Не може долго вака да трпи. Еве, примерот на разговувањето на партизанската антифашистичка борба во Србија и Грција јавен доказ за тоа"⁵².

III ГЛАВА

РАЗВОЈОТ НА НОБ И СОЗДАВАЊЕТО НА НАРОДНАТА ВЛАСТ

4. Кинескиот печат за југословенскиот фронт во првата половина на 1942 година

Југословенскиот фронт во првата половина на 1942 година

1942 во годината со која југословенската НОБ беше извонредно тешка, но истовремено се засилуваше.

Ова славно се карактеризираше со следните настани: прво, за започнување на оружено востание и основање на слободни територии КПЈ вложи огромни напори, даде многубројни жртви. Една илејада истакнати членови на Партијата и партиски раководители го жртвуваа својот живот за каузата на слободата на народот. Само "во почетокот, во првите осум месеци на оруженото востание, паднаа како жртви над 3.000 комунисти, меѓу кои 20 членови на ЦК КПЈ и покраински раководители. А младинската организација исто така претрпе големи загуби"⁵³.

Второ, во оваа година партизанските единици се наоѓаа изолирани и без поддршка, не добиваа никаква политичка поддршка или материјална помош од надворешниот свет. Меѓутоа, контрареволуционерните сили внатре и надвор од Југославија беа многу силни, земјите на Оска-та се наоѓаа во фаза на сестран напад, четниците на Михаиловиќ и германо-италијанските фашисти отворено се поврзаа со намера да предизвикаат контрареволуционерна граѓанска војна и да ги уништат партизаните.

Наспроти горенаведената состојба, КПЈ како и Врховниот штаб на народноослободителните партизански единици, применуваше два значајни мерки за да ја зачуваат својата сила и да го уништат непријателот. Една беше: истовремено со изградбата на слободните територии да се основаат народноослободителни одбори - овие органи на сопствена политичка власт на народот - а со цел да се осигура снабдувањето на фронтот и да се зацврсти заднината, а другата беше и натаму да се основаат пролетерски бригади и да се зајакне борбената моќ на народните оружените сили. Резултат на спроведувањето на овие две мерки беше: не само што партизанските единици силно ги разбија двете непријателски офанзиви во многу тешки околности, туку непрекинато јакнеа и се претвараа во силен оган.

Германскиот генералштаб, откако увиде дека големата офанзива во зимата на крајот од 1941 година не ги постигна предвидуваните очекувања за уништување на партизанските единици, во почетокот на 1942 година ја покренала втората офанзива. Овојпат германските војски ја мобилизираа 342-та дивизија, дивизијата 718 и баталјон од дивизијата 714, еден баталјон од познатата дивизија "Пустарија", како и 15 баталјони од Усташите и домобранските единици, со вкупно 45.000 војници, ги нападнаа партизанските единици и I-та пролетерска бригада, кои штотуку беа навлегле во источниот дел на Босна. На барање од германската војска, бугарската Прва окупациона армија го окупира источниот дел на Србија, а Недиќевите марионети, во соработка со германската војска, дејствуваа во југоисточниот дел на Србија. Италијанската војска главно ги напаѓаше востаничките места во сите краишта на Хрватска.

Кон крајот на јануари здружените непријателски сили го зазеле поголемиот дел од териториите во источна Босна. ЦК на КПЈ и Врховниот штаб се повлекоа од сараевската област и, поминувајќи снежни планини, влегоа во малото гратче на брегот на реката Дрина - Фоча. Се до 10 мај Фоча беше центар на новата слободна територија којашто ги опфаќаше Црна Гора, Херцеговина, Санџак и поголем дел од териториите на Босна. ЦК на КПЈ и Врховниот штаб одржуваа врски преку телеграф со сите партизански единици во другите краишта на Југославија.

Пропаста на двете офанзиви една по друга, како и појавата на нова слободна територија, уште повеќе ги разбеснеа германските фашисти. Тие сега планираа уште една пожестока офанзива. Кон крајот на февруари претставникот на Генералштабот на Германија лично заминува во Рим да разговара за преземање на нови заеднички воени акции против југословенските партизани. Кон крајот на март претставниците на Италија и Германија постигнаа согласба и решија да покренат истовремено неколку офанзивы во границите на Југославија. Германо-италијанските војски, заедно со усташите и домобранските единици, заедно одлучија да ги нападнаат ослободителните сили во Словенија, Босна и Херцеговина, Црна Гора, Санџак како и во други места.

Од април до јуни непријателот и неговите соработници организираа неколку напади врз партизанските единици во горенаведените области, а особено на слободната територија на Фоча. Револуционерните и контрареволуционерните сили необично жестоко ги одмерија своите сили и двете страни претрпеа огромни загуби. На пример, во битката за освојување на Козара непријателот покренала авиони, топови и 40.000 војни-

ди. Битката започна на 10 јуни и траеше 38 дена; непријателот изгуби 3.000 луѓе - убиени и ранети - а партизаните 1.700, 68.000 жители беа затворени во германските концентрациони логори.

Врховниот штаб примени тактика на контранапад и повлекување, освен малиот број партизански единици што беа оставени да дејствуваат во непријателска заднина, партизанската главнина ја префрли во централниот и во западниот дел на Босна. Намерите на непријателот да ја уништи партизанската главнина и Врховниот штаб уште еднаш неславно завршија.

Тоа беше третата непријателска офанзива.

Во време од само неколку месеци германските окупатори и нивните соработници организираа една по друга неколку офанзиви и, иако им нанесоа големи загуби на партизанските единици на Југославија и на слободната територија, сепак не ја постигнаа својата цел на задушвање на оружениот отпор на оружениот народ во Југославија. Напротив, почнувајќи од средината на 1942 година, со основањето на новите народно-ослободителните одбори и новите пролетерски бригади, дојде до појава на нова состојба во развојот на НОД.

"Југословенска антигерманска партизанска борба"

Од јануари до јуни 1942 година "Џефан Жибао" објави 21 извештаи во кои посебно известуваше за антифашистичката борба на југословенските народи, а извештаите на "Синхуа Жибао" во истиот период беа уште побројни.

Во извештајот од 12 февруари 1942 година "Синхуа Жибао" вели дека југословенските партизани ги продолжуваат своите борбени задачи за пролетната сезона и се подготвуваат да ги прошират единиците на 300.000 борци. Југословенските народи на најразлични начини ги спречуваат воените акции на Хитлер и Хедиј. "Владателот Хедиј ја забрани продажбата на сол, тутун, масло, но селаните сите прехранбени производи ги сокрија".

Кога дојде до основање на слободната територија во Фоча и Втората пролетерска бригада, чинескиот поет, иако директно не ги спомнува овие значајни настани, од долните извештаи можеме да заклучиме дека тие се одразуваа врз овие настани. Во својата статија од април "Синхуа Жибао" истакнува дека денонојно оживуваат партизанските единици од разни места во цела Југославија, наседаде се лепат ан-

фашистички пароли и се појавуваат акции на саботажа и штрајкови. Партизанските единици од сите краишта координирано водат војна и постајано го подобруваат снабдувањето со оружје, муниција и жито. Во планините на повеќе краишта од Босна, Херцеговина и Хрватска партизаните веќе изградија свои бази".

"Синхуа Жибао" од 22 април, на самиот почеток на третата страница, ја објавува телеграмата од дописниците на Синхуа во Москва под наслов "Расте славата на југословенските партизански единици и во живните бази има доволно жито, оружје, се вршат ненадејни напади, се прекинуваат главните сообраќајници". Во овој извештај се вели дека партизанските единици на Југославија во борбата со германските окупаторски војски и Недиќевите предавници "веќе стекнаа многу богато искуство", секоја единица планира заеднички борбени акции... овие партизански единици имаат свои бази во планините, посебно во Босна, Херцеговина и други, тие оттаму ја раководат борбата со непријателот". Извештајот уште еднаш истакнува дека "некои поголеми партизански единици веќе имаат подвижни печатници што печатат многу летци и документи. Многу новопримени патриоти во партизанските единици токму сега имаа воена обука и посебно внимават на противтенковската борбена техника".

А за пропаста на третата непријателска офанзива на ослободената територија постои следниот запис на "Џефан Жибао" од 22 април: "Партизаните водат особено жестока борба со војските на териториите окупирани од Недиќ и Павелиќ; тие и понатаму контролираат делови од овие области". Истиот весник од 16 мај пишува: "Кога италијанската војска директно ја нападна Босна, партизаните на самото место ги пречекаа агресорите и го одбија". Како резултат на тоа, италијанската војска изгуби 150 и повеќе предавници, а партизаните запленија митралези, пушки, како и други воени потреби и слично.

Во веста објавена од "Синхуа Жибао" на 8 јуни под наслов "Југословенските партизански единици стануваат се поголеми, окупаторот се бори да спаси живот" долгиот извештај истакнува дека "од досега италијанската окупаторска војска и иташкиот бандитизам вршеа претистување на територии наде што дејствуваат партизански единици во Лика, Кордун, Горски Котор и за два месеци речиси секој ден се водат жестоки борби. Партизаните во Лика во март и април уништија 160 италијански војници, 6 офицери и заробија 100 војници и 2 офицери". "Херцеговските партизани добија уште една победа во борбата со германо-ита-

лијанските окупаторски војски. Борбата на планината Џесла⁵⁴, што траеше скоро 10 дена, се заврши со победата на партизаните. Во оваа борба италијанците имаа огромни загуби, само заробени над 400 војници".

Тука треба да се спомне и веста објавена во "Џефан Жибао" на 20 јуни, како и познатиот редакциски коментар под наслов "Југословенска антигерманска партизанска борба". Во истиот ден овој весник во еден коментар вели: "Оваа година, пролетта, германо-италијанските војни извршија крваво чистење на југословенските партизански единици користејќи авиони, топови, современа воена техника... во борбата партизанските единици, применувајќи тактика на борбена подвижност и ливавост, безброј пати ги одбиваа нападите на непријателот". Коментарот истакнува дека марионетската војска не сака да се бори и им се предава честопати на партизаните. "Главатарот на марионетската влада А.Павелиќ веќе го принудува народот и го мобилизира насила во борба против партизаните, меѓутоа, овие војници, по преминувањето на границата на Босна, масовно се вклучија во редовите на партизанското движење, а Павелиќ вистински нема ниту еден војник на кој да се потпре, тој само се помош на германско-италијанските војски го поддржува своето господство. Истиот ден во весникот еден друг коментар нагласува дека големата непријателска офанзива не ќе може да ги уништи оружените сили на народот, туку напротив ќе влијае народот да се обедини со партизанските единици во борбата и нападите против агресорот. Коментарот вели: "Чистките на фашистичките банди не само што не можат да ги поразат (партизанските единици - забелешка на авторот), туку напротив уште повеќе го распламтуваат народот во Југославија и неговиот гнев; тие се цврсто обединети со партизаните, влегуваат во нивните единици, ги снабдуваат со храна, им помагаат и ги поддржуваат. Партизанското движење во Југославија во огнот на непрекината борба на тој начин уште повеќе се зајакнува"⁵⁵.

Победата против овие офанзивы е добиена со крвата на југословенските народи. Кинескиот печат мошне јасно го разбираше и се согласуваше со овој факт. Во борбата за ослободување сите народи на Југославија покажаа високо херојство и саможртвувачки чувства. Многу херои го жртвуваа својот млад живот за слободата на народот и неговото ослободување и независност, остварија дело достоино за препев. Ие се гордоста на југословенските народи, пример во борбата на другите народи окупирани од Хитлер.

Во Првата половина на 1942 година потпретседателот на Бесловенскиот комитет и на работниот персонал на радиостаницата "Слободна Југославија" Божидар Маслариќ напиша еден коментар под наслов "Хероите на Југославија", во кој ги претставува Евто Бошњак од Херцеговина, Петар Лековиќ од Србија, Милан Благовуиќ и други партизански народни херои, нивната историја и нивните примерни дела. "Синхуа Жибао" и "Џефан Жибао" одделно на 4 јуни и 26 јули целосно го пренесоа овој текст.

До јули 1942 година оружената борба на југословенските народи веќе наполни една година. Ослободителната борба на мултинационалната Југославија против странските окупатори и внатрешните реакционери веќе прерасна во вистинска народна борба. Партизанските единици вастаа во борбениот оган, слободните територии постојано се зголемуваа, истовремено веќе почнаа да се основаат народни сопствени политички органи на власта. Борбата на југословенските народи, иако наидувае на многу тешкотии, многу горчливости, сепак веќе беше во очите на светското мислење и јавност. Конескиот народ се повеќе и повеќе ја следеше внимателно состојбата во Југославија, високо оценувајќи ја борбата на југословенските народи и заслугата за корист на другите земји.

Во еден редакциски коментар на "Синхуа Жибао", во кој се истакнува борбата на поробените народи и земји во Европа против фашистичка Германија, најнапред го цитира примерот на Југославија. Коментарот вели: "Во Југославија огнот на партизанската борба веќе ја разгоре целата земја. Партизанските борци од мали прераснаа во големи единици, веќе се вооружена сила од која се плаши фашизмот". Понатаму коментарот истакнува дека партизанските единици бројчано (во зимата на 1941 година) од 40-50.000 луѓе веќе станаа 150.000 до 160.000 борци; од аспект на борбени акции, од обични саботерски акции веќе презимаат во големи размери "тактички покомплицирани акции", во слободните територии од кадешто се исерани непријателите основаа "народна демократска власт".

Коментарот смета дека овој вид партизанска војна "тактички има големо значење", бидејќи широките народни маси во ова го најдоа патот кон независноста, слободата и ослободувањето од хитлеровска доминација", бидејќи "им влева голема, силна доверба на широките маси коишто веруваат во едно, и тоа дека доминацијата на германските фашистички окупатори е привремена, а хитлеровскиот фашизам може да биде

поразен". На крајот, поврзувајќи се на антијапонската борбена реалност, коментаторот пишува: "Народите од Далечниот Исток, поробени и тритиснати од јапонските бандити, мораат да влечат искуство од борбата на народите од Европа. Во широката зона окупирана од Јапонија, во југозападниот Пацифик, да развие партизанска војна - ова треба да биде најитна задача на сите народи што живеат во југозападниот Пацифик"⁵⁶.

"Џефан Жибао" во еден текст објавен под наслов "Партизанската борба на Југославија против Германија" исто така врши анализа на значењето и причините за брзиот развој на партизанската војна во Југославија. Авторот смета дека југословенска партизанска војна веќе има "карактеристики и размери на вистински народна војна" ... дека "победеносниот развој на југословенските партизани има значење не само со тоа што ја дезорганизира заднината на непријателот и врши напад врз воениот персонал или сообраќајниците, туку истовремено и во тоа што сите поробени народи од фашизмот во нивната борба против агресорот им го покажува патот и начинот на гневната борбена сила; значењето не е само во тоа што врзаа 400.000 фашистичка армија и честопати ја загрозува доминацијата на агресорот, туку уште повеќе во тоа што ја разбиваа погрешната теорија дека во Европа, којашто има густо население и развиена сообраќајна мрежа, не е можно да се развие партизанска војна".

Понатаму авторот на оваа статија искрено ја пофалува борбата на југословенските народи. Тој пишува: "Примерот создаден од југословенските народи и нивната победа како факел го осветлува патот во борбата на сите народи против фашистичката доминација". На крајот на статијата авторот уште еднаш го повторува ставот на КП на Кина и на кинескиот народ за користноста на борбата на сите широки народни маси во поробените земји против фашизмот. Тој покажува дека борбата на југословенските народи, на советскиот народ во окупираните територии на Советскиот Сојуз, како и на норвешкиот, францускиот, грчкиот, чешкиот и други народи има "заедничка борбена цел", згледно се обединија во трет антифашистички фронт, бидејќи во заднината на фронтот ова е најсилен удар против фашизмот"⁵⁷.

Реалистичките оценки за состојбите на југословенското боиште во првата половина на 1942 година објавени во кинескиот напреден печат во основа одговараат на развојот на состојбите во Југославија.

2. Основањето и развојот на народната власт

Никулци на народната власт - народноослободителните одбори

НП на Југославија, поаѓајќи од револуционерниот марксистички став во врска со тоа дека проблемот за политичка власт е основно прашање, во 1941 година, на урнатините и старата власт, почна да гради нова револуционерна политичка власт, односно да го поврзува прашањето за оружената борба со прашањето за политичката власт.

Со развојот на НОБ на ослободената територија на Југославија и некои неослободени територии се појавија првите револуционерно-народни органи на политичка власт. Теориски, решавањето на проблемот за политичката власт е конечна цел на секоја револуција. Моментно на ослободените територии имаа итна потреба од ваква форма на народна власт, затоа што најнапред старата власт во поранешната кралевска Југославија, како што беше власта во околиите, полицијата и жандармеријата, или веќе беше парализирани или соработуваше со окупаторските власти, прераснувајќи во сопирачка на НОД. Народните маси веќе одамна не беа задоволни од нив; потоа пред слободните територии престоеја ред нови проблеми. Правилното решавање на овие проблеми имаше огромно значење за натамошниот развој на НОБ. За да се мобилизира и обедини сиот народ во сурова борба со окупаторите и предавниците, неопходно е да се основа сопствена власт на народот. Така, во местата ослободени од страна на партизаните народните маси, исполнети со омраза кон апсолутистичката монархија и со надежи во слободата, веќе почнаа да изградуваат демократска власт што ги претставуваше нивните интереси.

Уште во востанието од јули 1941 година црногорскиот народ на изборите создаде органи на револуционерна власт: народноослободителни одбори. Во август во Србија, Хрватска и други места исто така се појавија месни народноослободителни одбори. Во Словенија на 16 септември Врховниот пленум на Ослободителна фронта се конституира во Словенчки народноослободителен одбор, кој, меѓу другото, донесе одлука за заем за слободата, народен данок и казнување на предавниците. Во почетокот имињата на органите на народната власт основани во разни места не беа единствени: некои се викаа "одбори на народноослободителниот фронт", "ослободителни одбори", а некои се нарекуваа "револуционерни одбори", "народни одбори" итн.

Тито и Врховниот штаб на НОД сметаа дека народноослободителните одбори родени во воениот пламен се најадекватни органи на народната власт. Така, во септември 1941 година, на состанокот на раководителите на сите партизански единици одржан во Столице, е сумирано искуството на народноослободителните одбори и е решено на ослободените територии да се основа нова народна власт во замена на старите органи на власта и сите да се наречат народноослободителни одбори.

Народноослободителниот одбор ^е орган на некоја политичка партија, тој како орган на власта е изграден врз народноослободителниот фронт - како политичка база. Во Југославија народноослободителниот фронт е организација на обединетиот фронт и не само што ги опфаќа работниците, селаните, интелегенцијата, туку и сите други патристски сили. Во борбата со заедничкиот непријател овие лица и организации, без разлика на националност, вера и политички убедувања, одолу догоре се обединуваат на НОД. Затоа народноослободителните одбори имаат поширок, репрезентативен карактер, можат да одиграат улога во мобилизирањето и организирањето на народните маси од разни слоеви, да се вклучат во борбата за ослободување на татковината.

Задачата на народноослободителните одбори е повеќекратна. Во "Борба" од 19 октомври 1941 година е објавена статија за тоа дека "народноослободителните одбори мораат да станат вистински приклучени носители на народната власт". Во статијата ^е другото се вели:

"Задачата на народноослободителните одбори е мошне сложена и разновидна. Таа ги опфаќа сите функции на власта од даденото подрачје, со исклучок на оние што во воено време се компетенција на воената управа. Должност е на овие одбори: 1) да ја организираат активноста на целиот народ така што на нашите борци на фронтот да им се обезбеди се што им е потребно; во таа активност одборите тесно ќе соработуваат со штабовите на нашите одреди; 2) да го обезбедат редот во тилот, да го одржуваат со помош на своите народни стражи и да водат борба против сите појави на грабеж, разбојништво, шпекулација, активноста на петтата колона итн; 3) да го организираат снабдувањето и исхраната на населението, а особено на сиромашните слоеви и на поранешните фамилии од нашите борци; да организираат што поправилан развој на стопанскиот живот, на трговијата, на сообраќајот (освен оној што е директно под управата на оружените сили) итн; 4) со сите свои средства да ги зацврстуваат врските на фронтот со тилот, врски на целиот народ со неговите борци како основна гаранција на победата"⁵⁸.

Се разбира, како секоја нова појава, народноослободителните одбори во 1941 година имаа само карактер на привремена власт, не беа многу стабилни и не беа доволно созрени и совршени. Но, оваа нова револуционерна власт е карактеристика и творба на југословенската НОБ и се одликува со силна виталност, Тоа ја одигра речиси сета улога на орган на власта. Како што велеше Тито: "Но, и покрај тоа, новата власт што ги удри своите корени во првите дни од оруженото востание во Југославија во 1941 година постепено јакнеше и се ширеше во целата земја. Силата на таа власт беше во тоа што таа беше вистински народна, вистински демократска. Поради тоа народот и ја прегрна, поради тоа нашите народни по ослободувањето и ја прифатија како траен облик на власта во Југославија"⁵⁹.

Изградбата на народната власт во западна Србија и Шумадија постигна видни успеси; познатата балканска "Ужичка република" се роди тука. Народноослободителниот одбор на Ужице стана пример и слика на НОО во другите места.

Ужичка република

Ужичка република - голема ослободена територија во западна Србија, чиј центар е градот Ужице, се простираше од Сава на север до Санџак на југ и од Дрина на запад до Морава на исток, На оваа територија живееше повеќе од милион луѓе. Со површина од 15 илјади квадратни километри. Ужичките партизани со својата борба придонесоа да се оствари мислата на другарот Тито за основање на слободни територии и организирање на народна власт"⁶⁰.

Во почетокот на октомври 1941 година ЦК КПЈ, Врховниот штаб на народноослободителните партизански единици, како и другите воени и политички органи на чело со Тито, од Крупањ се преселија во Ужице и одвде ја раководеа антифашистичката борба во цела Југославија, а особено даваа директиви во изградбата на народноослободителните одбори.

Кога Ужице беше ослободено на 24.9. 1941 веднаш, се започна со основање на народноослободителни одбори, за да се прошири базата на оруженото востание и да се одбранат револуционерните придобивки. На оваа слободна територија насекаде беа формирани народноослободителни одбори, на разни нивоа. Од септември до ноември, преку директни или индиректни избори, се родија еден окружен, два иницијативни окружни

два градски (Ужице и Чачак), шест околиски и 57 општински народноослободителни одбори⁶¹. Народните маси ги поздравиле овие нови облици на власта на целата слободна територија. На 7 ноември се роди Ужичкиот, а по десет дена во Ужице беше прогласено и основањето на народноослободителниот одбор на Србија.

По основање на народноослободителни одбори на разни нивоа започна забрзана работа. Најнапред се одеше да се обезбеди помош за фронтот, мобилизација на борци за фронтот, собирање на оружје, облека и храна за партизанските одреди, обновување на производството, оживување на економијата, организирање на заднината и решавање на различни проблеми на населението. За таа цел се воспостави фонд за народно ослободување. Потоа, се грижеа за животот на населението во заднината, за развој на производството, за организирање на разни културно-просветни акции со добротворни цели. Истовремено организираа народни одбрамбени акции и единици што ќе им се противстават на разорните акции на петтоколнашите и другите предавници. Охрабрани со паролата "се за фронтот, се за слободата", народите покажаа висока свест и револуционерен полет. Ред приватни или државни фабрики, занаетчиски работници, како и производствени капацитети, денонојно произведувале и ги поддржувале партизаните. Од долунаведениот пример може да се види производството на некои фабрики во Ужице: 20 работници што работеле во женската кројачка работилница произведувале околу 500 пара кошули дневно, а 40 работници во машката работилница 180 костуми, додека во работилницата за чевли 60 работници дневно произведувале 50 пара цокули. Се гледа дека од 7 октомври до 27 ноември 1941 година е испорачана стока во вредност од 5.013.327 динари⁶².

Тука посебно треба да се спомне познатата воена фабрика во Ужице. Таа е фабрика под раководството на партизаните за производство и поправка на оружје, која е и единствената фабрика за оружје на ослободителите. Партизанските единици во целост ги користеле можностите на оваа фабрика и правеле оружје и муниција неопходни за фронтот. Според некои статистички податоци, за повеќе од два месеца тука се произведени 16.500 нови пушки, 2,7 милиони куршуми и 300 тромблонски цевки ... испорачани се 10.000 тромблонски бомби и друго оружје, додека истовремено се поправени 4.500 пушки, 300 пушкотралези, 300 митралези⁶³.

Ова оружје, освен што им беше доставено на партизаните во Србија, беше испорачано и во Босна и во Санџак. На овие пушки имаше звезда петокрака и пишуваше УПО ("Ужички партизански одред").

Иако материјалните услови во воено време беа извонредно тешки, сепак во Ужице се одвиваше доста жив културен живот. Над 22 години забранетиот орган на ЦК КПЈ "Борба" повторно почна да излегува во Ужице, со тираж од околу 10.000. Тито лично го напиша уводниот текст во првиот број, а Нардељ беше негов главен уредник. Се издаваа и весниците на Врховниот штаб "Вести" и "Омладинска борба". Тука често се организираа собири и се изведуваше револуционерна уметничка програма. На 7 ноември беше организиран масовен собир за прослава на 24-годишнината од Октомвриската револуција. Ова беше единствен масовен во тогашната поробена Европа.

Слободната територија Ужице беше исполнета со борбена атмосфера, цутеше демократскиот живот. Народите поробени од фашизмот, од омраза кон фашистичкиот окупатор и надежите во слобода и демократија, срдечно ја нарекуваа "Република". Од 24 септември, од ослободувањето на Ужице, до 29 ноември ужичките партизани беа принудени да се повлечат, "Ужичката република" постоеше само 67 дена. Југословенскиот филм "67 дена Ужичка република", добро познат на кинескиот народ, ги опишува воените настани во овие денови во револуционерната база во Ужице.

Иако Ужичката република не можеше да издржи долго време иако мала слободна територија во морето на до заби вооружената фашистичка војска, поуните од оваа република, од нејзиното функционирање, се скапоцени за натамошниот развој на борбата и дадоа придонес во развојот на НОБ. Тито кога зборуваше за "Ужичката република" рече: "Сето она што се одигра во Ужице имаше далекосежно значење за целата наша земја. Ужице и сета таа слободна територија се викаа "Ужичка република". Јас сметам дека тоа не беше без причина, сето тоа беше точно. Бидејќи тука народната власт и револуционерната војна навистина растаа, партизанските одреди беа не обична група партизани туку убаво облечени војнички баталјони, чети и водови"⁶⁴.

Развојот на народната власт - Фочанските и септемвриските прописи

По искуството од 1941 година, кога наседаше во Југославија се основаа народноослободителни одбори, а особено по обидот на "Ужичката република", КПЈ согледа дека работата врз основањето на народно-ослободителни одбори веќе прерасна во еден важен составен дел на НОБ. Со проширувањето на слободната територија, се појавија народноослободителни одбори на ниво на село, општина, округ. Тоа бараше донесување на соодветни мерки и прописи и утврдување на некои принципи за да се зачува народниот карактер на народната власт, да се оставаат најзината задача, уште повеќе да јакне нејзината ефикасност и авторитетот во НОБ.

Во почетокот на февруари 1942 година Врховниот штаб, на предлог од ЦК, во малиот град Фоча во Босна ги објави прописите за народноослободителните одбори и даде поподробни упатства за основањето на народноослободителни одбори, нивната задача и работа. Овие прописи опфаќаа два документа, т.е. "Задачите и устројството на народноослободителните одбори и "Објаснување и упатства за работа на народноослободителните одбори во ослободените краишта"⁶⁵. Овие два документа во стручната литература се нарекуваат "Фочански прописи" или "Фочански принципи". Нивни автор е стариот револуционер Моша Пијаде.

Првиот документ наведува дека народноослободителните одбори треба да го обединат народот во борба, да снабдуваат со потребен воен материјал, да раководаат со работата на економијата, образованието и другите области од општествениот живот, да се грижат за загрозеното население, да водат борба со соработниците на окупаторот и други, вкупно 10 задачи. Истиот документ исто така утврдува дека народноослободителните одбори не се "органи на посебни партии и организации", а се "политички органи на НОД". Тие се и управни и извршни органи, а истовремено се занимаваат и со законодавна и даночна работа. Документот уште ја утврдува и формата на демократското избирање и широкото учество на народот во работата на НОД.

Вториот документ главно зборува за деталните прописи и одредби во врска со работата на народноослободителните одбори по селата, општините, околиците и нивните меѓусебни односи. Прописите ја наведуваат потребата од основање "народноослободителни фондови", бидејќи

преку нив може да се обезбеди снабдување на народната војска со храна и други потреби, да се постигнат потесни врски на фронтот со заднината, на народот со војската. Прописите исто така ги определуваат принципите за откуп на имотот и конфискација на имотот на заедничкиот народен непријател.

Огромно и далекусежно е значењето на овие два документа донесени во Фоча. Значењето на документите донесени во Фоча е во тоа што "тие се први сериозни обиди за конституирање на нова револуционерна власт од страна на раководството на НОД. Нивното значење е во тоа што тие претставуваа солидна база за натамошна изградба на системот на народната власт и што битно влијаеја за единствена работа на народноослободителните одбори речиси во цела Југославија"⁶⁶.

Но, во поглед на различните овластувања на народноослободителните одбори и на воените органи на штабовите, потребно е уште повеќе да се усогласат нивните меѓусебни односи, заеднички да ја извршат задачата за поддршка на фронтот и зајакнување на заднината. Освен тоа, "се вели дека народноослободителните одбори не се само политички органи на борбата, туку органи коишто веќе утре ќе станат носители на сета власт, и поради тоа е неопходно да се остварат оружени сили за освојување на таа власт"⁶⁷.

Така, Врховниот штаб во септември 1942 година реши да основа воено-политички органи во заднината, чија задача беше изградба на воени болници, воени магацини и воени фабрики, организирање на транспортот на единиците и воениот арсенал, оживување на родот во заднината, мобилизирање и обучување на нови борци итн. Тоа е главната содржина на т.н. "Септемвриска наредба". Септемвриската наредба уште опфаќа: "за подобра организација на народноослободителните одбори и зацврстување на нивниот народен демократски карактер, Врховниот штаб со септември 1942 година издаде две значајни одлуки: Наредба за изборите на народноослободителни одбори и Наредба за образување на заднински воени власти"⁶⁸.

Овие прописи, освен горенаведената содржина, конкретно утврдуваат ред прашања од демократските избори. Спогодбата во целост го одразува демократскиот и масовниот карактер на народноослободителните одбори.

Не постои суштинска разлика меѓу Септемвриската наредба и Фочанските прописи, но тие го симболизираа фактот дека изградбата на

народната власт зачекори напред, а промена има особено во разбирањето и сознанието за народната власт. Некои автори истакнуваат: "До септември 1942 година народноослободителните одбори, се нарекуваа "привремени органи на власта, а од септември - органи на народна демократска власт, т.е. постојани и единствени органи на власта, зародиш на новата народна власт"⁶⁹.

Овие народноослободителни одбори изградени во борбата со окупаторите и бранителите на старата власт постепено прераснуваа во органи на власта на идната држава.

Вие може да се согледа тој тренд на развојот.

3. Основањето на народноослободителната војска и кинескиот печат за југословенската партизанска борба

Јулскиот поход на Пролетерската бригада

Првата и Втората пролетерска бригада во борбата и во создавањето на нови слободни територии одиграа улога на главна воена сила. По покренувањето на третата офанзива од германо-италијанските и кинески сили, Врховниот штаб одлучи воената сила растркана насекаде да ја обедини во пролетерски бригади. Така, на 5 јуни 1942 година Плевашкиот и Бјелопољскиот одред, како и Златарскиот баталјон и други воени формации, со 950 борци, беа обединети во Трета пролетерска бригада, т.е. Санџачка бригада, под директна команда на Врховниот штаб. На 10 јуни во Зеленгора (Црна Гора) е основана Четвртата пролетерска бригада со пет баталјони и вкупно 1.080 борци. По два дена се роди Петтата пролетерска бригада составена од црногорски партизански одреди. Оваа бригада имаше четири баталјони и 1.000 борци.

Во тоа време на советско-германскиот фронт германската војска одеше кон Ростов, Кавказ, Сталинград. Во северната Африка итало-германските војски навлегоа во Египет, јапонскиот агресор ги вазеде Хонг-Конг, Малаја, Сингапур. Релативно гледано, југословенското боиште беше посмирено. Според германо-италијанските фашисти, имвната офанзива била успешна, а силите на партизаните "уништени".

Врховниот штаб ја процени тогашната состојба и на 24 јуни 1942 година реши и предводејќи ги 4.000 борци на пролетерските бри-

гади, тргнаа од Зеленгора, на границата на Црна Гора, кон западна Босна; тоа беше почетокот на Јулскиот поход на проleterските бригади. Основна цел на Јулскиот поход и на оваа одлука беше да се зачува главнината на партизаните, да се сретнат проleterските бригади со партизанските одреди што дејствуваа во западна Југославија и во Хрватска, Словенија итн., да се формираат нови слободни територии. Окупаторската офанзива на крајот се претвори во голем поход на народно-ослободителните партизански одреди. Тоа беше стратешки поход на народноослободителните сили предводени од Тито.

Пролетерските бригади се поделија во две групи. На север беа Втората и Четвртата бригада, како и Врховниот штаб, на југ Првата и Третата бригада, а Петтата бригада со херцеговските партизански одреди остана да ги чува ранетите според околностите или да дејствуваа во заднината, или да оди во правец на главнината. Во почетокот на јули единиците од двата правца нападнаа по линијата Сараево-Мостар. За неколку дена партизаните уништија 11 железнички станици, 2 моста, 32 локомотиви и 76 вагони. Ова беше една од најголемите и најуспешните диверзии на југословенските партизани⁷⁰. Оваа победа ја парализира пругата во долина од 60 километри за два месеца, а со тоа без прекинати врски на непријателот од јадранскиот брег со централниот град - Сараево.

Во јули-август проleterските бригади, по тешките битки, ги ослободија Коњиц, Кешево, Прозор, Горни Вакуф, Дувно, Ливно и други гратчиња. Истовремено Петтата проleterска бригада и херцеговските одреди во почетокот на август пристигнаа во областа на Прозор. Последниве беа преименувани на 10 август во Десетта херцеговска бригада.

Охрабрани од ослободителната борба, во западна Босна, Хрватска, Далмација, и Словенија ги зајакнаа нападите на своите партизански одреди. Главниот штаб на Хрватска во периодот јули-септември во Лика, Кордун и Банија ги оформи првите проleterски бригади. Во септември-ноември во Далмација се формирани три бригади. Во Словенија, близу до слободната територија на Хрватска на 16 јули се формира Првата бригада "Тоне Томашич", а во септември-октомври се формираа три бригади. Во тоа време партизанските единици во западна Босна, Далмација, Хрватска и Словенија веќе можеа меѓусебно да се поддржуваат и да преземаат заеднички акции. Во средината на октомври трите проleterски бригади од Словенија и една бригада од Хрватска во областа Карловац-Черномел близу Љубљана поведоа силна офанзива против италијанскиот окупатор.

Во јули и август неколку бригади и единици формирани од неколку

На 4 ноември неколку борбени единици формирани од неколку бригади го ослободија градот Бихај и неговата околина, бранети од 5 баталјона на предавниците и го претворија во центар на оваа ослободена област.

Офанзивата на пролетерските бригади во втората половина на 1942 година има големо воено и политичко значење. Тоа во централна и западна Југославија директно го поттикна развојот на ослободителното движење. Врз основа на овие успеси, ЦК КПЈ и Врховниот штаб благовремено донесоа две одлуки коишто имаа огромно значење за НОБ и Револуцијата: формирање на Народноослободителна војска и свикнување на Првото заседание на АВНОЈ.

Порастот на Народноослободителната војска

КП на Југославија од самиот почеток на антифашистичката борба се залагаше за оружена борба и за создавање на сопствени оружени сили. Истовремено КПЈ во секоја етапа од борбата творечки формираше најадекватни воени формации. Југословенската народна армија (ЈНА) преку партизанските одреди, пролетерските бригади, навистина се претвори во дивизии и армиски корпуси на регуларна војска - една таква фаза на развојот, од мал до голем, од слаб до силен, од ниски до високи, да прерасне во столб на Револуцијата и власта и да ги разбие неколкуте разжештени непријателски офанзиви.

По искушението од јулската офанзива, спомнатите пролетерски бригади во југословенската НОБ покажаа поголема борбена сила и мобилност во однос на партизанските одреди. И покрај тоа што бројчено непријателот беше многу посилен од партизаните, во техничка опрема во поповолна положба, сепак тој не успеа во големите офанзиви да ја уништи главнината. Напротив, народните оружени сили во борбата уште повеќе зајакнаа. До ноември 1942 година во Југославија се формирани 26 бригади, и тоа: Прва и Втора пролетерска, Трета санџачка, Четврта и Петта црногорска, Десетта херцеговска, 1, 2, 3, 4, 5, и 6-та Краишка, VI источнобосанска, 1, 2 и 3-та личка, 1 приморско-горска, 1 славонска, 4 хордушка, 7 баниска, 1 и 2 далматинска, 1, 2, 3 и 4 словенечка. Вкупните сили се движее околу 150.000 борци.

Вана бројните бригади распоредени по слободната територија во Југославија (западна) имаа итна потреба од управување и команда

за што успешно да им излезат во пресрет на новите борбени задачи. Врховниот штаб благовремено донесе одлука за реорганизација на главната оружана сила во дивизии и армиски корпуси на регуларна војска. Наредбата од 1 ноември 1942 година гласи да се образуваат Прва и Втора ударна дивизија на НОВЈ: во составот на Првата дивизија влегуваат Првата пролетерска народноослободителна ударна бригада, Третата пролетерска народноослободителна ударна бригада (Санџачката) и Третата краишка народноослободителна бригада. Во Втората дивизија влегуваат бригада (црногорска) и Втората далматинска бригада.

На 9 ноември се формира Третата, Четвртата и Петтата ударна дивизија.

Од оружените сили на НОВ на територијата на Босна се формира Штабот на I босански народноослободителен ударен корпус. Во составот на овој корпус влегуваат IV и V ударна дивизија и VI ударна бригада од Источна Босна и сите партизански одреди на територијата на Босна. На 20 ноември "во врска со создавањето на Народноослободителната војска на Југославија" се менува името на Врховниот штаб на народноослободителната партизанска и доброволечка војска во Врховен штаб на Народноослободителната војска и партизанските одреди на Југославија. На 22 ноември бва формирани три хрватски дивизии: VI, VII и VIII. Од тие три дивизии се формира I корпус на НОВ, т.е. Хрватскиот корпус.

Под непосредна команда на Врховниот штаб останаа I, II и III дивизија. На 4 ноември 1942 се издава наредба за основање на военото училиште на НОВ и ПОЈ. Седиштата на училиштето беше во Доњи Лапац во Лика, а имаше виши курс за команданти на баталјони бригади и ниски курс за водници и командири на чета.

Наредбата од 18 декември 1942 година определува при Штабот на IV оперативна зона да се формира и Хрватска секција на воената морнарица.

Формирањето на дивизиите и корпусите на Народноослободителната војска значеше дека југословенската НОВ постигна нови размери. Тоа беше затоа што "периодот на формирањето на бригадите претставува почетна етапа во развојот на оперативната војска, а формирањето на првите дивизии и корпуси - крај на таа етапа... создавање на НОВЈ"⁷¹.

Во поробената Европа ете така се роди една добро организирана и борбено способна народна војска. Таа беше уште една нова творба во југословенските НОВ по основањето на народната власт.

Освен дивизиите и корпусите на НОБ како дел од регуларни единици, во ред други места се уште дејствуваа партизански одреди. До крајот на 1942 година народните оружени сили имаа 2 корпуса, 9 дивизии, 36 бригади, 43 партизански одреди и бројни помали единици со вкупно 150.000 брoци. Тие ја напаѓаа непријателската војска на територијата на Југославија составена од германска војска 150.000, италијанска војска 335.000, бугарска војска 90.000, унгарска војска 28.000, квислиншки единици 249.150, т.е. вкупно 852.650 војници⁷². Слободната територија достигна површина од 50.000 км², т.е. една петтина од целата земја.

Со основањето на Народноослободителната војска КПЈ уште повеќе ја зајакна идеолошко-политичката работа во војската. За да се зачува политичката активност во народната армија, Партијата наметна нова функција - политички комесар - во секој главен штаб и раководен орган. Во четите и баталјоните беа основани партиски и младински организации. Оние борци што беа искалени во битките, херојски и вешти и со управувачка способност беа унапредени на разни функции, со што се зачува борбената срцевина на револуционерната војска. Врховниот штаб на Народноослободителната војска издаваше весници и списанија и формира радиостаница. Тие не само што одиграа улога во мобилизирање и охрабрување на народот, туку и му овозможија на светот благовремено да се запознае со активностите и херојските подвизи на југословенските партизани.

"Побдата на југословенските партизани"

Почнувајќи од втората половина на 1942 година, антифашистичката борба на југословенските народи достигна нов подем. Од основањето на пролетерските бригади и нивната контраофанзива до формирањето на Народноослободителната војска и свикнувањето на АВНОЈ се гледаше дека НОБ по својот квалитет и квантитет навлезе во нова етапа. Светската напредна јавност се почесто започна да известува за акции на југословенските партизани, па ни кинеските напредни весници не беа исклучок.

Во втората половина на 1942 година кинескиот весник "Цефен Жибао" објави над 24 наџиси специјално известувајќи за борбениот успех на југословенските партизани. На 8 август "Синхуа Жибао" ја објави

ви веста за хрватскиот илот-патриот Руди Чајавец кој со авионот се спушти на слободната територија, под наслов "Авијацијата на југословенските партизани врши напади врз непријателските бункери, во целата земја продолжува жестока борба".

Во тоа време кинескиот печат се одликува со една особина: повеќе бев коментарите и написите во кои авторите сами ја опишуваа и директно проценуваа партизанската борба на Југославија. На 19 ноември "Синџуа Жибао" во целост ја пренесе статијата на раководителот на радиостаницата "Слободна Југославија", делегатот на НРЈ во Комунистичката интернационала Вељко Влаховиќ, под наслов: "Преглед на југословенската борба".

Овие податоци дадени директно од југословенски патриоти одиграа активна улога во запознавањето на кинескиот народ со вистинската состојба во Југославија и напредокот на оружената борба. Затоа, истиот весник на истиот ден објавува уводник кој, објаснувајќи ја состојбата на проширувањето на народната антифашистичка борба на областите во Европа окупирани од непријателот, најнапред ја наведе ослободителната борба на југословенските народи. Уводникот вели: "Југословенската партизанска борба сега веќе прерасна во поширока народна борба. Широките маси на работниците од фабриките, селаните, студентите и интелегенцијата постојано во групи се вклучуваат во партизанските одреди. Партизаните веќе имаат свои релативно стабилни бази, принудувајќи ги 26-те дивизии на окупаторската војска постојано да живеат под ненадејни напади, постојано да му нанесуваат удари на агресорот, така што се повеќе се приближува времето на ослободувањето на југословенските народи"⁷³.

Вториот ден и "Џефан Жибао" на првата страница, во еден уводник во кој посебно зборува за победите на југословенските партизани од Јулскиот поход наваму, најнапред истакнува: "Последнава недела насекаде оденуваат радосни вести за победите на југословенските партизани, за босанскиот град Бихаќ и за некои важни хрватски градови. Светлите победи на југословенските партизани пред другите поробени народи на Европа изградија пример на организирана оружена борба".

Уводникот понатаму ги анализира причините коишто доведоа до победата на југословенските партизани. Уводникот смета дека тоа е досега резултат на политичкото единство на сите народи на Југославија и тесните врски меѓу народот и војската. Се вели: "Воопшто не е слу-

чајна херојската борбеност и брзиот развој на југословенските партизански одреди”.

”Пред се југословенските народи имаат револуционерна традиција во херојското противставување спрема странскиот агресор и партизанска тактика на војување. Тие денес, со цел да му е противстават на германо-италијанскиот фашизам и на домашните предавници Недиќ и Михаиловиќ, се обединија без разлика на националност и класа. Во штабот на југословенските партизани и во организацијата ”Ослободителен фронт” на слободната територија има претставници на сите демократски партии во Југославија, оформувајќи вистински антифашистички национален обединет фронт. Ова доста силно ги покренува народите од разни слоеви на Југославија, единствени да учествуваат во борбата против германо-италијанскиот окупатор. Потоа, југословенските партизани се тесно поврзани со широките народни маси. Народот од разни страни на Југославија им ги дава неопходните материјали на партизаните, често им помага и ги проширува нивните редови. Народот од разни места во централна Југославија веќе формира безброј ”мали чети за помош на партизанските одреди”, тие се задолжени да ги известат партизаните за движењето на ”назнените експедиции” и ги уништуваат непријателските сообраќајници итн. Југословенскиот народ, машко и женско, старо и младо, се живо се вклучува во овие акции”.

Уводникот топло им честита на југословенските соборци, им пожелува да одат од победа во победа, што поскоро да го избркаат агресорот и да ја ослободат својата татковина. Уводникот вака завршува: ”Поразите на силите на Оската на Источниот фронт и во северна Африка сепак ќе ја ослабиат нивната владејачка сила во Југославија, ќе им дадат прилика на југословенските партизански одреди за поголем развој. Но, Југославија е сместена во виталниот дел на Балканот и фашистите сепак нема така лесно да ја остават. Ние изразуваме искрена почит кон југословенските соборци коишто се наоѓаат во извидничката на борбата на поробените европски народи, се надеваме дека ќе истраат во својата борба, ќе постигнуваат постојани победи и ќе ги протераат италијанските и германските војски од својата територија”⁷⁴.

Можеме да кажеме дека овој уводник ги одразува сознанијата и основната оценка на кинескиот народ за југословенската Народноослободителна војска и партизанските одреди: дека југословенските партизани се светлото знаме што се вее во првите редови на антифашистичката борба на поробените народи во Европа.

Во почетокот на декември "Синхуа Жибао" во рубриката "Податоци" го претставува југословенското население: бројноста, површината и географската положба, историјата и друго, а особено неговото место во Втората светска војна и неговиот самопожртвувачки дух. "Податоците" велат дека во Јулскиот поход "над 20.000" војници до германската и италијанската војска се уништени од партизаните, "Денес југословенските партизани се искалја како цврст челик".

Во Југославија, освен силните партизански одреди, има уште и многубројни партизански чети и групи, "тие во секој миг и на секое место чекаат прилика да го нападат непријателот", "тие често врзуваат над 20 дивизии на војските на Оската"⁷⁵.

"Џефан Жибао" дава најподробен приказ за борбените дејства на југословенските партизани и ја Јулскиот поход. Овој весник во 1943 година на 24 и 25 јануари во продолжение објавува долга статија пренесена од советското списание "Болшевик" од јули 1942 година под наслов "Една година на партизанското движење на Југославија". Авторот во статијата вели дека на крајот на јули југословенските партизани и доброволната војска ослободила ред градови и села и дека покрај тоа "во ред места се изградени партизански бази". На тој начин окупаторот е онеспособен да ги сконцентрира сите свои сили на едно место и да врши "чистки".

Авторот вели дека партизаните во јулската контраофанзива врзале 17 дивизии италијанска војска, 5 дивизии германска војска, 4 дивизии унгарска војска". Меѓу нив италијанските војници "претрпеа најголеми загуби". "Резултат на успехот на југословенската интраофанзива беше зацврстување и проширување на партизанските бази".

На крајот на статијата авторот дава своја оценка. Тој смета дека југословенските партизани и доброволната војска на воен, политички и културен се кали и расте. Нивното оружје има четири извори: еден дел е од војниците на старата војска, еден дел е од фабриките на слободната територија, еден дел е заплането од непријателот, а еден дел од окупаторот што се предава. Авторот истакнува дека тоа се вежбани единици. Нив ги раководат југословенски офицери, искусни, со добра обука и луѓе коишто своите животи ги посветиле на целите на народот. Во нивните редови има многумина прекалени шпански борци, тоа се истакнати воени и политички водачи што им се противставија на германските и италијанските фашисти и на шпанските предавници".

За едногодишната борба на југословенските партизани авторот го дава следниот заклучок: "Во едногодишната партизанска борба се искалија синовите на југословенските народи, станаа познати по целиот свет со својата храброст, смелост, решителност и со тоа југословенските партизани прераснаа во непобедлива сила"⁷⁶.

Во почетокот на февруари 1943 година "Синхуа Жибао" во еден уводник зборува за растот на југословенската народноослободителна војска. Уводникот смета дека во ред места во Југославија се основаа партизански бреди и "се изградија главни штабови и систем на политички комесари. Понатаму, заради големото учество на работничките и селските маси и на интелегенцијата, таа денонојно растеше, се развиваше, и на политички и воен план прерасна во мојна оружена сила што му се заканува на непријателот".

Истовремено југословенските народни оружени сили зајакнуваа во борбата за "раскринкување и уништување на југословенските предавници и оние личности што се преправаа патриоти, а всушност создаваа раздор", како што се Павелиќ, Недич, Михайловиќ. "Југословенската народноослободителна војска зајакна токму во решителниот обединет отпор и во процесот на борбата против сепаратизмот. Тоа може да послужи како пример во светската антифашистичка борба".

Луѓето коишто барем малку ја познапаат историјата на Кина веднаш ќе сфатат дека "Синхуа Жибао" е голем весник, што се печатеше во Чонгчун - центар на власта на Чангкајшун. Овој весник во тој уводник алудира на нешто. 1942 година е најтешката година во антијапонската борба на кинескиот народ. Во оваа година јапонските империјалисти со "својата политика на чистка" и "три уништувања" (палење, убивање, страдање) им нанесоа најтешки загуби на кинеските антијапонски бази. На пример, во 1941, 1942 година "чистиките" на непријателот на слободната територија во северна Кина беа околу 174 пати, секој пат 1.000 војници, во споредба со претходните две години се зголеми за 2/3 и имаше вкупно 833.900, двапати повеќе од претходните две години⁷⁷. Во тоа време реакционерната клика на Чангкајшун содејствуваше со "чистките" на јапонските бандити, покренуваше еден по друг антикомунистички бранови, станувајќи еден против еден ток што ги разединуваше антијапонските сили на отпорот, а КП на Кина и војската што ја предводеше таа се залагаа за единство, пример на напори за отпор кон Јапонците. Очигледно, југословенската Народноослободителна војска може да стане симбол на антифашистичко движење во низа други земји.

Овој уводник на крајот изразува верба дека во постојаното растење и јакнење на меѓународното единство во антифашистичката борба на народите од целиот свет "југословенските народи сепак ќе можат да го зајакнат внатрешното единство, ќе ја доведат партизанската борба на уште поправилан и помоќен пат на развнток, ќе му нанесат силен удар на хитлеровскиот фашизам и ќе ја обноват независноста и слободата на југословенските народи"! ⁷⁸

1. Првото заседание на

4. Нинескиот печат за првото заседание на АВНОЈ

Првото заседание на АВНОЈ

1942 година е година на извонредна политичка живост на слободната територија на Југославија. Оваа година едно по друго се одржаа разни масовни антифашистички собири, како АФЖ, СНОЈ, верски собири, собири на лекарите итн. Тоа му покажа на целиот свет дека ослободителната борба во Југославија е организирана борба и со свое раководство, дека масовен и општонационален карактер. Во неа најеклатантен настан беше одлуката за основање на АВНОЈ како политички репрезентативен орган на народот и на ослободителната борба.

Во 1942 година на слободната територија на Југославија се роди потреба и можност за основање на општонароден политички орган со цел да се зајакнат и прошират плодовите на борбата. На меѓународен план советската Црвена армија, по разбивањето на летната офанзива на хитлеровските војски, херојски го бранеше Сталинград. Западните сојузнички војски со северо-африканските борби започнаа да преземаат стратешка иницијатива, а САД на Далечниот Исток започна контраофанзива кон Јапонија. На европското копно во ред поробени земји се разгоруваше антифашистичка борба, а во внатрешноста на Југославија народноослободителните одбори денонојно ја пројавуваа својата значајна задача, веќе беа основани дивизии и корпуси на НОБ. Градот Бихај и неговата околина прераснаа во трета револуционерна база по Ужице и Фоча. Луѓето ја викаа "Бихајска република", Германците во ова парче слободна територија гледаа како на "Титова држава".

ЦК КПЈ правилно ја оцени состојбата внатре во земјата и надвор од неа, сметаше дека созреле условите за формирање на централен

политички орган. Така, ВШ на НОБ и партизанските одреди на 20 ноември 1942 година издаде проглас за свикување на народно-антифашистичко заседание. На 26 и 27 ноември 50 делегати на сите народи на Југославија и сите антифашистички организации учествуваа во центарот на обединетата слободна територија Бихаќ на Првото заседание на АВНОЈ.

Заседанието го резимира искуството од над едногодишната оружена борба на Југославија, ја потврди раководната улога на КПЈ, ги разоткри и осуди фашистичките слуги Михаиловиќ, Недиќ, Павелиќ, итн., како и предавничките дела на бегалиската влада и кралот.

Делегатите ја потврдија потребата од изградба на еден нов делегатски орган, бидејќи само тој може подобро да ги реши низата проблеми што во секој миг се јавуваат во ослободителната борба, да го организира животот во заднината, да врши најширока мобилизација на масите во слободните територии и во окупираните области.

Заседанието решава да се оформи АВНОЈ. Тој како политички орган на цела Југославија, заедно со Врховниот штаб, ќе ја раководи НОБ. Заседанието уште одлучува да се формира Извршен одбор на АВНОЈ, да функционира како највисоко административно тело и да ја води секојдневната работа на народните органи на власта. Доктор Иван Рибар е избран за претседател на Извршниот одбор, а тројцата потпретседатели се: Павле Савиќ, Нурија Поздерац и Едвард Кардељ. Во избраните во Извршниот одбор, освен комунисти, има и претставници на другите антифашистички здруженија.

На заседанието е прифатена "Одлуката за основање на АВНОЈ" и "Одлуката за организација на АВНОЈ", како и Прогласот до сите народи и народности на Југославија.

Појавата на АВНОЈ како централен политички орган на НОБ е една нова етапа во изградбата на народната власт. Ако земеме дека народноослободителните одбори се никулци на народната власт, тогаш претставничкото тело на Првото заседание на АВНОЈ е модел на новата државна организација. Бидејќи ослободителното движење во внатрешноста на земјата се развиваше нерамномерно, огромна беше разликата во полза на силите на непријателот. Партизанските слободни територии се уште не беа обединети. Истовремено и самата влада на СССР изрично бараше во Југославија да не се пристапува кон донесување на револуционерни државно-правни акти и прашањето за државно-правните последици целосно да се одложи.

Нардељ истакнува: "Во оваа етапа на политичкиот развој АВНОЈ не беше уставно-правно тело ниту парламент ниту влада". Всушност и тој имаше елементи на највисок орган на власта на нова Југославија што се раѓаше, чиишто контури веќе можеа да се согледаат. АВНОЈ избра од својата средина Извршен одбор, кој претставуваше "влада во мал обем", кога го презеде водењето на извршните и управните работи. Секој од членовите на Извршниот одбор на АВНОЈ беше на чело на едно поверенство, како што се поверенствата за стопанство, за управа, за народно здравје, за социјална политика, за финансии, за просвета, за верски прашања и за пропаганда".

Основањето на АВНОЈ целосно ја одрази желбата на сите народи и народности на југославија да го отфрлат стариот режим и надежите за изградба на сопствена револуционерна власт. По Бихајското заседание Извршниот одбор испрати разновидни директиви, извештаи и наредби до народноослободителните одбори во сите краишта на земјата.

На политички план, во мобилизирањето на широките народни маси од слободните и неслободните територии да се вклучат во НОБ, тоа одигра активна улога. Во Бихај беше основан Народен универзитет, Дом на културата и други институции, беа издадени листи - еден вид чекови и средства - за размена и се разви поштенска дејност.

Истовремено, поттикнати од ова заседание, од 6-8 декември АФЖ на Југославија ја одржа својата Прва конференција во босанскиот град Петровац, а на 27 и 28 декември во Бихај се одржа Првиот конгрес на Антифашистичката младина на Југославија. На двата конгреса беше разгледано прашањето за учеството на жените и на младината во НОБ.

Политичката активност на слободните територии во Југославија

НП на Кина во 1937 година, кога почна антијапонската војна, особено го ценеше изградувањето на антијапонските демократски бази и народна власт. По лансирањето на апелот на Партијата за развивање на партизанска борба во непријателската заднина и за основање на антијапонски бази, најпрвин во областите на северна Кина се појавија антијапонски демократски бази. На слободните територии во

Кина беа основани и органи на народната власт, се водеше политика на намалување на даноците и каматите, се отфрлија даноците и давачките, се применуваше поповолен третман спрема семејствата на антијапонските борци и подобрување на животот на народот и задоволување на неопходните потреби за фронтот на отпорот. Истовремено, народот стана господар на новата власт. Најголема револуционерна база е Јенан, местото каде што се наоѓаше ЦК на КП на Кина. Владата се наоѓаше на граничниот појас на Шенши, Гансу и Ниншја. Јенан прерасна во раководен центар на антијапонското демократско движење во целата земја. Во широкиот антијапонски обединет национален фронт КП на Кина, изградувајќи антијапонска демократска власт, се залагаше за спроведување на "Системот 333", односно во владиниот состав комунистите да ваземат само една третина, а другите демократски партии и лица без партиски припадност коишто беа за антијапонска војна да сочинуваат две третини.

Кинеските комунисти и партизани со вакво минато им честита на југословенските партизани за борбените успеси. Тие покажуваа голем интерес за политичкиот живот на слободните територии во Југославија. Во 1942 година, на 30 јули, "Синхуа Жибао", под наслов "Југословенските партизани одржаа политичка конференција, донесоа одлуки и го повикаа народот во решителна борба со окупаторот и домашните предавници", известува за патриотскиот конгрес одржан на 16 јуни со учество на претставници од Црна Гора, Босна и Санџак.

Истаннувајќи дека 75 лица претставници од разни кругови учествуваа на конгресот и потпишаа резолуција, весникот вели: "Како се од различни партии, тие со својата љубов кон татковината и омразата кон крвавиот фашизам се обединија решени засекогаш да ја ослободат својата татковина од крвата фашистичка власт. Меѓу учесниците имаше познати југословенски политички водачи од целата земја".

Истовремено овој весник подробно ја пренесува содржината на резолуцијата донесена на овој конгрес. Меѓу другиот, има еден дел во кој е раскринкана предавничката завера на Михайловиќ и на црногорските предавници. "Постоеја сигурни докази дека по наредба и упатство на Дража Михайловиќ... поведоа оружена акција против народноослободителната борба на нашиот народ со сестрана помош и соработка со окупаторот"⁷⁹.

За изворот на оваа вест, како и за предавничките дела на Михайловиќ и неговите четници, најнапред извести радиостаницата "Сло-

бодна Југославија" на 6 јули 1942 година, а на 19 јули советската агенција ТАСС. Кинеската јавност дозна од Вељко Влаховиќ за Конгресот на советската антифашистичка младина одржан во Москва истата година. Се гледа дека кинескиот народ по разни патишта се запознаваше со развојот на настаните во Југославија.

Треба да се каже дека радиостаницата "Слободна Југославија" одигра голема улога во возмозувањето на народите на целиот свет да се запознаат со вистинската состојба во Југославија. Почнувајќи од 11 ноември 1941 па до февруарските денови на 1945 година, таа станува силно оружје на револуцијата и ослободителната борба на народите и народностите на Југославија. Преку нејзините радиобрани, во најголем дел врз основа на податоците од телеграмите на Врховниот штаб на НОВ и ПОЈ до Коминтерната, беше ширена вистината за борбата на народите и народностите на Југославија и за подвизите и победите на Народноослободителната војска на Југославија. Многу вести на кинеските весници потекнуваат од коментарите и извештаите на оваа радиостаница.

"Синхуа Жибао" на 21 август 1942 година, според податоци од радиостаницата "Слободна Југославија", објави серија статии: "Ослободителниот фронт", "Народна борба", "Многу пропагандни материјали", "Нолку поголемо угнетување, толку поголем отпор" и "Дивјаштвото и отпорот кон дивјаштвото" во кои комплетно ги претставува борбените успеси на југословенската НОВ од пролетта на 1942 година, опфаќајќи ги предвидените планови на Врховниот штаб, како и состојбата со мобилизацијата на сите луѓе од ослободените територии и териториите окупирани од непријателот за вклучување во борбата. Овој весник пак ги опишува акциите на Словенечкиот народноослободителен фронт: "Словенскиот народ, под раководство на Освободилна фронта, се обедини цврсто. Во последно време, кога беше спроведен Заемот на слободата, сите се натпреваруваа кој прв да даде. На повик на Освободилна фронта, народот од градовите и селата најчесто го даваше и последниот динар без никакво жалење. За кратко време беа собрани над неколку милиони динари. Освободилна фронта во последно време конфискува имот на голем број италијански шпиуни и предавници доделувајќи го на семејствата на селаните загинати од фашистичкиот терор, особено на оние селани во многуте села што беа запалени по италијанската окупација. Селаните беа потпомогнати и утешени. На ослободените изгоретини се изградија нови куќи, се населија и земјата пак се обработува.

Освободилна фронта им даде многу дрвен материјал на селаните да си изградат живеалишта и за други намени".

Оваа статија во поднасловот "Народна борба" пишува: "Германо-италијанскиот окупатор со разни клевети вели дека патриотите се 'комунистички партизани', вели дека тие се највешти терористи над народот. Непријателот со тоа сака да ги разбие симпатиите и поддршката на слободољубивиот народ кон југословенските народи. Но, припадниците на сите народности со свои очи гледаат во овие 15 месеци имовина одлични претставници на народот со самопожртвувачки дух како пред далеку помалкиот непријател ја пролеаја својата врела крв. Сиот народ ги поддржува партизаните. Само предавниците на Недиќ, Павелиќ и Ним сличните ја мразат народната борба... КП на Југославија е на иста страна со сите патриоти, херојски се бори за ослободувањето на земјата"⁸⁰.

Извештаите на двата весника за Првото заседание на АВНОЈ беа објавени мошне доцна. Според сегашните расположливи податоци, "Дајли Воркер" од Њујорк од 9 декември 1942 и њујоршкиот "Тајмс" од 14 декември 1942 година ја објавија веста за ова пред нив. А "Синхуа Жибао" од 17 ноември известува дека партизаните веќе го ослободиле Бихаќ и околините места, "Уништени се над илјадници непријатели, доста се заробени итн., запленет е многу неопходен воен материјал". "Џефан Жибао" во уводникот од 20 ноември 1942 година спомнува: "неодамна југословенските партизани го нападнаа босанскиот град Бихаќ".

Но, се до 2 февруари 1942 година "Синхуа Жибао" во целост го пренесува написот на американските Time, New York од 14 декември и истовремено под наслов "југословенските народи се обединија и одржаа сенародна антифашистичко заседание" напиша: "... за да му се противстават на заедничкиот непријател, ги обединија сите народи во Југославија, меѓу нив има христијани, муслимани, православни. Ова единство дојде до израз на антифашистичкото собрание. Ова заседание е организирано од 60 југословенски патриотски водачи. Резултат на изборите: претседател на Антифашистичкото собрание Иван Рибар е познат демократски адвокат, претходно беше претседател на Уставотворното собрание. Еден од потпретседателите, пратеникот Поздерац е член на Врховниот одбор на муслиманите во Југославија, вториот е професор на Белградскиот универзитет - Србинот Савиќ. Повеќе од половината делегати на заседанието на Антифашистичкото собрание се борбени селани, војници, лекари, инженери, уметници и адвокати. Оние војници од старата војска на Југославија што не се сплеткаа во Михаиловиќ имаа исто така свои делегати".

По 20 дена "Џефан Жибао" целосно го објавува написот на американскиот The Time од 14 декември 1942 година. Но, употребениот наслов и на поднасловите малку се разликуваат. "Џефан Жибао" го користи насловот "Новата југословенска влада за добивање демократија, слобода и национално ослободување". Потоа се дели на пет поднаслови: 1. Напредувањето на партизаните, 2. Предавството на Михаилевиќ, 3. Основањето на партизанска војска, 4. Територијата се проширува, 5. Нова влада.

Овој пат "Џефан Жибао" не објави, како што обично правеше, вести или коментари за АВНОЈ. Причината за тоа е можеби оваа: "Синхуа Жибао" се печати во градот Чонгчун, центар на гуомингдангската влада, Повеќе трпеше влијание од вестите на западните новински агенции по однос на своите ставови но беше така флексибилен. "Џефан Жибао" се печатеше во резолуционерната база Јенан и не само што беше изолиран од вестите, туку и по своите ставови беше попретпазлив, со оглед на тоа што беше под влијание на Комунистичката интернационала.

Делативно земено, извештаите на двата весника за Првиот конгрес на АФЖ на Југославија и за Првиот конгрес на Антифашистичкиот сојуз на младината беа далеку понавремени. На 22 декември 1942 година, две недели по Конгресот на АФЖ на Југославија, "Синхуа Жибао" ја објавува следната вест: "Антифашистичкиот фронт на жените во Југославија на 6 и 7 декември одржа свој конгрес на слободната територија. На Конгресот пристигнаа 60 делегати на организациите на жените, 400 гости. Делегатите не доаѓаа само од слободните територии, туку и од поробените области на Хрватска, Србија, Црна Гора и Босна. Конгресот прогласи дека југословенските жени се поголеми напори ќе ја поддржуваат НОБ и донесе резолуција. Во сите градови и села на Југославија сега веќе е основан Антифашистички фронт на жените, над стотина такви организации, имаат и свој весник наречен 'Жената денес'.

На 4 јануари 1943 година "Синхуа Жибао" доста подробно известува за Првиот конгрес на Антифашистичката младина на Југославија. Извештајот истакнува: "Првиот конгрес на Антифашистичката младина на Југославија се одржа во Бихај на 27 и 28 декември 1942 година, на Конгресот имаше 336 делегати. Тие ги претставуваа малдите од сите слоеви на Југославија, меѓу нив 100 делегати што доаѓаа од единиците на партизаните, а неколку делегати беа избрани од централните градови под непријателска окупација. Командантот на Врховниот штаб на НОБ Тито присуствуваше на Конгресот како претставник

на Генералштабот. Паролите на конгресот гласаа: 1. Задачите на младината во антифашистичката НОБ, 2. Братството и единството меѓу младината на сите народности во Југославија и односите на југословенската и советската младина, 3. Младината - иднината на татковината".

"Џеган Жибао" на 12 јануари 1943 на челно место на третата страница ја објавува оваа вест под наслов: "Големото единство на југословенската младина, на слободната територија свикан антифашистички конгрес".

На крајот, кога ќе се вратиме на интересот и одразот на минескиот печат во втората половина на 1942 година за значејните променливи во политичкиот живот на Југославија, потребно е да се изнесе соодветната содржина на еден уводник на "Синхуа Жибао" од почетокот на февруари 1943 година, бидејќи овој уводник навистина ги спомнува изградбата на власта на слободната територија во Југославија и демократскиот живот во втората половина на 1942 година, улогата на обединетиот фронт, масовните задруженија на НОБ.

Уводникот истакнува дека југословенските партизани не само што им нанесоа ефикасен удар на германо-италијанските окупатори туку и ги истераа од некои градови, села, таму "изградија цврсти борбени бази и народна демократска власт". Оваа вест беше поделена во одредени области на Србија и Босна и голем број на места на Херцеговина и Црна Гора. "На слободната територија партизаните имаат свои станици, свои весници, издаваат свои пари и заеми, изградија сопствена воена индустрија, отворија училишта, ја обучаваат младината, подготвуваат нова војска". Уводникот смета дека "југословенските народи и нивните партизани станаа пример за поробените народи на Европа".

Уводникот, анализирајќи ги причините што доведоа до такви големи успеси на југословенските партизани во антифашистичката борба, исто како и анализата во уводникот на "Џеган Жибао" од 20 ноември 1942 година, смета дека лежат најнапред во единството на југословенските народи и народности. Потоа, "Синхуа Жибао" истакнува дека раскринкувањето и борбата против југословенските предавници што се поврзаа со окупаторските власти е една исто така значајна причина и јавно ги осудува предавниците на Д. Михаилов и нивните дела. Уводникот пишува: "Југословенските партизани можат да имаат вакви огромни придонеси затоа што југословенските народи се обединија под една политичка цел, создадоа цврст антифашистички национален фронт, обединет фронт. Под овој обединет фронт сите народности и секоја анти-

фашистичка партија исто толку го мразеа непријателот, свесни дека истиветер го носи нивниот заеднички чун. За слободата и независноста на татковината тие ќе вложат најсилни напори. Во изминатата една година југословенските патриоти одржаа политички конгрес и општонародно антифашистичко заседание и конгрес на Антифашистичката младина. На овие неколку конгреса учествуваа делегати од сите словени и сите партии, сите здруженија и организации. На двата конгреса на Антифашистичкото собрание на словенските народи во Москва Југославија имаше исто така свои пратеници. Сето ова го потврдува духот на единство на југословенските народи внатре во земјата и надвор од неа.

Затоа растот на југословенските партизани и зајакнувањето на народното единство се должи на тоа што тие ги разоткрија и разбија предавниците и оние личности што се преправаа како патриоти а всушност вршеа сепаратизам. На пример, тие ги разбија познатите југословенски предавници Павелиќ и Недич. Овие предавници, под закрилото на Германците и Италијанците, формираа марионетска квислиншка влада, основаа "ушташка војска" за јавно да ги убиваат своите сонародници. Тие исто така се бореа со генералот Михаиловиќ, југословенски предавник, кој под знамето на отпорот всушност тајно вршеа предавство. Генерал Михаиловиќ постојано настапува дволично, ги предводи своите "четнички единици" со единствена цел да создаде раздор и граѓанска војна, ја предаде својата земја и народ и затоа тие беа отфрлени"⁸¹.

Одржувањето на Првото заседание на АВНОЈ, неговите мерки, не само што ја задобија работата на жените, младината и другите масовни здруженија, го заживуваја политичкиот живот, туку го зајакнаа и националното единство, ги удрија темелите за основање на државна заедница на сите народи и народности врз самоуправни основи.

Со одминувањето на времето искуството од борбата на југословенските народи го потврди далекусежното значење на ова заседание. Затоа, подоцна "Синхуа Жибао" даде вистинска оцена, пишувајќи: "АВНОЈ прерасна во јадро и камен-темелник на националното единство. Ова собрание во тешките моменти на нивната ослободителна борба направи многу работи заеднички за пофалба и доволно да бидат примерни. Спроведува прогресивна политика, го покренува демократското движење на Југославија... Така, удира цврсти темели на слободно обединување на сите народности на Југославија по војната во вистинска демократска земја"⁸².

IV ГЛАВА

ПРЕСВРТНАТА 1943 ГОДИНА ВО НОБ НА ЈУГОСЛАВИЈА
И СТАВОВИТЕ НА КИНЕСКИОТ ПАРТИСКИ ПЕЧАТ

1. Југословенското боиште во 1943 година

Општата воено-политичка ситуација во 1943 година

1943 година е година на пресвртница во развитокот на Втората светска војна, чиј почеток претставува победата на советската Црвена армија над германската групација кај Сталинград. Набргу Црвената армија го почна настапувањето на сите делови од фронтот и постигна ред победи, како резултат на што се ослободи значителна територија на Советскиот Сојуз. Поразот на Германците во Сталинградската битка ја засили офанзивата на Западните сојузници во Северна Африка и ја зацврсти увереноста кај поробените народи во неизбежноста на тоталниот пораз на наци-фашизмот и решеноста да ја водат борбата против окупаторите до конечно ослободување. Така, иницијативата на војната мина во рацете на антихитлеровската коалиција и претставуваше голем војнички, политички и морален пораз на силите на Тројниот пакт.

Уште во текот на битката за одбрана на Сталинград кинескиот весник "Џефан Жибао" на 12 октомври 1942 година ја публикува уводната статија напишана од Мао Цедунг, во којашто се вели дека успехите на Црвената армија во одбраната на Сталинград претставуваат пресвртница во сегашната антифашистичка војна, дека сега пред Хитлер стојат три многу силни противници: Советскиот Сојуз, Англија и Америка, како и народните маси од окупираниите територии. Имено, тие три фронта го поставуваат Хитлер во калап и тоа ќе биде историски процес на Сталинградската битка⁸³.

Победата на советските народи во борбата против германскиот фашизам имаше силен одзив во целиот свет. Уште во јануари 1943 година на преговорите меѓу Рузвелт и Черчил во Казабланка тие се согласија за довршување на операциите за ослободување на Африка и за подготовките за отворање на втор фронт во Европа. До почетокот на мај британските и американските трупи го исфрлија германските и италијанските сили од Африка, штоа во јуни сојузнички војски извршија десант на Сицилија во Италија.

Иако дојде до конфликт помеѓу гледиштата на Велика Британија и САД по прашањето за продолжување на воените дејства, во август 1943 година на конференцијата во Квебек двете земји пак ја оставија идеата за отворање на вториот фронт, а постигнаа компромисна согласност за натамошните операции на англо-американските сили во Средоземјето. Во ова време италијанското движење на отпорот зеде особено голем замав. Се пошироки кругови од буржоазијата сфатија дека делото на Германија е разбиено и дека треба да се најде излез од положбата. Така, во Рим стана преврат, формирана е нова влада, која почна тајни преговори со Западните сојузници за склучување примирје. Резултат на тоа беше паѓањето на Мусолини и капитулацијата на Италија на 8 септември 1943 година.

Во 1943 година и на Пацификот, операциите на САД се развиваа успешно. Во исто време антијапонската војна на кинескиот народ влезе во шестата година и се засилуваа револуционерните сили на Кина.

Во текот на оваа година се засилуваа националноослободителните движења и отпорот во Европа и Азија кај народите поробени од фашистичките завојувачи.

Вооружената борба на народите на Југославија во 1943 година исто така влезе во етапа на нови и решителни победи и резултати. Годишната 1943 на југословенското боиште почна со големите зимски операции на здружените окупаторско-квислиншки сили против главнината на Народноослободителната војска и ослободената територија во Босна и Хрватска. Единиците на Народноослободителната војска под раководство на Врховниот штаб ги разбија двете големи окупаторско-квислиншки офанзиви и ги водеа најтешките битки на Народноослободителната војска - битките на Наретва и Сутјеска. На тој начин уште еднаш не се остварија надежите на окупаторот дека со своите големи офанзиви ќе ги разбие главните сили на Народноослободителното движење и со тоа ќе го сопре неговиот развој во целата земја. Напротив, во сите краишта и области на Југославија во првата половина на 1943 година јакнеа силите на Народноослободителната војска и партизанските одреди. Во процесот на тешката борба Народноослободителната војска израсна во силна оружана сила. Спроти капитулацијата на Италија, таа располагаше со 57 бригади и 70 партизански одреди, организирани во 18 дивизии и 4 корпуси; во тоа време врзуваше за југословенското боиште 15 италијански, 13 германски, 7 бугарски и 2 ун-

гарски дивизии, како и окупаторски полициски, жандармериски и разни квислиншки формации⁸⁴.

На слободната територија се разви широка дејност на масовните политички организации: Народноослободителниот фронт, Антифашистичкиот фронт на жените и Обединетиот сојуз на антифашистичката младина на Југославија, кои овозможуваат широките народни слоеви целосно да се опфатат во Народноослободителното движење.

Во 1943 година почна да се менува и меѓународната положба на Народноослободителното движење на Југославија. Први непосредни контакти се воспоставени со Велика Британија и со САД преку воени мисии, а наскоро потоа и преку други облици на соработка. Светската јавност почна да дознава за големите борби, победи и жртви на југословенските народи, за улогата на емигрантската југословенска влада и за предавничката дејност на Дража Михаиловиќ.

Најважниот настан во ослободителната борба на југословенските народи во 1943 година е свикнувањето на Второто заседание на Антифашистичкото веќе на народното ослободување на Југославија, кое не само што ги изгради темелите на новата југословенска држава заедница туку и го отвори патот за признавање на Југославија како самостоен политички субјект во меѓународните односи и како еден фактор кој има свој определен придонес во општата победа на антихитлеровската коалиција.

Имено, во оваа година кинескиот народ со бескрајна радост ги поздравил блескавите успеси на НОВ на Југославија и партизанските одреди во разгромувањето на крупните офанзивни операции на германската војска, подвизите во "Битката на Неретва" и "Битката на Сутјеска", го пречена свикнувањето на Второто заседание на АВНОЈ и неговите историски одлуки, меѓутоа, го бичува остро предавничството на измааникот Дража Михаиловиќ. Во оваа година весниците - органи на ЦК КП на Кина - даваат повеќе информации, а некои денови дури и до четири. Тие објавуваат еден по друг коментари и уводни статии, врз основа на кои читателите имаат целостен увид во развојот на НОВ во Југославија. Сето тоа целосно ја демонстрира борбената поддршка и чувство на почит на кинескиот народ кон храбрите и братски југословенски народи.

Битката на Неретва

Во самиот почеток на 1943 година југословенското боиште веќе стана еден важен воено-политички фактор на Балканскиот Полуостров. Сфаќајќи дека Народноослободителната војска на Југославија при евентуалното сојузничко истоварување на југот на Европа би можела со своите дејства да доведе "до прекин на доставките за целиот Балкан и Крит, а со тоа до крах на целокупната положба на Оската на Југоисток"⁸⁵, Хитлер реши да го ликвидира уште еднаш овој противник внатре во "европската тврдина".

На 3 и 4 јануари 1943 година помеѓу германскиот врховен командант за Југоисток и началникот на италијанскиот врховен командант во Рим се постигна согласност да се водат следните три операции: "Вајс I - операција", која има за цел да ги уништува единиците на НОВ на просторите меѓу Карловац, Огулин, Книн, Босански Петрова, Приедор и Глин; "Вајс II - операција", која ќе настојува да ги исчисти партизаните по линијата Дрвар-Ливно-Јајце-Њуч; "Вајс III - операција", која ќе има за задача да ги разоружува четниците во Херцеговина и Далмација. Во почеток на операцијата е определен 20 јануари. Главна стратегиска цел на непријателот е да ги разбије главните сили и упоришта на НОВЈ. Тоа беше Четвртата непријателска офанзива.

Во оваа офанзива напаѓаа 5 германски и 6 италијански дивизии, силни усташки и четнички групи, вкупно околу 90.000 војници и 12 воздухопловни ескадрили. Во регионот каде што се води операцијата "Вајс I" се наоѓаа само 42.000 борци од НОВ со лесно вооружување. Борбата е нерамномерна и жестока. Непријателот се обидува да уништува не само единици на НОВ на Југославија туку и население, коешто е цврста основа на партизаните.

Но, фашистичките завојувачи и овој пат не можеа да ги остварат своите планови. На 8 февруари 1943 година Врховниот штаб на НОВ и ПОЈ во Дувно свика советување на командантите и комесарите на Првата, Втората и Третата дивизија на Главната оперативна група, на кое се одлучува Првиот хрватски Првиот босански корпус да ја одбрани привремено слободната територија, а другите дивизии да преминат во противофанзива во правец на југоисток - Херцеговина, Санџак и Црна Гора - насочувајќи да одбегнат фронтални борби и да водат ослободителни операции во нови подрачја.

Битка на Сутјеска

И во најтешките борби Врховниот штаб не ја прекинува работата за проширување и формирање на нови единици. Така, на пример, во Западна Босна се создадени 3, а во Источна Босна 4 бригади. По наредба на Врховниот штаб, на 13 февруари се формирани 9. и 10. дивизија, и на 1 април 11. дивизија. На 11 мај се формира 2. босански корпус. Во средината на април е формирана 13 дивизија во Горски Котор, на 17 мај во Словенија е основан 1 словенечки корпус. Врховниот штаб премина со пет дивизии на нови територии, а другите дивизии и партизанските одреди можеа да останат на својата територија и да продолжат да дејствуваат - во Босна, Хрватска и Словенија.

Но, и овој пат непријателот погрешно ја оценуваше ситуацијата. Тој трескаво се готвеше да ги нападне единиците на НОВ со уште поголеми сили отколку во IV офанзива, сметајќи на измореноста на партизанските единици и неповолниот терен. Наскоро по Четвртата уследи Петтата непријателска офанзива, легендарната и опваната Битка на Сутјеска.

Оваа битка во германски воен документ е позната како операција "Шварц", обратно име на операцијата "Вајс" во IV офанзива. Во оваа офанзива учествуваа 127.000 окупаторски и квислиншки војници наспроти околу 16.000 партизани, меѓу нив и 3.500 ранети и болни⁸⁸. Нападот почна на 15 мај и заврши на 15 јуни.

На 15 мај 1 германска планинска дивизија, 110 ловачка дивизија и 369 дивизија, како и други окупаторски и квислиншки сили, ја почнаа операцијата против партизанските единици на просториите од Фоча, Гораца, Дурмитор до Подгорица, југоистично од Сараево. Непријателот се обдиуваше да ги опкружи и уништи партизанските единици меѓу Дурмитор и Зеленгора.

Наскоро вооружените сили на двете страни дојдоа во тесен коридор меѓу Зеленгора и реката Сутјеска и тука се водеше тешка крвава борба. На 29 мај Врховниот штаб го конкретизира планот за пробој преку реката Сутјеска кон Источна и Средна Босна. До 31 мај тука се собраа 7 бригади. Врховниот командат Тито реши да ја подели главнината на НОВ на две групи: 1. и 2. пролетерска дивизија со Врховниот штаб да се пробиваат преку Сутјеска во северен правец кон Источна Босна, а 3. и 7. дивизија со Централна болница да се вратат

преку реката Тара по источен правец во Санџач. По неколку дена оваа група на успеа да го разбие обрачот на непријателот па се устреми кон север со првата група.

Во почетокот на јуни се водеше жестока борба кај Сутјеска и двете страни претрпеа голема загуби. Германците ги затворија сите клисури и патишта за повлекување на партизанските единици. Притоа непријателот отвори силен авионски и артилериски оган. На 8 јуни во бомбардирањето е ранет и Врховниот командант Тито. Близу до него е шефот на Британската воена мисија капетанот Ф. Стјуарт, кој загина во бомбана експлозија. Ранет е и капетанот Дикин од Мисијата.

Во Битката единиците на НОВЈ, изморени, гладни, без доволно воени резерви, болни од тифус, се принудени да водат борба со повеќе отколку шестократно надмоќниот непријател. Борбата се водеше гради во гради. По прободот, на 12 јуни Тито уште еднаш ја извести на Коминтерна дека положбата на партизаните е тешка и замоли материјална помош од неа. Тито пишуваше:

"Ние сме во тешка положба. Непријателот повторно се оди-дува да не опкружи... нашите единици се дење во борба а ноќе на марширање. Не спијат и не јадат. Сега ги јадат коњите, без леб. Нашата положба е тешка... Непријателот прави максимални напори да не уништи, ама нема да успее.

Молиме за ваша поддршка во ова најтешко искушение"⁸⁹.

Помош не дојде. Единиците на НОВЈ сосем се потпираа врз својот висок борбен морал кој предизвикува чудење, врз својата добра организација и воените вештини и го разбија нападот на непријателот. Ниту во овој обид непријателот не успеа. Иако со оваа најдраматична битка во народноослободителната војна групата дивизии на НОВ изгуби третина од својот состав, загинаа околу 8.000 командири и борци, во нив беа и легендарниот командант на Третата ударна дивизија Сава Ковачевиќ и потпретседателот на Извршниот одбор на АВНОЈ Нурија Поздерац. Тоа го осуети планот на Германците, изврши пробод од обрачот и кон средината на јуни единиците преминаа во настапување низ Источна Босна, создавајќи таму кон почетокот на јули нова ослободена територија.

Битката на Сутјеска е опеана песна на револуционерниот хероизам. Тито подленува: "Но, ние го скршихме Железниот обрач на непријателот и онака, изгладнети и истоштени, тргнавме веднаш да ја чистиме источна Босна од непријателот. Таква војска можеше да воспита само Комунистичката партија"⁹⁰.

"Синхуа Жибао" за неуспехот на Четвртата и Петтата непријателска офанзива

Победата над четвртиот и петтиот "обрач" значително го зголеми угледот на југословенската НОВ во светската антифашистичка борба. Целиот свет високо го оцени херојскиот пожртвувачки дух на народите на Југославија за одбрана на независноста и слободата. На 3 јули штабот на средоземноморските сојузнички војски во своето писмо до ВШ изрази највисоки пофалби за херојскиот бестрашен дух на борците на југословенската НОВ во Битката на Сутјеска.

Овие две големи битки го привлекоа вниманието и на кинескиот печат. Бестрашниот борбен дух на југословенските народи длабоко го трогнаа и силно го охрабрија кинескиот народ. Уште во текот на Четвртата непријателска офанзива "Синхуа Жибао", одвоено на 15 февруари и 7 март, објави слични вести. "Југословенската НОВ ги одби нападите на непријателот и неговите слуги" - е содржината на еден воен извештај од 10 февруари од Врховниот штаб на НОВ и партизаните. Истовремено, и двата весника во целост го објавија повикот на командантот на Врховниот штаб Тито до марионетските војски да се приклучат кон партизаните и да учествуваат во борбата против окупаторските единици.

Од 15 февруари до 21 февруари партизаните кај Сараево - Тарчин - Мостар, на 100 км долгата железничка линија, организираа напад ~~задавајќи~~ им силен удар на италијанските дивизии "Сасари" и "Мурив". По тој повод "Синхуа Жибао" објави коментар во кој истакна дека партизаните во областа на Босна постигнаа една голема победа. Беа убиени над 5.000 италијански војници, заробени 950 и освоен голем број воен плен. Тоа ги принуди германските војски да префрлат во помош авиони од Грција. Коментарот вели: "Овие воени резултати доволно јасно ја покажуваат величината на оваа битка". Анализирајќи ги причините за успехот на контраофанзивата, коментарот истакна:

"Причините што доведоа до оваа победа на југословенските партизани, од една страна, лежат во лутиот пламен што југословенските народи го разгорија против свирепата нацистичка власт, а, од друга страна, се плод на паниката што ја претрпеа по силниот удар на германо-советското воено поле. Освен тоа, од сè ова можеме да ја согледаме моќта на силите на југословенските партизани, како и

коренитата и напредна воена тактика, овозможувајќи во секој момент и на секое место храбро да го одбијат непријателот"⁹¹.

Во втората декада на март главната сила на југословенската НОВ и ранетите ја поминаа реката Неретва и постигнаа победа над Четвртата офанзива. Во извештајот од 18 март "Синхуа Жибао" истакнува дека југословенската НОВ одбила шест италијански дивизии, седум германски дивизии и голем број четници. Во текот на февруари имаше над 12.000 мртви во редовите на германо-италијанските окупаторски војски, а бројот на ранетите беше уште поголем. Затоа, сите болници во Загреб беа исполнети со германо-италијански ранети. По наредба на маршалскиот поглавар Павелиќ, 15 училишта и Загребскиот Универзитет беа претворени во болници.

Истиот ден овој весник високо ја оцени улогата на оружената борба на југословенски и другите народи во Европа во разнишувањето на германската власт. Истиот весник во коментарот пишуваше: "Нано одзив на победата на советските војски на Источниот фронт, се јави лут бран на оружен отпор на народите на Балканот, Источна Европа и Западна Европа. Во тој бран беше и југословенската НОВ... беа сомнение овој отпор беше директен удар во срцето на нацистите, а авангардата на европските народи во отпорот кон фашистичката доминација е една од значајните сили во целосното уништување на фашистичката власт"⁹².

По разбивањето на непријателниот напад, селаните од слободните територии масовно се вклучија кон партизаните. Во веста објавена на 30 март "Синхуа Жибао" истакнува дека во Хрватска и Босна над 40.000 селани се вклучија кон партизаните, поддржувајќи го отпорот на партизаните спрема непријателот. На пример, "за последните месеци здружението на селаните од местото Ливно собра за партизаните 25.000 свињи и овци, 8.000 крави, 6.000 глави домашни птици и други предмети, вкупно 158 воли".

На 9 април, по повод двегодишнината од антифашистичката оружена борба на народите на Југославија и Грција, "Синхуа Жибао" објави општ извештај истакнувајќи дека пред две години Хитлер реши да го заземе Балканот, овој моет на Европа кон Блискиот Исток, со намера да го претвори во база за напад на Советскиот Сојуз и пат за германските војски од Северното Средоземје за пробивање кон Исток. Меѓутоа, по двегодишната борба, "југословенската НОВ веќе пре-

расна во еден од фантарите на европската сцена. Во цела Југославија токму сега се разгорува пламенот на ослободителната партизанска борба". Тоа беше целосна потврда за местото и улогата на југословенската народноослободителна движење на Балканот и во Европа.

За Петтата непријателска офанзива, во мајскиот и јунскиот број на "Синхуа Жибао" и "Џеван Жибао" се појавија следните наслови: "Антифашистичкиот фронт во Европа и југословенските партизани непрекинато го напаѓаат непријателот" (20 мај), "Југословенската НОВ тргна во офанзива кон непријателот" (26 мај), "Југословенските партизани го разбија комбинираниот напад на непријателот и постепено поведоа офанзива кон германо-италијанските стационарни војски" (30 мај), "Југословенските партизани ги разбија неколку пати нападите на германо-италијанските војски, а дел од војските на силите на Осната беа принудени да се предадат" (4 јуни), "Југословенската НОВ одново во победи" (4 јули), "Разбиен 'обрачот' на германо-италијански дивизии, голем успех во контранападот на југословенските партизани над илјадници убиени и заробени непријатели, ослободена е Тузла и други градови" (9 јули) и така натаму.

Во тој период кинескиот печат сметаше дека антифашистичката борба на окупираните народи веќе прерасна во една огромна сила и однатре стана сериозна закана за крвавата власт на Хитлеровска Германија. Оружената борба на овие народи е неуништлива, необорлива! Особено Југославија таму "... разви, во широки размери, партизанска борба во целата земја. Југословенската НОВ не само што има огромен човечки воен потенцијал, врела воена вештина, туну и изгради и слободни територии, ослободи широки области. Во годинашната пролетна борба напoлно ја разби жестока чистка што окупаторските војски на Германија и Италија ја поведоа на слободните територии.⁹³

Кинескиот печат исто така сметаше дека антифашистичката борба на југословенскиот народ застапа на царсто тло и дека за тоа имаше причини. Печатот анализираше дека постојат три различни форми во движењето на отпорот на окупираните народи во Европа; како во Холандија, Белгија и други земји, главна форма беше работничките штрајкови, народната саботажа, тоа е една релативно пасивна форма на борба; како Франција, Полска, Чехословачка и други земји, каде што тунушто започна партизанската борба и се уште не доби сенародни размери; само борбата на Југославија прерасна во општонародна "отворена оружена борба"... Таа од европската заднина на Германија ја сла-

бееше и разурнуваше воената моќ на Германија, доведувајќи ја нацистичка Германија "во безизлезна состојба на напад или повлекување". Истовремено таа "поврати ред територии од својата земја и ја обнови демократската народна власт"⁹⁴.

Истовремено "Синхуа Жибао" пренесе една статија од советската "Краснаја ѕвезда" од месец мај: "Најновата состојба на југословенската партизанска војна", како и написите од американските весници: "Југословенската партизанска борба", "Југословенскиот фронт", "Југословенската внатрешна сцена". Истиот весник, објавувајќи го долгиот напис "Југословенската внатрешна сцена" од др. Стојан Прибичевиќ, ја додаде следната "редакциска белешка": "Полетот на југословенската партизанска војна по победничкиот контранапад на југословенската војска, како и приближувањето на сојузничките војски до италијанската граница, почна денонојно да расте. Но, истовремено внатрешно-политичката состојба на Југославија заслужува крајно систематска слика за веќе двегодишната политичка состојба и отпор на Југославија, така што посебно го преведуваме како што следува"⁹⁵.

Може да се каже дека овие преведени текстови со релативно комплетен материјал од различни аспекти ја осликуваат воената политичка состојба внатре во Југославија раскринкувајќи го вистинскиот лик на бегалската влада и Михаиловиќ. Со тоа се продлабочи знаењето на кинескиот народ за југословенската НОБ. Не мал број податоци од преведените текстови честопати се користени од кинескиот печат.

2. Напитулацијата на Италија и нејзиното влијание на југословенското боиште

Напитулацијата на Италија

Во поглед на економската моќ и воените сили на Италија, италијанскиот фашизам е неможен да се противстави на Англија, САД и Советскиот Сојуз при една светска војна. Но, Мусолиновиот фашизам е со голема алчност, а за да ја освои Европа, посебно за да ја рашири сферата на влијание на Балканот, тој тогаш му стана партнер на хитлеровиот фашизам и се вклучи во војната. Тој ја изврши агресивната војна против Албанија и Грција. Во април 1941 година, заедно со германскиот фашизам, ја нападна и распарчи Југославија, ангажирајќи 14 дивизии и 670 авиони⁹⁶. Потоа, тој испраќа 10 дивизии

со 220.000 војници на Источниот фронт, обидувајќи се да го покори Советскиот Сојуз и да добие уште повеќе територија и корист за себе.

Но, во војната стопанството на фашистичка Италија од ден на ден наведуваше, а немаше и доволно војнички резерви. Особено во почетокот на мај 1943 година, сојузничните војски постигнаа голема победа над силите на Оската во Северна Африка и близу 250.000 германско-италијански сили капитулираа. Тоа создаде услови за префрлување на сојузничните војски во Сицилија и Јужна Италија.

Уште пред тоа кинескиот печат предвиде дека Италија наскоро ќе капитулира, бидејќи успехите на сојузничните војски во војната за Северна Африка создадоа услови за губење на борбената способност на Италија", "и бездруго ќе го зајакне антивоениот дух на италијанскиот народ, ќе ја принуди Италија да се повлече од војната и да постигне мир"⁹⁷. И уште ќе укаже дека "тоа е предзнак на распаѓање на Оската"⁹⁸.

Воените дејства на сојузничните војски, како и поразот на италијанската војска во Африка и на Источниот фронт, имаа големо влијание врз воено-политичката состојба во Италија и предизвикаа криза во мусолиневскиот фашистички режим.

Фашистичката диктатура во Италија создаде голема омраза не само среде народните маси туку и во редовите на буржоаските партии, дворските кругови и генералитетот. Противниците на Мусолини сакаа што побргу да се ослободат од него и неговиот режим.

Во овој момент инвазијата на западните сојузнични војски го забрзаа развитокот на настаните во Италија. На 10 јули 1943 година сојузничните војски беа истоварени во Сицилија, а на 17 јули сојузнични авиони ги бомбардираа Рим и другите италијански градови, во расфрлените летоци апелираа Италија пристојно да капитулира пред сојузничните војски. Неколку дена подоцна, на заседанието од 24 јули, Врховниот фашистички совет го присили Мусолини да поднесе оставка. Наредниот ден фашистичкиот диктатор Мусолини беше уапсен, а потоа интерниран во еден алпски планински хотел.

Уште на самиот ден на паѓањето на Мусолини, во едно од соопштенијата на весникот "Синхуа Жибао" се истакна дека потпалувачот на војната Мусолини "е соборен од гневниот оган на народот, од негодувањето на војската и целата земја". Тоа ја покажува кризата во фашистичкиот бабор и противречностите меѓу Мусолини и Хитлер. Така, "еден од трите големи столбови на фашизмот е урнат, силно се

огласи своето на падот на фашизмот"⁹⁹. Соопштението уште го жигосува злосторството на Мусолини, кој ја поддржуваше агресијата на јапонскиот империјализам на Кина, ја признаваше марионетската држава Манџурија и марионетската влада на Ван Цинвџеј.

На 31 јули 1943 година "Џефан Жибao" ја публикуваше уводната статија посветена посебно на влијанието на крахот на Мусолини врз светската ситуација, подплетувајќи дека "еден од трите најголеми меѓународни завојувачи, основоположникот на фашизмот Мусолини, падна! ... тоа е почетокот на крахот на целиот фашизам и зачеток на крајот на целата контрареволуционерна епоха на фашизмот. Исто така, тоа е увертира на општата пропаст на силите на Оската".

По паѓањето на Мусолини, кралот на Италија Виторио Емануел II ја презеде врховната команда над војската и состави нова влада на чело со маршалот Пиеро Бадолно. Владата на Бадолно ја продолжи дволичната политика: од една страна таа издаде проглас дека ја продолжи војната, а, од друга, таа тајно преговараше со Западните сојузници за условите на капитулацијата. Фашистичката партија беше распуштена. Биа легализирани антифашистичките политички партии и организации, а партизанското движење веќе стана легално оружена сила на италијанскиот народ.

Како резултат на тајните преговори, на 3 септември 1943 година Италија го потпиша документот за склучување на примирје со сојузничките држави, а на 8 септември Бадолно официјално ја објави преку радиото декларацијата на капитулација на Италија. Заради тоа, некои сметаат дека капитулацијата на Италија е на 5 септември, а други - на 8 септември. На 13 септември владата на Бадолно и објави војна на фашистичка Германија, а Велика Британија, САД и Советскиот Сојуз ја призна Италија за припадник на антифашистичката коалиција.

Повлекувањето на Италија од војната означува растурање на фашистичката оска и голема победа на антифашистичката коалиција. И покрај тоа што германската команда во Италија нареди разоружување на италијанската војска, се обиде да ги преземе регионите во Југославија и Албанија под италијанска окупација и засилено се подготвуваше за одбрана од сојузничката инвазија. Откако ја освоија Сицилија. Западните сојузнички војски сепак извршија успешна инвазија во Јужна Италија во септември 1943 година. Истовремено, италијанскиот народ се дигна на оружје против германскиот фашизам и остатоците на италијанскиот фашизам. Движењето на отпорот брзо прерасна во борба. Така, се создаде нов фронт во Европа на територијата на Италија.

Полет на ослободителното движење во Југославија и пораз на Шестата непријателска офанзива

Испаѓањето на Италија од војната суштествено се одрази врз натамошниот развој на ослободителната борба во Југославија и врз зголемувањето на НОВЈ. Италијанската капитулација создаде такво вакуум на југословенската, грчката и албанската територија под италијанска окупација што Германците не беа во состојба да го пополнат. Иако Хитлеровата војска правеше претсмртни напори и постигна некои успеси во време на есенската офанзива, тоа не можеше да го одбегне својот пораз.

По капитулацијата на фашистичка Италија единиците на НОВ и ПОЈ разоружаа 11 од вкупно 15 италијански дивизии, запленија голема количина оружје, воена опрема, храна и друг материјал. Некои италијански дивизии се одзаваа на повикот на Врховниот штаб на НОВЈ, го предадоа своето оружје на народната војска и се присоединија во борбата против германската војска. Од италијанската војска во Југославија дури беа формирани некои посебни партизански единици. Тоа овозможи да се вооружат нови 80.000 борци, да се формираат нови дивизии и корпуси.

Крајот на фашистичка Италија и низата победи на НОВ ја подигнаа борбената расположба на југословенските народи и народности речиси во сите области на земјата. Прво во Словенечко Приморје, Истра, Хрватско Приморје и Далмација, во кои се наоѓаа италијански сили, избувна општонародно востание. За кратко време, во Словенија партизаните ја ослободија Љубљанската област, освен градот Љубљана, како и голем дел од Словенечко Приморје, ја контролираа железницата Љубљана - Трст. Од 9 септември до 19 октомври, Главниот штаб на Словенија формира над 10 бригади, една дивизија (18) и еден корпус (7). Ослободени се Истра, Горски Котар, Хрватско Приморје, голем дел од Далмација со островите. На 10 септември беше преземен градот Сплит, каде што се наоѓаше најголемиот магацин за воен материјал на италијанските трупи во Југославија; беа заробени и повеќе воени бродови. Тоа го овозможи формирањето, на 18 октомври 1943 година, на партизанска морнарица и нејзини посилни акции на Јадранското Море. Ослободен е речиси целиот јадрански брег, со исклучок на поголемите градови и пристаништа, како Дубровник, Задар и Ријека.

Во овие места, каде што партизанското движење имаше цр-ста основа, на пример во Босна, Херцеговина, Црна Гора и Санџак, е формирана голема слободна територија, на 18 октомври Петтата црногорска бригада по уредна борба го уништи раководството на црногорските четници во манастирот Острог.

Капитулацијата на Италија исто така ја активир^а оружената борба во тие места, каде што партизанското движење доживуваше големи загуби или се развиваше послабо. Така, во Шумадија и во Западна Србија борбата зеде широк замав. Од октомври во Јужна и во Источна Србија партизанските бригади и одреди ја засилија борбата против германските, бугарските, недејевските и четничките единици. Во Војводина, Косово и Метохија видно зајакна ослободителната борба на српскиот народ и на другите народности.

Особено во Македонија, "капитулацијата на Италија создаде услови за уште поширока мобилизација на нови борци во партизанските и воените единици. Се забележува општ политички подем кај масите не само во Западна, туку и во цела Македонија"¹⁰⁰. При крајот на февруари 1943 година е формирана самостојна Комунистичка партија на Македонија во составот на КПЈ. Кон крајот на 1943 година во Македонија имаше 10 баталјони и повеќе партизански одреди, а на 11 ноември се формира Првата македонско-косовска бригада од 4 баталјони со околу 800 борци.

Така, кон крајот на 1943 година беше ослободен голем дел од Македонија, Јужна и Источна Србија, Санџак и Црна Гора, претешен дел од Босна и Херцеговина, речиси цела Лина, Кордун и Банија, како и голем дел од Славонија и Словенија.

Овие огромни успеси ја присилија германската команда да ги реорганизира своите трупи во Југославија и со помош на бугарските и квислишките формации започна од втората половина на септември 1943 година нови жестоки воени операции против НОВ и ПОЈ, коишто траеја дури до јануари 1944 година. Овие операции се познати како Шеста непријателска офанзива.

Во оваа офанзива непријателот ја промени својата тактика и стратегија, а имено тоа повеќе не беше офанзива само во еден правец, туку таа се водеше ненадејно по целата територија на Југославија, во прв ред за обезбедување на главните комуникации и за заземање на Јадранското Море. Најжестоки борби се забележани во крајморските подрачја, коишто до својата капитулација ја држеа Италијанците,

а се проширија во внатрешноста на подрачјето на Словенија, Македонија, Србија и Централна Босна.

Во овие борби окупаторите и квислиншките единици постигнаа само делумен успех, а големиот дел од ослободената територија остана во рацете на НОВ и ПОЈ и оваа офанзива ја доживеа судбината на поранешните офанзивы - непријателот претрпе големи загуби, а НОВ излезе уште поцврста и поспособна во нови акции.

Нинескиот печат за ситуацијата во Југославија по капитулацијата на Италија

Во деновите на капитулацијата на Италија нинескиот печат нашироко навестуваше за тој настан со правилни проценки завлијанието на истиот врз развојот на состојбата во Југославија. Истовремено два висока ^{и државни} ~~за~~ придонесите на југословенската НОВ и партизаните во борбата за спречување на намерите на хитлеровските фашистичда ги преземат областите окупирани од Италија.

На 8 септември 1943 година веднаш по капитулацијата на Италија, "Синхуа Жибао" објави специјален уводник, во кој истакна дека тоа за Хитлер претставува "Тежок удар". Тоа претставуваше огромен потстрек за антифашистичката борба на поробените народи на Југословенска Европа. Затоа, уводникот претскажуваше: "По италијанскиот народ, народите на Балканот, народите на Југославија, на Франција создадоа огромни пречки, тоа беше времето на демократскиот бран на сите народи на светот да ги урнат занданите на Бастилија!" Бидејќи повлекувањето на Италија од војната "предизвика паника во владите на марионетските влади. Се создаде прилика за забрзан развој на антифашистичката борба".

Уводникот исто така истакна дека со капитулацијата на Италија во Југославија настана поволен развој на воената состојба, нагласувајќи: "Можеше да се разбере омразата на југословенските народи кон италијанските окупатори. Со свои очи гледаа како италијанските војски под командата на Мусолини и Хитлер ја газат нивната земја, го колат нивниот народ". Но, југословенската НП и НОВ спроведоа правилна политика, ги повикаа италијанските команданти и војници или да го положат оружјето и да се предадат или заедно со нив рамо до рамо да се борат против фашистичката војска. Прифаќајќи го

повикот на таквата политика, "италијанските дивизии и бригади преминаа на страната на НОВ и заеднички се бореа против "Хитлеровите разбојници"¹⁰¹.

"Џефан Жибао" во еден напис под наслов "Под мудро то раководство на КП југословенските, партизански одреди денонојно јакнат" се истакнува дека се повеќе наближува победата на ослободителната борба на југословенските народи по капитулацијата на Италија. Извештајот велеше: "Тито е центриот свет познатиот комунистичкиот водач, со главнината на НОВ под негово раководство постојано им даваме отпор на фашистичките сили, истовремено водеше решителна борба со капитуланските елементи. Денес, заради крахот на сите италијански дивизии и бригади, југословенските партизани добија огромен плен оружје и лекови. Натамошната победа веќе може да се очекува"¹⁰².

Набргу југословенската НОВ навлезе во нова фаза. "Синхуа Жибао" за тогашната состојба во Југославија ги даде следните карактеристики: "Италијанската капитулација ја промени целата воено-политичка состојба во Југославија. Италијанските војски што беа првобитно окупирале широки територии од Југославија повеќе не постојат. Извршниот одбор на АВНОЈ прогласи сенародна мобилизација. Од Трст па се до Црна Гора по целото крајбрежје поведе офанзивни акции против фашистите. НОВ и партизанските единици ослободија десетици градови и неколку стотици села. Голем број пристаништа на крајбрежјето од морето, како и некои мали острови во близината на морскиот брег, беа нападнати. Главната сообраќајница на Балканот, пругата Виена-Будимпешта - Белград - Софија - Солун, беше прекината во близината на Ниш"¹⁰³.

Народнореволюционерната борба на Југославија има очигледна одлика којашто се состои во тоа да се настојува на оружена борба, а победата на оружената борба е неодвоива од НОВ и партизанските единици. Затоа, кинескиот печат неизмерно ја воздигнува и ја се восхитува на оваа херојска народна војска. "Синхуа Жибао" во еден краток коментар за тоа има само пофалби: "Во загрозените земји во Европа југословенската НОВ ја симболизира гордоста на човештвото и се противставува во големи размери на нацистичката доминација. Херојството и страдањата на НОВ се пример за антифашистичките народи во целиот свет, а истовремено се надежот и симпатиите на антифашистичките народи на светот"¹⁰⁴.

Особено треба да се истакне освртот во извештајот од втората декада на октомври 1943 година. Знаеме дека непријателот, за да го поврати јадранскиот брег и другите окупирани територии се вонени сили од близу 630.000 војници, почнува жесток напад на НОВ и партизанските единици. Меѓутоа, веќе беше невозможно Германците да ги контролираат териториите окупирани од Италија во Југославија. Причините за тоа може исто така да се согледаат и од вестите објавувани во печатот од далечна Кина. На 7 октомври 1943 "Синхуа Жибao", пренесувајќи го написот од советската "Краснаја звезда" (посматрач) од 5 октомври под наслов: "Осврт на состојбата на Балканот", истакнува: "Југословенската НОВ веќе прерасна во значаен воен фактор на Балканот". Истиот ден "Џефан Жибao" првпат ја поместува "Воената карта на Југославија".

На 12 октомври 1943 "Синхуа Жибao" објави четири вести од ослободителниот фронт на Југославија и краток осврт под наслов: "Блесокот на југословенската НОВ". Овој осврт беше напишан искрено и трогателно, со богат борбен дух, во целост одразувајќи ги симпатиите и поддршката од кинескиот народ на борбата на југословенските народи. Сега ќе го пренесам целиот текст на увид на читателите:

"Кога ја прочитавме веста дека југословенската НОВ совлада широка територија уништувајќи голем број непријатели, навистина не знаевме како да се радуваме, толку бевме трогнати. Опоколени од силниот непријател, без ниту една пушка ниту куршум, материјална помош и без најмала поддршка. Сепак, југословенската НОВ во крајно тешката состојба славно стана и како распламтен оган во степа не само што ги проби сите непријателски обрачи туку беше способна да поврати безброј области, да спаси безброј сонародници. Ваквите славни херојски воени успеси, освен што можеа да се огледаат кај нашите, кинеските единици во заднината на непријателот, во историјата, во современиот свет не постои никаква герила од загрозените подрачја што можеше да се мери со нив. Иие секогаш носевме искрени чувства кон југословенската НОВ полагајќи најголема верба и негувајќи големи симпатии кон неа. Нивните победи како да биа наши сопствени победи.

Победата и развојот на југословенската НОВ имаше безмерно влијание врз Европските боишта. Широки пространства на територија од Јадранско Море па се до границата со Австрија биа под контрола на НОВ, ги бодиа германските фашисти право в срце, набаре една

огромна врата од европскиот бункер на нацистите беше широко отворена. Од моменот на стратешка состојба погледнато, ние дури можеме да кажеме дека Југославија изгледа далеку позначајна од југот на Апенинскиот Полуостров"¹⁰⁵.

Овде е излишен и непотребен било каков коментар. И по 41 година, кага донес го читаме овој краток осврт, го чувствуваме исто онака вистинит и возбудлив.

Можеме уште да наведеме примери. Во третата декада на октомври 1943 година весникот "Синхуа" објавува уводник во кој сестрано ги претставува значајните достигнувања на воен и политички план постигнати во последните две години од НОБ на југословенските народи. Уводникот уште на почетокот истакнува: "По пропаста на Кралството Југославија, југословенските народи беа во тешка состојба, изолирани, без никаква надворешна помош, за независноста и ослободувањето на својата намачена татковина поведоа оружена борба против крвавата власт на хитлеровските фашисти. Во изминатите две и пол години, придружувајќи се кон херојскиот оружен отпор на советските народи на Истичниот фронт и успешниот напад на англо-американските сојузници на борбеното поле по крајбрежјето на Средоземното Мора одвнатре му зададоа тежок удар на хитлеровскиот фашизам ангажирајќи над 30 дивизии од силите на Оската. И не само тоа, тие повратија огромен дел од својата територија, изградија слободна база, обновувајќи ја народната власт. Меѓу антифашистичките расположени народи на целиот свет, освен кинескиот, тие наградија светол пример на народ кој поведува партизанско воено движење".

Во тоа време кинескиот народ на Исток, југословенските народи на Запад, херојски се бореа да ги ослободат своите земји од под челичните копита на фашистите. Затоа кинескиот народ будно ја следеше борбата на југословенските народи и повеќешати вршеше споредба на револуционерната оружена борба на двете земји.

Истиот напис исто така велеше: "На воен план, оружената борба на југословенските народи, следејќи ги примените на меѓународната состојба, од ден на ден прераснуваше во еден значаен фактор во развојот на ситуацијата на Балканот... заради повлекувањето на Италија од германско-италијанскиот сојуз, италијанската војска, а со тоа силата на ослободителната војска, уште повеќе зајакна".

"На политички план, братството и единството на југословенските народи денонсно се зацврстуваше и Антифашистичкиот фронт на народното ослободување на Југославија исто така се прошири и се зацврсти"¹⁰⁶.

Во почетокот на ноември 1943 година "Синхуа Жибao" објави долга статија во која систематски го прикажа процесот на прераснување на југословенската народна антифашистичка војна од герилска војна до создавање на слободна територија и народна власт, од крахот на скитничката влада, како и предавничките дејства на Михаиловиќ до признавањето од страна на Сојузниците.

Ако земеме дека погорниот напис поголем акцент става на резултатите од оружената борба на југословенските народи, тогаш акцентот во овој напис е ставен врз изградбата на политичката власт. Овие два написа се надополнуваат меѓу себе, тие од два аспекта - воената состојба и изградбата на политичката власт - ги отсликуваат карактеристиките на Ослободителната борба на југословенските народи на Револуцијата. Авторот ги претстави одликите на Првото заседание на АВНОЈ и улогата што тие ја одигруваат. Меѓу другото, еден од најпозитивните придобивки е тоа што во борбениот орган Југославија првпат во историјата вистински беше остварено братството и единство на сите народи и народности.

Авторот пишуваше: "Сега слободно збратимување на народите на Југославија, како и единство, беше постигнато во процесот на оружената борба против окупаторските војски на трите земји: Германија, Италија, Унгарија.

Во борбата со своите поробители тие поминаа ред тешки искушенија и конечно тргнаа по патот на вистинско братство и единство за кое со години се бореа мнозина југословенски политичари; југословенските политичари тоа го постигнаа на бoјното поле".

Наведувајќи ја политичката програма на АВНОЈ, написот потоа пишуваше: "Заседанието на АВНОЈ наиде на топла поддршка кај народите од целата земја, како и нивните сонародници. Тоа беше родено во борбениот виор и по желбите на сите народи на Југославија, затоа тоа стана центар и знаме на братството и единството на народите на Југославија"¹⁹⁷.

Во втората декада на ноември "Џефан Жибao" во рубриката "Светски познавања" подробно ја опиша југословенската историја и актуелната состојба. Главна содржина на статијата беше: Стара Југославија беше создадена врз темелите на националната нерамноправност, "тнка што му даваше прилика на империјализмот" за национално завојување. Иако хитлеровските разбојници им нанесеа несреќа на

југословенските народи, сепак сега Југославија "блеска со блесокот на новородената слобода и независност". Написот истакнуваше: "И покрај тоа што хитлеровските разбојници ги употребија сите начини да ги исколат југословенските народи, како Недич, Павелиќ, Михаиловиќ, овие предавници употребија најниски начини, најподло и бесрамно помагајќи го германскиот агресор да ги пораби најголемите патриоти на нивната земја, југословенските народи не сакаа да бидат робови. Заложувајќи ги своите животи и крв, водеа херојска борба. Од првиот ден на агресијата југословенските народи ја започнаа партизанската борба против агресорите".

Југословенските народи се херојски народи, војската - херојска војска. Затоа написот продолжуваше: "Под раководството на водачот на КП на Југославија Тито Југословенската народноослободителна војска одби пет непријателски офанзиви", по капитулацијата на Италија "повеќе широк напад против германските фашистички окупатори, речиси сите области на Југославија се исполнија со чадот на антиагресивната војна. Особено на југословенско-италијанската граница, југословенско-бугарската граница, југословенско-албанската граница, источниот и централниот дел на Босна, како и Далмација и други области, борбата беше особено жестока".

Самопрегорната борба на југословенските народи значајно го подигна угледот, местото и улогата на Југославија во светот. Авторот во заклучокот на написот пишува: "Југословенската НОВ беше војска во светска антифашистичка војна. Во двегодишната војна таа ангажира над 30 дивизии на фашистите. Може да се рече дека тоа беше најсилниот обрач во заднината на непријателот.

Светлата победа на НОВ на Југославија како факел го осветлуваше борбениот пат на сите народи поробени од хитлеровските банди. Тоа ги храбреше овие окупирани народи заеднички да напредуваат кон целта - уништување на поробувањето и доминација на фашистичките ели духови"¹⁰⁸.

Под перото на кинескиот автор југословенските народи не само што беше пример во борбата туку и на полето на пропагандата постигна зачудувачки резултати. Радиостаницата "Слободна Југославија", пропагирајќи ја линијата и стратегијата на КП на Југославија и на резолуцијата на целиот свет, вистинската состојба во Југославија одигра огромна улога. На слободната територија во сите весници и списанија народните здруженија и единиците на НОВ ја одразуваа политичката и националната свест на народот поставувајќи

"Апел за мобилизирање" на народот да се вклучи во отпорот. Затоа "Синхуа Жибао" високо ги оцени југословенскиот печат и радио. Написот велеше: "Во Југославија, таа земја со најразвиено партизанско движење и најмногу успеси, народните весници и радио беа исто така најактивните". Овие весници и радио секојдневно му ја соопштуваа на светот тешката и исклучителна борба на југословенските народи, тие му говореха на целиот свет: "Југославија не може да биде покорена, југословенската НОВ е една од најсилните народни единици, антифашистичката војска на југословенските народи е најсветол претотетеник на угнетените народи на целиот свет"¹⁰⁹.

3. Второто заседание на АВНОЈ и неговиот одраз во кинескиот печат

Второто заседание на АВНОЈ и неговите одлуки

Кон крајот на 1943 година се создадоа уште поповолни внатрешни и надворешни услови за Народноослободителната војна и Револуцијата во Југославија. Во овој период Црвената армија на Советскиот Сојуз и англо-американските војски продолжија да водат успешни воени операции против германските трупи. Притоа Сојузниците веќе ги изнесоа своите планови за идното повоено уредување на светот, посебно на Европа. Во врска со тоа, во октомври 1943 година се одржа Московската конференција на министрите на надворешни работи на Сојузниците. Се подготвуваше да се одржи и Техеранската конференција на шефовите на владите на трите големи сојузнички држави: Рузвелт, Черчил и Сталин.

Кон крајот на 1943 година Народноослободителната војска израсна во оружена сила со своите 300.000 добро вооружени борци и е ослободена половина од територијата на цела Југославија, со околу 5 милиони население. Во исто време народноослободителните одбори израснаа во единствен систем на новата власт - од месни одбори до земјени антифашистички собранија и АВНОЈ. Според некои податоци, тогаш веќе дејствуваат неколку илјади селски, 800 општински, 240 реонски, 51 окружни и 14 обласни народноослободителни одбори¹¹⁰.

Во одделни краишта се создадени народноослободителни одбори и земски антифашистички веќе на народното ослободување: Главниот народноослободителен одбор на Србија, Земското антифашистичко веќе на народното ослободување на Хрватска, Словенечкиот народноослободителен одбор, Земското антифашистичко веќе на народното ослободување на Црна Гора и Босна, Земското антифашистичко веќе за ослободување на Санџак, Земското антифашистичко веќе на народното ослободување на Босна и Херцеговина и Иницијативниот одбор на Антифашистичкото собрание на народното ослободување на Македонија.

Така, она што не можеше да биде сторено во Биџај кон крајот на 1942 година е остварено една година подоцна. Раководството на НОД на Југославија реши да се свика Второто заседание на АВНОЈ за да се озаконат извојуваните победи на НОБ и Револуцијата.

Второто заседание на АВНОЈ се одржа во босанското градче Јајце на 29 и 30 ноември 1943 година. На Заседанието присуствуваа 142 делегати речиси од сите краишта на земјата, минувајќи тежок и опасен пат низ непријателските редови. Овој собир траеше само десет часа, но донесе ред далекосежни историски одлуки и ја напиша најсветлата страница на историјата на Југославија.

Меѓу нив најзначајни се следниве три одлуки:

Со првата одлука АВНОЈ се конституира во врховно законодавно и извршно претставничко тело на Југославија и стана врховен претставник на народниот и државниот суверенитет на Југославија. Во врска со тоа, се формираа два нови органи: Претседателство на АВНОЈ, кое преставуваше парламент и ги имаше сите права на највисок орган на власта меѓу двете негови заседанија (за претседател на претседателството беше избран д-р Иван Рибар) и Национален комитет на ослободувањето на Југославија (НКОЈ), кој беше определен од Претседателството на АВНОЈ и ги носи сите белези на привремена народна власт. За претседател на НКОЈ беше поставен Јосип Броз Тито. Југославија се повеќе добиваше физиономија на нова држава.

Втората одлука истакнува дека нова Југославија ќе се изградува врз федеративен принцип како државна заедница на рамноправните народи на Србија, Хрватска, Словенија, Босна и Херцеговина, Македонија и Црна Гора. Врз оваа основа се ликвидира националната нерамноправност во капиталистичка Југославија и од државноправно гледиште се оствари Титовата парола за братство и единство на сите југословенски народи и народности. Посебно за прв пат во својата

историја на македонскиот народ се избори за сопствена национална самобитност и државност во братската заедница на народите на Југославија.

Според третата одлука, и се одземаат сите права на така-наречената југословенска влада во странство да ги претставува народите и да настапува како законита влада на Југославија, а на кралот Петар II Караѓорѓевиќ му се забранува да се врати во земјата. Со таа одлука прашањето за формата на државното уредување е оставено да се решава по демократски пат, т.е. по ослободувањето на целата земја од окупаторот, преку општонародното гласање.

Покрај наведените одлуки, на Заседанието се донесени и други одлуки^{111g}: Одлука за изразување признание и благодарност на Народноослободителната војска на Југославија, Одлука за воведување на називот маршал на НОВЈ и други одлуки. На првата седница на Претседателството на АВНОЈ, на 30.XI 1943 година, Тито е прогласен за маршал.

Сите горенаведени одлуки од уставен карактер се конкретизираа во 9 точки, познати како Конституција од 9 члена.

Второто заседание на АВНОЈ има големо историско значење за иднината на Југославија. Тоа ги изрази длабоките воени и политички промени како резултат на двеиполгодишните напори и жртви на сите народи и народности на Југославија предводени од Тито и КПЈ. Преставниците на народот ги прифатија и ги донесоа одлуките со кои се поставени темелите на нова социјалистичка Југославија. Со прераснувањето на АВНОЈ во врховно законодавно и политичко тело на народите на Југославија и со формирањето на Националниот комитет на ослободувањето на Југославија, со постоењето на мојната Народноослободителна војска на Југославија, создадени се сите услови во наредната етапа на борбата да се пријде кон конечно ослободување на земјата и да се оствари меѓународно признавање на НОБ и Револуцијата во Југославија. Затоа, зборувајќи за значењето на ова заседание, маршал Тито рече дека "меѓу најголемите успеси што ги постигнаа народите на Југославија во текот на оваа народноослободителна војна без сомнение спаѓаат одлуките на Второто заседание на Антифашистичкото веќе на народното ослободување на Југославија. Тие значат цела пресвртница во процесот на оваа слободителна борба"¹¹².

Заради големото историско значење на овој најкрупен настан во историјата на југословенските народи и народности, датумот 29 ноември 1943 година е запишан на државниот грб на СФРЈ и се празнува како Ден на Републиката.

Одгласот на тие одлуки на ова заседание во цела Југославија и во странство е огромен. Тие одлуки најдоа симпатии и пофалби и во далечна Кина. Кинескиот печат го оценува донесувањето на одлуките на Заседанието како еден од најважните настани во поробена Европа.

Кинескиот печат за Второто заседание на АВНОЈ

Во текот на Втората светска војна југословенските комунисти под раководството на Тито тесно ги поврзаа НОВ и Социјалистичката револуција и на ослободените територии ја изградуваа народната власт како нова институција. Така, наместо стариот буржоаски систем, се појави ново општествено уредување на чело со работничката класа и работниците. На 29 ноември 1943 година на Второто заседание на АВНОЈ е создаден Националниот Комитет на ослободувањето на Југославија, кој ги имаше сите белези на привремена народна влада и на чие чело се наоѓаше Јосип Броз Тито. Поаѓајќи од своите искуства, кинеските комунисти сметаа дека во Југославија веќе се појавила институцијата привремена влада и нова конституција.

Силниот одглас на овој историски настан во кинескиот партиски печат најдобро се проследува преку двата главни дневни весници на ЦК на КП на Кина "Синхуа Жибао" и "Џефан Жибао". На страниците на овие весници се објавуваат многубројни новости, дури и коментари и уводни статии, за антифашистичката борба на југословенските народи и за АВНОЈ.

Според извештајот од Лондон, "Синхуа Жибао" на 4 декември најнапред објави вест под наслов "АВНОЈ", информирајќи за дневниот ред на Заседанието. Весникот пишува: "На 29 ноември во ослободената територија на Југославија започна да се држи пленарното заседание на АВНОЈ. Дневниот ред е: 1. Да се прегрупира АВНОЈ во законодавен орган, 2. Да се создаде Национален комитет како привремен извршен орган на АВНОЈ. Пред Заседанието, антифашистичките собранија во провинциите Словенија, Хрватска, Босна, Херцеговина, Црна Гора и Санџак свикуваа заседанија на кои беа избрани претставници за

пленарното заседание. До 27 ноември околу 2000 претставници присуствоуваа на Заседанието¹¹².

На 6 декември "Џефан Жибао" соопшти дека Народноослободителната војска на Југославија е решена да создаде привремена влада, а тоа покажува дека "НОВ нема доверба во југословенската влада на Каиро и ќе ја води конечната борба против Дража Михаилов и сакајќи да ги разреши внатрешните проблеми на Југославија внатре во земјата".

Истовремено овој весник ги објави двата извештаја на Генералниот штаб на НОВ за воените успеси на Ослободителната армија.

Така, на 14 декември "Синхуа Жибао" и "Џефан Жибао" истовремено објавија пет вести за одлуките на II заседание на АВНОЈ. Во прска со тоа, весникот "Синхуа Жибао" уште помести "редакциона белешка" и краток коментар. Во "редакциската белешка" се вели дека "околу 200 делегати од народите и народностите учествуваа на Заседанието. Тие се претставници на најреволуционерните народни сили во антифашистичката војна на Југославија. Оружени единици на тие сили Народноослободителната војска на Југославија раководена од маршал Тито". Во коментарот меѓу другото пишуваше: "Од главниот дух на одлуките дознаваме две работи: 1. Тие се засноваа врз равноправноста на сите народи и народности во земјата, 2. Крајна цел на борбата е уништување на фашизмот и воспоставување на Национален комитет на ослободувањето на Југославија како врховен законодавен и административен орган. Отфрлајќи ги нападите на емигрантската влада во Каиро врз одлуките на Заседанието, коментарот подалече: "На територијата на поробена Југославија вистинската сила што ја води антифашистичката војна е Народноослободителната војска, а не министерот за одбрана на емигрантската влада Дража Михаилов, бидејќи тој е отворен соработник со непријателот и измамник на татковината". Коментарот доаѓа до заклучок: "Се зависи од народот, се зависи од силата на народот"¹¹³.

На 15 декември "Џефан Жибао" оддели место на првата страница за следните новисти: "Маршал Тито стана претседател на Националниот комитет", "Советскиот Сојуз, Англија и Америка сипатизираа со НКОЈ", "Советската влада е решена да испрати своја мисија кај новата влада на Југославија". Истиот ден овој весник со востанок

пишува за силата на Народноослободителната војска на Југославија: "Овие денови силата на Народноослободителната војска на Југославија станува се појакна. Југословенските народи под раководството на Маршал Тито решија на 4 овој месец да создадат привремена влада и на 12 го објавија пред светот демократскиот Устав на оваа влада. Отсега натаму југословенските народи имаат не само своја армија туку и своја власт. Тие им служат како славен пример на европските поробени земји во партизанското војување против Германија"¹¹⁴.

На 16 декември "Синхуа Жибао" помести четири вести за одлуките на Второто заседание на АВНОЈ, а на третата страница "Џе-фан Жибао" објави соопштение под наслов: "Националниот комитет ја жигосува реакционерната пропаганда на емигрантската влада". НКОЈ реши да и го земе правото на емигрантската влада на Југославија; тоа е логичен крај на нејзината политика на заговор со непријателот и репресалии против народот.

На 18 декември "Синхуа Жибао" високо го оцени значењето на основањето на НКОЈ, истакнувајќи: "Неодамна на Заседанието на АВНОЈ беше оформен Национален комитет (привремена влада). Ова е нова етапа на патот во развитокот на антифашистичкото национално ослободително движење во цела Југоисточна Европа. Неговото далекусежно значење денес е непредвидливо"¹¹⁵.

По повод основањето на НКОЈ, "Синхуа Жибао" на 19 декември публикува долга уводна статија под наслов "Поздрав на југословенската привремена влада", во која вели дека "д-р Рибар е избран за претседател на Претседателството на АВНОЈ, маршал Тито избран - за претседател на Националниот комитет. "Тоа е имено голем демократски тек што никој не може да го запре". Уводникот исто така остро ги осудува постапките на емигрантската југословенска влада и нејзиниот министер за одбрана Дража Михаилов, подвлекувајќи дека уште од самиот почеток на антифашистичката борба југословенските народи беа принудени да водат борба на два фронта: против окупаторот и против домашните предавници, соработници на окупаторот. Михаилов и нему сличните се "орудија и помагачи" на германско-италијанските фашисти, тие го "мразат народот" и "се занимаат само со терор и со репресалии". На крајот од уводната статија весникот од името на нинесниот народ изразува срдечен поздрав за раѓањето на привремената влада: "Ние постојано изразуваме симпатии кон југосло-

венските браќа што се борат против окупаторот и домашните предавници. Со големо задоволство го пречекуваме основањето на привремена влада во Југославија и го поздравуваме овој нов член на 'демократската заедница'. Ний од далечина им пожелуваме истрајна борба, победа и успеси!"¹¹⁶. Ова искрено чувство и висока оценка од кинескиот народ за Второто заседание на АВНОЈ се наоѓа на страниците на дневниот печат. Иако тогаш меѓу двете движења на отпорот на Кина и Југославија немаше директни врски, сепак, кога го читаме овој поздрав, се прашуваме дали имало некој кој не се восхитувал и радувал на победата на југословенските народи и не се солидаризирал со нив, кој не чувствувал омраза кон оние марионетски орудија што ја предавале својата татковина во разговор со непријателот?

Истиот ден "Синхуа Жибао" го објави целосниот текст на Одлуката на АВНОЈ за изградба на Југославија врз федеративен принцип. Овој весник пишуваше со следниот наслов: "Југославија за да претставува вистинска татковина на сите народи, АВНОЈ ја донесе Одлуката за изградба на Југославија врз федеративен принцип". Поднасловот на статијата гласеше: "Во согласност со таквата федеративна изградба на Југославија, што се темели врз најцелосни демократски права, основните органи на народната власт кај одделните народи се основани, а АВНОЈ е врховно законодавно и претставничко тело".

На 25 декември "Синхуа Жибао" помести соопштение под наслов "По 21 ден крвави битки, НОВ на Југославија ја одби лутата офанзива на германските завојувачи близу до Сараево - Мостар". Весникот посочи дека под раководството на Тито НОВЈ сега држи во рацете "иницијатива" и "се наоѓа во противнапад", бидејќи "веста за свинувањето на АВНОЈ и за основањето на НКОЈ брзо се разнесува во цела Југославија и ги инспирира народите на целата земја на уште порешителна борба. Доказ ва тоа е подемот на партизанското војување во заднината на окупаторот против марионетската војска на Павелиќ и Недич, како и активирањето на саботажии и диверзии во окупираната територија".

Под влијание на одлуките на Второто заседание на АВНОЈ, многумина на емигрантската влада во странство коишто ја проучуваа вистината за Југославија, ја открија пакосната улога на оваа влада се присоединија кон борбата против фашизмот, "Синхуа Жибао" во својот коментар пишуваше дека "тоа е уште една политичка победа на југословенските народи, на привремената влада и на маршалот Тито"¹¹⁷.

Паралелно со тоа што НОВ на Југославија, инспирирана од историските одлуки на Второто заседание на АВНОЈ, постигнува едно-подруго победи и контролира голем дел од територијата на татковината, "Синхуа Жибао" во својот уводник од 2 април 1944 година пишува: "На сите им е јасно дека НОВ на Југославија и привремената влада на народот постигнаа значајни успеси. Тие сега располагаат со силни оружени сили од 30 дивизии. Привремената влада уште повеќе го зацврсти и единствениот антифашистички национален фронт на југословенските народи. Сега три петтини од целата територија се вратени во рацете на народот и се греат на слободното сонце"¹¹⁸.

Ставот на кинеските комунисти што ја водат антијапонската војна на Исток кон историските одлуки на Второто заседание на АВНОЈ најдобро се одразува и во книгата "Нова Југославија", излезена од печат во јуни 1945 година во Кина. Зборувајќи за историските заслуги на Второто заседание на АВНОЈ, авторот истакнува: "На ова заседание на АВНОЈ се постигнати забележителни успеси, создадена е привремена влада на Југославија и е објавен привремен Устав. Сето тоа има важно историско значење. Очигледно е дека основањето на привремената влада не е апстрактен поим, тоа е израз на волјата на сите југословенски народи"¹¹⁹.

На крајот, потребно е да се истакне дека кинеските партиски весници за првпат во светот, т.е. на 4 декември 1943 година, известија за свинувањето на Второто заседание на АВНОЈ и за неговиот дневен ред. Порано тоа не им беше познато на луѓето. Како што е познато, во САД беше објавено на 5 декември, во Велика Британија на 6 декември, а во Советскиот Сојуз дури на 14 декември.

Споредувајќи со соопштенијатана "Синхуа Жибао" и "Џефан Жибао" за заседанието во Бихај во крајот на 1942 година, вестите на тие два весника овојпат се мошне точни и навремени. И по квантитет и по квалитет тие известувања не се послаби од оние на трите голем сојузнички држави, да не речеме дека ги надминуваат нивните. Тоа е затоа што, од една страна, кинеската револуција и југословенската револуција имаат заедничко минато и судбина: кинескиот народ обрнува големо внимание на револуционерните иницијатива на југословенските народи а, од друга страна, по распаѓањето на Коминтерџа во мај 1943 година кинеските партиски весници можеа уште поцелесно да ги изразуваат своите мислења за важните меѓународни настани, без ограничување од Коминтерна. Двете партии - на Кина и Југосла-

вија - го поздравила соопштението на Извршниот комитет на Коминтерна за распуштањето на Коминтерна. "Синхуа Жибао" го препечати целосниот текст на прогласот на КПЈ за распуштањето на оваа меѓународна организација.

4. Борбата за меѓународно признавање на нова Југославија

Политиката на сојузничките држави кон народноослободителното движење на Југославија

Уште од самиот почеток на ослободителната борба југословенските народи мораа да водат упорна борба на три фронта: оружена борба, изградување на народна власт и дипломатска борба.

Во борбата против германско-италијанскиот фашизам југословенските народи дадоа големи жртви и го дадоа својот придонес во антифашистичката војна во светски размери. Затоа, сосем нормално е да ја добијат поддршката и признавањето од страна на сојузничките држави. Меѓутоа, нивната борба ја немаше добиено нивната поддршка и признание. Во првите две години Англија и САД ја признаваа кралската југословенска влада во Лондон и четниците на предавникот Дража Михаиловиќ на територијата на Југославија и им укажуваа дипломатска и материјална помош. Уште во октомври 1941 година Англија го испрати во штабот на Михаиловиќевите четници својот прв офицер за врски капетанот Хадсон. Пропагандната машина и радиостаниците на Сојузниците ја пропагираа емигрантската влада за законита, а Михаиловиќ за легендарен херој во борбата против Германците.

СССР, како прва социјалистичка земја во светот, им беше пример на сите поробени нации и народи и нивни најдоверливи сојузник. Во текот на Втората светска војна југословенските народи, од почетокот до крајот, негуваа најголеми надежи во СССР и од него добива најголема морална и политичка поддршка и делумно материјална помош. Но, ставот на Советскиот Сојуз кон Народноослободителното движење на Југославија од почеток е противоречен, сомнежлив. Тој не ја разбираше многу специфичноста на југословенската револуција. Сметаше дека тоа е само движење на отпорот. Заради тоа одржување нормални дипломатски односи со владата на стара Југосла-

вија избегана во Лондон, а не го признаваше НХОЈ за привремена влада. Долго време се колебаше за давање на воена помош и доцнеше дури девет месеци во однос на Западните сојузници. СССР сакаше да го поддржува НОД под раководство на Тито, но се плашеше Западните сојузници да не му прават неправоти.

Затоа, предводејќи го народот во тешка и крвава борба, КПЈ беше присилена да води упорна борба на дипломатско поле за признавањето на НОДЈ и НОВ од Сојузниците, т.е. "тоа е времето кога во Југославија уште незавршената оружена битка на фронтовите против окупаторите и домашните предавници мораше да биде продолжена на други фронтови, на полесна, на поедноставна"¹²⁰. Целта на оваа борба беше да се покаже и докаже пред светската јавност дека единствениот носител на отпорот и борбата против окупаторот во Југославија е НОД. Поради тоа, оваа борба беше борба за меѓународно признавање и помагање на нова Југославија, борба за заштита на слободата и независноста на државата.

Успесите на оружената борба на народот и изградувањето на власта го отворија патот за праведно признавање на народноослободителното движење на меѓународната арена. Во втората половина на 1943 година големите воени успеси што ги постигна НОВ ги натера Сојузниците да го променат својот став и политиката спрема Југославија. Кон крајот на мај 1943 година, т.е. уште во Петтата офанзива, кај Врховниот штаб пристигна, како посматрач, првата британска воена мисија на чело со Бил Дикин.

Особено по капитулацијата на Италија, местото и авторитетот на НОДЈ понатаму се засили не само внатре во земјата туку и на меѓународната арена. Стратегиското место на Југославија на Балканскиот Полуостров стана се поважно за идните воени операции на Сојузниците. Ценејќи го тогашното значење на југословенското боиште, германската врховна команда утврди дека ослободителното движење на Југославија е оброено "во општата сојузничка стратегија и со тоа е признаена како самостојна војувачка сила"¹²¹. Имено при тие услови Сојузниците започнаа да ги зајакнуваат врските со НОДЈ за да преземат заеднички и координирани акции. Така, во Бари и Монополи во Италија, беа формирани бази и болници на југословенската војска. На 17 септември, англо-американската нова воена мисија на чело со британскиот генерал Фицрој Маклин пристигна во

рховниот штаб во западна Босна. Западните сојузници почнаа да и доставуваат на НОВ извесна помош во вооружување, воени резерви, храна и блена.

Со свикнувањето на Второто заседание на АВНОЈ народите на Југославија стекнаа право сами да решаваат за својата судбина во согласност со Атлантската повелба. На заседанието е прифатена (донесена) одлука за приклучување кон Југославија на оние делови од југословенската територија што по Првата светска војна ги анектира Италија. Беше прогласени за неважечки сите договори што во странство евентуално би ги вклучила емигрантската влада, а дотогашните договори, што оваа влада ги вклучила порано, се подведуваа на ревизија.

Иако владите на Сојузниците не сакаа да ги прифатат овие одлуки, беа принудени да го признаат фактот дека Народноослободителната војска на Југославија веќе претставува оружана сила што не може а се потцени, а Народноослободителното движење веќе стана јака политичка сила.

Некои западни далековидни државници веќе го согледаа тоа. Тие почнаа јавно да го жигосуваат Михаиловиќ што не води борба против Германците и настојуваа кај емигрантската влада да не го поддржува. Тие дадоа објективни оценки за успехите на НОДЈ и за улогата на Тито. За тоа, на Техеранската конференција Сојузниците ја признаа Народноослободителната војска на Југославија за Сојузничка војска и ветуваа да ја помагаат во материјален однос. Во усвоената одлука од воен карактер се вели: "Конференцијата одлучува партизаните во Југославија да идаат помогнати во најголема можна мера со снабдување и материјали, ако и во операциите на командосите"¹²².

На 10 декември 1943 година Винстон Черчил се сретна во Каиро со кралот Петар II и официјално "му соопшти дека генералот Михаиловиќ треба да се отфрли од владата", а по неколку месеци да оди на средба со маршал Тито. Причините за тоа се "Черчил стекнал уверување дека партизанското движење ќе биде решавачки фактор во повоеното уредување во Југославија"¹²³.

На 14 декември истата година, зборувајќи за ваквите промени во политиката, британскиот министер за надворешни работи Антони Иднот Долниот дом рече: "Во текот на повеќе месеци партизаните под командата на маршал Тито беа центар на отпорот против непријателот на Југославија. Од сите извештаи што сме ги примиле се гледа дека партизаните врзувале голем број германски дивизии и се бореле против нив.

ие правиме се за да ги обезбедиме со муниција, со цел да им дадеме еднаква можна помош¹²⁴.

Но, и покрај сето тоа, мораме да согледаме дека владите на западните сојузници не ги променија радикално ставовите спрема емигрантската југословенска влада. Тие и натаму продолжија со дволичната игра: од една страна тие ја признаваа НОБЈ за сојузничка војска, а да ги искористат овие антифашистички сили во нивната голема контраофанзива, а од друга страна и натаму не беа готови да го признаат НОБЈ како политичко движење, вршеа притисок врз него со цел да го вратат кралот во земјата и да го обноват старото уредување во Југославија. Освен тоа, во поглед на повоеното уредување на светот, меѓу Сојузниците се јавија тенденции за создавање на интересни сфери на влијанијата. Југославија беше исто така вклучена во нивната сфера. Во врска со тоа, Хардел јавно ги осуди оние државници и личности "коишто длопозициите на големите, и во комбинаториките во рамките на антихитеровската коалиција, се обидуваа Југославија да ја вратат во некаква макар и преодна форма на монархија, или од неа, пак во договор со Сталин, да создадат сфера на влијанија врз принципот фифти-фифти"¹²⁵.

Така, на крајот од антифашистичката војна и на почетокот на повоеното време нова Југославија водеше тешка и упорна борба, којшто редизвика општ восхит за заштита на револуционерните придобивки, за ачувување на територијалниот суверенитет и против загосподарувањето на големите држави со судбината на Југославија.

Вистината не може да се скрие. Борбата на југословенските народи и беше добро позната на светската јавност. Маршал Тито убаво велеше: "Вистината за нашата борба, сепак, стигна надвор од нашата земја - светот беше восхитен од успехите на нашите борци, од нашата народноослободителна војска"¹²⁶. Народите од целиот свет, вклучувајќи го и кинескиот, јасно ја видоа победата на југословенските народи во антифашистичката борба и ја изразија својата борбена солидарност со нив.

"Победата на ослободителната војска на Југославија"

Кон крајот од 1943 година по одржувањето на Второто заседание на АВНОЈ, значително порасна меѓународниот углед на југословенските народи кога сојузничките држави, а особено англискиот премиер

Черчил, ја поставија на нови релации политиката кон Југославија и решија да ја прекинат својата помош на Михаилов и започнаа со признавањето на Нова Југославија. За ова кинескиот народ се радуваше од сè срце. Двата партиски весника едногласно истакнаа: Привремената влада на Југославија на чело со маршал Тито доби признание од Советскиот Сојуз, САД и Англија, а антикомунистичкиот и антинародниот предавник Михаилов е исфрлен од светот на луѓето"¹²⁷. Истовремено нагласува: "југословенските народи дадоа огромни жртви за великата кауза на Сојузниците. Потребно е Сојузниците веднаш да го признаат НКОЈ за единствена легална влада"¹²⁸.

Во тоа време кинескиот печат се повеќе и повеќе известуваше за ослободителната борба на југословенските народи и за нивната борба за постигање на меѓународно признание. На 16 октомври 1943 година "Синхуа Жибао" ја објави вест: "Уште во јули годинава Југословенската народноослободителна војска потпиша спогодба во Каиро со Сојузничката команда за Блискиот Исток за воспоставување на пошироки контакти и односи на соработка. Беше разгледано како Англо-американските сојузници да испратат воена мисија при Врховниот штаб на Ослободителната војска, како да и се даде воена помош на Ослободителната армија и ред други прашања". Подоцна известува за говорите на Черчил и Идн во Долниот дом во врска со поддршката на Југославија.

Во почетокот на октомври "Џефан Жибао" во целост го објавува прогласот на Тито во врска со неучеството на сојузничките воени мисионери во раководењето на воените акции на Ослободителната војска, под наслов "Водачот на југословенската војска Тито објави проглас дека Англо-американците не учествуваат во водењето на воените операции". На 22 декември двата весника истовремено соопштија дека Тито испратил воена мисија во Велика Британија.

Во почетокот на јануари 1944 година Черчил му јави на Тито дека англиската влада ќе ја прекине помошта на четничките единици и дека ја поддржува Југословенската народноослободителна војска. Истовремено тој изјави дека ќе продолжи да одржува нормални дипломатски односи со емигрантската југословенска влада и се надева дека кралот ќе успее да постигне спогодба со југословенската револуционерна влада. За да ја разјасни вистинската состојба во Југославија, тој го рабрка својот син Рандолф Черчил во воената мисија на ослободителната територија. Во почетокот на февруари, во одговорот до Черчил. Тито

ара сојузничните влади да го признаат НКОЈ за единствена легитимна лада на Југославија.

На 22 февруари 1944 година во извештајот до Долниот дом Черил изјавува дека ја поддржува КПЈ, којашто раководи со ослободителото движење, и дека го поддржува Тито. По тој повод "Синхуа Жибао" бјавува коментар и, коментирајќи ја оваа одлука на англиската влада, вели: "тоа е потребно", бидејќи "Тито со 250.00 борци од Ослободителната војска врзува 500.000 фашистички војници, херојски се бореше постигна големи успеси", а југословенскиот предавник Михаилоски е сплетка со непријателот и неговата омраза кон сопствениот народ беве "подлабока од омразата кон заедничкиот непријател". Токму затоа, осема нормално, "беше исфрлен". Коментарот заклучува дека "југословенските народи платија висока цена за меѓународниот углед и признаието што го добија и дека тоа воопшто не беше лесно". "Не е никаква лучајност што Југословенската ослободителна војска го доби сегашното есто, стекна симпатии и поддршка од водачите на сојузничните влади. ие се крвопролевачка борба на живот и смрт решително и доследно ја одеа антифашистичката борба низ постојаните офанзиви и обрачи на епријателот. На тој начин тие го пробија патот на животот и ја изојуваа светлата иднина"¹²⁹.

Напредните револуционерни сили што истрајно војуваа мораат а добијат поддршка, додека реакционерните регресивни сили мораат а наидат на осуда, што е општопозната вистина. Еден познат кинески исател, откако го пречитал ова, напиша: "Југословенската ослободителна војска официјално е признаена од Англо-американските сојузници, одена Михаилоски срамно падна. Оние што се потпираат врз мрачното ожат само да пропаднат; само оние што веруваат на светлината имаат ерспективи; зар тоа не е еден убав пример?"¹³⁰.

Истовремено кинескиот печат истакнуваше дека ~~секаата~~ ^{војни-}увачка победа што ја извојуваа југословенските народи најпрвин се злжи на нивните сопствени сили. Тие без никаква странска помош, или а незначителна надворешна помош, ја водеа антифашистичката војна. а е една изразита одлика на југословенската револуција, без пресеан во земјите од Источна Европа. Во еден свој уводник од октомври 143 година "Синхуа Жибао" истакнува: "Во светот југословенските наиди не беа осамени, но веќе две и пол години се безмалу единствени, ми, без никаква надворешна помош се борат со посилен непријател".

Иако по ослободувањето на јадранскиот брег се унажа можност да и се даде неопходната помош на Народноослободителната војска, сепак "ослободителната војска до денес не ја доби потребната целосна помош. Инаку нејзините успеси ќе биа уште поголеми". Уводникот истакна дека Народноослободителната војска ќе одигра значајна улога во идната битка на Балканот. Затоа германската врховна команда при корекцијата на воениот план против Југославија го префрли Ромел од Италија во Југославија да управува со воените дејства. Затоа сојузничките војски мораат да ја зголемат помошта на Југославија. Уводникот ја нагласи и својата верба: "НОВ на Југославија со добивањето на целосна помош од Сојузниците сигурно ќе му зададе на непријателот далеку поголем по својот обем и посилен по својата јачина удар и отпор"¹³¹.

Ваквото разбирање на нинеските комунисти за југословенската револуција добро е потврдено од следните подоцна изнесени аргументи од претседателот Тито: "Нашето ослободување е наше дело"¹³². "Значи, суштината е во тоа што ние самите ја ослободивме својата земја"¹³³.

5. Осуда на злосторствата на Дража Михаилов и во нинескиот печат

Дволичната улога на Дража Михаилов

Кон крајот на 1943 година Југославија постепено беше признаена од меѓународната јавност. Еден од главните показатели за тоа е што Д. Михаилов и четничките војници под закрилата на побегнатата влада во Лондон беа отфрлени од Сојузниците, па тие се сплетнаа со непријателот со намера да предизвикаат граѓанска војна, со што вистински го открија својот лик.

Нинескиот печат даде многу бројни продлабочени извештаи за предавничките и капитулантските злосторства на Д. Михаилов. Меѓутоа, треба да се истакне дека заради лажната пропаганда на бегалската влада во Лондон, како и непогодните преувеличувања на Англо-американско-советските сојузници во тоа време, со цел да ги разубават злогите на четниците на чело со Д. Михаилов, намерно смалувајќи го придонесот на партизаните, луѓето прообитно имаа нејасна целосна искривена претстава, за вистинската состојба во Југославија.

Ова се одрази и во вестите на кинескиот печат, бидејќи тие вести главно доаѓаа од новинските агенции и радиостаниците на Англија, САД и Советскиот Сојуз и од други агенции. На пример, базирајќи се врз овие избори, кинескиот печат објавува: "Генерал Михаиловиќ, предводечки ја регуларната армија и војската учествуваа во антифашистичката борба". Меѓутоа, по објавувањето на одлуките на состанокот на патриотите од Црна Гора, Фоча и Санџак во јуни 1942 година за раскринкување на Д. Михаиловиќ, дојде до промена.

На 30 јули кинескиот партиски весник објави делови од решението на заседанието во Црна Гора. Може да се каже дека токму во тоа време мистификацијата на Д. Михаиловиќ и величењето на четниците почна да се разоткрива во јавноста, со постепено раскринкување.

На 10 март 1943 година "Синхуа Жибао" во статијата "Слободна Југославија" соопштува дека радиостаница ги отфрла лагите што англискиот печат ги шири за божемните три сили на отпорот против фашистите. Та кинеската јавност и стануваше се појасна вистинската состојба во Југославија и вистината за Михаиловиќ. Токму овој текст од радиоемисијата му покажа на сиот свет дека има само еден центар на отпорот во Југославија, односно "Врховниот штаб на НОВ под водството на ТИТО и АВНОЈ и под раководството на доктор Рибар", а "Михаиловиќ и неговите четнички единици не само што не учествуваа во борбените акции против окупаторската војска туку, напротив, настојуваша што побрзо да се поврзат со окупаторските војски и потоа да тргнат во напад на териториите ослободени од НОВ на Југославија.

Во продолжение, истиот весник ја пренесе радиоизјавата на претседателот на Извршниот одбор на АВНОЈ Нурија Поџдерац. Во својата изјава тој ја изрази својата поддршка на Народноослободителното движење, се противстави на "политиката на Велика Србија водена од Михаиловиќ, чии четнички бандити им ја пиеја крвта на невините муслимани". Тој ги повика сите патриоти да земат учество во НОВ, да ги стераат окупаторите, да ги уништат домашните предавници"¹³⁴.

На 12 август 1943 година "Синхуа Жибао" известуваше дека во бегалската влада во Лондон, заради недавањето отпор, дојде до политичка криза и владата постојано се менува. На 10 август кралот Петар го именува Божидар Пуриќ за премиер. При оваа промена Михаиловиќ беше назначен на должноста командант на копнената војска. По тој повод "Синхуа Жибаор" објавува коментар во кој смета дека ова е "прв-

чка" што кралската влада намерно му ја поставува на Народноослободителното движење на Југославија. Коментарот, остро осудувајќи ја бегалската влада што уште го користи Михаиловиќ, истакнува: "Михаиловиќ е лицемер, тој може сосем мирно да живее заедно со германско-италијанските окупаторски војски и своите марионетски единици: од друга страна, тие насекаде вршеа притисок врз југословенските партизани и постојано беа во спротивен тон од општата струја за солидарниот отпор внатре во земјата. Подигањето на една таква личност на позиција воен командант значи дека не ќе можат да се смират брановите во кабинетот на Кралството Југославија. Со други зборови, ако не се искоренат пречките за солидарен отпор, перспективите за ослободување на југословенските народи се уште кријат трње и боцки"¹³⁵.

На почетокот на септември истата година, кога непријателот ја покренал Шестата офанзива против НОВ, Михаиловиќевите четници кај селото Врбница во близината на Фоча ги закла: членот на Извршниот одбор на АВНОЈ д-р Сима Милошевиќ и хрватскиот поет Иван Горан Новачиќ, еден лекар и три сестри. "Синхуа Жибао", поместувајќи ја оваа вест, дава мал коментар и ги осудува злосторствата на овие предавници. Коментарот пишува: "Најподлите луѓе секогаш се и најсвирепи. Сверстоството на Михаиловиќ е токму доказ на неговото предавство и капитуланство. Веќе една година виталниот развој на НОВ сепак не го трогна ова толку тврдоглаво суштество. Тој ја предаде својата земја, им се предаде на германско-италијанските фашисти, ја напаѓа НОВ на Југославија, непријател е на сопствениот народ, подал и свиреп и секогаш безобразен. Во својата земја што тоне тој се радува над колежите врз своите сонародници. Ако еден ден не се уништи таквиот човек, тој ќе претставува пречка за целите на ослободувањето на југословенските народи"¹³⁶.

Бесрамноста на Михаиловиќ се покажа и на подолунаведениот настан. Во едно свое писмо до Сојузниците тој вели дека, доколку неговата војска не добие помош од Сојузничките држави, нема да учествува во борбата. Михаиловиќ со тоа мислеше да ги заплаши сојузничките држави да не им даваат помош на партизаните. Ној знаел дека тоа го откри неговиот реакционерен лик "да не го напаѓа непријателот, туку напротив да удира по своите луѓе". "Синхуа Жибао", под наслов "Југословенскиот предавник Михаиловиќ лично признава дека никогаш не се борел", објавува вести кои додава доста долга "редакциска белешка" и краток коментар. "Редакциската белешка" ги наведува фактите за

содејствата на Михаиловиќевите четници во борбата против НОВ на Југославија истакнувајќи: "Михаиловиќ е најлукавиот предавник и отпадник во Југославија. Под знамето на патриотизам тој всушност дува во иста дупка со германо-италијанските фашисти, по директива и поддршка на Германија и Италија врши раздор во внатрешното единство на Југославија, врши злосторнички акции потстрекнувајќи внатрешна војна, честопати заедно со окупаторските германо-италијански војски ја напаѓа НОВ на Југославија". Овие негови злосторства и се сосем познати на кралската влада во Лондон, меѓутоа, таа му помага на ништожникот да чини злостори и пак го поставува трипати едноподруго да биде министер на копнената војска во кралската влада".

Истиот весник, во краток осврт напред, дава висока оценка за примерната улога на НОВ во светската антифашистичка борба. Потоа врши решително раскринкување на предавничката срцевина на Михаиловиќ. Освртот пишува: "Меѓутоа, командантот на копнената војска на Југославија, самонаречениот партизански водач, всушност е целосно компромисен капитулант. Додека е мирно, тој, содејствувајќи со фашистичките окупаторски единици, ја напаѓа НОВ, а штом ќе се наближат сојузничките војски, тој насекаде изјавува дека 'се подготвил' за отпор. Неговите изјави се крајно безобразни. Тој вели: 'Моите трупи до денес не се бореле, тоа е вистина. А нема да се борат ни пред да се добие наредба. Ако не добијам вистинска воена и материјална помош од Сојузниците, сам нема да почнам да се борам, навистина е непотребно да се лее крв на таков начин'. Тоа навистина е вистински примерок на капитуланство и завлекување: не сака да се бори, а бара материјална и воена помош од сојузничките земји, седи и чека помош и смета дека самостојна борба без 'помош' е 'непотребно' леење крв. Тој сосем заборава дека борбата против нацистите е сопствена работа на југословенскиот народ, тој од една страна му се предава на непријателот, а од друга страна зема воена помош од сојузничките земји. Ваквите постапки се зачудувачки бесрамни. Крајно опасна работа е и натамошното задржување на ваквите елементи во органите на власта на сојузничките држави. Но, тој им дава доказ на антифашистичките народи дека оној што не се бори е предавник, капитулант, оној што навистина се противоставува воопшто нема што да чека"¹³⁷.

Упорноста на контрареволуционерите

2 ноември 1943 година "Синхуа Жибао" објавува долга статија во која го претставува патот што го поминаа југословенските народи во над двегодишната оружена борба и постигнатите успеси. Меѓу другото, ја расветлува и контрареволуционерната улога на Михаиловиќ. Статијата наведува дека по окупирањето на Југославија од хитлеровска Германија постојано се свеше сето на меѓусебна омраза и нетрпеливост на народите на Југославија, се поттикнуваше братоубиствена војна. Хитлер ги пронајде марионетските власти на Павелиќ, Недиќ, "а најголемо зло" беше поврзувањето со Михаиловиќ преку Недиќ. Тие "двестрани постигнаа тајна спогодба": фашистичките окупатори дозволуваа да му се дава воена помош на Михаиловиќ, а тој пак отстрана посебно предизвикуваше граѓанска војна и раздор на внатрешноста на военото боиште на југословенските народи, го уништуваше националното единство на Југославија, вршеше расцеп во обединетиот национален фронт на Југославија".

Статијата ја осудува изјавата на бегалската влада објавена во март истата година. Оваа изјава има за цел да го обезбреди големото значење на заседанието во Бихаќ, барајќи Михаиловиќ да биде вметнат во некои обединети управни органи на НОВ и прогласен за водач. Написот исто така решително вели дека таквото барање на бегалската влада "не само што не одговара туку е и непотребно. Врховниот штаб на НОВ е централен орган, а НОД веќе беше обединето. Ова единство никако не може да биде предводено од Михаиловиќ, што е мошне очигледно. Тој стана предавник". Бегалската влада не може да го одрече овој факт, затоа, доколку таа не ја поништи функцијата на Михаиловиќ и не го осуди, тогаш на крајот и таа, исто како него, "ќе дојде до пропаст, освен ако нема друг излез". Написот на крајот ги предупредува оние великоосрпски елементи, како Михаиловиќ во бегалската влада, дека дошол моментот да се вратат од слепиот пат и да не "шетаат по кривиот пат", затоа што Сојузниците веќе го сфатија "военото значење" на НОВ и почнаа да ги поддржуваат. За Англо-американците Михаиловиќевите четници "на воен план не вредеа ни пара, не заслужуваа никаква вредност"¹³⁸.

На 4 ноември, во веста "Осуда на предавниците", "Синхуа Жибао" вели: "Воениот суд на Југославија осуди предавник". Меѓу нив најголем дел се ланетите на Михаиловиќ. Тие "пдо знамето на давање

отпор особено ја колеа патриотската младина и партизаните". Тие "ја признаваа злосторничката саботажа на Михаиловиќ со непријателот".

Во тоа време "Џефан Жибао" претставувајќи ја во една статија историјата и актуелната состојба во Југославија, ги разоткри контрареволуционерните злостори на Михаиловиќ. Во таа статија авторот истакнува: "Покрај тоа што хитлеровските бандити со најразлични свирепи методи ги колеа југословенските народи, и покрај тоа што предавниците, како Недиќ, Павелиќ, Михаиловиќ, со сепакви крволочни методи најподло, најбесрамно им помагаа на фашистичките агресори во угнетувањето на најверните патриотски расположени сонародници, југословенските народи не сакаа да станат робови по цена на сопствената крв и живот и даваа смел и истраен отпор". Зарди единството на народот, веќе "сосем беа уништени сите завери, провокации, лаги и раздори на германските рабојници и нивните лакви од типот на Михаиловиќ и на нему слични"¹³⁹.

Кон крајот на 1943 година "Синхуа Жибао" објавува уводник во кој го прикажува основањето на присремената влада на нова Југославија, најсериозно истакнувајќи дека југословенските народи за постигнување на своето ослободување навистина поминаа еден необичен пат. Кинеската КП најдиректно ја почувствува тежината на сложеноста на ваквата борба. Во написот се вели: "Деновите што ги изминаа југословенските народи се навистина долга низа мачни денови. Тие, од една страна мораа да им се противставаат на агресорите на нивната земја - германо-исталијанските разбојници - а, од друга страна, требаше да се судрат со предавничките единици на Михаиловиќ што го убиваат сопствениот народ и му служат на непријателот. Ваквата извонредно тешка состојба само ние најмногу можеме искрено да ја сфатиме". Понатаму во написот се вели: "Во антифашистичката борба на смрт и живот никако не смее да им се дозволи на Михаиловиќ и на сличните да продолжат - под знамето на отпор - всушност да бидат против народот, да вршат злосторнички и сурови убиства над народот". Истовремено, за Михаиловиќ и на него сличните тврдоглави разбојници ние не одгледуваме ни најмалку илузии дека тие можат да се поправаат, треба само под силен народен и меѓународен притисок да ги натераме да влезат сами во музејот на историјата"¹⁴⁰. Сите тврдоглави ќе бидат презирани од народот и фрлени во ѓубриштето на историјата. Бргу ќе дојде денот кога за злосторствата Михаиловиќ ќе биде доведен пред бесилката на историјата.

Смртта на Дража Михаиловиќ

Во почетокот на 1944 година Западните сојузници ја прекинаа врската со Михаиловиќ. Но, се дотогаш тој се уште се бореше безнадежно. Тој се обидувахе да регрутира се повеќе и повеќе разни антиреволуционерни сили во Југославија. На крајот на јануари 1944 година во Србија, во селото ~~Београд~~, тој свика конгрес со делегати на сите антикомунистички фракции, со намера да го намали влијанието на Второто заседание на АВНОЈ.

Михаиловиќ истовремено се поврза со сите контрареволуционери од соседните земји на Балканот, со цел да ги поврзе националните отпадници на овие земји и да изгради балкански антикомунистички сојуз. Тоа беа неговите последни трепети. Негова намера беше: штом ќе се повлечат германските војски, веднаш "да ја преземе власта" и на повоениот Балкан да се реставрира владеењето на монархијата и на капиталистичката класа. Меѓутоа, со постепените порази на германската војска, убавите соншта на Михаиловиќ станаа илузии. Предводејќи ја својата десеткувана војска, тој мораше да бега од Србија и да се крие во Босна.

Во април 1945 година целата територија на Босна беше ослободена. Михаиловиќ со своите распарчени трупи се врати во Србија. Во мај, на Зеленгора, претрпе силен удар од Народноослободителната војска и му беа нанесени огромни загуби. Во март 1946 година Михаиловиќ беше фатен на границата помеѓу Србија и Босна и на 3 јуни истата година Врховниот воен суд на Југославија во Белград го започна судењето на Михаиловиќ и на неговите заговорници за многубројните злосторства. На 15 јули беше објавена смртната пресуда за оваа банда предавници и извршители на најсвирепи злосторства.

На 18 јули 1946 година "Цефан Жибао" ја објави веста за смртната пресуда и нејзиното правно извршување над водачот на четниците Михаиловиќ, истакнувајќи: "Очевидни се трагите на предавникот Михаиловиќ, јасни се доказите за неговите злосторства... стрелањето на Михаиловиќ ја одразува величината на силата на народот".

Истиот ден весникот објави "актуелен коментар" за тоа дека травната осуда на југословенскиот предавник Михаиловиќ го израдува целиот народ. Тој настан беше остро предупредување до кинеските предавници. Овој натпис под наслов "Смртта на Михаиловиќ" праток по си-тен, го пренесуваме подолу во целост на увид на читателите: "Југосло-

венскиот голем предавник Михайловиќ е стрелан од Воениот суд на југословенскиот народ! Ова е славна победа на југословенскиот народ. Михайловиќ сакаше да ја претвори Југославија во пекол под владеење на хитлеровските разбојници, сакаше да ја претвори во антикомунистичка база на англо-американските реакционери. Сега Михайловиќ е осуден на смрт, тоа значи дека југословенските народи се ослободија од тлочењето на предавниците и извојуваа независност и вистинска слобода.

Михайловиќ умре, но кај нас во Кина се уште има многу михайловиќи, и тоа многу в разновидни. Некои од нив отворено им се предадоа на Јапонците, станаа предавници, марионети и се друго, што спаѓа во таа категорија. Некои од нив тајно веќе се сплеткаа со непријателот, а сега се поврзуваат со американските реакционери за да предизвикаат реакционерна граѓанска војна заради одржување на диктатурата на малцинството, и не жаваат Кина да ја претворат во колонија на американските империјалисти.

Смртта на Михайловиќ е сериозно предупредување до сите кинески михайловиќи. Тоа им кажува на сите такви михайловиќи во Кина: тие што се потпираат врз странски сили стануваат робови на странскиот капитализам, затоа што предизвикуваат антикомунистичка и граѓанска војна против народот има само еден пат - смрт.

Германските окупатори му помагаа на Михайловиќ да формира марионетска војска, но каде се сега тие војски, каде отидоа? Америка има еден реакционерен генерал, кој веќе му рекол на Михайловиќ: 'Америка само тебе ти помага'. И уште во времето кога капитулира Германија, овој реакционерен генерал бара Германците само на Михайловиќ да му го предадат оружјето и да му ги отстапат териториите. За време на извршувањето на казната, американската страна уште еднаш се појави да го 'брани', бидејќи 'не е виновен'. Меѓутоа, каде е сега Михайловиќ? И Англија исто така има еден реакционерен генерал, кој му кажа на Михайловиќ: 'Само ти уништи ги комунистите, па твојата положба и статус ќе се подобрат'. А што сега? Уништени не се комунистите туну, напротив, Михайловиќ. Оваа реалност уште еднаш ја потврдува националната независност на народите на целиот свет. Високиот бран на националната слобода не може никој да го запре. Тие што ја поддржуваат предавничката и антинародната политика, сами одат по патот на смртта. Во историјата на Кина и на целиот свет и порано имало безброј примери, а сега Михайловиќ е уште едно огледало на тоа".

За остроумните и јасно дека оваа статија е предупредување на реакционерниот Чанкајшек, за неговото непротивставување на Јапан и за антикомунистичката борба во Кина. Знаеме дека во 1937 година, само што започна антијапонската војна на кинескиот народ, кинеската КП веднаш се заложи за потпирање врз народните маси придржувајќи се кон линијата за борбен отпор и извојување на слобода на татковината, а легалната влада на Кина на чело со Чанкајшек, меѓутоа, спроведува-ше линија на попуштање и отстапување, капитулација и антикомунизам. За кликата на Чанкајшек беше јасно дека се плаши народот да не се дигне во борба. Уште повеќе, се плашеше војската на КП на Кина во таа борба да не зајакне и да го загрози неговото реакционерно вла-деење. Соработувајќи со јапонските разбојници во големи размери, тој организираше "чистки" на слободните територии. Во 1939, 1941 и 1943 година, со неколку стотици илјади војска, покренa три големи офан-зиви против КП на Кина.

Истовремено, под притисок на внатрешната и меѓународната јавност, а особено под влијание на втората соработка на Гуомингданг во антијапонскиот национален обединет фронт постигнаа со КП на Ки-на, тој беше принуден да се преправа дека им се противставува на Ја-понците, а всушност поведе граѓанска војна против народот, против КП, со завера преку поддршка од американскиот империјализам да ги присвои плодовите од антијапонската војна.

Во овој поглед Михайловиќ има навистина многу заеднички на-рактеристики со Чанкајшек, затоа не е чудно што некои го нарекоа ју-гословенски Чанкајшек или "мал Чанкајшек". Кинескиот народ токму од сопствените впечатоци за контрареволуционерниот лицемер Чанкајшек длабоко ја разоткри уништувачката улога на Михайловиќ за револуција-та, остро осудувајќи ги михайловиќевите предавнички злосторства.

6. Кинескиот печат за Југославија во 1943 година

Во март 1944 година, бројот 20 од вториот том на списанието "Венјуј Џоубао" ("Културен магазин") како да беше речиси специјално издание за Југославија. Првиот напис што ова списание го објави е "Знамето на ослободувањето на Југославија". Вториот напис е "Маршал Тито", напишан од американскиот новинар Шулцбергер (пренесен од не-делникот "Њујорк Тајм" од 5.12. 1943 година). Третиот напис е од

Советскиот Сојуз, од новинарот Високоостровски, под наслов "Југословенската доброволечка војска на советската територија" (специјален телеграфски извештај од Москва од 23.2.1944 година).

Иако написот "Знамето на ослободувањето на Југославија" беше објавен во почетокот на 1944 година, настаните што тој ги изнесува главно се случија во 1943 година. Подолу пренесуваме изводи од спомнатиот текст, сметајќи дека тие се најпогодни резимеа за извештаите на кинескиот напреден печат во врска со состојбата во Југославија во 1943 година.

Во земјата на бајките

Синот на англискиот премиер Винстон Черчил - Рандолф Черчил набргу по Новата година се спушти со падобран на слободната територија во Југославија. Рандолф не е првиот британски воен мисионер. Тој овде се сретна со воената делегација на британската влада, со воениот офицер за врска испратен од англо-американските војски на Блискиот Исток, како и со воената делегација од советската влада. Југославија е една од сојузничките на европскиот фронт... сега југословенската Народноослободителна војска со воена сила од 250.000 луѓе врзува огромна (500.000) војска на Германците и нивните марионети.

Не така одамна, пред две години, партизаните во печатницата во густите шуми почнаа да издаваат сопствен весник. Во странство Москва пренесуваше подробни информации за НОВ на Југославија. За англо-американскиот печат Југославија како да беше волшебна земја од бајките, недофатлива. Но, почнувајќи од пред една година, вистинската состојба за Југославија се појави во "Лајф", "Хепинес", "Њу Рипаблик", "Њусвик", "Лондон Тајмс", "Њус Кроникал" и во меѓународните извештаи на сите весници од Кина.

Црни облаци некогаш можат да го засолнат сонцето

Генерал Ајзенхауер помислуваше да испрати честитка од Обединетите нации до Михаилу

Истовремено, југословенските функционери избегани во Лондон повеќе не можеа да се скријат од прашањата на новинарите. Тие приз-

наваа дека веќе неколку месеци тој не превзема никакви акции. Пропагандата на силите на Оската отсекогаш ги нарекуваше "комунисти, бандити, криминалци" југословенската НОВ и партизаните. Југословенската бегалска влада и Михаиловиќ исто така ги користеа овие епитети.

Во ноември 1941 година, при средбата на михаиловиќевите отпадници трупи со механизирани единици на Германија, првите претрпеа огромни загуби. Комплетни единици на Дреновиќ и Гаиќ, што беа под командата на Михаиловиќ, се приклучија кон италијанската војска; другите единици комплетно беа разоружени и се вратија дома. Самиот Михаиловиќ во Црна Гора се криеше. До јуни 1942 година, кога еден партизански одред на југот на Црна Гора ја нападна италијанската војска, тој тогаш се вклучи во одбивањето на партизаните. Тој и италијанската војска имаа "немо примирје". Тој добиваше воена помош од италијанската војска, под услов да не смее да ја користи против италијанската војска. Темните облаци понекогаш можат да го скријат сонцето, спротивен ток може да го одолжи бујниот ток на реката. Но тоа не може да трае долго. Черчил го даде резимето на долготрајната расправа во Долниот дом: "Генерал Михаиловиќ и неговите неколку команди подоцна постепено стапија во контакт со германо-италијанската војска и резултатот на тоа беше што му дозволија да се стационира во планинската област. Затоа тој речиси не превзема никакви акции против германо-италијанската војска, а и ако имаше, тоа беше многу малку. Потсетувајќи се на тоа, навистина многу жалиме".

Крошните како шатори

Рудолф во планинските логори на Михаиловиќ, местото каде што одеше Рандолф Черчил кој имаше сакан заклучок, се разбира дека немаше да го прака. Рандолф беше Врховниот штаб на маршал Тито. Каков човек беше Тито? Тоа беше човекот за кого командатурата на германската војска во Југославија даваше награда од 100.000 рајхс-марки во златот, насекаде следејќи ја неговата сенка со намера да го фати жив или мртв.

Почнувајќи од првиот ден на анектирањето на Југославија, православните Срби, католичките Хрвати и Словенци, босанските словенски Муслимани се скрија во длабоките густе шуми и крвно им се одмаздуюа на нацистите. Партизанските активности најнапред започнаа во планинските области на Западна Србија и Источна Босна. Во 1942

по коренитите промени, се основа југословенската Народноослободителна војска со маршал Тито како командант на Врховниот штаб... со воени сили од околу 5 корпуси, 20 дивизии, вкупно 200.000 луѓе... сега југословенската Народноослободителна војска веќе е снажни со силни меѓународни антифашистички оружени единици.

Во двегодишните славни борбени успеси Народноослободителната војска веќе ослободи во шест области голема територија: 1. средниот и источниот дел на Босна, западниот дел на Србија; 2. Црна Гора и Херцеговина; 3. западниот дел на Босна и југоистичниот дел на Хрватска; 4. далматинското крајбрежје и ред острови; 5. во Словенија пограничната област во Италија; 6. во Словенија пограничната област со Унгарија. Главнината на Ослободителната војска од воени причини постојано се преместуваше, во ова време се наоѓаше во градот Фоча.

Тие располагаа со топови, минофрлачи и разни други видови автоматско оружје. Тие одземаа оружје од непријателот, а во шумите произведуваша муниција. Нивни сојузници беа планинските пропасти и острите спили; секој планински врв го беа претвориле во бункер, шумата им беше логор, секое дрво криеше човек со пушка. Еден германски воен советник, по извршена инспекција, еднаш изјавил: "Ова е еден бескраен пекол, секоја жена, секое дете им служат на бандитите".

Вистинскиот дом на сите народи

Југословенската бегалска влада најпрвин беше во Лондон, меѓутоа, потоа се пресели во Каиро... за тие две години таа не можеше да направи политичка програма за оружена борба. Расцепкана Србија? Југославија под српска доминација? Или пак демократска федеративна Југославија? На, великосрпската линија имаше водечка позиција во бегалската влада, таа имаше злобна намера да создаде братоубиствена борба меѓу народите на Југославија... овие злобници со поранешната омраза задоволно влегоа во тајната палата на Сотона.

Народноослободителната војска, којашто војуваше во шумите и по високите планини, беше спротивност на бегалската влада во Каиро. АВНОЈ, поддржан од оваа челична војска, одржа заседание заедно со делегации од сите провинции како: Словенија, Хрватска, Босна, Херцеговина, Санџак итн., го објави Уставот од девет точки и го основа

Националниот комитет за ослободување, со карактер на привремена влада. Д-р Рибар беше избран за претседател на Претседателството на Народното собрание, а маршал Тито беше назначен за претседател на НЮЈ.

Револуцијата на АВНОЈ во прска со федералното уредување на Југославија ги дава овие принципи: "За да се оствари принципот на сувереност на народите на Југославија, за да претставува Југославија вистинска татковина на сите народи и никогаш да не стане домен на која и да е хегемонистичка клица, Југославија се изградува и ќе се изгради преку федеративен принцип, што ќе обезбеди целосна рамноправност на Србите, Хрватите, Словенците, Македонците и Црногорците односно на народите на Србија, Хрватска, Словенија, Македонија, Црна Гора, Босна и Херцеговина". Тоа е план врз основа на федерално уредување на сите самостојни и независни народи.

V ГЛАВА

КРАЈОТ НА НАРОДНООСЛОБОДИТЕЛНАТА ВОЈНА И АФИРМАЦИЈАТА НА СОЦИЈАЛИСТИЧКОТО УРЕДУВАЊЕ ВО ЈУГОСЛАВИЈА

1. Борбите за ослободување на Југославија

Положбата на југословенското боиште во првата половина на 1944 година

Во првата половина на 1944 година во меѓународната ситуација и во положбата во Југославија настанаа големи промени коишто се корисни за Сојузниците и за поробените народи во светот. На европскиот фронт Црвената армија почна големи противфанзиви. По чеканкуратно одлагање, на 6 јуни 1944 година Западните сојузници го отворија Вториот фронт во Западна Европа. Германскиот фашизам се приближуваше до катастрофалниот крај. На Пацификот англо-американските војски исто така забележија големи воени успеси, а јапонските милитаристи трпеа се поголеми загуби.

По оваа година југословенското боиште доби се поголемо значење во рамките на сојузничката стратегија. Народноослободителната

војска и партизанските одреди дејствуваа по цела Југославија. Во средината на 1944 година Народноослободителната војска, освен самостојни бригади, партизански одреди и други единици, имаше 39 дивизии и вкупно 350.000 борци.¹⁴¹ Цврсто ослободени или под контрола на партизаните беа повеќе од 2/3 на Југославија. Притоа на југословенското боиште беа ангажирани многу голем број непријателски сили - околу 500.000 окупаторски и над 250.000 квислиншки војски¹⁴².

По II заседание на АВНОЈ, од февруари до ноември 1944 година во сите федерални единици - денешни социјалистички републики - се свикнуваа земски антифашистички собранија. Така, на пример, холандски прва беше Словенија (февруари 1944), потоа Хрватска (мај 1944), Босна и Херцеговина и Црна Гора (јули 1944), Македонија (август 1944) и најпосле Србија (ноември 1944). Тие собранија се претворија во врховно законодавно и извршно претставничко тело и највисок орган на власта на федералните единици и ја зацврстија организационо Југославија.

Јакнењето на Народноослободителната војска и влијанието на НОДЈ кај поробените народи на Европа го принудија Хитлер да го направи последниот реванш. Офанзивните акции на окупаторите и нивните домашни слуги, преземени во пролетта 1944 година, се познати како Седма непријателска офанзива.

Целта на германската војска беше со брзи пробири на посилен воени единици на слободната територија да ја обезглави и дезорганизира НОВЈ и да воспостави контрола врз важните стратегиски места, особено комуникациите. За остварување на овој план германската команда ангажира околу 480.000 војници. Врховниот штаб на НОВ и ПОЈ правилно ја анализира ситуацијата и сметаше дека оваа офанзива е претсмртен напор. Тој им изреди своите единици да му нанесуваат удари на непријателот во оперативните подрачја и во погоден момент да минат во општа противофанзива.

Острите борби почнаа на пограничното подрачје на Србија и Македонија и наскоро се проширија по сета територија на Југославија: на подрачјето на Источна Босна, Санџак, Црна Гора, Херцеговина, Лица, Кордун, Банија и други места.

Од посебно значење за воената операција на оваа офанзива беше десантот на Дрвар. Кога германско-квислиншките сили претрпеа големи загуби и не можеа да преземаат офанзива од поголеми размери, германската врховна команда издаде директива со ненадеен комбиниран

напад на воздушно-десантни и моторизирани сили на Дрвар, по кој беше седиштето на воено-политичкото раководство на НОД на Југославија. Операцијата се викаше "Њуички скок".

Овој десант, како и поранешните офанзиви, имаше за цел да го уништи Врховниот штаб на Националниот комитет, Посебна цел беше: "по секоја цена да се фати командантот Тито". Затоа, секој подобра-нец во себе ја носеше Титовата фотографија.

В зори на 25 мај 1944 година Дрвар првин беше свирепо бомбардиран, а веднаш потоа голем број транспортни авиони спуштија околу 700 падобранци. Истовремено од околните германски гарнизони тргнаа кон Дрвар тенковски и моторизирани единици.

Тогаш во Дрвар се наоѓаа незначителни партизански сили - слушатели на Офицерската школа при Врховниот штаб и борци од придружната чета. Во пештерата крај Дрвар се наоѓаше Штабот на врховниот командант Тито и членовите на англо-американските и советските мисии. Во градот се водеа жестоки улични борби. Со брзата интервенција на пристигнатите во помош единици, особено борците на Шестата лична дивизија и на граѓаните на Дрвар и околината, германските падобранци беа речиси сосем уништени. Во одбраната на Дрвар младината покажа посебна храброст и пожртвуваност. Затоа 25 мај се празнува како Титов роденден и Ден на младината на Југославија.

Поаѓајќи од тоа што се водеа се посложени операции на НОВ и зачестената непосредна соработка со Сојузниците, Тито и Врховниот штаб го пренесоа своето седиште на ослободениот остров Вис, од каде што се командуваа со воените операции за ослободување на Југославија.

Десантот на Дрвар беше последен обид на германската војска на југословенското боиште за уништување на Врховниот штаб. "Така заврши операцијата од која германските највисоки команди многу очекуваа, бидејќи тие не претпоставуваа дека воздушниот десант на Дрвар ќе биде најнеуспешен од сите германската војска ги изврши во Втората светска војна"¹⁴³.

"Оилтата на народот не може да се скроти"

Извештаите во врска со Југославија, како и во врска со ва-миот развој на состојбите во Југославија, објавени од страна на ки-неските напредни весници во текот на 1944 година од квалитативна и

квантитативна гледна точка била постигнала високо ниво. Само "Џефан Жибао" во оваа година објави над 210 извештаи во непосредна врска со вестите од Југославија. Во оваа година главните точки објавени во кинескиот печат главно била: политичката состојба во Југославија, признавањето на маршал Тито и осудата на Д. Михайловиќ, преговорите меѓу НКОЈ и бегалската влада, успехите на партизанската влада на НОВ, како и надворешните односи на нова Југославија и друго. Во кинескиот печат можат да се најдат информации за секој главен настан во било кој дел од Југославија. Карактеристиката во извештаите во оваа година се состои во тоа што била редактирани од самите Кинези. Коментариите и редакциските коментари очигледно се многубројни, а многу вестите се објавени од страна на кинеската новинска агенција "Синхуа" непосредно.

На 10 февруари 1944 година "Синхуа Жибао" објави коментар под наслов "Воено-политичката карта на Југославија", во кој главно се претставени градовите и реките на Југославија. Повикувајќи се на многубројните извештаи во печатот, им се помагаше на читателите да ја запознаат топонимијата на Југославија.

На 12 март маршал Тито ја потпиша во Дрвар спогодбата за основање и помош на југословенската авијација од страна на Сојузниците со шефот на американската воена мисија. На 7 март "Синхуа Жибао" во една кратка вест укажува на тоа дека југословенската Народноослободителна војска со содејство на американската војска, веќе презема заеднички акции. Прену ден англиската авијација бомбардира, а преку ноќ југословенските партизански единици вршат ненадејни напади принудувајќи ја германската војска на постојано бекство, никако да нема мир. Во веста се истакнува и еден посебен настан: еднаш, една група работници испратиле писмо до Врховниот штаб, барајќи да се препрати до англиската авијација. Во писмото се вели: "Во нашата фабрика Германците имаат сокриено муниција, молиме да се бомбардира". Во писмото истовремено се објаснува како да се најде локацијата на фабриката.

Почнувајќи од 13 март, "Синхуа Жибао" отвори посебна рубрика во која ја претставува револуционерната борба на југословенските народи. На почетокот е објавен целокупниот текст - коментар на познатиот американски новинар Шулцбергер, објавен во "Њујорк Тајм" под наслов "Народна армија израсната во крв и солзи"¹⁴⁴. Овој весник го даде и следниот редакциски коментар: "Цел свет знае за херој-

скиот отпор на југословенските народи, само што овој фронт е осамен во непријателската заднина и поради тоа има многу малку вести. Авторот на овие редови многу години живееше во Југославија и е сведок на зајакнувањето на југословенската НОВ во герилското движење, затоа подолу објавениот коментар е вистински извештај".

На 14 март "Синхуа Жибао" објави краток коментар во кој искрено ги поздравува "трогателните дела на народите и на КП на Југославија за време на војната. Во коментарот пишува: Од вчера овој весник има посебна рубрика, во која ќе се преставуваат историските херојски дела и подвизи во отпорот на Југославија; читателите во иднина ќе имаат можност да се запознаат со народите на Југославија и нејзината КП: како, јадејќи живо месо и диви треви, од рацете на непријателите го зеле оружјето и со него се бореле и го победиле непријателот, како и други трогателни моменти на тешката борба. Нацистичките германски бандити пред да извршат напад врз Советскиот Сојуз веќе имаа уништено голем број луѓе во светот и сметаа дека нивната воена сила е непобедлива. Но, бунтот со голи раце на југословенските народи под раководството на КП на Југославија (како што вели Черчил) безброј пати го победи ѕверскиот непријател. Затоа големиот успех во војната денес веќе е познат во целиот свет. Победата на отпорот во Југославија уште еднаш потврдува дека силата на народот е непобедлива; ако се сака слободата, таа сигурно ќе дојде! Таа се добива само ако се потпира врз народот, тоа е единствени пат; на Михаиловски, кој беше далеку од народот, како резултат на тоа му остана само да оди по осамениот пат на непријателот!"¹⁴⁵.

На 15 март истиот весник објави карта на "слободните територии во Југославија", во која се преставуваат слободните територии на Југославија и името на секоја дивизија на НОВ ("Џефан Жибао" на 21 април исто така ја објави истата карта), истовремено додавајќи ја следната редакциска белешка: "Оваа карта е направена според Билтенот на Врховниот штаб на Југословенската НОВ, како и друг билнографски материјал. Имињата на дивизиите и на други единици се земен од Билтенот и така се објавени. Затоа тука има само 17 имиња на дивизии. Има уште 12 дивизии чишто имиња не се проверени и затоа не се објавени".

Следниот ден, известувајќи за воената состојба на југословенската НОВ, "Синхуа Жибао" го истакнува и списокот на 13 раководи-

тели на југословенското НОД, како и нивната должност (на 10 април "Џефан Жибао" исто така го објави овој список). Тие се:

Претседателот на Претседателството на АВНОЈ д-р Иван Рибар (во стара Југославија претседател на Врховната законодавно собрание); Претседателот на НКОЈ Јосип Броз Тито (секретар на КПЈ, металски работник); потпретседателите на НКОЈ: Едвард Кардељ (словенечки професор), Владислав Рибникар (бивш уредник на "Политика"), Божидар Мачовац (уредник на списанието на Хрватската селанска партија "Семејство"); Јосип Смодлака, член на НКОЈ надлежен за надворешни работи (католички свештеник, бивш амбасадор во Ватикан); Влада Зечевски, член на НКОЈ надлежен за внатрешни работи (свештеник на православната црква); маршал Тито командант на Врховниот штаб на југословенската НОВ; генерал полковник Јовановиќ (бивш офицер во стара Југославија), советник во НОВЈ, генерал-полковник Авичич, командант на Главниот штаб на НОВЈ во Словенија (бивш генерал во Главниот штаб на старата југословенска армија); генерал-мајор Поповиќ, командант на Главниот штаб на НОВЈ во Босна (новинар); генерал-мајор Дапсевич, командант на Главниот штаб на Санџак и Црна Гора (студент, член на Интернационалната бригада во Шпанија); генерал-мајор Апостолски, командант на Главниот штаб на НОВЈ на Македонија; Коста Наџ, командант на Првата единица на југословенската НОВ (водач на морнарите, член на Интернационалната бригада во Шпанија).

Разбивањето на бедмата непријателска офанзива

За успехите на југословенската НОВ во разбивањето на непријателските напади и на нивните соработници, и "Синхуа Жибао" и "Џефан Жибао" вршат опширни и подробни истражувања. Уште на почетокот на годината "Синхуа Жибао" истакнува: "Помина зимата, пристигна пролетта. Во подножјето на Карпатите веќе се развее знамето на слободата на Советската армија, а балканските народи сега го распламтуваат уште повеќе факелот на нивната слобода, во пресрет на тој ден кога ќе им се тури крај на сите мачи од минатото и кога ќе дојдат слатките дни на слободата, најнапред ни го привлекува вниманието југословенскиот народ"¹⁴⁶. Оваа народна борба, токму како пролетниот бран на Дунав, го потопува хитлеровскиот фашизам.

На 10 април "Џефан Жибао" објави една вест под наслов "Тригодишнина на југословенската НОВ" и со големи букви ја истакнува главната содржина на говорот одржан од Вељко Влаховиќ на комеморативната седница на Сесловенскиот комитет: "НОВ овозможи Југославија да добие симпатии во целиот свет, та ги удри темелите на силна и нова демократска држава".

На 21 април во овој весник се објавени четири написи, во кои се истакнува "Југословенската НОВ веќе израсна во силна меѓународна антифашистичка единица". НОВ во западна Југославија, во Загреб, почна широката офанзива... во западна Србија по нападот се заробени 4.000 германски војници.

Во пролетта 1944 година, советската Црвена армија стигна на романската граница, а сојузничката војска го подготвуваше последниот напад за уништување на фашистичка Германија.

На 13 април "Синхуа Жибао" во еден извештај истакнува дека маршал Тито веќе дал наредба 50.000 војници да вршат општ напад врз сите позиции на германската војска, врз железничките сообраќајници и врз други воени објекти, "за да им се помогне на длабоко влезените советски единици на романска територија". Истовремено "опреметтавувача почеток на досега невидена огромна офанзива против германската војска стационирана на Балканот".

На почетокот на јуни и двата партиски весници речиси истовремено ја објавуваат веста дека сојузничките армии се истоварили на север на Франција и дека веста многу брзо стигнала до секоја слободна територија на Југославија: Некои села и градови се преполниле со паролни и демонстрациски фанели во знак на добредојде на сојузничката војска којашто задава нов удар и напад врз хитлеровска Германија.

На 30 мај "Синхуа Жибао", а на 18 јуни "Џефан Жибао" објавуваат извештај сумирајќи ја состојбата по посетата на југословенската воена мисија во Москва, истовремено цитирајќи го извештајот на делегацијата. Притоа истакнуваат дека "југословенската НОВ за тие години уништи 300.000 непријатели, ослободи половина од земјата, им даваше отпор на 600.000 германски разбојници".

Кинеските партиски весници исто така многу рано известуваа за десантот на Дрвар од 25 мај. На 3 јуни "Џефан Жибао" прв објави вест под наслов "Југословенската НОВ уништи стотици падобор-

ци, нацистички разбојници; штабот на Тито беше нападат". На вториот ден "Синхуа Жибао", по објавената вест, истакнува: "На 25 мај, кога германски подобраници и пешадија, транспортирани со едрилицы, ги опколија југословенските партизански единици во главната територија на Босна, маршал Тито и синот на премиерот Черчил Рандолф Черчил - се скрија во планините. Другиот персонал кој беше присутен во Штабот на маршал Тито речиси во целост се повлече. Само еден специјален дописник на Ројтер и двајца репортери беа заробени на самото место".

На 10 јуни "Синхуа Жибао" извести дека "противовоздушната одбрана на НОВ, иако е мошне слабо опремена, сепак успешно ги отстранува воздушните напади на непријателските авиони. Единепријателските подобраници при десантот на Дрвар беа уништени 40 германски едрилицы и е соборен еден авион. НОВ ја продолжува офанзивната борба во источниот дел на Босна".

На 12 јуни "Џефан Жибао" во веста под наслов "Југословенската НОВ" јавува дека 14-та дивизија го одбила нападот на 20.000 германски разбојници, дека маршал Тито издал наредба за општа офанзива. Истовремено го цитира Билтенот на Врховниот штаб, истакнувајќи дека за време на десантот на германската војска на Дрвар во воздушниот простор над Дрвар се разви жестока борба меѓу сојузничките авиони и германските непријателски авиони; еден германски авион беше соборен а пилотот соборен", "војниците на југословенската НОВ се бореа гради во гради за да ја одбранат секоја педа земја". "Џефан Жибао" на 21 јуни за една вест објавува дека НОВ ќе ја уништи офанзивата на германските разбојници: "Германците за време на Седмата офанзива во западниот дел на Босна (од 25 мај до 10 јуни) не само што не ја постигнаа целта туку имаат големи загуби. Четниците и усташите вкупно изгубија 8.000 луѓе".

На 12 август "Џефан Жибао", под наслов "Југословенската НОВ ја порази Седмата нацистичка офанзива", истакнува: "Мртви, ранети и заробени германски разбојници има над 40.000". Истовремено се нагласува дека офанзивата на германската војска е поразена. НОВ се одзива на повикот на маршал Тито и на секоја територија каде што се води војна веќе се одвива општа офанзива.

Ослободувањето на Белград

Во втората половина на 1944 година општата сојузничка офанзива против фашистичката Германија беше во полн разгор, а воено-политичката положба на Германија продолжи да се влошува. Важноста на југословенското боиште се состои во тоа што со него непосредно се поврзуваше јужното крило на Источниот фронт и Сојузничкиот фронт во Италија како целокупен фронт на Сојузниците. Борбите се водеа со цел германските војски да не можат да се повлечат кон север. За да се признае значењето на југословенското боиште, на 12 и 13 август во Неапол се состанаа Тито и Черчил и се договорија за усогласување на воените операции на НОВЈ и сојузничката војска во Италија и на Балканот.

Поаѓајќи од тогашната воено-политичка ситуација, Врховниот командант на НОВ и ПОЈ маршал Тито во летото 1944 година реши да концентрира крупни сили на НОВ во подрачјата Санџак, Црна Гора и Источна Босна, а одттаму тие да влезат во Србија. Ослободувањето на Србија, посебно на главниот град на Југославија Белград, ќе ја оневозможи германската војска да врши маневар кон источните делови на Југославија и непречено да се повлекува од Балканот.

Така, во јули и август, најнапред единиците на 2, 5 и 17. дивизија, започнаа акции за пробив во Србија преку Санџак. Потоа уште некои единици на НОВ продолжија да навлегуваат во западна Србија од Црна Гора и Херцеговина. Во текот на два месеца овие единици, во содејство во единиците на НОВЈ под командата на Главниот штаб на Србија, водат заеднички борби против окупаторско-нацистичките и четничките сили во Србија. Во борбите, во редовите на српските единици, секојдневно се вклучуваат нови борци-доброволци. "Само во текот на август 1944 година во единиците на НОВ во јужна и источна Србија стапија околу 40.000 нови борци... формирани се 20 српски бригади, 15 партизански одреди и се создадени можности за формирање на нови бригади, дивизии и корпуси во тој дел на Србија ... а силите на контрареволуцијата биа толку разбиени што практично веќе не преставуваа воено-политичка сила"¹⁴⁷.

Со овие успеси НОВ создаде поволни услови за напад врз Белград и се поврза со Црвената армија во некои реони. На 28 август Врховниот командант Тито им нареди на сите корпуси на НОВЈ во

Србија да ги контролираат најважните подрачја во западна, јужна и источна Србија и да се подготват за преземање на општа борба за ослободување на Белград.

Во тоа време Црвена армија се најде на прагот на Романија. На 20 август 1944 година советската војска ја врши јашо-кишеневската одбранбена линија и ја разби една од најјаките германска група армии - "Јужна Украина". Тоа создаде поволни услови за антифашистичко востание во Романија. Под раководство на КП Романија, во Букурешт избувна востание на 23 август 1944 година. Фашистичката власт на генералот Јон Антонеску беше урната и се формира нова влада на Демократска Романија, којашто веднаш и објави војна на Германија.

На 5 септември 1944 година Советскиот Сојуз и објави војна на фашистичка Бугарија и Црвената армија веднаш ја премина границата на Бугарија, што доведе до деветосептемврискиот преврат. Се формира нова влада на Отечествениот фронт, којашто исто така и објави војна на Германија.

Се разбира, капитулацијата на фашистичките Романија и Бугарија и победите на Црвената армија ја окуражија и борбата на југословенските народи против фашизмот и посебно создадоа поволни услови за ослободување на Србија и Македонија. Во ваква ситуација на 21 септември 1944 година маршалот Тито отпатува во Москва, каде што се постигна спогодба делови на Црвената армија да минат на југословенска територија заради заеднички операции и гонење на германските војски. Притоа беше постигната и спогодба единиците на Црвената армија да земат учество во операциите во Србија и во Војводина. Советската влада го прифати барањето на Националниот комитет: на југословенската територија на која ќе оперираат силите на Црвената армија да дејствува цивилната администрација на Националниот комитет. Освен тоа, таа ја прифати молбата на Тито да испрати опрема за вооружување на 12 пешадиски и 2 воздухопловни дивизии на Народноослободителната војска.

На 11 октомври кај Смедеревска Паланка се соединија единиците на I корпус на НОВЈ и на Третиот украински фронт и ги почнаа директните борби за ослободување на Белград, кој преставуваше важен воено-стратешки јазел на германската воена команда на Балканскиот Полуостров. Така, на 14 октомври 1944 година, започна Бел-

градската операција. Тогаш податоците за соодносот на силите и средствата на противничните страни во Белградската операција гласаа: Југословенската, советската и бугарската војска, коишто учествуваа во Операцијата, имаа на број 660.000 борци. Ним им се противстави непријателска сила, којашто броеше 150.000 војници и офицери. Војската од трите армии го надмина непријателот: во жива сила - 4,4 пати, во артилерија - 2,1 пати, во тенкови и САУ - 3,4 пати и во авиони - 3,6 пати.¹⁴⁸ При вакви услови, иако германската одбрана на Белград беше мошне упорна и цврста НОВЈ и мотомеханизираниот корпус на Црвената армија под командата на генералот Владимир Жданов, со голема помош на жителите на градот, го скршија германскиот отпор и на 20 октомври 1944 година го ослободија Белград.

Ослободувањето на Белград претставуваше голема воено-политичка и морална победа на НОВЈ и имаше решавачко значење како за натамошното ослободување на народите и народностите на Југославија така и за создавањето на нова југословенска армија. Веднаш по ослободувањето, Белград стана политички, културен и административен центар на Нова Југославија. Обраќајќи им се на ослобителните и на граѓаните на херојски Белград, Тито рече: "И во најтешките часови секогаш мислев: во Белград започнавме и во Белград ќе завршиме"¹⁴⁹.

Ослободувањето на Белград и напредувањето на Советската армија кон Унгарија и Австрија фактички ја пресекоа отстапницата на германската група армии "Е" од Грција и беше скршен балканскиот фронт на Германија. Најважната железничка линија Солун - Белград - Будимпешта беше контролирана од Советската армија. Така, кон крајот на 1944 и во почетокот на јануари 1945 година цела Србија, Македонија и Црна Гора, големи делови од Босна Херцеговина и Далмација, беа ослободени. Како резултат на тоа, се создаде стабилен фронт на линијата од Дунав и Сава, преку Срем, Источна Босна, Сараево до Јадранско Море.

Непосредно со тоа борбата на југословенските народи придонесе за развојот на ослободителната борба на соседните земји: во Албанија, во Грција и Бугарија, движењето на отпорот во Италија итн. Многу Југословени што се најдоа надвор од границите на својата земја, на пример затвореници и интернирци, воени заробеници, политички емигранти и др., зедоа активно учество во движењето на отпорот на многу европски земји.

Од друга страна, Народноослободителната борба на југославија привлекуваше и припадници од други народи. Многумина од нив, на пример Италијанци, Австријци, Бугари, Чеси, Унгарци советски државјани и др. се приклучуваа кон НОВЈ. Од нив се формирани посебни единици, баталјони и бригади, па и дивизии.

"Хероизмот на слободна Југославија"

Од средината на 1944 година народите на југославија ја започнаа борбата за целосно ослободување на земјата, а ослободувањето на Белград ја покажува огромната победа на југословенската Народноослободителна војска и нејзините големи тактичко-стратешки успеси. Во тоа време славата на југословенската Народноослободителна војска веќе се ширеше низ целиот свет и затоа операцијата за ослободување на Белград беше високо оценета во кинеските партиски весници.

На 10 септември "Синхуа Жибао" и "Џефан Жибао" истовремено објавија три вести, известувајќи дека советската Црвена армија веќе се приближува до југословенските граници и дека маршал Тито издал наредба повикувајќи на последна решавачка борба со германската војска.

Написот ја пренесува наредбата на маршал Тито и вестите објавени од агенцијата Ројтер, истакнувајќи дека германската војска собрана од Балкан и Југославија брои вкупно околу 25 дивизии и дека токму планира да избега од Југославија за да се спаси од заслужената казна. Затоа задача на Народноослободителната војска и партизанските одреди беше да почне напад на целиот фронт, да ги уништи силите на непријателската војска, да ги себотира саобраќајните линии на непријателот, да ја спречи непријателската армија да го украде богатството на Југославија.

На 12 септември "Џефан Жибао" ја објави наредбата на маршал Тито за немилосреден напад врз германските бандити. Два дена подоцна, истиот весник го пренесе извештајот на Врховниот штаб од 9 и 10 септември, истакнувајќи дека Ослободителната војска веќе заземе 5 града во Србија и зароби преку 2.000 непријатели.

На 21 септември "Џефан Жибао" на третата страница ја објави веста под наслов "Претстои победа на Југословенската ослободителна војска", истакнувајќи дека оваа војска во првата декада на септември зазедо 98 града и зароби 35.000 непријателски војници. На 25 септември истиот весник објавен дека Југословенската ослободителна војска е оддалечена само 25 милји од Белград.

На 28 септември, во веста објавена во "Синхуа Жибао" се истакнува дека Југословенската ослободителна војска е оддалечена само 25 милји од Белград.

На 28 септември, во веста објавена во "Синхуа Жибао" се истакнува дека Југословенската ослободителна војска веќе е близу до главниот град Белград и дека квислиншката војска и индустриски работници масовно влегуваат во редовите на Ослободителната војска.

На 30 септември "Џефан Жибао" на насловната страна извештува дека Југословенската ослободителна војска ввела во Белград. Истовремено истиот весник го пренесува целиот текст објавен од ТАСС на 28 септември 1944 во врска со договорот за заедничка борба во Југославија потпишан помеѓу Советскиот Сојуз и Југославија¹⁵⁰.

Знаеме дека од 14 до 20 октомври Првиот армиски корпус на Југословенската ослободителна војска и Третиот украински фронт заедно водеа борба за ослободување на Белград. На 18 октомври "Синхуа Жибао" истакнува дека "Југословенско-советската војска врши напад на главниот град на Југославија, а бугарските трупи заедно се борат со Југословенската ослободителна армија и го нападнаа железничкиот сообраќаен јазел во Ниш. Вториот ден поднаслов "Во Главниот град на Југославија започна борбата за секоја зграда и секоја куќа", овој весник објави вест дека големи ешалони германска војска се повлекуваат од Источниот Балкан кон северозапад и дека германските трупи по границите на Југославија имаат голема концентрација. Ослободителната војска им ги пресекува патиштата за повлекување. Германската војска на Балканот беше целосно уништена. Овој град е целосно ослободен од јаремот на германскиот окупатор.

На 20 октомври весникот пишува дека попладне во Москва 324 топови истрелале 24 плотуна во чест на Третиот украински фронт и Југословенската народноослободителна војска, коишто го ослободиле главниот град на Југославија. Во истата вест се истакнува дека биле заробени 17.000 германски војски и подробно се изнесени по назив бројчано освојените трофеи.

На 21 октомври "Синхуа Жибао" ја објави веста дека марионетската влада на Недиќ го напуштила Белград и избегала во Бина.

Може да се каже дека известувањето на весниците на КП на Кина за операцијата за ослободувањето на Белград беа подробни и благовремени. Тие весници известуваа за нападот и заземањето и на следните градови: Нови Сад, Сплит, Бања Луна, Скопје и други градови, како и за ослободувањето на Србија, Македонија, Црна Гора, Херцеговина, Далмација и други области.

При крајот на 1944 година "Синхуа Жибао" објави една долга статија под наслов "Хероизмот на слободата на Југославија", во која мошне добро се претставува кинеското јавно мислење за состојбата на фронтот во Југославија во втората половина на 1944 година. Авторот на самиот почеток на статијата пишува: "По спојувањето на Црвената армија и херојската Југословенска народноослободителна војска, најголем дел од територијата на Југославија беше ослободен од јарецот на нацистичка Германија. Во југословенските планини, шуми, полиња, села, градови... насекаде се вевше знамето на слободата на народот, се слушаше слободарската песна на народот. Сите познанија и сета слава им припаѓа на југословенските народи".

Авторот смета дека по основањето на НКОЈ уште повеќе зајакнало единството меѓу сите народи на Југославија, меѓу сите словени, зацврснала и зајакнала народната власт, се забрзало ослободувањето на целата земја. Се е повисоко меѓународното место на Југославија, се раѓа една нова Југославија. Тој истакнува: "Југословенските народи во борбата против заедничкиот непријател на целото човештво - фашизмот - извршија најголема, највисока кауза, токму врз основите на слободно обединување и демократско единство на сите националности. Врз темелите на антифашистичкиот обединет народен фронт се создаваше новата југословенска демократска национална федеративна држава"¹⁵¹.

2. Спогодбата Тито-Шубашиќ и нејзиниот одглас во Кина

Вишката спогодба

По Второто заседание на АВНОЈ всушност постојат две власти: Национален комитет во земјата и југословенска емигрантска влада во странство. Иако големите сили Англија, САД и СССР ја призна-

Народноослободителната војска како сојузнична армија, тие не сакаа да го признаат Националниот комитет како единствена влада на Југославија и продолжуваа да ја помагаат и признаваат избеганата кралска влада во Лондон, иако во земјата таа не уживаше никаква поткрепа. Затоа, при ваква положба на евидентно двовластие, покрај оружената борба против окупаторските и квислиншките сили, Народноослободителното движење на Југославија беше присилено да води борба и на политичко и на дипломатско поле за меѓународно признавање.

Како што рековме порано, со пораснувањето на меѓународниот авторитет на нова Југославија се повеќе се влошуваше меѓународната и внатрешната положба на емигрантската влада. Британскиот претседател на владата Черчил не само што му постави барање на крал Петар II да го испушти од емигрантската влада Дража Михаиловиќ туку малку подоцна ги повлече своите воени мисии од четничките штабови. Притоа Черчил му советуваше на кралот Петар да најде некаков компромис со маршал Тито за да се спаси монархијата во Југославија по пат на реорганизација на владата. Во ова време внатре во емигрантската влада некои далековидни личности ја почувствуваа дискредитиран владата и почнаа да се одвојуваат од кралот, барајќи свој интерес и иднина.

Истовремено Черчил му укажа влијание на маршал Тито. Во февруари 1944 година тој му ги изнесе на Тито своите размислувања за посредување. Тргувајќи од победите и од реалните сили на Народноослободителното движење, Тито одговори дека Сојузниците мораат да го признаат Националниот комитет како единствена влада на Југославија и изрази мислење дека АВНОЈ би бил готов да соработува со кралот ако тој се потчини на одлуките на АВНОЈ. Што се однесува до прашањето за монархијата во Југославија него ќе го реши самиот народ по ослободувањето на земјата. Англиската влада ги побали Титовите барања и изрази готовност да стори напори во оваа насока.

Поставувањето на овие барања целосно ја покажуваше добронамерноста и далековидноста на пролетерскиот револуционер маршалот Тито. На Тито му беше јасно дека сојузничките влади веднаш нема да го признаат Националниот комитет како единствена влада на Југославија. Но може да се пристапи кон разговори со реконструираната емигрантска влада под услов таа да покаже готовност да го признае Народноослободителното движење и да ги осуди Михаиловиќевите четници. Раководството на КПЈ и Народноослободителното движење сметаа

дека во таквата ситуација, кога се постигнаа големи воени и политички успеси на Ослободителното движење и значително се засилија меѓународното значење и угледот на нова Југославија во создавање, таквиот привремен компромис со емигрантската влада и со кралот не само што нема да ги доведе во прашање придобивките на револуцијата туку "ќе може натаму да ја зајакне позицијата на Народноослободителното движење, бидејќи уште повеќе ќе го поттикне процесот на распаѓање во редовите на реакцијата во земјата и во странство и ќе ги вклопи во Народноослободителното движење и оние сили кај народот што уште се колебаат"¹⁵².

Така, првите преговори завршија со успех, Се постигна познатата спогодба Тито-Шубашиќ¹⁵³. На 14 јуни 1944 година помеѓу претседателот на Националниот комитет Тито и претседателот на бегалската кралска влада Иван Шубашиќ, се одржаа во седиштето на Врховниот штаб на Националниот комитет на островот Вис првите преговори за формирање на единствена југословенска влада. Преговорите завршија на 16 јуни со потпишување на заемна спогодба, којашто предвидуваше владата да биде составена од луѓе демократски ориентирани, коишто во текот на НОБ не се компромитирани со соработка со окупаторот и борба против Народноослободителното движење. Притоа, новопремираната влада е задолжена да организира помош за војската и за народот во земјата. Шубашиќевата влада се обврза да издаде декларација во која ќе ја признае НОБ под командата на маршал Јосип Броз Тито, ќе ги осуди сите предавници и ќе упати повик до сиот народ да се обедини во борбата за конечно ослободување на Југославија.

Според спогодбата, Националниот комитет се обврза да објави декларација за соработка со владата на Шубашиќ и дека додека трае војната нема да го поставува прашањето за државното уредување на Југославија.

"Спогодбата Тито-Шубашиќ преставуваше крупна политичка победа на НОД на меѓународен план. Придобивките на НОБ и одлуките на Второто заседание на АВНОЈ останаа негигнати"¹⁵⁴. По потпишувањето на Вишката спогодба, на 3 јули 1944 година Шубашиќ образува влада од 6 министри, во којашто влегоа двајца претставници на Народниот фронт од земјата. Во август, врз основа на Спогодбата, владата на Шубашиќ и Националниот комитет издадоа свои декларации.

"Југославија постигна демократско единство"

Во текот на антијапонската војна, поради напорите од страна на КП на Кина, основан е единствен антијапонски народен фронт врз основа на соработката меѓу Гоумигданг и КП за Кина. Се постигна соработка меѓу Гоумигданг и КП на Кина.

Во септември 1944 година КП на Кина, за да ги осуети елите намери и планови на реакционерниот Гоумигданг да ја бие докрај ослободителната народна битка во пресрет на победата на сите светски антифашистички движења, на Гоумингданг му предложи "да се ревидира гоумигданската влада и раководството, да се оформи демократска коалициона влада"¹⁵⁵.

И покрај тоа што во тоа време состојбата во Кина и во Југославија беше различна, сепак ревидирањето на реакционерната влада, реализирањето на националното единство, оформувањето на коалициона влада, доведувањето докрај на ослободителната војна итн., беа слични, заеднички. Затоа кинеските партиски весници изразија голем интерес за спогодбата Тито - Шубашиќ и и дадоа мошне висока оценка.

Рано во мај 1944 година поддржувајќи го повледувањето на Божидар Пуриќ, премиер на антикомунистичка и антинародна бегалска влада, како и исфрлување на главатарот на четниците Дража Михаиловиќ од оваа бегалска влада, "Синхуа Жибао" веднаш во еден краток коментар истакнува дека ова одговара на националниот интерес. Во коментарот се истакнува дека тие неколку европски бегалски влади што му го свртеа грбот на народот беа отфрлени од народот. Реакционерната бегалска полска влада не се бори против окупаторот; секој ден таа во сопствената земја губи позиција; грчката бегалска влада е принудена да оди таму каде што дува ветерот, со внатрешните народни антиокупаторски формации води преговори за соработка; југословенската бегалска влада исто така е принудена да го разреши Д. Михаиловиќ. Најрешителната и најхрабра земја во антифашистичката борба мора да биде народна и демократска"¹⁵⁶.

Од 16 јуни, кога е постигната и објавена првата спогодба помеѓу Тито и Шубашиќ, подробната содржина на состојбата се до почетокот на јули беше одржана во тајност. Но, кинеските весници, повикувајќи се на извештаите на агенцијата Ројтер, мошне бргу објавија за состојбата на овие преговори.

На 18 јуни "Џефан Жибао", под наслов "НКОЈ и бегалската влада водеа преговори", објави вест истакнувајќи дека "Крал Петар и Маршал Тито веќе воспоставија директен контакт". Овој пат, "ако се постигне решение за југословенската политичка криза, ова ќе го измени целиот политички лик на Балканот". Во веста уште се истакнува дека, и покрај тоа што моментно не е позната формата и содржината на односите помеѓу НОД и владата на Шубашиќ, сепак јавно мислење е дека "има доволно оптимизам да се завршат". "Спогодбата помеѓу југословенскиот крал и Тито во иднина не само што ќе ја стабилизира положбата во Југославија, туку ќе има директно влијание врз состојбите во Грција. Ослободителната војска на Грција смета дека монархијата претставува пробен камен". Но "Џефан Жибао" овој пат многу ги цени овие политички значења и политички влијанија врз преговорите, сметајќи дека монархијата претставува главната пречка за Југославија и за Грција.

Истиот весник, истиот ден, но во друга вест, истакнува "дека влијанието на кралот во народот е мошне мало. Ослободителната војска се бори за слободна федеративна држава".

"Синхуа Жибао", во веста објавена на 20 јуни под наслов "Југославија оди кон единство", истакнува дека од 14 до 17 јуни маршал Тито и премиерот на југословенската бегалска влада Шубашиќ се состанувале неколку пати на слободната територија на Југославија и дека двете страни постигнале спогодба за ред прашања.

На 21 јуни "Џефан Жибао" во целост ја пренесе веста објавена од ТАНЈУГ на 19 јуни: "Од 14 до 17 јуни 1944 година претседателот на НКОЈ маршал Тито и премиерот на кралската влада д-р Шубашиќ водеа преговори на слободната територија. На преговорите присустваа и членовите на Претседателството на НКОЈ, како и на Претседателството на АВНОЈ. Овие преговори се водени во заедничка атмосфера на добра волја, ја зајакнуваа борбата за слобода на секој народ во Југославија; единството е можно во најшироки размери во цела Југославија. За многу прашања двете страни беа со исти мислења и ова, без сомневање, во иднина уште повеќе ќе ги зацврсти меѓусојузничките земји, а истовремено ќе има уште повеќе интерес секој народ во Југославија да се бори за побрзо ослободување на својата земја. Содржината на потпишаната спогодба помеѓу Тито и Шубашиќ ќе биде објавена пред основањето на владата на Шубашиќ.

По формирањето на кабинетот на Шубашиќ, на 3 јули и на 9 јули 1944 година светската јавност отворено ја објави содржината на спогодбата од Вис (Вишката спогодба). Потоа радиостаницата "Слободна Југославија" исто така вршеше пренос.

На 14 јули "Синхуа Жибао" во целост ја пренесе содржината на спогодбата Тито-Шубашиќ под наслов "Сите сили се свртени кон Народниот фронт, Тито и Шубашиќ потпишаа спогодба". Истовремено го даде следното експозе: "Југословенската кралска влада мораше да ги бира сите прогресивни демократски елементи и да се залага за поддршка на Народноослободителната војска. Сега НКОЈ и кралската влада основаа органи за соработка во борбата против окупаторите, за побрзо да основаат заедничка влада. Државното уредување во иднина ќе биде определена од самиот народ, сега за тоа не се расправа".

На следниот ден овој весник објави краток коментар поздравувајќи го раѓањето на оваа спогодба. Коментарот радосно истакнува: "Војската на извршните органи раководени од маршал Тито има поддршка од целата земја, има меѓународна поддршка и признание. Народот победи, антифашистичките сили победија, Д. Михайловиќ остана сам. Ставот на бегалската влада полена се менува, таа неколку пати искрено водеше преговори со Тито. Ова е доволно за бескомпромисно потпишување на спогодбата.

Основниот дух на спогодбата е во тоа да се искористи светското движење за поддршка на антифашистичката борба, спрема надвор да и се противстази на Германија, а внатре да се исфрлат сите профашистички колаборационисти, да се обединат сите прогресивни национални сили, да се даде поддршка на НОВ. Единството се основа врз народите, врз заедничкото антифашистичко движење.

Маршал Тито сака да ги обедини сите антифашистички сили. Сега владата на Шубашиќ и НКОЈ, раководен од Тито заедно соработуваат, Југославија побрзо ќе го собари Хитлер, ќе добие национално ослободување"¹⁵⁷.

Белградска спогодба

По потпишувањето на Вишката спогодба, кон средината на август 1944 година продолжија преговорите помеѓу претставниците на Националниот комитет и Шубашиќевата влада за реализација на првата спогодба. Во духот на постигнатата спогодба и под притисок на меѓу-

народната и внатрешната јавност, кралската влада презеде некои чекори во корист на Народноослободителното движење: чистење на дипломатскиот апарат од најкомпромитираните реакционери, замрзнување на паричните средства на Кралството Југославија во странство, испраќање на сојузничка помош за Народноослободителната војска, воведување претставници на НОД во меѓународните организации, а на 29 август кралот му ја одзеде командата на Дража Михаиловиќ и го призна маршал Тито за единствен водач на југословенските оружени сили и др.

Но Западните сојузници не беа задоволни од декларацијата на Националниот комитет за улогата на кралот и продолжија да вршат силен притисок врз Националниот комитет веднаш да се формира единствена југословенска влада. Во почетокот на септември Тито изрази мислење дека уште не созрале условите за формирање на ваква влада, бидејќи се вршат подготовки за ослободување на Србија и на Белград.

Меѓутоа, за жал, во решавање на сите прашања, вклучувајќи ги односите меѓу државите, заткулиските дипломатски игри и тајните аранжмани на големите сили сепак играа значителна улога. Во почетокот на октомври 1944 година, во разговорите помеѓу Черчил и Сталин во Москва беше постигната согласност за поделба на интересните сфери помеѓу СССР и Велика Британија на Балканот, во Романија и Унгарија. Според Черчил, поделбата ќе биде:¹⁵⁴

РОМАНИЈА

СССР 90%

ДРУГИТЕ 10%

ГРЦИЈА

ВЕЛИКА БРИТАНИЈА 90%

СССР 10%

ЈУГОСЛАВИЈА 50% - 50%

УНГАРИЈА 50% - 50%

БУГАРИЈА

СССР 75%

ДРУГИТЕ 25%

Потоа дојде до заедничко британско-советско барање до Националниот комитет што порано да се формира единствена југословенска влада.

Веданш по ослободувањето на Белград продолжија преговорите помеѓу Тито и Шубашиќ. Во ноември 1944 година е вклучена втората спогодба за формирање единствена југословенска влада. Со оваа спогодба беше предвидено одлука за конечната форма на државното уредување на Југославија да донесат југословенските народи по војната - со општонародно гласање, а до тоа време кралот Петар II да не се врати во земјата. Неговите кралски функции во земјата ќе ги врши кралското намесништво што ќе го именува кралот по предлог на кралската влада и во согласност со претседателот на НКОЈ. Задача на намесниците ќе биде да се формира прва единствена влада на Југославија.

Намесништвото ништо суштински не менуваше во политичките односи и организации на власта во нова Југославија. Намесништвото имаше само репрезентативни права на претставување на Југославија како држава спрема странство. Со востановувањето на намесништвото во една специфична форма и во преоден период е ликвидиран остатокот од двовластието, што во натамошниот развој може да се претставува тешкотија за новата држава во однос на остварувањето на сите права на национален и државен суверенитет на народите на Југославија, т.е. евентуална интервенција на реакционерните кругови на Запад.

На V конгрес на КПЈ, зборувајќи за оваа спогодба и ставот на КПЈ кон единствената југословенска влада, Тито рече:

"Ние мораме да се согласиме на оваа спогодба по упорно барање на Западните сојузници. Тие сакаа со сета своја сила одново да ни го наметнат кралот, значи - старата дискредитирана монархија... Кралот би бил некаков вид трајански коњ, преку кого одново би се враќало на старото... Според тоа, ние се решивме на таа спогодба поради тоа што ја познаваме својата сила, што знаеме дека огромното мнозинство од народот е со нас и дека тој секогаш ќе не поддржува кога ќе притреба. Осем тоа, ние имаме оружена сила чијашто сила нашите противници не можеа ни да ја предвидат, а крал и неговата влада немаа ништо"¹⁵⁹.

Подоцнежниот факт покажуваше дека ставот на КПЈ е правилен. Под притисокот на народот и на Сојузниците, на 29 јануари 1945 година кралот беше присилен да потпише указ за пренесување на својата власт врз намесништвото.

Прашањето за иднината на Југославија беше разгледувано и на Кримската (Јалтската) конференција на шефовите на владите на СССР, САД, Англија, одржана од 4 до 12 февруари 1945 година. Во поглед на Југославија, Сталин, Рузвелт и Черчил препорачаа спогодбата Тито-Шубашиќ веднаш да влезе во сила, се согласија да ја признаат новата југословенска влада под услов АВНОЈ да биде проширен со пратеници од последното Народно собрание на стара Југославија, избрано во 1938 година, коишто не соработувале со окупаторот. Набргу на 2 март беше формирано Кралското намесништво, во кое влегоа, д-р Срѓан Будисавлевиќ, д-р Анте Мандиќ и инж. Душан Сернец. Истовремено, и Шубашиќевата влада и Националниот комитет на чело со Тито поднесоа оставки. Тэка, на 7 март 1945 година се формира привремената влада на Демократска Федеративна Југославија на чело со претседателот Тито, во која влегоа преставници на емигрантските кругови: Иван Шубашиќ, министер за надворешни работи, Милан Грол и Јурај Шутеј (претпретседатели).

Веднаш потоа сојузничките сили ја признаа привремената влада. Така привремената влада на чело со Тито стана законита уште пред дефинитивното завршување на Втората светска војна и разви пријателски односи и соработка со Советскиот Сојуз и со штотуку ослободените земји на народната демократија. Делегацијата на Привремената влада на чело со Тито на 11 април 1945 година потпиша во Москва со советската влада договор за пријателство, заемна помош и повоена соработка помеѓу Југославија и СССР.

"Еден светол пример"

Двата весника на ЦК на КП на Кина не само што благовремено продолжуваа да јавуваат за втората рунда на преговори помеѓу маршал Тито и Шубашиќ туку истовремено објавија и неколку коментари и статии покажувајќи дека во врска со коалиционата влада Југославија во однос на другите антифашистички влади и земји претставува "еден светол пример" и дека за кинескиот народ, кој токму во тој период водеше борба за воспоставување на една таква коалициона влада, тоа има "императивно реалистичко значење".

"Синхуа Жибао" во објавената вест на 27 септември 1944 година истакнува дека Тито и Шубашиќ по одржаниот состанок во врска

со сите проблеми веќе постигнаа конечна спогодба. И двајцата во пријателска атмосфера одржаа консултации на конференцијата во Неапол".

На 29 ноември "Синхуа Жибао" објави вест под наслов "Добри вести за југословенското обединување, Тито и Шубашиќ постигнаа спогодба".

На 3 ноември истиот весник веќе дојде до сознание за пресвртот на состојбата за спогодбата во Белград, истакнувајќи дека по разговорите помеѓу Тито и Шубашиќ и двете страни се спогодиле во најкраток срок да се оформи сенародна коалициона влада.

Истиот ден весникот специјално напиша еден краток коментар покажувајќи дека "ова преставува една вест на која треба да и се обрне внимание... може да се предвиди дека нивните разговори се во задоволителна атмосфера, но резултатите на нивните разговори во иднина ќе се остварат. Бидејќи приремената влада (т.е. НКОЈ - белешка на авторот) има 4 години славна војна, а бегалската влада има 4 години горчливо искуство во бегалство"¹⁶⁰.

По потпишувањето на спогодбата во Белград, Иван Шубашиќ и Едвард Нардељ на 18 ноември ја посетија Москва, известувајќи ја советската влада за содржината на спогодбата. Советскиот Сојуз и Југославија водеа преговори на личен предлог од Сталин, а на 24 ноември е објавено коминике за разговорите. На 26 ноември "Синхуа Жибао" целосно го објави коминикето за разговорите и напиша еден краток коментар, објаснувајќи дека советската влада смета дека основањето на обединетата југословенска влада е "потребно". Советската влада ја поздравува таа замисла. Краткиот коментар во продолжение гласи: "По окупацијата на Југославија од страна на германските бандити маршал Тито во извонредно тешки услови го раководеше народот, создаваше народно вооружување и непренината херојска борба и само така можеше да ја добие слободата на денешната Југославија. Слободарската кауза што го раководеше народот и затоа основањето на АВНОЈ беа поздравувани од сите национални сили желни за соработка и единство. Но, и вистинските патриотски сили во кралската влада, за да се борат против непријателот, за народно ослободување и уништување на фашизмот, за основање на национална единствена Југославија, исто така искрено се обединија со националните сили што беа под раководството на Тито." "Сите вистински народни сили" бараат единство, никаква пречка нема да им пречи во сонот да се 'обединат' сите народни вистински национални сили, и само

така ќе успее основањето на коалиционата влада. Затоа и се вели дека 'треба'!

Ние ги поздравуваме напорите на Југославија, искрено се надеваме тоа што порано да се оствари. Истовремено овие напори во Кина имаа уште поургентна реална смисла"¹⁶¹.

Тие што пречат и ја саботираат единствената влада на Кина се реакционерите на Гоумингданг, на чело со Чанкајшек, а во Југославија е бегалската влада на чело со кралот.

Кинескиот автор Жу Чун смета дека отпорот или соработката се непријателот веќе станува пододелница на југословенските револуционерни и контрареволуционерни сили". Едните се прогонети во странство, другите водат борба во земјата. Така како со една црвена нишка се поделени југословенски народи". Авторот исто така истакнува дека оние што се насобрани околу кралот се "банда реакционерни сили", а сенародниот НКОЈ е "вистинска демократска влада". Демократската политика на маршал Тито "создава услови за великите светли подвизи во нивната антифашистичка борба и ги задоби едногласно симпатиите и признанијата од сите демократски земји, а бегалската влада остана издиграна" и "мнозина демократски елементи во самата влада своите надежи ги пренесоа на НКОЈ во земјата и на НОД".

Во ваква решавачка состојба "југословенската бегалска влада долготрајни колебања и недоумици конечно беше принудена да престане својата противнародна, противдемократска, противсојузничка реакционерна политика" и во месец мај ја реорганизира владата исфрлувајќи ги Д. Михайловиќ и Пуриќ. Овој потег е од голема помош во обединувањето на сите демократски сили на Југославија и НКОЈ го поздравува". Ние знаеме дека оваа точка ги поставува темелите на спогодбата Тито - Шубашиќ.

Авторот потоа нагласува дека во обединетиот отпор на југословенските народи основањето на обединетата влада е исто така "еден светол пример". На крајот на статијата тој пишува: "Од сето ова може да се согледа дека развојот на внатрешната политичка состојба на Југославија, затоа што беше во состојба да води грижа за интересите на сите партии, слоеви, националисти, ја основа сенародната обединета влада и преку тоа ги обедини сите демократски сили во земјата, ја спаси земјата од пропст и го постигна националното ослободување. Само со обединување на сите демократски сили и организирање

на борба со заедничкиот непријател можат да ги здобијат симпатиите на сите земји во светот и да добиат целосна меѓународна поддршка. За овие земји окупирани од фашистите југословенските народи се еден светол пример"¹⁶².

Играта на кралот Петар

Знаеме дека како и првата спогодба, содржината на Белградската спогодба беше извесно време чувана во тајност. "Синхуа Жибао" на 13 декември 1944 година и "Џефан Жибао" од 15 декември, известувајќи, истакнаа дека Тито и Шубашиќ постигнале спогодба, дека двете страни се согласиле да основат обединета привремена влада и да се избере парламент. Тоа е резултат на белградските преговори од 1 до 3 декември 1944 година. Одлучено е да се изгради демократски федеративен систем и по војната да се избере и основа намесништво, владата да се реорганизира, Тито да врши должност премиер, а Шубашиќ - министер за надворешни работи. Петар требаше да не се врати во земјата како крал.

"Синхуа Жибао" на 25 јануари 1945 година во целост ја пренесува содржината на спогодбата Тито-Шубашиќ" (во Белград).

Кралот Петар кога ја дознал содржината на спогодбата во Белград многу се налутил и решително се противставил. На 17 јануари 1945 година тој издал проглас во кој изјавил дека не го признава намесништвото, а особено НКОЈ за законодавно тело, бидејќи тоа го наместуваше одземањето на неговата кралска власт. Петар му наредил на кабинетот на Шубашиќ да даде оставка, но е одбиен. Прогласот и потезите на кралот предизвикаа реакции и демонстрации на народите во целата земја. Под притисок на народите од слободните територии и интервенцијата на западните сојузнички земји, кралот беше принуден на 29 јануари да се согласи кралската влада да му ја отстапи на намесништвото.

По тој повод, на 1 февруари, под наслов: "Приказна за политичката состојба во Југославија" "Џефан Жибао" подобро даде осврт на причините и настаните во судирот што изби помеѓу кралот Петар и владата на Шубашиќ. Меѓу другото пишува: "Несогласиците помеѓу кралот Петар и кралската влада на Југославија сега веќе завршија. Повод

за овие несогласици беше несогласувањето на Петар што спогодбата помеѓу министерот на кралската влада Шубашиќ и претседателот на НКОЈ Тито, потпишана во престолнината на Југославија Белград во почетокот на ноември минатата година, се однесува на проблемот за основање на обединета демократска југословенска федеративна влада. Се уште не сме запознаени со содржината на целата спогодба, меѓутоа, дознавме дека кралот Петар не се согласува со две точки: прво е проблемот во врска со основањето на намесништвото. Штом ќе се основа, кралот Петар, според одредбите на Уставот, ќе мора сета своја власт да ја пренесе на намесништвото. Второт е во врска со признавањето на НКОЈ за извршен орган во моментот во Југославија и дека има целосна власт во одлучувањето по секоја политика. Петар објави проглас во кој јавно се прогистави на горенаведените две точки".

Написот потоа зборува за самиот тек на главната содржина на потпишаната Вишка и Белградска спогодба. Истовремено истакнува дека спогодбата Тито-Шубашиќ наиде на признание од англиската и од советската влада и дека неа ја поддржуваат сите напредни сили во Југославија. Во борбата против германскиот фашизам е важна соработката меѓу кралската влада и НОД и обединетата влада. Иако кралот не се согласува, спогодбата Тито-Шубашиќ мора да се изврши.

Понатаму написот продолжуваше: "Така гледано, Петар не само во внатрешноста, туку и на меѓународен план, ќе биде осамен. Кои сили го поддржувале овој 20-годишен крал во бегалство? Такви сили се великосрпските реакционери, како бандата на Д. Михаиловиќ, бившиот премиер Пуриќ. Овие реакционери уште се стремат кон предвоената диктаторска сила и мислат преку великосрбизмот да ги поробуваат другите народи во Југославија (како Хрватите, Словенците, Македонците и др.). Затоа, кога ќе се основа обединетата влада на Тито и Шубашиќ и во моментот непосредно пред враќањето во земјата на кралската влада, за враќањето на Петар како крал или како обичен граѓанин ќе се одлучи по целосното ослободување на земјата, преку општонароден плебисцит. Поради тоа Петар и неговите соработници се вознемирени и ја одиграа последната сцена од нивната сегашна игра. Меѓутоа, бумбарот се тресе од топлото лето, за да не остане без ништо но, напротив, уште повеќе го открива својот вистински лик"¹⁶³.

"Победа на демократскиот совет"

Од 1 јуни 1944 година кога Шубашиќ го организира кабинетот и преговорите со НКОЈ, до постигнувањето на спогодбата Тито - Шубашиќ и основањето на обединетата влада на чело со Тито, во овие неколку месеци југословенските револуционерни сили водеа остри борби со контрареволуционерните сили; прогресот го победи регресот, единството го победи расцепот, демократијата го победи диктаторство, федерализмот го победи монархизмот. Кинескиот печат истакна дека и тоа е една "победа на демократскиот совет".

Заради пасивниот отпор на кралот Петар, извесно време се одложија ефектите од спогодбата Тито - Шубашиќ. Во почетокот на март 1945 година Тито, во духот на Белградската спогодба, како и одлуката на Кримската конференција по прашањето на Југославија, ја создаде обединетата влада на Југославија. Еден кинески автор веднаш забележа: тогаш беше постигнато целосно демократското обединување на Југославија. Тоа не беше победа само на сите народи на Југославија, туку и на новиот демократски совет"¹⁶⁴.

"Синхуа Жибао" по тој повод објави коментар во врска со настаните што истовремено се случуваа во Југославија и во Грција. Коментарот вели: "Бегалската влада на Грција, во соработка со екстремно-десната реакција, се противстави и го загуши ослободителното движење на грчкиот народ. Реакционерите изградија недемократска воена држава спротивно со духот на Јалтската конференција"; спротивно на тоа, "југословенската нова обединета демократска влада веќе беше основана под директно раководство на маршал Тито. Целосно се оствари демократското обединување на Југославија. Тоа беше постигнато во согласност со одлуката на Јалтската конференција"¹⁶⁵.

На 12 март 1945 година "Синхуа Жибао" објави еден друг коментар, во кој со примерот на новата влада на Југославија и Романија објасни "како народот го избира својот национален парламент". Написот го даваме подолу во целост: "Во последно време Југославија, според одлуките на Кримската конференција, создаде нова демократска обединета влада. Со маршал Тито на функцијата премиер и д-р Шубашиќ како министер за надзорешни работи. Непосредно пред тоа Романија, во согласност со решителните барања на своето масовно движење на сенародниот демократски фронт, исто така основа нова демократска обединета влада... Новите влади на Југославија и Романија се предводени

д комунистичките раководители во двете земји и истовремено брзу оп-
атија широк круг на демократски патриотски личности на нивните земји
надвор од нив. Антифашистичкото национално ослободително движење
а народите на двете земји исто така го постигна своето обединување
единство. Ова не е само победа на народите на Југославија и Романи-
а, но истовремено и на демократскиот свет!

До овој момент во земјите на капиталистичкиот свет во ра-
отата на чии влади учествуваат и комунисти се вбројуваат: Франција,
угославија, Италија, Полска, Чехословачка, Романија, Бугарија, Унга-
ија, Белгија, Холандија, Финска, Исланд, Еквадор, Куба итн. Меѓу нив
амо Југославија и Романија се две земји во кои комунистите директно
ладеат и раководат. Само овој значен факт е доволен да потврди дека
о општествено-политичкиот живот на народите на овие земји, во нивно-
о национално ослободување и демократско - револуционерно движење,
омунистичките партии на овие земји зазедоа значајно место, одиграа
олема улога.

Народите на овие земји беа способни да тргнат по вистин-
ниот пат на демократско обединување, да ја изнајдат вистинската фор-
а за демократско обединување, односно да основаат демократски обеди-
ети влади, да реализираат нова демократија, не заради друго туку за-
ади фактот што КП на овие земји активно го раководеа и го покренаа
ационалното ослободување и демократското револуционерно движење во
ие земји.

До каков заклучок можеме да дојдеме од фактот што комунис-
ите од овие земји учествуваат директно во работата на нивните влади,
собено КП на Југославија и Романија, кои презедоа водечка позиција во
ие нови влади? Овој факт потврдува најмалку две работи: прво, КП на
ие земји во раководењето со власта и со административно управување,
оаѓајќи од тоа дека на политички план тие ги преставуваат интересите
а широките маси, беа во можност да преземат "политичка одговорност"
то самите треба да ја потврдуваат, да чувствуваат во мерките за соп-
твената земја и општество 'последна решавачка власт', второ, КП за
ите земји не бев заслепени од својата величина, имаат широка соработ-
а, демократска, со другите напредни патриотски личности, партиски
ракции и комунистички партии од други земји, Сите имаат прилика да
реземат "сopствена политичка одговорност", врз основа на принципот
а национална рамноправност со другите партиски групации. Сите имаат

власт да учествуваат во донесувањето на 'последната решавачка власт' во земјата и во општеството.

Сите овие земји се изменија, станаа силни демократски држави. Не може да се каже дека има хаос, без разлика дали во земјата има полемика дали сакаат или не, Една проста вистина е непобитна и неопорна: царсто стегајќи го купот на единството, облечени во демократска облека, ова апсолутно нема никаква корист. Остварувањето на единството и демократијата има единствен правец и пат, правец што го определија Техеранската и Кримската конференција. Ниту една реакционерна сила не ќе може да ги натера народите да му го сѓртат грбот на овој правец, да го напуштат овој пат"! ¹⁶⁶

Овој коментар од една страна го истакнува примерот на КП на Југославија и на КП на Романија во НОВ и во основањето на народна политичка власт, а, од друга страна, претставува раскринкување и осуда на кликата на Чанкајшек во обидите за саботирање на кинеската обединета влада. Прочитувајќи го овој коментар, природно мислиме на постојаната позиција на единствениот национален фронт и на КП на Кина во антијапонската борба, како и на залагањето за основање на обединета влада, и тоа: дека треба да се изгради највисок обединет фронт што ќе ги опфати народните маси од сите демократски партии и слоеви и, второ, дека КП треба да го преземе водството на НОД и да создаде демократска политичка власт.

Затоа водачот на КП на Кина Мао Цетунг на Седмиот конгрес на КП на Кина, свикан во април 1945 година, истакна: "Сега на Кина и е неопходно да ги обедини сите претставници од сите партии, да основа демократска привремена обединета влада... да го победи јапонскиот агресор, да го ослободи кинескиот народ од рацете на јапонскиот агресор". Истовремено, "без напорите на КП на Кина, без членовите на КП на Кина, кои се главни стожери во кинеските народни маси, независноста и ослободувањето на Кина не се можни, како што не е можна кинеска индустријализација и модернизација на земјоделството" ¹⁶⁷.

3. Нинескиот печат за афирмирањето на социјалистичкото уредување во Југославија

Поведоносен крај на Народноослободителната војна

Ослободувањето на источните краишта на Југославија и Белград беше мошне важно за натамошните борби за конечно ослободување на Југославија. Тогашната Ситуација во Југославија се карактеризираше со општ полет на Народноослободителното движење. Да се мобилизираат сите потенцијали во земјата во завршните операции на војната стана основна задача на народите и народностите на Југославија, пред се задача на НОВ и ПОЈ.

За да се создадат услови за офанзива на Југословенската народноослободителна војска за конечно ослободување на земјата, Врховниот командант ја реорганизира НОВЈ. На 1 јануари 1945 година од единиците на НОВ и ПОЈ се формираат I, II и III армија, а на 2 март е формирана IV армија. Со помош на СССР и Западните сојузници, создадени се и крупни воздухопловни и морнарски формации. Така, на почетокот на 1945 година НОВЈ броеше околу 600.000 борци. На 1 март е преименувана во Југословенска армија и нарасна на преку 800.000 борци, подредени во 63 дивизии и единици на морнарци и воздухопловство. Врховниот штаб е реорганизиран во Генералштаб¹⁶⁸. На таков начин, од малите партизански одреди во 1941 година, во процесот на Народноослободителната војна израсна Југословенската армија, која е способна да извршува и најкрупни оперативни задачи.

Пред да започне општата офанзива на единиците на ЈА во март 1945 година, германски сили на линијата на југословенскиот фронт и во внатрешноста зад фронтот главно беа Армиската група "Е" под командата на генералот Александар Фон Лер, групирани во 7 армиски корпуси. Германската војска во Југославија изнесуваше вкупно над 450.000 војници и над 230.000 припадници на коалиционите формации. "Од јачината на германските сили ангажирани во Југославија се гледа дека и во оваа фаза на војната тие се уште му даваа значително место на фронтот во Југославија"¹⁶⁹.

Во составот на општата сојузничка стратегија за конечно уништување на Германија, Југословенската армија го држеше фронтот меѓу Драва и Јадранско Море, т.е. "држеше дел од Источниот фронт :

(фронт низ Југославија) и се наоѓаше на левото крило на Црвената армија. Со посредство на Југословенската воена морнарица и држењето на островите на Јадранско Море го поврзуваше Источниот фронт со фронтот на Западниот сојузник во Италија"¹⁷⁰.

На овој широк фронт се распоредени единиците на Југословенската армија во три основни групи: северната група ја сочинуваше Третата армија на Драва и Дунав и Првата армија во Срем до Сава; Централната група ја сочинуваше Втората армија во Источна Босна, а Сараевската оперативна група (од три корпуса) околу Сараево; јужната група ја сочинуваше Четвртата армија, распоредена меѓу Уна и Јадранско Море, за дејство кон Хрватско Приморје и Трст.

Освен тоа, многубројни се разновидните единици и органи на борбата коишто дејствуваа во тилот на окупаторот, а во одделни операции се ангажираше и голем дел од населението на одделни реони.

Основна задача на Југословенската армија во завршната етапа на војната е да се ослободи југославија, вклучувајќи ги Истра, Словенечкото Приморје и Корушка, и да го спречи истегнувањето на германските и квислиншките единици од Југославија. Во врска со координацијата на воените операции во Италија, Југославија и Унгарија, во февруари 1945 година, Врховниот командант на ЈА маршал Тито се сретна со маршалот Толбухин, командант на Третиот украински фронт и англискиот фелдмаршал Харолд Александер, командант на сојузничките сили на Средоземното Море.

Во сообразност со постигнатите договори од тие средби, очите единици на Југословенската армија од средината на март 1945 година почнаа општа офанзива. Прва во напад мина Четвртата армија. Во двонеделни тешки борби, таа ги ослободи Лина, Горски Котор и Хрватско Приморје со островите. На 6 април 1945 година единиците на II, III и V корпус на ЈА го ослободија важниот стратегиски град Сараево. Втората армија мина во офанзива на 5 април и ја формира печата Босна. Наскоро таа изби на реката Уна и ја ослободи цела Босна. Преминувањето на реката Драва од страна Третата армија и пробивот на Сремскиот фронт од страна на Првата армија почнаа од 12 април. Сремскиот фронт беше најјака одбранбена линија на германско-квислиншката војска. Но, уште истиот ден беше скршен отпорот на непријателската линија Шид-Винковци-Драва. Тогаш непријателот беше принуден да се повлекува на втората одбранбена линија од Гаково до Стрижиовојно и

Јаруга, со надеж да го задржи напредувањето на Првата армија и да осигури неопходно време за повлекување на германските единици од долината на реката Босна. До 25 април, по тешки борби, целиот Сремски фронт беше пробиев од Југословенската армија.

По тоа Југословенската армија ја продолжи офанзивата на територијата на Хрватска и Словенија. Четвртата армија се упати кон Риека. На 2 мај единиците на оваа армија го ослободија Трст и избиеја на реката Соча. Третата армија се насочува кон Марибор. На 8 мај 1945 година Првата и Втората армија го ослободија Загреб, а на 9 мај единиците на VII корпус ја ослободија Љубљана. Така речиси скоро целата територија на Југославија беше ослободена.

Карактеристично е за овие операции на единиците на Југословенската армија тоа што, иако фашистичка Германија официјално капитулира на 9 мај 1945 година, опколените германско-квислиншки трупи го продолжија организираниот отпор во Југославија се до 15 мај 1945 година. Тие ја продолжија борбата повлекувајќи се кон Австрија со цел да капитулираат пред единиците на Западните сојузници. Датумот 9 мај 1945 година стана Ден на победата на целиот свет над фашизмот, а датумот 15 мај го означува денот кога цела Југославија е ослободена. Тоа е ден кога се завршува четиригодишната херојска Народноослободителна војна на југословенските народи и народности против фашистичката окупација.

Југословенската армија ја ослободи својата земја. Во завршните операции за ослободување на Југославија единиците на Југословенската армија има над 800.000 борци и тие се здобија со голема количина оружје, муниција и друга воена опрема. Само "во завршните операции Југословенската армија вкупно зароби околу 300.000 непријателски војници и квислинзи, заедно со врховниот командант за југоисток генерал-полковникот Александар Лер"¹⁷¹.

Со успешното завршување на Народноослободителната војна на Југославија стана република и се развива како социјалистичка земја.

Основањето на народна Република

Веднаш по завршувањето на вооружената борба против окупаторите и предавниците, КПЈ влезе во борба за обнова на земјата раководејќи го целиот народ. Оваа борба беше тешка но славна, вклучувајќи

чувајќи го и до уништувањето на непријателските остатоци и одбрана-та против нападите на реакционерните елементи врз тешко разорената земја и одбраната на слободата и независноста.

Во текот на Втората светска војна Југославија претрпе огромни и невини загуби, изгуби 1.706.000 луѓе или 10,8% од вкупното население. Директната материјална загуба на Југославија се проценува на околу 9,1 милјарди долари. "Според бројот на човечките жртви и материјалните загуби, Југославија се наоѓа на трето место по СССР и Полска меѓу сојузничните земји"¹⁷². Но, "материјалните загуби на Југославија во Втората светска војна беа 7,2 пати поголеми од загубите на САД, 3,6 пати од загубите на Грција, 2,4 пати од загубите на Велика Британија, 2 пат од загубите на Холандија"¹⁷³.

По целосното ослободување на Југославија, КПЈ предложи со социјалистичката реформа на старата економија, за да одговара на промените во новите општествено-економски односи. Уште за време на војната народната власт веќе го конфискуваше имотот на непријателите на народот.

Во ноември 1944 година Претседателството на АВНОЈ донесе одлука за премин на непријателските имоти во државна сопственост. Веднаш по завршувањето на војната, во јуни 1945 година, објавена е одлуката за конфискација на имотот на соработниците на окупаторот. Истовремено е објавена одлука дека на исчезнатите и на тие што живеат во странство имотот им се става под државна управа. Бидејќи државата ги контролира банките, индустриските претпријатија и надворешната трговија, а има ограничување во врска со приватната сопственост, и претпријатијата на странскиот капитал и припаѓаат на државата, така што на крајот од 1945 година во рацете на државата беа 55% од вкупната индустрија"¹⁷⁴.

Некои автори сметаат дека во средината на 1945 година 75% од целата индустрија на Југославија беа под управата на државата" но, според Законот за државна национализација од 5 декември 1946 година "сите други индустриски претпријатија беа национализирани"¹⁷⁵.

Во август 1945 година со Законот за аграрна реформа и колонизација се стори уште еден мошне важен чекор во решавањето на "селанското прашање". Масовното селанство, посебно ситното и сиромашното, мошне активно учествуваше во ослободителната војна. Според принципот "земјата им припаѓа на оние што ја обработуваат", земјата

беше уште еднаш поделена. Според тогашните одредби, едно селско домаќинство што обработува земја има право да користи максимум 35 хектари аграрна земја. Од вкупно 1.600.000 хектари земја конфискувана од страна на државата, половина им беше доделена на селаните со малку или без земја, а другата половина е користена како државни фарми и шумски стопанства. Во селата веднаш започна основањето на земјоделски задруги.

Речиси истовремено Западните сојузници почнаа да се мешаат во внатрешните работи на Југославија. Тие, за да ги покриваат тактичките грешки спрема Југославија за време на војната, уште при нејзиното завршување почнаа да ги врбуваат веќе пропаднатите четници, усташа и други сили коишто соработуваа со окупаторот, или им помагаа да бегат во странство и во западните земји со цел да основаат шпиунски центри против нова Југославија, или ги оставаа во Југославија да вршат саботерски акции и да создадат политички раздор.

Западните сојузници исто така вршеа дипломатски притисок и директни воени провокации врз нова Југославија; англо-американските сили се мешаа во утврдувањето на југословенската граница со Италија и Австрија. САД ги задржуваше златните резерви на Југословенската народна банка, подунавската флота на Југославија беше задржана во Западна Германија, авионите на САД го надлетуваа југословенскиот воздушен простор, итн.

Југословенските народи ги откриваа дипломатските и политичките завери на Западните сојузници и строго ги осудуваа.

По ослободувањето на целата земја, резултатите на народната револуција, нејзиното зајакнување и развој беа поставени врз законска основа. За таа цел, во август 1945 година во Белград се одржа Третото заседание на АВНОЈ. На ова заседание АВНОЈ именова Привремено народно собрание, кое донесе неколку други важни закони за подготвување на изборите и свикување на Уставотворно собрание.

На 11 ноември 1945 година, за време на изборите во Југословенското собрание (Парламент). Народниот фронт доби 90% од сите гласови. На Првото свикување на Уставотворното собрание на 29 ноември се донесе Декларација за прогласување на ФНРЈ, во чиј состав влегоа следните републики: Србија (вклучувајќи ги автономните покраини Војводина и Косово), Хрватска, Словенија, Босна и Херцеговина, Македонија и Црна Гора. Оттогаш во Југославија беше укината монархијата и династијата Караѓорѓевиќ на чело со крал Петар II беше

симната од историската сцена. Истовремено работата ја прекинаа на-
месништвото и обединетата влада.

На 21 јануари 1946 година Уставотворното собрание го до-
несе првиот Устав на ФНРЈ. Сите плодови на Народната револуција беа
утврдени во уставна форма. Првиот член на Уставот гласи:

"ФНРЈ е сојузна народна држава со републикански облик,
заедница на рамноправни народи, што врз основа на правото на само-
управување, вклучувајќи го правото на отцепување, ја изразија своја-
та волја да живеат заедно во федеративна држава"¹⁷⁶.

Така југословенските народи под раководството на Тито,
со цврста револуционерна свест и висока револуционерна волја, ги
поставија силните темели на социјалистичкиот развој на земјата.

На политички план беа уништени заверите за враќање и
реставрација на кралот, беше укината монархијата, се оснива репуб-
лика, беа казнија сите предавници на чело со Д.Михаиловиќ, се искоре-
ни братоубиствената војна, беа раскринкани заверите на Англија и САД,
се зачува територијалниот интегритет на земјата; братството и един-
ството на сите народи на Југославија стана уште поцврсто. На екон-
омски план се оствари планот за индустријализација, се извршија аграр-
на реформа, беа конфискувани имотите на окупаторите и нивните сора-
ботници; Југославија, од една полуколонијална земја, зачекори по па-
тот на сестран социјалистички развој.

"Поздрави од кинескиот до југословенскиот народ"

Почнувајќи од март 1945 година, по основањето на привре-
мената влада наДФЈ во средината на месец мај, цела Југославија беше
ослободена.

Ова ја симболизира победата на југословенската НОВ и
Револуцијата и истовремено претставува инспирација за кинескиот народ
во својата борба против Јапонија се до конечната победа.

"Џефан Жибао" во својот уводник објавен при прославата
за победоносниот крај на Втората светска војна сериозно изјавува:
"Европските народи се ослободија само како резултат на победоносниот
крај на антифашистичката борба во Европа". Исто така, понатаму:
"Предвоена Југославија беше национален затвор под реакционерниот ре-
жим на великосрбиизмот, но сега е Федеративна Југославија со федера-

тивна влада на чело со маршал Тито како раководител на КПЈ"¹⁷⁷. Ова уште еднаш ги претставува искрените чувства на кинескиот народ кон нова Југославија, кон раѓањето на оваа херојска земја. Кинеските весници и списанија од овој период ги следат изборите на југословенските народи коишто основаат привремен народен парламент и народна република, ги судат воените злосторници и предавници, мошне брзо го повратија економскиот развој, ги воспоставија меѓународните односи, како и други прашања, а во врска со тоа објавуваат и многубројни извештаи.

Во средината на јуни 1945 година "Синхуа Жибао" и "Цефан Жибао" објавија статија под наслов "Развојот на нова Југославија", кадешто се вели: "Југословенските народи по завршување на војната со невиден ентузијазам формираа нова народна држава, а најблизок заклучок за оваа состојба е како што следува:

1. За националното прашање, пред војната, клините од Словенија, Хрватска и други меѓусебно тесно поврзани реакционерни клини, одвоени до Србите, заедно ја раководеа Југославија, а за време на војната нацистичка Германија ја искористи оваа состојба за национално разединување и меѓусебна омраза на народите. Но, под раководството на маршалот Тито, борбата меѓу народите и народностите во Југославија престана и сите со заедничка цел се соединија во антигерманската борба. Нова Југославија денес има шест федеративни републики, секоја република има свој парламент и влада, а највисок орган на власта е АВНОЈ, тој вкупно брои 360 членови - делегати на сите народни власти од секој народ во Југославија.

2. Со цел индустриска обнова, Југословенската влада веќе ги презеде сите фабрики и рудници коишто им припаѓаа на Германците и на сите предавници што избегаа заедно со нив. Југословенската влада истовремено ги стимулира приватните претпријатија со намера приватниот капитал да учествува во економскиот живот на државата. Ако некои фабриканти не соработувале со непријателот или непријателот не го презел нивното претпријатие, сега и натаму претпријатието му припаѓа на сопственикот.

3. Аграрното прашање, аграрната реформа во Југославија, сега е во тек на подготовки. На север од земјата најбогатата земја беше во приватната сопственост на голем број Германци, но сега стотина илјади југословенски селани се подготвуваат да дојдат во овие места и да извршат колонизација.

Освен тоа, на територијата на Југославија уште останаа фашистички елементи коишто планираат заговор за да ја саботираат изградбата на нова Југославија. На пример, во Србија неколку српски шовинистички капиталистички клики, а во Хрватска кликата на Мачек, ги тероризираат селаните, шират лажни вести, зборуваат дека економијата на нова Југославија не е стабилна. Но, југословенските народи навистина прават напори и херојски работат врз реконструкцијата и обновата на земјата борејќи се докрај, до конечно уништување на внатрешните реакционери, а новата демократска Југославија е во полн развој"¹⁷⁸.

Во 1945 година, од јули до ноември, "Џефан Жибао" објави вкупно 16 извештаи за изборите во Југославија, истакнувајќи дека изборите "се спроведени во една досега невидена атмосфера на ентузијазам", "невидена масовност на гласачите на изборите", "Народниот фронт победи на изборите, маршал Тито одржа говор".

На 16 ноември 1945 година овој весник објави краток коментар во кој праќа честитки за победата и основањето на Народниот фронт во Југославија, како и срдечни честитки до југословенските народи. Подолу го пренесуваме целиот текст на коментарот:

"Многучеканите избори во Југославија конечно завршија. Овие избори се најшироки вистински демократски избори. Од вкупно 13 милиони население¹⁷⁹, учествуваа 8 милиони, жените исто така првпат добија право на глас.

Победата на Народниот фронт на Југославија на овие избори е доказ дека југословенските народи официјално станаа господари на својата земја. Ова претставува плод на неуморната борба за демократија и слобода на југословенските народи во последните 26 години, истовремено претставува светла придобивка на народната оружена борба на југословенските народи против предавниците, против Германците, решителна и херојска во последните четири години, под раководството на маршал Тито. Овие избори се израз на тесното единство и правилната свест на југословенските народи, во кои истовремено се претставени волјата за отфрлување на полуфашистичкиот режим и ниските реакционерни претставници. Тоа е голема победа на новата демократија во Југославија!

Победата на југословенскиот Народен фронт уште позабрзаано ги зацврстува придобивките на новата демократија во Југославија, уште посилно го зацврсти единството внатре во Југославија, придонесе

ва силата на југословенските народи да биде уште посилен, поголема, а светскиот углед уште повисок. Победата на изборите на народна Југославија претставува еден сериозен удар врз тие внатрешни, пространи и колебливи реакционерни елементи.

Изборите во Југославија победоносно завршија. Ова претставува еден светол пример за избори во југоисточна Европа, светло знаме на новото демократско движење на народите на Балканот.

Да се радуваме на раѓањето на праведна народна влада на Југославија"¹⁸⁰.

Предговорот од книгата "Нова Југославија"

На крај, изнесувајќи ја состојбата во врска со извештаите објавени во напредните кинески весници за Револуцијата на Народноослободителната борба на југословенските народи, мораме да ја спомнеме книгата издадена во јуни 1945 година под наслов "Нова Југославија".

Оваа книга е издадена во Издавачката куќа "Душу" во Чонг-чинг, на територијата под режимот на Гуомингданг и спаѓа во жанрот на "Современа меѓународна книга". Составувач е Шен Сјаочонг¹⁸¹.

Целата книга има вкупно 12 глави, а најголем дел од нив подробно го опишуваат раѓањето на југословенското ослободително движење, како и неговиот развој до почетокот на 1945 година, кога се раѓа обединетата влада. На почетокот книгата има и три карти, а на крајот два поговора: првиот е за Тито - командантот на сите народи на Југославија, вториот хронолошки список на важни датуми на Југославија. Без преувеличување можеме да кажеме дека "Нова Југославија", иако има политичко-новинарски карактер, сепак не само во Југославија, туку и надвор од Југославија, е една од првите книги во која систематски и објективно е прикажано југословенското народноослободително движење. Таа денес уште има одредена библиографска вредност, со право претставувајќи симбол и сведок на борбеното пријателство на народите на Кина и Југославија. Подолу го пренесуваме преводот на предговорот на авторот:

"На оваа земја - Југославија - во минатото ние Кинезите мошне малку и обраќавме внимание и во издавачкиот совет никогаш не се појави книга којшто би ја претставила. Иако во современата исто-

рија на Европа таа се спомнува, сепак тоа е главно накратко и не систематски, така што читателот мошне тешко може да се запознае со нејзината општа состојба, а камоли да се зборува за некакво истражување. Во 1941 година Хитлер, откако згази 14 европски земји, се подготви да го нападне Советскиот Сојуз. Токму во тој момент по цела Европа се разгоре антифашистичката борба, а најнапред во Југославија, каде што се прошири партизанското движење.

Потоа на страниците на кинескиот печат честопати имаше извештаи за партизанската борба во Југославија, затоа ние Кинезите почнавме повеќе да внимаваме на Југославија и уште поодблизу да ја истражуваме. Во кинескиот и во световниот печат и списанија постојано се изнсуваа воени успеси на југословенската партизанска борба и подвизите на југословенските народи во отпорот кон нацистичка Германија.

Во 1942 година Југословенското партизанско движење бележи значителен развој, ја разби Четвртата офанзива на нацистичката германска војска и основа Народноослободителна војска. Во крајно тешка офанзива ослободени се големи територии, создадена е 'Ослободена територија'.

Развојот на воените настани го прошири политичкото влијание, го зајакна политичкото единство и се одржа Првото заседание на АВНОЈ, објавена е платформата на политичката борба и обединети се сите народи и народности на Југославија. По ова Југославија уште повеќе го привлекуваше вниманието на светот. И токму во тоа време во мене се создаде голем интерес за Југославија, внимаваа на тоа, собирав материјал за нејзиното научување. Меѓутоа, многу сиромашни беа податоците за Југославија. Бидејќи морав наскоро да собирам податоци за Југославија, изгубив навистина долго време. Дури во почетокот на септември 1944 година јас во ракопис ги средив овие материјали и со прекин ја напишав оваа книга - 'Нова Југославија'.

Југославија во повеќе од тригодишниот отпор кон нацистичка Германија во извонредно тешки услови изгради војска, организира антифашистички обединет народен фронт, ослободи окупирани територии, изгради народна демократска власт и создаде обединетата влада составена од сите партии и странки. Преобразбата на стара Југославија во нова е мошне тежок процес. Таа не само што прерасна во еден од најсветлите примери меѓу земјите окупирани од Хитлер, туку навистина ни даде многу примери од кои ние можеме да учиме. Тоа е мојот мотив за пишувањето на оваа книга. Приказите во оваа книга посветуваат внимание на историската нарација...

Од распаѓањето на Југославија, покренувањето на партизанската борба, развојот на партизанското движење, основањето на Народноослободителната војска: засилување на воената сила, политичкото обединување на антифашистичките народи, проширувањето на антифашистичкиот народен обединет фронт, процутот на демократските сили, како и основањето на обединетата влада итн., за сето тоа дадов систематски и објективен приказ овозможувајќи му на читателот да добие целосно јасно сознание за денешна Југославија.

Меѓутоа, заради некомплетните податоци и поради тоа што имав кратко време за пишување, книгата е далеку од тоа да биде комплетна, таа е со доста грешки што не можеа да се одбегнат, но сепак се надевам дека во целата земја ќе биде достоинствена, затоа љубезно Ве молам да укажете на грешките".

7.II 1945

Пен Сјаочонг

4. Кинескиот партиски печат за Тито и неговите дела

Запознавање со Тито

Името на Тито е неразделно сврзано со Втората светска војна, со херојската антифашистичка борба на југословенските народи. Така, од самиот почеток на востанието, Јосип Броз го доби илегалното име Тито. Во српскиот јазик зборот Тито првобитно значи спој од "ти" и "тоа", односно "ти прави го тоа". Се зборуваше дека Тито се навикнал со ова име да ги потпишува прогласите, наредбите, и сл. Оттогаш ова име Тито се разнесе низ цела Југославија и надвор од нејзините граници. На почетокот Германците воопшто не знаеја кој е Тито. Во втората половина од 1943 година германските власти ја зголемија неговата фотографија, ја печатеа во весниците и залепуваа по улици плакати во кои "секој што ќе го доведе жив или мртов комунистичкиот водач Тито ќе добие награда од 100.000 германски рајхс маркни во злато"¹⁸².

Истовремено во втората половина на 1943 година Сојузниците почнаа јавно да вистината за борбата во Југославија и се почесто започнаа да го признаваат и спомнуваат Титовото име, "Титовите партизани" и "Титовата војска".

Од податоците со кои располагаме сега, кинеските партиски весници најверојатно некаде кон крајот на 1942 година го спомнуваат името на Тито и почнуваат да известуваат за неговите активности. На пример, "Синхуа Жибао" од 4 јануари 1943 година, известувајќи за Првиот конгрес на Сојузот на антифашистичката младина на Југославија, истакнува: "Главниот командант на НОВ на Југославија Тито во име на Врховниот штаб, присуствуваше на Првиот конгрес". Истата година на 10 март "Синхуа Жибао" го пренесе прогласот од четири точки што го емитираше радиостаницата "Слободна Југославија", за да ја прикаже вистинската слика на движењето на отпорот на Југославија. Прогласот го побиваше англискиот печат, кој велеше дека во Југославија има три сили на отпорот кон Германија, истакнувајќи дека Југославија има само еден центар на отпорот - под раководството на главниот командант Тито и АВНОЈ на чело со Рибар".

Потоа кинескиот партиски печат, додека го осудуваше предавникот Михайловиќ, повеќе пати спомна дека Тито е "водач на југословенската НОВ", "комунистички водач". На пр. "Џефан Жибао" од 23 септември, под наслов "Под мудро то раководство на комунистичката партија, југословенските партизани денонојно зајакнуваат", вели: Тито - во целиот свет познатиот комунистички водач - и главнината на Ослободителната војска под неговото раководство постојано даваат отпор кон германските разбојници и водат решителна борба против компромисните капитулантски елементи".

Или пак, истиот весник од 17 ноември истата година во написот "Југославија" нагласува дека Тито е основач на војската. Написот вели: "Југословенската НОВ е изградена и зајакната под раководството на водачот на КП на Југославија Тито. Во текот на повеќе од двегодишната борба... нејзините единици од 20-30.000 раштркани партизани прераснаа во регуларна војска од 19 дивизии со централизирана команда, создадоа повеќе слободни територии и основаа демократска народна влада - АВНОЈ".

Или уште: по свинувањето на Второто заседание на АВНОЈ, кинескиот печат, известувајќи, вели: "Маршал Тито е унапреден во претседател на НКОЈ". Во уводникот од 19 декември "Синхуа Жибао"

пишува: "Народите на Југославија и НОВ под раководството на Маршал Тито се обединија и поведоа неуморна борба ангажирајќи над 30 дивизии од воените сили на Оската и на крајот повратија голем дел од територијата на својата земја. Областите што ги контролираа тие се далеку поголеми од оние на југот што ги бва окупирале сојузничките војски во Италија.

Во тоа време кинескиот народ веќе знаеше дека Тито е главен командант, маршал, комунистички водач, претседател на НКОЈ и дознаа за дипломатските активности на Тито, известувајќи за "Титовиот проглас", "Титовата делегација" итн. Титовото име веќе ги помина границите на неговата земја и стигна до Далечниот Исток.

Во Кина има една поговорка што гласи: "Големите историски епохи раѓаат свои херои", односно не ја создаваат хероите историјата, туку истакнатите личности се раѓаат во великите историски превривања. А Тито во пламенот на Втората светска војна станa легендарен херој и водач.

Опевањето на Тито

Тото со својата верност кон народот и револуционерните каузи, со својата марксистичка наобразба и раководна способност ја заздобил почита на луѓето во својата земја и надвор од неа. По појавувањето на неговото име во списанијата и весниците од разни места во светот, луѓето започнаа да го опеваат него и неговата војска. Од 1944 година Сталин, Черчил и други истакнати личности почнаа да презараат со Тито.

Во Југославија народот го сака Тито, признава дека "нивни единствен водач е Тито". Луѓето со песни и стихови го опеваат, го нарекуваат национален херој и решаваат под раководството на маршал Тито да се борат до конечната победа.

Во Кина "Синхуа Жибао", најпрвин, на 25 февруари 1944 година објави Титова фотографија, под која пишуваше "фотографија на маршал Тито". На 10 април и "Џефан Жибао" ја објави истата фотографија.

Во почетокот на април 1944 година "Синхуа Жибао" во еден уводник истакна дека КП на земјите на Балканот "во обединетиот простор на балканските народи одиграа авангардна раководна улога". Овие

НП и нивните раководители ги имаат следните одлики "Тие прераснаа од народот, се обединија со широките народни маси, тие најдобро ги разбираа и беа најспособни да ги обединат сите слоеви, сите партии од широките народни маси на својата земја во антифашистичката борба. Во текот на својата борба тие решително ја спроведуваа исправната политика на обединетиот национален фронт". Уводникот потоа го наведе примерот на Тито: зар не се опфатени и сите луѓе од сите народи, слоеви и вери во антифашистичката борба во Југославија обединети под раководството на главниот командант на НОВ маршал Тито? Зар маршал Тито не ги носеше овие три почесни атрибути: водач на југословенските металски работници, водач на НП на Југославија, водач на сите народи на Југославија, и зар не беше подеднакво топло сакан од цела Југославија и надвор од неа"¹⁸³.

"Синхуа Жибао" од 19 јули и "Џефан Жибао" од 12 август го објавија извештајот на американскиот новинар Стојан Прибичевиќ од посетата на Југославија "Запис од средбата со маршал Тито" "Џефан Жибао", пренесувајќи го тоа, објавува Титова фотографија и "кратка биографија на маршал Тито". Биографијата уште на почетокот истакнува: "Југославија денеска има еден човек што народите на целата земја најмногу го почитуваат и сакаат. Во нивните очи тој човек е со неизмерна храброст и издржливост. Луѓето раскажуваат дека кога ќе започнеле борбите, тој секогаш јавајќи на бел коњ застанувал пред партизанските единици. Тие понекогаш го викале само 'машале' или 'Стари'. Православните попови дури го нарекуваат 'светец'. Тој човек е Тито".

Потоа биографијата го објавнува потеклото на Титовото име, неговата семејна историја и борбениот пат, дека германските фашисти со голема уцена во злато сакаат да го фатат и дека дури неколкупати ширеле гласови дека во текот на офанзивите 'загинал Тито'. Но Тито не само што не 'исчезна', туку живее до ден денес, предводејќи 300.000 огромна војска и ги напаѓаше германските разбојници".

Оваа година неколку напредни списанија од Кина постепено објавија статии во кои покажаа голем интерес за Тито и револуционерната борба раководена од него. Според грубата статистика, "Венхуј Џоубао" ("Културен магазин") од декември 1943 година во осмиот број од вториот том го објави текстот "Југословенските Титови партизани". Во март следната година истиот неделник во 20-тиот број од вториот

том објави две статии (написи): "Знамето на ослободувањето на Југославија"¹⁸⁴ и "Маршал Тито".

Истиот весник во седмиот број од третиот том го помести написот "Тито и Југославија", а во петтиот и шестиот број од четвртиот том објави "Песна за подарок на Тито". Во 117 број од списанието "Вен Џај" од април 1944 година беше објавено: "Кралот на партизаните маршал Тито". Истото списание во 126-тиот број ја објави статијата "Ненадејната војска на Тито". Во декември 1944 година во 23-от и 24-от број од деветтиот том на списанието "Маси" беа објавени две статии од Кинески автори: "Југословенскиот водач Тито" и "Големите успеси на југословенските народи".

Иако гореспомнатите статии во најголем број беа преведени, сепак овие уверувачки податоци уште повеќе го продлабочија сознанието и разбирањето на кинескиот народ за југословенската револуција, одразувајќи ги чувствата на почит на кинескиот народ кон маршал Тито. Од многубројните извештаи и написи на странски и домашни автори кинескиот народ веќе ги запозна заслугите на Тито во раководењето на југословенската револуција. "Синхуа Жибао" пишуваше: "Маршал Тито по пропаста и окупацијата на Југославија од страна на Германија, предводејќи го народот во исклучително тешки услови, ги создаде народните оружени сили коишто со непрекинатата херојска крвава борба ја извојуваа денешната слобода на Југославија"¹⁸⁵.

Делата на Тито во Кина

Сеногаш кога ќе се изнесат името и делата на некоја водечка личност, луѓето очекуваат преку нејзините дела да учат од нејзината револуционерна террија, да се запознаат со нејзината револуционерна идеологија. Кинескиот народ го слушна името на Тито, ја виде неговата фотографија, но се надеваше и да ги прочита неговите дела. Така, дел од говорите и статиите на Тито во кои тој зборуваше за југословенската НОБ почнаа да се преведуваат во Кина.

На 1 март 1944 година на слободната територија во западна Босна почна да се издава двоседмичникот "Нова Југославија". Во неговиот прв број е објавена Титовата статија под наслов: "Значењето на одлуките на Второто заседание на АВНОЈ за натамошниот развој на нашата борба и создавањето на федеративна државна заедни-

ца". На 20 март двата кинески партиски весници истовремено го објавија скратениот текст на Титовата статија. Насловот што "Синхуа Жибао" го употреби беше "Маршал Тито објави тези", со експозе "Југословенските народи за заедничките цели на Сојузниците дадоа огрошни жртви. Неопходно е Сојузниците веднаш да го признаат НКОЈ за единствена легитимна влада на Југославија". А насловот што "Џефан Жибао" го даде беше: "Маршал Тито во своето дело побара од Сојузниците да ги прекинат дипломатските односи со бегалската влада".

Во првата половина на 1944 година Тито напиша долга статија за американскиот печат под наслов: "Борбата на поробените народи на Југославија". Ред американски весници ја отпечатија и објавија како брошура. Истата година на 19 јули и 12 август "Синхуа Жибао" и "Џефан Жибао" во кратки црти го објавија истиот текст под наслов "Делото на Маршал Тито: растежот на југословенската НОВ". Двата весника додадоа "редакциска белешка" со слична содржина: "Претседателот на НКОЈ, главниот командант на НОВ маршал Тито (вистинско име Јосип Броз), неодамна објави еден напис во американскиот печат. Тој опишува како се оформија партизанските единици, како се даваше отпор на германските окупаторски трупи. Титовиот напис е пишуван за списанието 'Слободен свет' од 19 мај (во издание на Меѓународното контраагресивно здружение) а овде беа пренесени само неколку извадоци од статијата".

Набргу истиот напис целосно беше објавен во кинеското списание "Венџај" во 127-от број на додатокот со наслов променет во "Нашата борба". Посебно треба да се истакне дека "Синхуа Жибао" на 27 ноември 1944 година во специјално издание го даде написот: "Народната антифашистичка сила е неуништлива, не може да се покрие". Написот им ја препорачуваше оваа статија на читателите. Подробно ја претстави главната содржина и големото значење на таа брошура. Во тоа време кинескиот партиски печат даваше вакви преставувања и осврти само за делата на класичните марксисти. Од ова може да се види колкава важност му придадоа кинеските партиски весници на овој напис на Тито, давајќи му доста висока оценка.

Кинескиот автор во почетокот на статијата пишува: "Југословенските народи под власта на фашистичките агресори веќе три години водат огорчена борба. Вистинската слика за состојбата на оваа етапа од историјата за доста долго време не беше позната и

признаена од другите луѓе. Но, во последните години нивната борба веќе доби рамноправно признание. Безброј херојски опеани и трогателни податоци изблигнаа пред очите на луѓето од целиот свет. А кога луѓето добија повеќе вистински податоци, тогаш уште повеќе настојуваа да ги дознаат и ситните детали. Бидејќи сите знаеа дека тоа се однесуваше на оние што ја заслужуваа нашата пофалба и опевање и што беа еден од светлите примери на борбата на народите од овој век.

Иако водач на југословенските народи, маршал Тито ја напиша оваа со над 20.000 збора долга статија, кратко осврнувајќи се на состојбата во Југославија во периодот, пред нејзината окупација па се до крајот на 1943 година. Ова, се разбира, беше сосем доверлива автентична историја.

Иако беше изнесена доста накратко, сепак тука беше разоткриен вистинскиот лик на оние предавници од типот на Михайловиќ, што лажно се претставуваа дека му се протиставуваат на окупаторот. Ја раскринкува бругалноста и стравот на фашистичните агресори пред силата на народот и уште појасно го зацрта патот на борбата на народот и неговата победа. Затоа во овие едноставни зборови од извештајот нема ниту едно место што не може да најде на голем одглас кај нас".

Потоа авторот, наведувајќи ја тригодишната борбена состојба на југословенските народи, објаснува дека Титовите тези се вистински, дека анализите се правилни. Од Титовото искажување читателот може да согледа дека југословенските партизани примиле агилна (брза) и мобилна тактика, а уште повеќе го одрази пожртвувачкиот дух што заслужува почит за истрајната борбена волја. Партизаните така се бореле на сите четири страни. Секој ден израснувале во борбените околности, изградиле југословенска НОВ, основале демократска власт - привремена влада - пред секој непријател ја покажале вечно неуништливата голема сила на народот".

Авторот на крајот од статијата истакнува дека гласот на вистината не може да се загуши, да се покрие. "Сега Југославија веќе се врати во рацете на народот". "Ова во новиот век - векот на народите - навистина е една извонредно значајна лекција од учебникот по историја".

Водачот на југословенските народи Тито

На 4 март 1945 година, во веста "Маршал Тито славно одликуван", се истакнува дека АВНОЈ му дал на Тито "народноослободителен орден" и ги цитира резолуциите што велат: "Бидејќи маршал Тито е великиот стратег на НОБ, организатор и водач, творец на братството и единството на сите народи на Југославија, основач на Демократска Федеративна Југославија, има огромна заслуга за НОБ". На 7 март 1945 година е оформена обединетата влада, во која Тито е назначен за премиер и министер за одбрана.

Кинескиот народ уште подобро се запозна со Тито. На крајот од јануари 1945 година еден кинески автор напиша статија под наслов "Водачот на југословенските народи - Тито" - целосно претставувајќи ја биографијата на Тито. "Џефан Жибao" на 11 март, на четвртиот ден од основањето на обединетата влада, повторно ја објави оваа статија.

Авторот најнапред се осврнува на октомври 1941 година, на времето кога пристигна веста дека Дража Михаиловиќ во најскора иднина се подготвува јавно да му се предаде на германскиот окупатор. Тито, и покрај огромните опасности за неговата лична безбедност, оди на Равна Гора да се сретне со него "со надеж дека ќе успее да го спречи овој кримален акт на предавство на татковината". Тоа покажува дека Тито е човек "кој има доверба во својот народ и е искрен и отворен кон него"... "Во ова се состоеше големината на Тито". Токму заради Титовата смелост во борбата, способноста за војување, како и верноста кон народот на својата татковина, "тригодишната херојска и крвава борба придонесе Тито да стане единствен водач на југословенските народи, нивен најблизок син, а неговото име им стана симбол на југословенските народи за нешто највозвишено, највеличествено".

Понатаму оваа статија го изнесува животниот пат на Тито и неговото револуционерно борбено минато. Тој бил војник на империјалистичка Австро-Унгарија се додека не бил ранет и заробен од руската војска. По Октомвриската револуција тој се вклучува во Црвената армија и во Комунистичката партија, а откако се вратил во Југославија, му се приклучил на работничкото движење и бил избран за водач на металските работници. Во 1929 година е уапсен и осуден, а потоа известно време поминал во странство.

Во јули 1941 година, под раководството на Тито, пламенот на партизанската борба ја зафаќа цела Југославија. Партизаните неколку пати ја разбиваат офанзивата на германската војска "правејќи застрашувачки подвизи". "И не само тоа, неговата сила ја преминува границата на Југославија... охрабрувајќи ги народите на целиот Балкан да се вклучат во движењето на отпорот". Оваа е првата заслуга на Тито.

Втора заслуга на Тито е што вистински и правилно го решил националното прашање на Југославија. Авторот на статијата истакнува: "Во историјата, под реакционерното владеење на српските големи феудалци, Југославија се претвори во зандана на нациите, а потоа дојде до големата катастрофа - пропаста на земјата". Под раководството на Тито во ноември 1942 година е основан АВНОЈ, а следната година - привремена народна влада. Според принципот за самостојност на секоја нација, Југославија прерасна во вистински дом на сите националисти. Така народните и народностите во Србија, Хрватска, Словенија, Македонија, Црна Гора и Босна и Херцеговина станаа рамноправни. Коментирајќи ја оваа политика за националистите, статијата истакнува: "На овој начин за првпат е решено најголемото прашање во историјата на југословенските народи". Статијата ги пренесува Титовите зборови што го сумираат ова значајно достигнување: "Нашиот најголем успех што го постигнавме е изградувањето на братството и единството меѓу народите и народностите на Југославија".

На територијата на цела Југославија се распространети многу легенди за Тито. Перата на тогашните кинески автори го преставуваат како висок и силен маж. Тој е воен командант и политичар. Авторот воопшто не го видел Тито, но по фотографиите и другите податоци пластично го опишува Титовиот лик и пасија. Тој пишува: "Тито е висок, силен маж, гледано отстрана доста личи на Линколн, длабоко замислен и сталожен... меѓутоа, гледано однапред тој е непоколеблив и решителен лик... многу личи на вешт занаетчија". Тито е широкоград и отворен. "Кога ќе чуе некаква добра шега, весела, ќе се насмее гласно и тогаш навистина личи на невин млад ученик".

Тој е првокласен стрелец и страстен ловец". Тито е бистар и трудољубив, тој владее германски, руски, чехословачки, француски и англиски јазик. Најмногу ја сака класичната руска литература и романите на англискиот писател Дикенс. Истовремено тој особено "ја сака музиката". Авторот пренесува цитат од еден американски новинар:

"Тито е еден од тројцата најголеми херои од словенско потекло чиишто имиња им влеваа страв во коските на германските окупаторски војски. Другите двајца се: Русот Сталин и Бугаринот Димитров". Авторот нагласува: "Овие тројца се комунисти и големи марксисти". Авторот на статија е трогнат од благородниот карактер на Тито. Тој наведува ред приказни за неговата љубов кон своите земјаци и соборци. Во најопасните борби Тито јава на бел коњ на чело на својата колона и ја води борбата. Затоа југословенските народи извонредно многу го сакаат Тито, а неговите борци обично го викаат "Стари" или "другар Тито". Титовата борбена парола е: "Ние започнавме во Белград, во Белград и ќе завршиме". Кинескиот автор, поаѓајќи од реалноста на југословенската револуција, заклучува: "Времето покажа дека Титовото претскажување било научно ете, сега тоа се оствари". На крајот од статијата авторот вели: "Под раководство на Тито и КП оваа земја, овој народ сега е слободен".

Горенаведената статија од "Џефан Жибас" ја одразува југословенската реалност, ја претставува Титовата личност и неговата улога, што е од голема помош за кинескиот народ уште подобро да го сфати Тито и целта за која се бореше тој.

Тито - водач на сите народи и народности на Југославија

Во 1945 година сознанијата на кинескиот народ за Тито беа се поголеми и продлабочени. Титовата биографија и подвизит не само што се појавија во кинескиот печат и списанијата, туку беа наведени и во книгите на некои кинески автори. Во јуни 1945 година објавена е книгата "Нова Југославија" чиј додаток гласи: "Тито - водач на народите и народностите на Југославија"¹⁸⁶. Иако оваа статија беше со ист наслов како гореспомнатата, сепак нејзината содржина беше сосем друга. Акцентот на овој текст беше да се претстави извонредниот карактер и примерната улога на Тито како револуционер и водач.

Авторот уште на самиот почеток на статијата истакнува дека Тито е "една извонредна личност". Маршал Тито во Втората светска војна стана легендарен херој и прекален револуционер што доби топли пофалби и стекна висок углед меѓу народите на многу земји, вклучувајќи

го и кинескиот народ, бидејќи тој правилно ја сфати закономерноста на развојот на општеството и во шаренилото на настаните во војната "цврсто го држеше кормилото на историските промени во Југославија, прибивајќи пат за тие промени. Им ја покажа новата насока на југословенските народи и истовремено ги мобилизира и организира во борбата за создавање на нова држава".

Понатаму авторот го претставува Титовото детство и момчештво, како и неговото минато, моментот кога тргнува по револуционерниот пат. Авторот смета: "Младиот Тито претрпуваше двоен притисок: од националното и работничкото угнетеност постепено сфати дека револуцијата претставува вистинска нужност за постигање на сопственото ослободување". Затоа Тито уште многу рано се вклучи во работничкото движење и во болшевичката партија. Во текот на Првата светска војна "... тој ги изучи стратегијата и тактиката и затоа имаше богати познавања од областа на воената техника и теорија".

По избувнувањето на Втората светска војна Тито ја предводеше НОБ. Во текот на изградбата на партизански бази и народната власт "Тито покажа воен талент и способност за командување во борбите"

Тито беше способен да ги обедини сите демократски сили, "тој е еден искален политичар". "Во несогласијата на политичките партии и во сложеноста на националните делови на Југославија", применувајќи најразновидни форми, Тито ги обедини сите националисти и луѓето од сите слоеви, "го мобилизира и организира народот на Југославија". Тој постојано ги повикуваше сите народи на Југославија во општата цел за "протерување на националистички окупатори треба непоколебливо, единствено да се борат за извршување на заедничката задача". Основанието на НКОЈ уште повеќе го зацврсна обединетиот фронт на антифашистичката борба на народите на Југославија.

Во секојдневниот живот на Тито "можат да се најдат исто така многу ситници од кои можат да учат луѓето". На пример: "... неговиот живот е скромен, строг, несебичен, може во се да послужи како пример. Не заборава на најмал детал, во секој момент мисли не се", "Тито ги сака своите борци како браќа, тој секогаш се претвораше во обичен војник и учествуваше во првите борбени редови, водеше мачен живот исто како војниците". "Тито не само што ја водеше борбата на првата борбена линија, туну и постојано се грижеше за настраданиот

народ во заднината". Затоа воопшто не е случајност што југословенската војска и народот го сакаат и го опеваат Тито.

"Решително, полни со верба, тоа е одликата на Титовите активности". Тито кога ќе најде на пораз никогаш не се разочарува, туку "... има начин и вера на совладување на сите тешкотии". Било да беше во седумте непријателски офанзиви, или пак во борбата против предавничките дела на Михаиловиќ, ништо не го расколебаше.

На полето на својот стил на работа Тито особено нагласува "реалност", никогаш "не верува дека тој е секогаш во право". Тој бара работните луѓе да кажуваат убави зборови и повеќе да прават обични работи. "Тој доста брзо ги решава документите, ги преценува ситуациите во моментот штом ќе биде известен". Доста е уреден во својата работа, "речиси не пропушта ниту една минута од времето". Тој го осудува бирократизмот и заповедничкиот став. Истовремено Тито е против оние рутинисти што постојано се зафатени и што не можат да ги согледаат перспективите. Тие луѓе на прв поглед изгледаат како многу да работат, ама не знаат зошто работата, "па попусто трошат сили и време".

Авторот во статијата истакнува дека Тито можеше да ги обедини сите борбени сили затоа што "верува во креативната способност на масите", "Тито неуморно им укажуваше на младите раководители да учат од масите, подробно да ги изучуваат реалните искуства на борбата на масите, за да ги разберат акциите на масите".

Заклучокот на авторот е: "Тито изгради војска и народна власт, спроведуваше исправна политика на обединет национален фронт, ги обедини сите антифашистички сили на цела Југославија".

"Сето ова ги постави темелите на демократската политичка база на нова Југославија. Сето она што го стори Тито може да им послужи на сите поробени народи во Европа како најдобар пример и патоназ за натамошната борба".

ЗАКЛУЧОК

Од изнесеното за проблемот што пред себе си го поставивме за проучување во нашиот труд, произлегуваат следниве основни заклучоци:

Кинескиот напреден печат перманентно ја следи ситуацијата на боиштето на територијата на Југославија, почнувајќи од априлската катастрофа во 1941 година па со завршните операции за ослободувањето на Југославија и извојувањето на конечната победа над хитлеровските остатоци по 9 мај 1945 година во Југославија.

Отпрот на југословенските народи во целина и во одделните делови на Југославија (сегашни републики и автономни покраини) од де-новите на априлската војна и окупацијата на земјата, перманентно се следи и мошне објективно се прикажува растежот и зајакнувањето на вооружената бора.

Постојано се следат, оценуваат и афирмираат придобивките на таа борба во текот на траењето на војната, како што беа:

- развојот, активноста и успехите на Народноослободителната војска на Југославија;
- развојот и активноста на народната власт;
- развојот и активноста на масовополитичките организации; Народноослободителниот фронт (НОФ), Антифашистичкиот фронт на жените (АФЖ), младината и др.

Сето тоа резултира од раководната улога на комунистичката партија на Југославија (НПЈ), на чие чело се наоѓаше Јосип Броз Тито.

Кинескиот напреден печат посебно внимание посветува на големите битки во Југославија за време на НОБ, како што беа: борбите на Сутјеска, Неретва, Игманскиот марш, десантот на Дрвар и други.

Посебно внимание му се посветува на Првото и Второто заседание на Антифашистичкото веќе на народното ослободување на Југославија (АВНОЈ).

Врховниот командант на Народноослободителната војска и Партизанските одреди на Југославија (НОВ и ПОЈ), Јосип Броз Тито, во кинескиот прогресивен печат се третира, како единствен водач на Народноослободителната борба во Југославија, а Дража Михаиловиќ, како предавник и соработник на окупаторот кој се бори против Народноослободителната борба.

Презентираните материјали недвосмислено потврдуваат дека кинескиот напреден печат прв во светот, поконкретно на 4 декември 1943 го-

дина објави опширни вести за одржувањето и одлуките на Второто заседание на АВНОЈ, а исто така со посебни написи беше истакнувано значењето на тоа заседание за југословенските народи.

Кинескиот прогресивен печат уште на 14 октомври 1941 година објави и посебни написи за развојот на востанијата во одделните територии на територијата на Југославија, вклучувајќи ја тука и Македонија.

Херојските на Народноослободителната војска на Југославија против повеќекратниот окупатор, добро вооружен и извежан, резултатот на широката и сестрана поддршка што и ја укажуваше народот, што беше нејзин составен дел.

Упорноста, издржливоста и победите на Народноослободителната војска на Југославија секогаш се истакнувале за пример, како еден мал народ ако се организира и ако добро се води може да реди победи, независно од тоа каков непријател има против себе.

Народноослободителната војска на Југославија врзува за себе голем број непријателски војници и со право Југославенското боиште во кинескиот напреден печат се изречува своевиден фронт против фашистичката коалиција во срцето на Европа, а југословенските народи се посочуваат за пример во првите борбени редови.

Од ова произлегува и заклучокот дека написите во кинескиот прогресивен печат не се само суви информации и извештаи, напротив тие се проследени со коментари, свои гледања на настаните во Југославија и извлекување на соодветни заклучоци, кои ќе можат да послужат како искуство и за кинеската револуција.

Кинескиот прогресивен печат мошне успешно ја оценува окупацијата, окупаторскиот терор и зверствата што ги вршат окупаторските казнени експедиции, четниците, усташите и другите квислинзи над населението.

За сето време натраењето на војната, предмет на коментари и оценки е исто така емигрантската влада на Југославија.

Со развојот и интензитетот на Народноослободителната борба во Југославија од 1941 година па до крајот на војната, и написите, и коментарите во кинескиот напреден печат, во прв ред од двата централни весници: Синхуа Жибао и Џефан Жибао се се почести по број, преразјавидни по тематика, и се се пообемни.

Од нашите проучувања доаѓаме до заклучок дека написите во овие два кинески весника по години се движат како што следува:

- во 1941 година двата весника објавуваат вкупно 89 написи од кои: Синхуа Жибао 59, а Цефан Жибао 30;
- во 1942 година, вкупно се објавени 117 написи од кои: Синхуа Жибао 52, а Цефан Жибао 65;
- во 1943 година, вкупно се објавени 283 написи од кои: Синхуа Жибао 151, а Цефан Жибао 131;
- во 1944 година, вкупно се објавени 381 напис, од кои: Синхуа Жибао 189, а Цефан Жибао 192;
- во 1945 година, вкупно се објавени 209 написи од кои: Синхуа Жибао 134, а Цефан Жибао 75 и
- во 1946 година, вкупно објавени 88 написи од кои: Синхуа Жибао 69, а Цефан Жибао 19.

Или вкупно се објавени написи во двата споменати весници за периодот на НОВ во Југославија од 1941 заклучно со 1945 година 1078, а со 1946 тој број изнесува вкупно 1166 написи.

Сите овие бројни написи по својата содржина можат да се групираат во повеќе тематски подрачја и тоа:

- за ликот на врховниот командант на НОВ и ПОЈ Јосип Броз Тито;
- за антифашистичката војна во Југославија;
- за постанокот и развојот на народната власт во Југославија за време на војната;
- за постанокот, растежот и успехите на Народноослободителната војска на Југославија;
- за големите битки во Југославија (Сутјеска, Неретва, десантот на Дрвар, завршните операции за ослободување на Југославија и други;
- за Првото и Второто заседание на АВНОЈ;
- за окупацијата и окупаторскиот систем, за влосторствата што ги вршат фашистичките окупатори и нивните марионети во Југославија;
- за ликот и предавничката улога и зверствата на Дража Михаиловиќ;
- за активностите на југословенската емигрантска власт;
- за марионетските влади на Хрватска и Србија;
- за југословенско-советските односи;
- за југословенско-британските односи;
- за југословенско-американските односи;
- за привремената влада на Југославија;
- за преговорите меѓу националниот комитет на ослободувањето на Југославија (НКОЈ) и емигрантската влада;

- за надворешната политика и меѓународното признавање на

Нова Југославија;

- за спогодбата Тито-Шубашиќ;

- за југословенската економија;

- за судењата на воените злосторници и друго.

★

На крајот да заклучиме со констатацијата, дека сите написи за борбата на југословенските народи против фашизмот и домашните предавници за време на војната, во кинескиот прогресивен печат, пишувани се мошне објективно, топло и со големо восхитување. Тоа од друга страна зборува за симпатиите на кинескиот народ и партија што ги глеаше за борбата на југословенските народи, по војството на КПЈ чија судбина беше мошне слична со судбината на кинескиот народ, кој водеше борба против јапонскиот империјализам за своето ослободување. Значи, за време на војната, иако географски оддалечени нашите два народи ~~бидејќи~~ многу слични со тоа што се бореа со исти тешкотии за исти цели. Тоа е она што ги сврзувало нашите два народи за време на војната, тоа е и темелникот врз чија основа се гради нашето пријателство денес.

Овој труд нека биде само мал и скроман прилог кон тоа наше минато и нашата иднина.

Б Е Л Е Ш Н И

- ¹ Сеќавање и пораки на претседателот Тито по повод 30-годишнината од победата над фашизмот. "Југославија е секогаш доследна во политиката за мир и во борбата за слобода и рамноправност". - Нова Македонија, 9 мај 1975 година. Година XXXI, број 10161.
- ² Хо Пејуан: Ситуацијата и тенденцијата на Југоисточна Европа во текот на империјалистичката војна. - Воено-административно списание на Осмата армија, 1940, кн. II, бр. 5, стр. 53-70.
- ³ Едвард Нардељ: Развој на словенското национално прашање. "Култура", Скопје 1959, стр. 35.
- ⁴ Синхуа Жибао, 25 и 27 март 1941 година.
- ⁵ Синхуа Жибао, 30 март 1941 година.
- ⁶ Velimir Terzić: Slom kraljevine Jugoslavije 1941. "Narodna knjiga", "Partizanska knjiga", "Pobjeda", Beograd 1983, tom II, str. 31-32.
- ⁷ Jovan Marjanović i Pero Morača: Naš oslobodilački rat i narodna revolucija 1941-1945. "Prosveta", Beograd 1958, str. 34.
- ⁸ Тодор Симовски: Априлската војна и окупацијата на Југославија и Грција..., - "Историја", год. X, стр. 241, Скопје 1974, број I.
- ⁹ Velimir Terzić: Slom Kraljevine Jugoslavije 1941. t. II, str.87-88.
- ⁰ Џефан Жибао, 19 мај 1941 година.
- ¹ Џефан Жибао, 1 ноември 1941 година, Жу Бинжан: Непокорена Југославија
- ² Zbornik dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda (ponatatok Zbornik), tom I, kn.I, str. 17, Beograd 1949.
- ³ Jovan Marjanović: Narodnooslobodilački rat i socijalistička revolucija 1941-1945, str. 38, Radnička štampa, Beograd 1975.
- ⁴ Прослава на 20-годишнината од народната револуција во Титово Ужице. Говор на претседателот Тито. - Нова Македонија, 5 јули 1961 година, стр. 2.

- 15 Србија у рату и револуцији 1941-1945, Српска књижевна задруга - Београд 1976, стр. 83.
- 16 Branko Petranović: Istorija Jugoslavije 1918-1978, Nolit, Beograd 1981, str. 230.
- 17 Leksikon Narodnooslobodilački rat i revolucija u Jugoslaviji 1941-1945. t.I, str. 162, Beograd 1980.
- 18 Četrdeset prva-ustanak naroda Jugoslavije, zbornik radova, str. 522, Beograd 1961.
- 19 Документи за борбата на македонскиот народ за самостојност и за национална држава, том втори, стр. 366, Скопје 1981.
- 20 Џефан Жибао, 15 октомври 1941 година: "Југословенските родољубци ги повикуваат сонародниците на вооружениот отпор против фашизмот".
- 21 Vidite prilog kon knjigata "četrdeset prva-ustanak naroda Jugoslavije..."
- 22 Михаилoвиќ е oкoван антикoмунист. Toј во предвоенoтo крaлствo бeшe пoтпoлкoвник во Генерaлниoт штaб нa aрмијaтa, a во странствo бeшe воен aтaшe. Пoслe кaпитулaцијaтa нa крaлскaтa влaдa и вoјскa, во бoрбaтa oд aприл мeсeц, тoј сe сoкривa во Рaвнa Гoрa, истoчнa Србијa, во тaмoшнитe шуми. Во мeсeц aвгуст 1941 гoдинa вoоружeнaтa бoрбa нa нaрoдитe нa Југoслaвијa вeкe зaфaтијa мнoгу мeстa и зaпoчнa партизaнскa бoрбa. Сooчувaјќи сe сo тaквa сoстoјбa, скриeн длaбoкo во пaнинитe, Михаилoвиќ нaсoбрa нeкoлку oфицeри и вoјници oд стaрaтa југoслoвeнскa вoјскa, пoтoа вклучи нeкoи зaслeпeни сeлaни и т.н. "чeтнички" eдиници. Пo пoјaвувaњeтo нa чeтницитe, вeднaш сe пoврзa сo Нeдиќ во Србијa, мaриoнeтскaтa влaдa пoд зaкрилoт нa Гeрмaнијa, и пoтпишa сo нeгo дoгoвoр зa сoјуз вo бoрбaтa прoтив партизaнитe. Нa 11 нoвeмври 1941 гoдинa, Михаилoвиќ сo пoсрeдствo нa влaдaтa нa Нeдиќ сe пoврзa сo гeнeрaлитe нa Гeнeрaлштaбoт oд гeрмaнскaтa вoјскa стaциoнирaнa во Србијa. Нaбргу пoтoа, Михаилoвиќ ги сoедини ситe чeтнички рaспрoскaни пo Србијa, Црнa Гoрa, Бoснa и Хeрцeгoвинa и други мeстa и фoрмирa глaвeн штaб нa чeтничкaтa вoјскa, сaмиoт нaрeнувaјќи сe глaвeн кoмaндaнт.
- 23 Vladimir Dedijer: Tito, Simon nad Shuster, NY, 1953, str.
- 24 Branko Petranović: Istorija Jugoslavije 1918-1978, str. 224.

- 25 Едвард Нардељ: Политичната и воената стратегија на НОБ и Титовата творечка улога, Скопје "Номунист", 1977, стр. 50-51.
- 26 Zbornik, t.II, knj. I, str. 22.
- 27 Vlado Strugar. Rat i revolucija naroda Jugoslavije 1941-1945, str. 6 Beograd 1962.
- 28 Шен Сјаочонг: Нова Југославија, стр. 121, издателство "Душу", Чончунг 1945 година.
- 29 К. Маркс и Ф. Енгелс: Поражение Пјемонтцев, сочинения том 6, с.416, издание второе, Москва 1957.
- 30 Leksikon, t.II, str. 912.
- 31 Преглед на историјата на СХЈ, "Култура" 1963 Скопје, стр. 361.
- 32 Velimir Terzić: Slom kraljevine Jugoslavije 1941, t.II, str. 607-605
- 33 Односно за време на оснивањето на тие одреди и нивниот број, состав, командири и политички комесари може да се види во прилогот на книгата "Четиристот прва-востание на југословенските народи", стр. 907-911, Белград 1961.
- 34 Говор на претседателот Тито на прославата на 20-годишнината од народната револуција во Титово Ужице. - Нова Македонија, 5 јули 1961 година.
- 35 Vlado Strugar: Rat i revolucija naroda Jugoslavije 1941-1945, Vojnoistorijski institut, Beograd 1962, str. 76.
- 36 Синхуа Жибао, 23 јули 1941 година: Соопштение на Политбиро на ЦК на КП.
- 37 Синхуа Жибао, 13 јули 1941 година, статијата под наслов: Варварската агресија на фашизмот и отпорот.
- 38 Џефан Жибао, 23 јули 1941 година, уводникот под наслов: Движењето за национална независност во европските поробени земји.
- 39 Синхуа Жибао, 11 август 1941 година, коментарот под наслов: Антифашистичното движење во Полска, Романија и Југославија.
- 40 Џефан Жибао, 17 септември 1941 година, уводникот под наслов: Антинацистичкото движење, разгрнувано во Европа.
- 41 Џефан Жибао, 1 ноември 1941 година, статијата на Жу Бинжан: Непокорена Југославија.

- 2 Zbornik, t.I, knj.I, dokument 159.
- 3 Zbornik, t.I, knj.I, dokument 203.
- 4 Velimir Terzić: Slom kraljevine Jugoslavije 1941, t.II, str. 609.
- 5 Синхуа Жибао, 23 март 1942 година.
- 6 Velimir Terzić: Slom kraljevine Jugoslavije 1941, t.II, str. 610.
- 7 Jovan Marjanović: Narodnooslobodilački rat i socijalistička revolucija 1941-1945, str. 76.
- 8,49 Ф.Н. Телегин: Использование фашистической Германии Экономического потенциала балканских стран во второй мировой войне. - "Из истории балканских стран", стр. 17 и 11, Краснодар 1975.
- 0 Синхуа Жибао, 15 март 1941 година.
- 1 Неделник "Цефан", број 134, стр. 19, 31 август 1941 година.
- 2 Цефан Жибао, 4 декември 1941 година, уводникот под наслов: Се потешко падна во глад Европа.
- 3 Istorija saveza komunista Jugoslavije, kratak pregled, Beograd 1976, str. 127.
- 4 Тука оваа планина не е точна превод по кинески изговор.
- 5 Цефан Жибао, 20 јуни 1942 година, Та Жен: Југословенската антигерманска партизанска борба.
- 6 Синхуа Жибао, 8 јуни 1942 година, уводникот под наслов: Виорот на партизанската војна на европскиот континент.
- 7 Видите белешката 55.
- 8 Едвард Нардељ: Пут Нове Југослвије, стр. 235, издање "Култура" 1949.
- 9 Јосип Броз Тито: Политички извештај, V конгрес на Комунистичката партија на Југославија, стр. 84, Култура - Скопје 1948.
- 0 Н.Љубичиќ, Ј.Поповиќ...: Ужица 1941, "Војно дело", Београд 1961, стр. 9.
- 1 Leksikon... str. 1168.
- 2,63 Србија у рату и револуцији 1941-1945, стр. 137, 138.

- 4 J.B. Тито: Преподани устанка, "Борба", 29 ноември 1959.
- 5 Во оригинал Леон Гершковић: Документи о развоју народне власти, стр. 13-20, Београд 1946.
- 6 Dušan Živković: Postanak i razvitak narodne vlasti u Jugoslaviji 1941-1942, str. 231, ISI Beograd 1969.
- 7 Branko Petranović: AVNOJ - revolucionarna smena vlasti, str. 78, Beograd 1976.
- 8 Zbornik, t.II, knj. 6, str. 15-27.
- 9 Душан Живковић и Владо Ивановски: Создавање и развој на револуционерната власт во Југославија 1941-1945 година, - "Историја", број 1, Скопје 1981, стр. 155.
- 0 Leksikon t.II, str. 867.
- 1 Leksikon, tI, str. 439.
- 2 Jovan Marjanović: Narodnooslobodilački rat i socijalistička revolucija 1941-1945, str. 169, 173-174.
- 3 Синхуа Жибао, 19 ноември 1942 година, уводникот под наслов: Борбата на народите во окупираните од фашизмот европски земји.
- 4 Цефан Жибао, 20 ноември 1942 година, уводникот под наслов: Победа-та на југословенските партизани.
- 5 Синхуа Жибао, 3 декември 1942 година.
- 6 Цефан Жибао, 24 и 25 јануари 1943 година, Чен Зе: Една година во партизанското движење во Југославија.
- 7 Ху Хуа: Историја на новодемократската револуција во Кина. Издателство "Кинеската младина" 1981, стр. 263.
- 8 Синхуа Жибао, 10 февруари 1943 година, уводникот под наслов: Партизанската војна во Југославија.
- 9 Zbornik, t.III, knj. 4, str. 370, Beograd 1953.
- 0 Синхуа Жибао, 21 август 1942 година, Статијата под наслов: Последната ситауација во Југославија.
- 1 Синхуа Жибао, 10 февруари 1943 година, уводникот под наслов: Партизанската војна во Југославија.

- 82 Синхуа Жибао, 23 октомври 1943 година, уводник под наслов: Еден блеснав образец - односно вооружената борба на југословенскиот народ.
- 83 Мао Цетунг: Пресвртницата во Втората светска војна, - "Избрани дела на Мао Цетунг", стр. 844, Издателство "Народ", Пекинг 1968.
- 84, 85 Преглед на историјата на Сојузот на комунистите на Југославија, стр. 446-и 442.
- 86 Gojko Jokić: Neretva-Makljen, str. 20, turistički vodič, 1979,
- 87 Zbornik dokumenata..., t.II, knj. I, str. 226.
- 88 Vlado Strugar: Jugoslavija 1941-1945, str. 106 i 103, Beograd 1978, treto izdanje.
- 89 Slobodan Nešović i Branko Petranović: AVNOJ i Revolucija, str. 354, Narodna knjiga, Beograd 1983.
- 90 Тито: Политички извештај, V конгрес на комунистичката партија на Југославија, извештаи и реферати, стр. 114, Култура - Скопје 1948.
- 91 Синхуа Жибао, 28 февруари 1943 година, коментар под наслов: Голема победа на југословенските партизани.
- 92 Синхуа Жибао, 18 март 1943 година, коментар под наслов: Помош на вооружената борба на европските народи.
- 93 Синхуа Жибао, 17 мај 1943 година, уводник под наслов: Антигерманското движење на европските народи.
- 94 Синхуа Жибао, 8 август 1943 година, уводник под наслов: За национално ослободително движење во Европа.
- 95 Синхуа Жибао, 13 и 14 октомври 1943 година.
- 96 Jovan Marjanović: Narodnooslobodilački rat i socijalistička revolucija 1941-1945, str. 172.
- 97 Синхуа Жибао, 4 декември 1943 година, уводникот под наслов: Кризата во Италија.
- 98 Синхуа Жибао, 17 мај 1943 година, коментар под наслов: Преданост на распаѓањето на Оската.
- 99 Синхуа Жибао, 25 јули 1943 година; Пропаста на Мусолини.

- 100 Историја на македонскиот народ, књига трета, стр. 365, Скопје 1969.
- 101 Синхуа Жибао, 10 септември 1943 година, уводникот под наслов Напитулацијата на Италија.
- 102 Цефан Жибао, 23 септември 1943 година.
- 103 Синхуа Жибао, 29 септември 1943 година, уводникот под наслов: Патот кон нов живот на балканските народи.
- 104 Синхуа Жибао, 4 октомври 1943 година, коментар под наслов: Бесрамното признание.
- 105 Синхуа Жибао, 12 октомври 1943 година, коментарот под наслов: Сјајот на Југословенската народноослободителна војска.
- 106 Синхуа Жибао, 23 октомври 1943 година, уводникот под наслов: Еден блескав образец-односно вооружената борба на југословенските народи.
- 107 Синхуа Жибао, 2 ноември 1943 година, Жу Чун: Борбениот пат на југословенскиот народ.
- 108 Цефан Жибао, 17 ноември 1943 година, Вен Зице: Југославија.
- 109 Синхуа Жибао, 7 октомври 1943 година, Жу Чун: Илегални весници и радио во Европа.
- 110 Бранко Петрановиќ: Вклад Југославији во победу антигитлеровској коалиции. - В кн.: Всемирно-историческаја победа советского народа. Москва 1971, с. 185.
- 111 За работите и одлуките на II заседание на АВНОЈ може да видите "Првото и Второто заседание на АВНОЈ", Белград 1953, стр. 149-256.
- 112 Нова Македонија, 28, 29 и 30 ноември 1983 година, стр. 2.
- 113 Синхуа Жибао, 14 декември 1943 година, коментар под наслов: Се зависи од народот.
- 114 Цефан Жибао, 15 декември 1943 година: Полумесечен меѓународен преглед.
- 115 Синхуа Жибао, 18 декември 1943 година: Меѓународен преглед.
- 116 Синхуа Жибао, 19 декември 1943 година, уводник под наслов: Поздрав на југословенската привремена влада.

- 117 Синхуа Жибао, 12 март 1944 година, коментар под наслов: Уште една победа на маршалот Тито.
- 118 Синхуа Жибао, 2 април 1944 година, уводник под наслов: Преглед на редовите на балканските народи.
- 119 Шен Сјаочонг: Нова Југославија, стр. 180.
- 120 Едвард Нардељ: Сеќавања 1944-1957, стр. 8, Комунист - Скопје 1980.
- 121 Говорот на претседателот Ј.Б. Тито на високите воени школи во Белград - Нова Македонија, 22 декември 1976.
- 122 Dušan Plenča: *Medjunarodni odnosi Jugoslavije u toku svjetskog rata*, str. 219, Beograd 1962.
- 123, 124 Dušan Plenča, str. 221, 227 i 216.
- 125 Едвард Нардељ: Сеќавања 1944-1957, стр. 10.
- 126 Прослава на 20-годишнината од народната револуција во Титово Ужице. Говор на претседателот Тито. - Нова Македонија, 5 јули 1961 година, стр. 3.
- 127 Цефан Жибао, 31 декември 1943 година; Осврт на меѓународната ситуација во 1943 година.
- 128 Синхуа Жибао, 20 март 1944 година: статијата на Маршалот Тито.
- 129 Синхуа Жибао, 25 февруари 1944 година, коментар под наслов: Победата на ослободителната војска на Југославија.
- 130 Синхуа Жибао, 2 ноември 1943 година. Жу Чун: Борбениот пат на југословенскиот народ.
- 131 Синхуа Жибао, 23 октомври 1943 година, уводник под наслов: Еден блескав образец - односно вооружената борба на југословенските народи.
- 132 Говорот на претседателот Ј.Б. Тито на високите воени школи во Белград - Нова Македонија, 22 декември 1976 година.
- 133 Сеќавања и пораки на претседателот Тито по повод 30-годишнината од победата над фашизмот - Нова Македонија, 9 мај 1975 година.
- 134 Синхуа Жибао, 13 март 1943 година: Создавањето на нова Југославија.
- 135 Синхуа Жибао, 12 август 1943 година, коментар под наслов: Осврт кон нов кабинет на Југославија.

- 136 Синхуа Жибао, 18 септември 1943 година, коментар под наслов: Осуда на југословенските предавници.
- 137 Синхуа Жибао, 4 октомври 1943 година, коментар под наслов: Бес-срамното признание.
- 138 Синхуа Жибао, 2 ноември 1943 година. Жу Чун: Борбениот пат на југословенскиот народ.
- 139 Џефан Жибао, 17 ноември 1943 година. Вен Зице: Југославија.
- 140 Синхуа Жибао, 19 декември 1943 година, уводник под наслов: Поздрав на југословенската привремена влада.
- 141, 142 Pero Morača: NOB Jugoslavije 1941-1945, Radnička štampa, Beograd 1975, str. 174 i 172.
- 143 Vlado Strugar: Jugoslavija 1941-1945, str. 169.
- 144 Може да се види оригиналниот текст од 22.XII 1943 во Њујорк Тајмс превземен од Синхуа Жибао на 13, 14, 15 и 16 едно по друго, кој и Џефан Жибао исто така го објави на 10 април на третата и четвртата страница.
- 145 Синхуа Жибао, 14 март 1944 година, коментар под наслов: Силата на народот не може да се скроти.
- 146 Синхуа Жибао, 2 април 1944 година, уводник под наслов: Преглед на редовите на балканските народи.
- 147 Србија у рату и револуцији 1941-1945, стр. 332.
- 148 Историја второј мировој војни 1939-1945. Москва 1978, том 9, с. 176.
- 149 Тито - илустрирана биографија, стр. 92/93, Наша книга, Скопје 1980
- 150 Види; Слободан Нешовиќ: Иностранство и нова Југославија 1941-1945, стр. 334, Београд 1964 Љубљана.
- 151 Синхуа Жибао, 1 декември 1944 година, Жу Чун: Хероизмот на слободната Југославија.
- 152 Istorija Saveza komunista Jugoslavije, kratak pregled, str. 161.
- 153 Иван Шубашиќ (1892-1955) е хрватски политичар. Пред војната тој беше хрватски бан, во време на војната живеел во странство. На 1 јуни 1944 година тој стана нов претседател на југословенската емигрантска влада.

- 54 Dušan Plenča: Medjunarodni odnosi Jugoslavije u toku Drugog svjetskog rata, str. 256.
- 55 Ху Хуа: Историја на новодемократската револуција во Кина, стр. 279.
- 56 Синхуа Жибао, 22 мај 1944 година, коментар под наслов: Резултат од антидемократиката.
- 57 Синхуа Жибао, 15 јули 1944 година, коментар под наслов: Југославија постигна демократско единство.
- 58 Dušan Plenča: Medjunarodni odnosi Jugoslavije u toku Drugog svjetskog rata, str. 261-262.
- 59 V конгрес на Комунистичката партија на Југославија, извештаи и реферати, стр. 140, Култура - Скопје 1948.
- 60 Синхуа Жибао, 1 ноември 1944 година, коментар под наслов: Единството во Југославија.
- 61 Синхуа Жибао, 26 ноември 1944 година, коментар под наслов: Има потреба!
- 62 Синхуа Жибао, 1 декември 1944 година, Жу Чун: Хероизмот на слободната Југославија.
- 63 Џефан Жибао, 1 февруари 1945 година, статија под наслов: Владата Петар и Шубашиќ.
- 64 Шен Сјаочонг: Нова Југославија, стр. 196.
- 65 Синхуа Жибао, 9 март 1945 година, коментар под наслов: Југославија и Грција.
- 66 Синхуа Жибао, 12 март 1945 година, коментар под наслов: Новите влади на Југославија и Романија.
- 67 Мао Цетунг: За коалициона влада, - Избрани дела на Мао Цетунг", стр. 930; 990.
- 68 Fabijan Trgo: Oslobodjenje Jugoslavije, u knjigi: Narodnooslobodilački rat i socijalistička revolucija u Jugoslaviji u završnoj etapi Drugog svetskog rata, str. 26, Beograd 1978.
- 69 Историја на македонскиот народ, книга трега, стр. 459, Скопје 1969.
- 70 Mihailo Apostolski: O nekim osnovnim strategijskim koncepcijama NOR-a i revolucije u Jugoslaviji, u knjigi: Narodnoslobodilački rat i socijalistička revolucija u Jugoslaviji u završnoj etapi Drugog svetskog rata, str. II.

- 71 Branko Petranović: Istorija Jugoslavije 1918-1978, str. 368.
- 72 Југославија - тридесет година после ослобођења и победе над фашизмом 1945-1975, стр. 27, Београд 1975.
- 73 Борис Нидрич: Подаци репарационе комисије потврђује неправду која се чини Југославију у погледу репарација, Сабрана дела, књига III, Култура, Београд 1960, стр. 195.
- 74 Едвард Нардељ: Сећавања, стр. 214.
- 75 Vlado Strugar: Rat i revolucija naroda Jugoslavije 1941-1945, str. 245.
- 76 Устав на Федеративна Народна Република Југославија, стр.5, Скопје 1946.
- 77 Џефан Жибао, 10 мај 1945 година, уводник под наслов: По повод одбележувањето на победоносниот завршеток на антифашистичката војна на Европа.
- 78 Џефан Жибао, 19 јуни 1945 година; Развојот на нова Југославија.
- 79 Во оригинален текст се пишува така. Всушност Југославија тогаш има 16 милиона население.
- 80 Џефан Живао, 16 ноември 1945 година, коментар под наслов: Честитки до југословенските народи - по повод на победата на Југословенскиот Народен фронт во изборите.
- 81 И покрај нашите напори неуспеваме да го утврдиме која е оваа личност. По се изгледа тој е псевдоним.
- 82 Slobodan Nešović: Inostranstvo i nova Jugoslavija 1941-1945, Beograd. 1964, Ljubljana, dokumenti iz 1943, №II.
- 83 Синхуа Жибао, 2 април 1944 година, уводник под наслов: Преглед на редовите на балканските народи.
- 84 Детално погледај глава IV, дел 6.
- 85 Синхуа Жибао, коментар под наслов: Има потреба!
- 86 Шен Сјаочонг: Нова Југославија, стр. 199-212.